مەکتووباتی
کاک ئەحمەدی شێخ

ڕەحمەتی خوای لێ بێ

بەرگی دووەم

مەلا عبدالکریمی مدرس

لە فارسی‌یەوە وەرگێڕاوەتە سەر کوردی

چاپخانەی (الحوادث) لە بەغدا
١٤٠٤ ـ ١٩٨٤

نامەی یازدەهەم

باسی ویردەکانە

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله ، الحمد لله ، والصلاة والسلام علی رسول الله .

پاش ئەمە ، ئەی برادەرینە ! لەناو خەڵکدا ئاشکرایە کە دەڵێن : «من عرف نفسه فقد عرف ربه» واتە هەرکەس خۆی بناسێ بەوصیفەتەی کە (حادث)ە ، واتە : لەخۆیدا نەبوەو خودا دروستی کردوە ، وە (ممکن)ە ، واتە : بوونو نەبوونی لەخۆیا وەك یەك وایەو ، خۆی لە لە ذاتی خۆیدا نە بوونی واجبەو نە نەبوونی واجبەو ، ئەگەر ئیرادەو خواستی خودا لەسەر بوونی بێ دەبێتو ، ئەگەر ئیرادەو خواستی خودا لەسەر نەبوونی بێ نابێت . هەروەها (محتاج)ە ، واتە : لە ذاتو صیفاتو لە هەموو پێویستییەکیدا موحتاجی خودای بالآیەو ، ئەو چاودێری ئەکات ، ئەوە ئەوکەسە بەهۆی ناسینی خۆیەوە خودای بەرزو بالآ دەناسێتو ئەوە دەزانێت کە خودای گەورە دروستکەرو ، پەروەردگارو واجبالوجودەو ، بێ ئیحتیاجو بێنیازە لە جیهان . بەکورتی کە ئادەمزاد خۆی ناسی خودای خۆیشی ئەناسێت .

ئەی براینە !

ئەو ناسینە ئەمەیە کە ئادەمیزاد بەراستی بڵێت : من جیسمو لەشمو ، بەهۆی ئیسقانو ڕەگو گۆشتو خوێنو ئەندامەکانی تری لەشەوە هەمو گیانم بەبەردا کراوەو ، خاوەن گیانو خاوەن دڵو هۆشمو ، هێزی تووڕەبوونو رقهەڵگرتنم هەیەو ، هێزی ئارەزووکردنم هەیە ،کە دیارە ئارەزووی خواردنو خواردنەوەو شتیترم هەیەو ، هێزی زانستم هەیە. ئەمانەش هەموویان هیچیان لەخۆمەوە نینو ، هەمووم لە پەروەردگارەوە وەرگرتوە ، کەوابێ دەبێ من حقوقی ئەو پەروەردگارەی خۆم بناسمو ئەو حقوقەی جێبەجێ بکەمو ، خۆم لە گیانلەبەرانی بێعەقڵو هۆش جیابکەمەوەو ، دان بەوەدابنێم کە ئەو خودایە بە بێحیکمەت دروستی نەکردووم ، بەڵکو ئەمپایەی وجوودو هۆشو عەقڵەی پێداوم بۆئەوەی کە لەپێش هەموو شتێکدا ئەو بناسمو ، لەسەر ئەو یاسایە بڕۆم کە لەگەڵ رەهبەرانو پێغەمبەراندا ناردوویەو ، لەدوای هەموویان بەهۆی فریشتەی ئەمین (جوبرەئیل) ناردوویەتی بۆ حەزرەتی فەخری عالەم (محمد) دروودی خوای لێبێ ، ئەویش گەیاندوویەتی بە ئادەمیزادو ، دەستبەدەستو دەمبەدەم لەوانەوە بەئێمە گەیشتوەو ، ئێمەش دەبێ پەرستیاریی خودا بەجێبێنین هەتا لە گیانلەبەرە بێهۆشەکان جیابینەوە.

پێویستە بزانین کە بەختیاری ئادەمزاد بە خواپەرستییە ، واتە : پیرۆزیو بەهرەمەندیو بەختەوەریی ئادەمزاد لە زانستی بیروباوەڕی باشو خووڕەوشتی باشەوەیەو ، لەوەدایە کە بیرو باوەڕو کردارو ڕەفتارو خووڕەوشتی لەسەر ئەو یاسایانە بێ کەپێغەمبەری گەورەو ڕەهبەری جیهان بۆی هێناوینو ، نەگبەتیو بەدبەختیشی بەوە دەبێت کە لەم یاسا پیرۆزە لابداتو ، خۆی لە گیانلەبەرانی بێهۆش جیانەکاتەوە.

پێویستە ئادەمزاد بزانێ لە کوێوە هاتووەو بۆ کوێ ئەڕوات • پێویستە بزانێ بە بێ‌خالیق دروست‌نەکراوە ، بەڵکو خالق بە حکیمەتی خۆی دروستی کردوە • کەوابێ لە ئەساسەکەیدا خواستی خودا لەسەر بوونی بودو ، ئەنجامەکەی مردن‌و ڕۆیشتنە بۆ جیهانی دووەم ، کە لەوێدا حیسابی بیروباوەڕو کردەوەو خووڕەوشتی لەگەڵ دەکرێ‌و ، جەزاو پاداشی خۆی لە خودا وەردەگرێ ، یا بەوە کە لە دۆزەخدا ئازار دەدرێت ، یا لە بەهەشت‌دا بەنیعمەت‌و ئاسایش هەتاهەتایە دەمێنێتەوە •

پێویستە بزانێ هەروەکو لە ژیاندا لەگەڵ باقی گیان‌لەبەران هاوبەشەو دەخواو دەخواتەوەو لەززەت‌و ئارەزوو وەردەگرێت‌و قەڵەو دەبێت ، لەگەڵ فریشتەکانیشدا هاوبەشە ، واتە : خاوەن زانستەو دەتوانێ خەریکی خوداپەرستی بێت‌و ، یادی خودا بکاتەوەو ، بە ذیکرو تەسبیحاتەوە بەجۆرێ خەریك بێ کە گیانی لە ژەنگی گوناەو تاوانباری دوور بێت‌و ، هەمیشە دەروونی پڕ لە نوور بێت •

کە مادام وابێ ئەگەر ئادەمزاد لەسەر یاسای حەیوانات هەمیشە خەریکی خواردن‌و خواردنەوەو نووستن‌و ڕابواردن بێ‌و ، وەختەکانی لەماندا تەواو بکات ، ئەوە لەکاتی ژیانی خۆیدا ئاسایشی گیانیی دەس‌ناکەوێ‌و ، دڵو گیانی وەك دڵو گیانی حەیوانات ئەبێ‌و ، لەسەر ئەم شێوەیە ئەمرێت‌و کاتێکیش لەگۆڕدا گیانی بەبەراکرایەوەو فریشتە پرسیاریان لێ کرد ، هەر لەسەر ئەوحاڵە کە لەسەری ژیاوە وەها وەڵامیان ئەداتەوەو ، باسی کردەوەی وەختی ژیانی خۆی ئەکات •

خۆ ئەگەر لەماوەی ژیانیدا لەسەر یاسای فریشتە ڕۆیشت، واتە ڕێگەی خواپەرستی‌و بەختیاری گرتەبەرو بیروباوەڕو کردەوەو خوورەوشتی باش بوو ئەوە کاتێ کە مردو لە گۆڕا پرسیاری لێ کرا ، لەسەر

ئەو شێوە کە بووە وەڵامی فریشتەگان ئەداتەوە • هەر لەبەر ئەمەیە دەگێڕنەوە کاتێ شێخ یەعقووبی چەرخی وەفاتی کردو ، فریشتەکان پرسیاری خودایان لێ کرد ، چونکە کاتی خۆی خەریکی خوێندنی قورئان بوو ، وا وەڵامی دانەوە وتی :«اني آمنت بربكم فاسمعون» • هەروەها دەگێڕنەوە کە هەندێ کەس لەکاتی سەرەمەرگدا کە هۆشی لای خۆی نەبوو خەڵکی شەهادەتەکەیان دەخستە سەر زمانی کەچی ئەو خەریکی قسەکردن بوو دەربارەی ئەو ئیشانەی کە لەکاتی ساغیدا کردبوونی‌و ، بانگی ئەو گیانلەبەرانەی دەکرد کە لەگەڵیاندا ژیابوو • ئەم وەزعە موافیقی فەرموودەی پێغەمبەرە (د • خ) کە فەرموویەتی : «کما تحیون تموتون ، و کما تموتون تبعثون» واتە : لەسەر ئەوحاڵە ئەمرن کە لە دنیادا ئەژین‌و ، لەسەر ئەو حاڵە زیندوو دەکرێنەوە لە ڕۆژانی قیامەتدا کە لەسەری ئەمرن ، واتە : حاڵی مردن تابیعی حاڵی ژیانە •

بۆیە ئەم پێشەکییەم لەپێشەوەی نامەی بیروباوەڕو نامەی عیبادەت‌و نامەی مزگەوت‌و ئەورادەوە نووسی ؛ چونکە عیبادەتکردن بۆ خودا سێ جۆرە ، یەکەم : بەدڵ باوەڕکردن ، کە نامەی بیروباوەڕ باسی دەکات • دووەم : ئیقرارو وتن‌و دانپیانانە بە زمان ، کە نامەی ذیکر بۆ هاندان‌و پەیداکردنی ڕەغبەتی خەڵکییە بۆ ئەم جۆرە عیبادەتە • سێهەم : **کارو** کردەوەیە بە ئەندامەکانی لەش ، کە نامەی ویردەکان‌و عیبادەت بۆ ئەمەیە •

ئەی برادەرینە! بەپێی فەرموودەی بێگەردی پێغەمبەر (د • خ)ئەم جۆرە نامانە کە دەیاننووسم‌و بۆتانی دەنێرم ، باشترین دیاری‌و سەوقاتێکن کە دۆست بۆ دۆستی خۆی بنێرێ • (عبدالله)ی کوڕی (عمر) (ر • خ) دەگێڕێتەوە : « ما اهدى مسلم لاخيه هدية افضل من كلمة

حکمة یزیده الله بها هدی او یرده عن ردی »• واته هەرگیز موسوڵمانی دیاری‌یەکی وەهای تەناردوە بۆ برای موسوڵمانی خۆی گەورەترو باشتر بێ لە وشەیەکی زانستی بەرز کە بەو وشەیە خودا زیاتر شارەزای رێگای راستی بکات ، یان لە خراپەیەکی مایەنەگبەت لای بداتو دووری بخاتەوە •

تکاتان لێ ئەکەم ئەم دیاری‌یەم وەربگرن‌و بیخوێننەوەو ، گوێ بدەنە ئەوانەی کە نەتانزانیوە ، با خەمبارو ماندوو نەبن ؛ چونکە فەرموودەی پێغەمبەرە (د • خ) گەورەترین خووڕەوشتی موسوڵمان ئەوەیە هەرگیز لە بیستنی وشەی چاکەو خێر تێر نەبێت • کەوابێ پێویستە گوێ بدەنە خوێندنەوەو تێگەیشتنی نامەی دۆستی دڵسۆزی خۆتان ، چونکە زوربەیان توێشووی سەفەری پاشەرۆژتان بۆ ئامادە ئەکات ، شتێکی ئاشکرایە کە ئاغەرید گاری جیهان ئەم جیهانەی ئەمڕۆی کردوەتە مەنزڵگای ئەوانەی بەرەو قیامەت ئەڕۆن ، بەردەبازی رێڕەوی ئەوانەیە کە بەختیاری‌ی نەبڕاوەیان ئەوێت ، هەتا لەم کاروانسەرایەدا کە هەڵەو ماوە فراوانەو ، لەمدنیایەدا ، کە مەزرەعەی رۆژی قیامەتە ، تۆشەی تەواو بۆ خۆمان هەڵبگرین‌و ، بە سەربەرزی بکەوینە رێگا بۆ پاشەرۆژمان‌و ، بەبێ توێشوو قەسدی سەفەری سارای قیامەت نەکەین •

ئەم نامەی ئەورادە یەکێکە لە زادو توێشووەکانی ڕێکەی دوورو سەفەری قیامەت •

سوپاس بۆخودا برادەران حەز لە خوداپەرستی‌و فەرمانبەرداری‌ی خودای گەورە ئەکەن ، بەڵام بەداخەوە نەخوێندەوارن • بیستوومە موریدەکان حەز لە ئەورادو ئەحزابی ئەولیاکان دەکەن ، بەڵام لەبەر ئەوەی مەعنایان نازانن ، گریمان مەعنایشیان بزانن ، چونکە لە ئەهلی

غەفڵەتن بە غافڵی‌و بێئاگایی ئەیانخوێننەوەو ثەواب‌و پاداشیان دەست‌ناکەوێ‌و ماندووبوونەکەیان بێ‌سوود ئەبێ •

براینە ! پێویستە پێتان بڵێم : ئەوەی بۆ ئێوە بەکاردێت‌و سوودی لێ وەردەگرن هەر بە خوێندنەوەی ئەوەوە مەشغوول‌بن • لە هەموو ئەورادێ بەسوودتر بۆ ئێوە قورئانی‌پایەبەرزو گەورەیە : ثەواب‌و پاداشی خوێندنی قورئانی پیرۆز گەلێك زۆرە ، بۆنموونە شێخ ئەحمەدی (ابن حجر) ڕەحمەتی خودای لێبێ ، فەرموویەتی : پاداشی خوێندنی سوورەتی (فاتحه) لە پاداشی خوێندنی سوورەتی (بقره) زۆرترە ، ئەگەرچی سوورتی بەقەرە لە دوو(جوزء) زیاترە ؟ بە دەلیلی فەرموودەی پێغەمبەر (د • خ) کە فەرموویە : « الا اخبرك بخير سورة في القرآن : الحمد لله رب العالمين ...» • واتە : ئاگادارتان ئەکەم‌و پێتان‌ئەڵێم : کە چاکترین سوورەتەکانی قورئان سوورەتی (الحمد)ە • هەروەها لە فەرموودەیەکی‌تردا هاتوە کە سوورەتی (فاتیحه) بەقەدەر سێ‌یەکی قورئانە ، واتە : خوێندنی سوورەتی (فاتیحه) بەقەدەر خوێندنی دە جوزئی قورئان خێرو پاداشی هەیە •

دەگێڕنەوە شەیتانی مەلعوون سێ‌جار لەداخ‌و خەفەتدا هاواری لێ هەستاوە هاوارێکی وەها کە لە هاواری هەمووکاتێکی بەهێزتربوە ، یەکەم : لەکاتی نازڵ‌بوونی (فاتیحه)دا ، چونکە ئەو دەیزانی کە ئەم سوورەتە ساماتێکی گەورەیە بۆ ئوممەتی (محمد) ـ د • خ ـ • هەر لەبەر گەورەیی‌یەتی کە کراوە بە روکنێ لە ئەر کانی نوێژ ؟ هەتا موسوڵمانان بیخوێنن‌و پاداشی زۆریان بەنصیب بێ‌و ، لەو پیرۆزی‌و بەختیاری‌یە ناهومێدو بێ‌بەش نەبن •

ئیمام (محمد)ی غەزالی (ر • خ)خوێندنی (فاتیحه)ی بەم‌جۆرەی

خوارەوە ریز کردوە : بەیانی‌یان (٢٥) جار ، نیوەڕۆ (٢٥)جار ، عەصر (٢٥) جار • مەغریب (١٠) جار • عیشا (١٥)جار ، کە هەمووی دەکاتە(١٠٠)جار • وە گەلێ ئەسراری عەجایبی لەم صەدجار خوێندنەی فاتیحەدا باس کردوە ، گەلێ سوودی تێدا هەیە بۆ دین‌و بۆ دنیا • جا لەبەر ئەوەی کە جارێك (فاتیحە) لە سوورەتی (بەقەرە) گەورەترە ـ وەك لەپێشەوە وتمان ـ ئەم صەدجار فاتیحەیە لە دووصەدو سی‌وپێنج جوزئی قورئان گەورەترە ، کە دەکاتە حەوت خەتم‌و بیست‌وپێنج جوزء واتە لە دووهەزارو چوارصەد پەڕە قورئان کە بیخوێنی گەورەترە•

هەروەها ریوایەت کراوە کە (فاتحة الکتاب) واتە : سوورەتی «الحمد لله •••» شیفای هەموو دەردێکە ، واتە چ بە نووسراوی هەڵبگیرێت‌و ، چ نووسراوەکە بە ئاو بکوژێنێتەوەو ئەو ئاوە بخواتەوەو ، چ بیخوێنێ بەسەر نەخۆشدا ، یا نەخۆشەکە خۆی بیخوێنێ •

لە (جواهر التفسیر)دا ئەگێڕێتەوە لە کتێبی خواصی تەمیمی‌یەوە : ئەگەر سوورەتی فاتیحە بە ئاوی میسك‌و زەعفەران لەسەر کاسەیەکی بلووری بنووسرێ‌و بە ئاوگولاو بشۆرێتەوەو ، حەوت رۆژ بە ناشتا بیخواتەوە ، ئەوە قووەتی حافیظەی وەها زیاد ئەبێ هەرچی بکاتەبەر لەبیری ناچێتەوە •

سوورەتی فاتیحە گەلێ ناوی وەهای هەیە کە دەلالەت لە سەر گەورەیی پایەی دەکەن ، یەکێکیان (ام القرآن)ە ، حەزرەتی عائیشە ، خودای لێ رازی بێت ، گێڕاویەتی‌یەوە کە (ام القرآن) لای خودای گەورە پایەی لە عەرش تا زەوی بەرزترە ، واتە لە هەموو ئەوشتانە بەرزترە کە لە مابەینی عەرش‌و زەوی‌دایە • بۆیەش بەم‌ناوەوە ناونراوە•

چونکه سوورەتی یەکەمی قورئانەو ، ئەصڵە بۆ هەموو ئەوکتێبانە کە خودا نازلی کردوون •

ناوێکی‌تری (فاتحة الکتاب)ە واتە : دەرگاکردنەوەی قورئان بەم‌سوورەتەیەو ، قورئان خوێن یەکەم‌جار ئەم سوورەتە ئەخوێنێ • هەروەها دوو ناوی‌تری هەیە (کافیه)و (شافیه) • لەنێو ناوەکانی ئەم سووردتەدا بیست‌وشەش ناوی مەشهوور هەیە :

یەکەم (فاتحه) واتە : گوشایندە ، کە بەراستی ئەم سوورەتە گوشایندەی دەرگای رەحمەتە بەسەر بەندەگانی خودادا ، چ بۆ کاروباری ئایین‌و چ بۆ کاروباری دنیاو پەیداکردنی بەرژەوەندو ژیوارو کاسبی • دووەم : (فاتحةالکتاب)ە ، چونکە ئەم سوورەتە سەرەتاو کلیلی قورئانەو ، ئەوکەسانە کە قورئان ئەخوێنن دەست بە فاتیحە ئەکەن • هەروها سوورەتی (الحمد)یشی پێ‌ئەڵین ؛ چونکە لەفظی (الحمد)ی تیایە ، وەکو چۆن سوورەتی (البقره)و (ئال‌عمران) ئەولەفظانەیان تێدایە •• سێهەم: (سورة الشکر)ە ، لەبەر ئەوە کە ئەم سوورەتە سوپاس‌و ستایشی خودای گەورەی تێدایە ، وە لەبارێکی‌ترەوە لەبەرئەوەی کە ئەم سوورەتە پەرستنی خودای تێدایەو ، بە راستگۆدانان‌و باوەرپێکردنی تێدایە بە فەرمانەکانی خواو ئەوانەی کە نەهیی‌لێ‌کردون ، وەك ئەوەیە کە هەمووی شوکرکردن‌و سوپاس بێت بۆ یەزدانی پاڵا لەسەر نیعمەتەکانی ، کە هەرگیز لە ژمارە نایەن ، بوونی (حەمد) لەم‌سوورتەدا لایەنگری ئەم ناوەی دەکات •

چوارەم (امالقرآن)ە • لە تەفسیری (مفاتیح‌الغیب)ی فەخری رازی‌دا باس‌دەکات کە پوختەی مەبەست لە قورئان چوارشتە : (١) باسی ذات‌و صیفەتەکانی‌خودا • (٢) باسی نبووەت واتە ناردنی

پێغەمبەران • (٣) باسی (مەعاد)زیندووبوونەوەی دوازۆژ • (٤) باسی قەزاو قەدەر ، واتە دروست کردن‌و تصرفاتی خودا لە هەموو شتێکدا ، چ لە دنیاو چ لە دوارۆژدا • ئایەتەکانی سوورەتی فاتیحە هەموو ئەم چوار باسانەیان تێدایە چونکە ئایەتی یەکەم‌و دووەم ئیلاهیات دەگەیەنن ، واتە : باسی ذات‌و صیفەتەکانی خودان • ئایەتی سێهەم دوارۆژ دەگەیەنێ • ئایەتی چوارەم دەلالەت لە قەزاو قەدەر دەکات‌و مەنعی (جەبری)و (قەدەری)یە • ئایەتەکانی‌تر نبووەت‌و هیدایەت دەگەیەنەن لەگەڵ باسی ئەوانەی کە سەرکەش‌و گومڕاهن ، جا لەبەئەوە کە مەبەست لە قورئانی پیرۆز ئەو چوار باسەیەو، ئەوانەش هەموو لە سوورەتی فاتیحەدا هەن ، ناوبراوە بە (ام القرآن) •

حەزرەتی عائیشە (ر • خ) گێڕاویەتیەوە کە (أم‌القرآن) بەلای خواوە لە عەرشەوە تا ژێر خاك گەورەترە ، هۆی ناونانی بەم‌ناوە ئەوەیە کە فاتیحە سەرەتای قورئانەو ئەصڵە بۆ هەموو ئەو کتێبانەی کە خودا ناردوونی بۆ پێغەمبەران • پێنجەم : (ام‌الکتاب)ە ، یانی هەموو واتای ئەو نامەو کتێبانە کە خودا بۆ پێغەمبەرانی ناردوە (د • خ)لە سوورەتی فاتیحەدایەو ، خودای گەورە ئەم حەوت ئایەتە کورتەی نازڵ کردوەو ، بەکورتی مەعناو واتای هەموو کتێبەکانی تێدایە ، وەکو حەوت صیفەتەکەی خودا کە مەعنای هەموو صیفەتێکی ذاتی‌و فیعلیی خودایان تێدایە • شەشەم : (سورة المنه)یە ؛ چونکە خودای گەورە بە ناردنی ئەم سوورەتە منەتی بەسەر حەزرەتی پێغەمبەردا کردوە کە فەرموویەتی : «ولقدآتیناك سبعا من المثانی والقرآن العظیم» واتە : ئەی پێغەمبەر ئێمە میهرەبانیمان لەگەڵ تۆ کرد کە حەوت ئایەتمان بۆ تۆ نارد لەو ئایەتانەی کە بەدرێژایی کات ئەخوێنرێنەوە ، لەگەڵ قورئانی مەزندا کە ئەویشمان بۆ ناردی •

دیارە حەوت ئایەتەکە فاتیحەیەو ، بۆیە بە (سبع‌المثانی) ناوبراوە چونکە حەوت ئایەتن‌و لە هەموو نوێژێکدا دووبارە دەکرێنەوە ، یا لەبەرئەوەی دووجار نازل بووە ، جاری یەکەم لە شاری (مەککە) لەپاش میعراج‌و ، جاری دووەم لە (مەدینە) لەوکاتەدا کە قیبلە گۆڕرا . دیارە لە سەرەتای سەرهەڵدانی ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا حەزرەت (د . خ) لە نوێژا رووی لە (مسجد الاقصی) ئەکرد کە لەشاری قودسدایە ، پاش‌ئەوە کە هەژدە مانگ بەسەر کۆچیدا لە مەککەوە بۆ مەدینە تێپەڕی ، لەکاتی نوێژی عەصردا قیبلە گۆڕراو لە نوێژدا رووکرایە کەعبەی مەزن کە لە شاری مەککەیە ، خودای گەورە پایەو شەرەفی زیاد بکات .

لە کتێبی (موجز)دا ئەڵێت : «مثاني» لە «ثنی»وە وەرگیراوەو ، واتاکەی وەچەرخاندنی دەستەڵەغاوی ئەسپە لەلایەکەوە بۆ لایەکی‌ترو : موناسەبەی لەگەڵ «فاتحە»دا ئەمەیە کە ئەم سوورەتە رووی ئینسان ئەگۆڕێ لە غەیری خواوە بۆ لای خواو راستیی پایەی ئەم سوورەتە ئەوەیە کە ئینسان لە ناحەقەوە هەڵئەسووڕێنێ بۆ حەق .

باشتر ئەوەیە بڵێین لەسەر مەعنای ئەساسی هەر ئایەتێك لە سوورەتی فاتیحە مەیدانێکی کە سوارانی مەیدانی خوداناسی هەر لەحظەیەك لە پایەیەك لە پایەکانی شهوودو خوداناسینەوە جڵەوی هیممەتی خۆیان بۆ پایەیەکی بەرزتر دەگۆڕن‌و ، بەهیچ پایەیەکەوە خۆیان ماتڵ ناکەن‌و تا ماوەی تەوفیق ببێ سەردەکەون .

ناوی هەشتەمی سوورەتی فاتیحە (القرآن العظیم)ەو ، بەڵگە لەسەر ئەمەش هەر ئایەتە پێشووەکەیەو ، تەفسیری «القرآن العظیم»

به سوورەتی فاتیحە کراوەتەوە ، لەبەرئەوە کە ئەو حەوت ئایەتە بەکورتی هەموو علوومی قورئانی تێدایە •

ناوی نۆهەم (وافیە)یە ، واتە : ئەم سوورەتە بەسە بۆ هیدایەت‌و شارەزاکردنی ئینسان ، واتە : دەبێتە هۆی لابردنی داماوی‌و رزگاربوونی ئینسان لە سزای قیامەت‌و ئازاری دنیا •

ناوی دەهەم : (کافیە)یە ، واتە بەشی کاروباری هەموو ئینسانێکی وەها دەکات رەفتاری پێبکات، وەکو لە تەفسیری (ینابیع)دا بە سەنەدی صەحیح دەگێڕێتەوە کە حەزرەت (د • خ)فەرموویەتی : هەرکەسێ بە نیەتی هەر کارێکی خێر سوورەتی بخوێنێ خودا بە میهرەبانی‌ی خۆی چاری کاری ئەوکەسە دەکات‌و بۆی ئاسان دەکات •

ناوی یازدەهەم : (مجزیە)یە ، بەبۆزی(میم)و زەنەی(جیم)و ژێری (زێ)و سەری یێ • لە ئەبودەردائەوە دەگێڕنەوە (ر • خ)کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : «فاتحة الكتاب تجزي مالايجزي شيء من القرآن ، ولو أن فاتحة الكتاب جعلت في كفة ميزان وجعل القرآن في كفته الاخرى لفضلته فاتحة الكتاب سبع مرات» واتە : سوورەتی فاتیحە بەکاری شتی وەها دێت کە هیچ بەشێکی‌تری قورئان بەکاری ئەوشتە نایەت‌و ، ئەگەر فاتیحە بخرێتە تای ترازوویەکەو ، باقی قورئان بخرێتە تاکەی‌تریەوە فاتیحە حەوت ئەوەندەی ئەو قورس دەبێت •

ناوی دوانزەهەم : (منجیە)یە ، واتە : نەجات‌دەرو لە سزا رزگارکەر •

ناوی سیانزەهەم : (اساس) ؛ لە شەعبی‌یەوە دەگێڕنەوە کە عبداللەی کوڕی عباس فەرموویەتی : هەرشتێ بناخەیەکی هەیە ؛ بناخەی زەوی عەردی مەککەیە ، لەوێوە عەرد راخراوە ، ئەساس‌و

بناخەی ئاسمانەکانیش ئاسمانی حەوتەمە ، بناخەو ئەساسی زەوی طەبەقەی حەوتەمیەتی ، کە طەبەقەی مەرکەزی‌یەتی ، بناخەو ئەساسی بەهەشت (جنة العدن) ە کە باقی دەرەجەکانی بەهەشت لەسەر ئەو بیناکراون ، ئەساس‌و بناخەی دۆزەخ (هاویە)یە ، کە باقی چاڵەکانی دۆزەخ لەسەر ئەوەوە دروست کراون • هەروەها ئەساس‌و بناخەی ئادەمزاد حەزرەتی ئادەمە ، دروودی خوا لەسەر ئەوو لەسەر پێغەمبەری خۆمان بێت • ئەساس‌و بناخەی ئەنبیای (أولوالعزم) حەزرەتی نووحە ، کە پێغەمبەرانی دوای ئەو لە نەتەوەی ئەون • بناخەی «بني اسرائيل» حەزرەتی (یعقوب)ە ، کە دوانزە ئەسباط ئەولادی ئەون • ئەساس‌و بناخەی کتێبەکان ، کە بۆ پێغەمبەران نێرراون ، قورئانە کە هەموو نوقطەیەکی تیاکۆبوەتەوەو ، ئەساس‌و بناخەی قورئانیش سوورەتی فاتیحەیە کە هەموو بابەتەکانی قورئانی تێدا کۆبوەتەوە ، جا ئەگەر ببی بە یاری قورئان‌و هاوڕێ‌و هاودەمی ، واتە : باوەڕت بەوە هەبێ کە کەلامی خودایەو ، بیخوێنیتەوە ، قورئانت بۆ ئەبێ بە شیفاو دەوای هەموو دەردو نەخۆشی‌یەك ، چ نەخۆشی‌ی لەش‌و ، چ نەخۆشی‌ی رۆحانی‌و ، دەبێتە دەرمانی هەموو دەردێکی دڵ‌و بەدەن • دەگێڕنەوە کە(فاتحة الکتاب) شیفایە بۆ هەموو دەردێ چ بەهۆی هەڵگرتنیەوەو ، چ بەهۆی خوێندنەوەی‌و چ بەهۆی نووسین‌و شۆردنەوەی ، وەکو لەمەوپێش باسمان کرد •

چواردەهەم ناو «الرقیە»یە ـ بە بۆری(ڕی)و ژێری (قاف)و سەری (یێ)ی گیرەدار ، واتە : دوعای نووسراو یا خوێنراوە بەسەر برینداروبیماردا •

لە (مسلم)ێ (بخاری)دا ریوایەت کراوە:جارێك حەزرەت(د•خ)چەند

کەسێکی لە یارەکانی ناردبوو بۆ سەفەر ، ئەوانە لە گەڕانەوەدا بە خێڵە عەرەبێك گەیشتن‌و ، لە نزیکی ئەواندا دابەزین‌و داوای میوانداری‌یان لێ‌کردن ، بەڵام ئەوان گوێیان پێ‌نەدان ، تا بە قەزاو قەدەری خوا مار دای بە سەرۆکەکەیانەوەو زۆر ئازاری پێ‌گەیشت‌و ، هەرچی هەوڵیان‌دا بۆ رزگاربوونی کابرا لەو ئازارە سوودی نەبوو ، ناهومێد بوون ، لەدوایدا هات بەدڵی یەکێکیاندا کە بڕۆن بۆ لای ئەو کۆمەڵی میوانانە کە لەنزیکی ئەوانا بارگەو بنەیان خستوەو ، داوای دەرمانێ یا دوعایێکیان لێ‌بکەن ، کە هاتن بۆ لایان‌و داوای دەرمان یا دوعایان لێ‌کردن یەکێك لەو کۆمەڵە کە ناوی (ابوسعیدي خدری) بوو (ر • خ) فەرمووی : من دوعای رزگاریی ئەو مارگەزە ئەزانم ، بەڵام ، لەبەر ئەوەی شێوەی میهرەبانی‌و میوانداری‌و پیاوەتیتان لەگەڵ ئیمەدا بەجێ‌نەهێنا ، هەتا شتێکی باشمان نەدەنێ ، ئەو دوعایەتان بۆ ناکەم ، ئەنجام لەسەر (٣٠)سەر مەڕ رێ‌کەوتن‌و ، ئەبوسەعید رۆیشتە سەر کابرای مارگەستوو حەوت‌جار سوورەتی فاتیحەی بەسەردا خوێندەوەو فووی بە شوێنە گەزراوەکەدا کرد ، بە فەرمان‌و خواستی خودای گەورە کابرا رزگاربوو شیفای بۆهات‌و ، هەستاو بە سەلامەتی هات‌وچۆی کرد • ئەنجا یارانی حەزرەت (د • خ)(٣٠)سەرە مەڕەکەیان لێ‌وەرگرتن‌و بەرەو مەدینەی نوورانی کەوتنە ڕێ‌و ، بڕیاریان‌دا کە تا ڕەزامەندی‌ی پێغەمبەری لەسەر نەبێ نەیخۆن ؟ جا کاتێ کە گەیشتنە مەدینەو بە حضووری حەزرەت گەیشتن (د • خ)و ، سەرگوزەشتەکەیان بۆ گێڕایەوە ، بە ئەبووسەعیدی فەرموو : تۆ بە چ دەلیلێ زانیت کە خوێندنی سوورەتی فاتیحە سوودی بۆ ئەو بیمارە هەیە؟ ئەبووسەعید عەرزی‌کرد : (یارسول الله ! شيء ألقي في روعي) واتە : ئەی پێغەمبەری خودا شتێ بوو خودا خستیە دڵم ، لەپاشا پێغەمبەر (د • خ)فەرمووی : ـ «لقد أصبتم ،

اقسموا ، واضربوا لي معكم سهما ، وضحك النبي (ص)» واته : ئیشێکی باشتان کردوه ، بەشی بکەن لەناو خۆتانداو ، پشکێکیش بۆ من دابنێن ..
هەروەها حەزرەتی پێغەمبەر (د . خ) پێکەنی لە خۆشیی ئەوەی کە لەناو یارانی ئەوا ئینسانیوا هەیە ئیجتیهادی راست بکاتو بڕیاری خوێندنی بەرامبەر ماڵ بدات بۆ شیفاو چاكبوونەوەی نەخۆشیو ، بڕیار لەسەر ئەوە بدات کە خوێندنی سوورەتی فاتیحە سوودی بۆ بیماران تێدایە .

پازدەهەم (سورة تعلیم السؤال) ە ؛ لەراستیدا خودای مەزن بەمسوورەتە بەندەگانی خۆی فێرکردوە کە لەپێش نزاو دوعادا ستایشی خودا بکەنو ، پاش ئەوە بە داماویو ملکەچییەوە داوای ئیحتیاجیی خۆیان لە خودا بکەنو ، تکای ئەوە بکەن کە خودای گەورە بە میهرەبانیی خۆی بۆ رێگای راست شارەزایان بکات کە رێگەی پێغەمبەرانو شەهیدانو راستگۆیانو پیاوچاکانەو ، تکای ئەوە بکەن کە لەسەر ئەو رێگایە پایەداریان بکات .

ناوی شازدەهەم (سورة الدعا)یە دیارە ئەم سوورەتە دوعای تێدایە وەك «اهدنا الصراط المستقيم» .

ناوی حەفدەهەم (سورة السؤال)ە ، چونکە لەم سوورەتەدا پاڕانەوەو ملکەچی هەیە .

ناوی هەژدەهەم : (سورة التلقين)ە ، چونکە لەم سوورەتەدا خودای گەورە تلقینی بەندەگانی خۆی کردوە ـ واتە : فێری کردوونو خستوویەتیە سەر زمانیان ـ چۆن داوای یارمەتی لە خودای خۆیان بکەن ، خودایش لەوە گەورەترە کە لەپێشدا فێری دوعاو پاڕانەوەیان

بکـاتو ، دوایی بەشیان نەدات ، واتـە: پاوەڕی موسوڵمانان ئەوەیە کە خودای گەورە نزاو پاڕانەوەیان لێ قبووڵ دەکـاتو ، بە داخـوازیی خۆیان دەگەن لە دنیا بێ یا لە قیامەتدا •

ناوی نوزدەهەم (سورة الصلاة)ە لەبەرئەوەی کـە ئەم سـوورەتە لەگەڵ نوێژدا پـەیوەندییەکی تـەواوی هـەیە ؛ چـونکە لە پەیڕەوی ئیمامان : شافیعیو مالیكو ئەحمەددا خوێندنـی ئەو سـوورەتە فەرزي نەینە •

ناوی بیسـتەم : (سورة مكافأة القوافل السبع)ە واتە : پاداشی حەوت قافلەی بازرگانـی کە هاتوون بۆ شاری مەککەی موکەڕڕەمە • بناخـەی ئـەم حیـکایەتە ئەوەیە : ڕۆژێ حـەزرەت (د • خ) لــــە ناوگەلێ لە یارانـی خۆیدا دانیشتبوو ئامۆژگاری ئەکردن ، لەوکاتەدا دەنگی شادیو دەفونەی بەرز بوویەوەو ئەوانیش بیستیان ، کاتێ کـە پرسیاریان لە هۆی ئەوەکرد ، دەرکەوت کە قافڵەی قورەیش لە وڵاتی شامەوە گەڕاوەتەوە • کۆمەڵێك لە یارانی حەزرەت (د•خ) ڕۆیشتنو ، لەسەر شوێنێکی بەرز تەماشای قافڵەکەیان دەکرد ، دیـــان ئەوا حەوت قافڵەی بەماڵو سامان رازاوە هاتنەوە • قافڵەیەك لەوانە هی(بني مخزوم)و قافڵەیەك هی (بني زهره) و قافڵەیەك هی (بني امية) بوو ، هەروەهــا قافڵەکانیتریش هەر یەکەی هی لایەك بوو • هەرقافڵەیەك لـەوانە هەزار وشتر بوو ، بارەکەیان گەنمو هەنگوینو هەمەجۆری خـواردن بـوو • هەندێ لەویارانەی حەزرەتیش چەند ڕۆژێ بوو بە برسێتیو موحتاجی مابوونەوەو ، بە چاوپێکەوتنی ئەم وەزعـە دڵتەنگ بوونو ، سـەریان سووڕ ئەما لەوەی ئەمان برسیو تینو بنو ، کافرەکانیش خاوەنـی ئەو هەموو نازو نیعمەتو دارایییـە بن • حەزرەت (د • خ) لەم وەزعـە

خەبەردار بوو ، ئەویش هەر دڵی زویر بوو ؛ جا حەزرەتی جوبرەئیل هاتەخوارەوەو ئەم ئایەتەی هێنا « ولقد آتيناك سبعا من المثاني والقرآن العظيم » واتە : ئەی خۆشەویستی بەڕێز ! بەڕاستی حەوت ئایەتمان داوە بەتۆ کە بە درێژیی زەمان ئەخوێنرێنەوە ، ئەم حەوت ئایەتە گەلێ بەسوودترن لەو حەوت قافڵەیە کە لە شامەوە گەڕاونەتەوە ؛ چونکە ئەو قافلانە مایەی بژیویی‌و هێزی لەشی ئیسانن ، بەلام ئەم ئایەتانە هۆی هێزی گیان‌و هێزی باوەڕن ؛ ئەو قافلانە خزمەتی ژینی بڕاوەی جیهان دەکەن ، بەلام ئەم حەوت ئایەتە خزمەتی ژینی نەبڕاوەی ڕۆژی دوایی ئەکەن‌و شوێنەواریان هەتا هەتایە دەمێنێتەوە (١) • هەروەها قورئانی گەورەمان بۆ نازڵ کردووی کە مایەی پیرۆزیی ئەهلی جیهانەو ، مایەی بەختیاریی ئەوکەسانەیە کە ڕەفتاری پێ ئەکەن‌و ، ئەوانە بە سەربەرزیی دنیاو قیامەت ئەژین • «ولا تمدن عينيك الى ما متعنا به ازواجا منهم » واتە : مەڕوانەو چاومەبڕە ئەو ڕۆزیی‌و سامان‌و دارایی‌یەی کە بە هەندێ لە بێ ئاینەکانمان داوەو ، لەزەتی لێ دەبینن ؛ چونکە سامانی دنیا بە بێ باوەڕو خواناسی نرخی نیەو مایەیەکی بێ بەهاو بێ بەقایە •

لەمبەیانەوە دەرئەکەوێ کە ئەم سوورەتە لە پاداش‌و بەرامبەریی ئەو حەوت قافڵەدا وارد بوەو ، خوێندنەوەی بوە بەهۆی جەزای نەبڕاوە بۆ ئوممەتی پێغەمبەر (د • خ) •

ناوی بیست‌و یەکەم : سوورەتی (الواقية) یە ، واتە : نیگادارو پارێزگەر ، سیرڕی ئەمەیش ئەوەیە کە خوێندنەوەی ئەم سوورەتە

---

(١) لە ڕیوایەتێکی‌ترا ئەڵێ : حەزرەت (د•خ) لە (اذرعات) لە سنووری شامدا حەوت کاروانی جوولەکەکانی (بني قريظه)و (بني نضيري)ی تەسادوف کردو ، موسوڵمانەکان دلگران بوون • جا ئەم ئایەتە نازڵ بوو •

خوێنەرەوەکەی لە ئاگری دۆزەخ ئەپارێزیو ، مرۆڤ دەتوانێ ئەم سوورەتە بە قەڵغانێ بزانێ کە خاوەنەکەی لە ئازارو بڕشتی دەمی شمشیری تیژ ئەپارێزێو ، لە وەیو ناهەمواریەکانیتریش پەنای ئەدات •

ناوی بیستو دووهەم : سوورەتی (مجمع الاسماء) ە ، چونکە لەم سوورەتەدا بە (تصریح) و بە (کنایە) گەلێ ناوی پیرۆزی خودای گەورە هەیە ؛ بە تەصریح (اللـه) ، (رب) ، (رحمان) ، (رحیم) ، (مالـك) • بە کینایەش (مەعبوود) ، (مستعان) ، (هادي) ، (منعم) ، (منتقم) هەیە •

ناوی بیستو سێهەم : (سورة الثناء)ە ؛ چونکە لەم سوورەتەدا وەصفی خوداو ستایشو پیاهەڵدان هەیە ، بەوەی کە دەفەرموێ : میهرەبانو بەخشندەیەو پەروەردگاری هەموو جیهانەو فەرماندار ی ڕۆژی پاداشی گەورەیە ، کە پاداشی هەموو کردەوەکان دەدرێتەوە ، چاكو خراپیان •

ناوی بیستەو چوارەم (سورة الكنز)ە • لە (عبدالله)ی کوڕی (عباس) ەوە دەگێڕڕێتەوە کە بیستوویەتی لە پێغەمبەر (د • خ) فەرموویەتی : لە شاری مەککەی موبارەك جوبرەئیل هاتە لامو ، فەرمووی : ئەی (محمد) گەنجێکم لە گەنجەکانی خودای گەورە بۆهێناوی ، منیش لێم پرسی ئەو گەنجە کامەیە ؟ فەرمووی (ام القرآن) ە واتە : سوورەتی (فاتحە) ، بێگومان ئەم سوورەتە گەنجێکە پڕ لە زانیاریو گەنجێکە کە خودای تەعالا لەناو هەموو ڕەهبەراندا بە خەڵات بۆ تۆی ناردوە •

خۆشەویستەکان ! جەوهەری مەعنای صەدوچوار کتێبی خودای گەورە ، کە لە ئاسمانەوە نازڵ بوون بۆ رەهبەران ، وا لە صەدو چواردە سوورەتی قورئاندا کە بۆ پێغەمبەری ئێمە حەزرەتی (محمد المصطفی) د.خ هاتوەو ، هەرچی واتاو حەقایقێ کە لەم سوورەتانەدا هەن هەموویان بەکورتی لە سوورەتی فاتیحەدا هەنو ، بە رستەی « بسم الله الرحمن الرحیم » مۆرکراوەو ، بۆ پێغەمبەر (د . خ) رەوانە کراون . روونالکردنەوەی ئەم باسە ئەوەیە کە ئەو صەحیفانەی بۆ حەزرەتی ئادەم هاتوون ، پڕن لە ئەسراری علوومو مەعاریفی (لدني)و ، فێرکردنی ئادەم بە ناوەکانو دەرخستنی پایەو شەرەفی بەسەر فریشتەکانا . صەحیفەکانی حەزرەتی شیث [د . خ] باسی بەخششو چاکەکردنو نیعمەتەکانی خودایە ، کە بڕانەوەیان نیەو ، دواییی‌یان نایەتو ، ناوی حەزرەتی (شیث) بە مەعنا (هبة الله) یە ، واتە : بەخششی‌خودا ، لەبەرئەوە کە زۆر لە نیعمەتەکانی خودای پێدراوە . صەحیفەکانی حەزرەتی (ادریس) ــ د . خ ــ بەیانی بەرزیی پایەی زانست ئەکات ، کە پایەی ئیدریس لە سەر زانستو هوشیاری دامەزراوەو ، خودای گەورە لە باسی ئەودا فەرموویەتی « ورفعناه مكانا عليا » . لە صەحیفەکانی حەزرەتی ئیبراهیمدا باسی مەعاد ، واتە : زیندووبوونەوەی مردوەکانو رۆژی حەشرو ، لێ پرسینەوەی ئادەمزادو پەری‌یان ئەکات ، هەر بەوبۆنەوە بوو کە حەزرەتی ئیبراهیم داوای لە خودای گەورە کرد پیشانی بدات چون مردوو زیندوو دەکاتەوە ؟ وەکو ئایەتی (رب ارني كيف تحيي الموتى) باسی ئەمە ئەکات . هەر وەها لە تەوراتی حەزرەتی موسادا باسی ئەحکامی عیبادەتو تەکلیفاتی خودایی ئەکات کە بۆ بەنی‌ئیسرائیل هاتووە . لە زەبووری حەزرەتی داوودا (د.خ) وەعظو ئیرشادو ئەورادو ذیکرو تەسبیحی ذاتی خودای گەورە هەیە . لە

ئینجیلی حەزرەتی عیسادا ئەحکامو ئەزکارو ئامۆژگاری هەیە بۆ بەنی ئیسرائیلەکان لەسەر تەرکی دنیاو ئارەزووی نەفس • هەروەها موژدەی تیایە بەوەی کە خودای مەزن لەپاش ئەو پێغەمبەرێکی رەهبەرو خاوەن پایە بۆ بەرەی ئادەمزاد رەوانە دەکات کە ناوی ئەحمەدەو ، هەرلەو ئینجیلەدا بە پەیڕەوانی ئەحمەددا هەڵدەداو زەمی دوژمنەکانو ناحەزەکانی ئەکات • ئەو زانایانە کە دڵیان بە تیشکی خوداناسوی راستەقینە رووناك بوەتەوەو ، خودای گەورە راستی خستوەتە دڵیانەوە ، لە واتای سوورەتی فاتیحەدا لە کۆمەڵێك لە واتای ئەوکتێبانە تێگەیشتوون کە بۆ پێغەمبەرانی رابووردوو نێرراون : —

بۆ نموونە : لە « بسم الله » دا پەنامەکی یەکانی زانستی حەزرەتی ئادەمیان وەرگرتوە • لە « الحمد لله » دا چەشنەکانی نازو نیعمەتو بەخششی خودایان بۆ دەرکەوتوە • لە « الرحمن الرحیم » دا پایەی میهرەبانی ی خوداو پیرۆزی ی ئەو کتێبانەو ئەو بەشوبارەیە کە بە حەزرەتی « ئیدریس » دراوە تێگەیشتوون • لە « مالك یوم الدین » دا باسی رۆژی قیامەتو زیندووبوونەوەی ئینسانو پەری و داوەری و پاداشتوەگرتن و سزادان تێگەیشتوون ، وکو لە صەحیفەکانی ئیبراهیمدا نووسراوە • لە « ایاك نعبد وایاك نستعین » دا باسی عیباداتو ئەحکامی خوا ئەکات بۆ ئوممەتی پێغەمبەرانی پێشوو ، بەتایبەتی تەکالیفی ئوممەتی حەزرەتی مووسا • لە « اهدنا الصراط المستقیم » دا پەنامەکی یەکانی خوابەیەك زانین و ئەورادو ئەذکاری حەزرەتی داوودیانوەرگرتوە • لە « صراط الذین انعمت علیهم » دا پەنامەکی یەکانی دڵی لەخواترسانو دۆستانو هاوڕێ تایبەتی یەکانی حەزرەتی عیسایان دیوەتەوە • لە « غیر المغضوب علیهم ولا الضالین » دا خراپی ی بارو دۆخو تێکچوونی

بیروباوەڕو کردەوەی پیاوخراپ دۆزراوەتەوە •

هەروەها بە شێوەی باسکراو جوانکاریو پەنامەکی‌یەکانی هەموو نامە ئاسمانی‌یەکان لەم سوورەتە پیرۆزەدا دانراوە ؛ بۆیە (محمد) ی کوری (حنفیە) خوای‌لێ‌رازی‌بێ لە ستایشی سوورەتی فاتیحەدا فەرموویەتی : سەرەتاکەی پیاهەڵدانو سوپاسو ستایشی خودایەو ، ناوەڕاستەکەی بەندەگی‌و خوداپەرستی‌یەو ، لە نیوەی دوایدا داوای ڕێبەدێ‌ی کردنو سەرامەدبوون دەکات لە خوداو ، لە دوادوایی‌یەکەیدا لەخودا پاڕانەوەیە بۆئەوەی لە رقو قینی خۆیو لە گومڕاهی بمانپارێزێت • بێ گومان زۆریی ناو نیشانەی بەرزیی پایەیە •

هەروەها بۆ پاراستنی ئیمان ویردێ کە لە قورئان وەرگیرابێ بۆ هەموو کەس سوودمەندە • دەگێڕنەوە حەزرەتی (خضر) ـ د • خ ـ لە حەزرەتی (محمد) ی پرسی (د • خ) : چ ویردێك بۆ پاراستنی ئیمان سوودی هەیە ؟ ئەویش فەرمووی : لە جیبرەئیلم پرسیوە ، ئەویش فەرموویەتی : لە خوای گەورەم بیستوە فەرموویەتی : هەرکەسێ ئەم ئایەتانەو ئەم سوورەتانە لەپاش هەموو نوێژێك بخوێنێ ئەوە ئیمانی پارێزراو دەبێت : سوورەتی فاتیحە و ، (آیة الکرسی) و ، دوادوایی سوورتی «بقرة» لە «•• للە ما فی السماوات والارض ••»وە هەتا دوایی سوورتەکە ، هەروەها ئایەتی «شهد الله انه لا الاه الا هو والملائکة واولوا العلم قائما بالقسط لا الاه الا هو العزیز الحکیم » و ، لەبەینی ئەم ئایەتەو ئایەتی دوایدا ئەو حەدیثەش بخوێنێ کە وارید بوە « وانا اشهد بما شهد الله به واستودع الله هذه الشهادة ، وهی لی عند الله ودیعة » جا تەواوی ئایەتی «ان الدین عند الله الاسلام»و ، ئایەتی «قل اللهم مالك الملك •• » تا دەگاتە «بغیر حساب» هەروەها سوورەتی «ئیخلاص»و

هەردوو «معوذە»کان بخوێنێ • سوودی تێکڕای هەموو ئەمانە پاراستنی ئیمانەو ، وا سوودی یەکەیەکەیشیان بەتایبەتی بە برادەرانی خۆشەویستم ڕادەگەیەنم :ـ

لەحەدیثی شەریفدا هەیە کە «آیة الکرسی» گەورەترین ئایەتی قورئانە • هەروەها لە حەدیثێکدا هەیە : هەرکەس لە پاش هەموو نوێژێك (آیة الکرسی) بخوێنێ هیچ شتێ ڕێگای بەهەشتی لێ ناگرێ مەرگ نەبێ ، واتە : هەر ئەوەندە کە مرد بە ئەهلی بەهەشت ئەژمێردرێ ئیتر نازانم ئاخۆ ئەم حەدیثەو واتای ئەم حەدیثە تەنها بۆ ئەوکەسانەیە کە مەعنای (آیة الکرسی)یەکە بزانن ، یاخۆ بۆ هەموو کەسێکە کە بەئاگاداری‌ی دڵەوە بیخوێنێ ، یا هەرچۆنێ هەبێ ؟• لە فەرموودەی پێغەمبەردا هەیە کە ئایەتەکانی دوادوایی سوورەتی (بقرة) شیفای نەخۆشن ، لەفەرموودەی‌ترا هەیە کە خودای گەورە ئایەتەکانی دوادوایی بەقەرەی خۆش‌ئەوێت ، کەواتە بیانخوێننەوەو ، ژن‌و مناڵتان فێربکەن ؛ چونکە ئەمانە هەموو قورئانن‌و دوعان •

تایبەتی‌یەتی‌ی ئایەتی [شهد الله •• الآیة] لەگەڵ ئایەتەکانی دوادوایی سوورەتی بەقەرە ئەوەیە کە هەرکەسێ ئەم ئایەتە لەگەڵ ئەواندا ، پاش هەموو نوێژێ ، بخوێنێ لە ڕۆژی قیامەت‌دا ئەو ئینسانە بانگ‌ئەکرێت‌و ، خودای گەورە دەفەرموێ : ئەم بەندەی منە لەگەڵ من‌دا پەیمانی بەستوەو ، من لە هەموو پەیمان‌دارێ ڕاست‌ترم بۆ بەجێ‌هێنانی پەیمانی خۆم ، پێویستە بیبەن بۆ بەهەشت ، ئیتر کوت‌وپڕ فریشتەکان دەیبەن بۆ بەهەشت •

ئەی‌براینە ! پایەی پاداشی ئەم ویردە بەجۆرێکە کە لە عەرشدا دەنووسرێت‌و دەمێنێتەوە هەتا ڕۆژی قیامەت • لە ڕۆژی قیامەتا فریشتە

بانگ‌دەکا : کێ ئەمانەتی لەلای خودا هەیە با بێت ئەمانەتەکەی وەربگرێتەوەو ، لەوکاتەدا ویردخوینەکە پاداشەکەی دەدرێتەدەست • شایانی باسە کە هیچ گوناهێک ئاثاری ئەو شەهادەتە لانابات ، بەلاَم خواپەرستی‌ی‌ترو چاکەکردن بەهۆی گوناەکردنەوە ئەفەوتێن ، بۆوێنە : کەسێ کە هەندێ ئیطاعەو خواپەرستی هەبێ ، وەکو صەدەقەو چاکە لەگەڵ خەڵك کردن ، ئەگەر منەت بنێتە سەر ئەو کەسە کە چاکەکەی لەگەڵ کردوە خێرەکەی بەتاڵ‌دەبێتەوە ، هەروەها بەهۆی غەیبەت‌کردن‌و، لەپاش‌ملە بەخراپی باس‌کردنەوە ، گەلێك لە خێراتی ئەو کەسە غەیبەتکەرە ئەکوژێتەوە • تەنانەت دەگێڕنەوە کە لە مەیدانی پاداش‌وەگرتندا خاوەن خێرات شکات ئەکات‌و ئەڵێت : من گەلێ خێراتم کردوەو ، فریشتە نووسەرەکان نەیاننوسیوە ! ئەنجا وەلاَمی دەدرێتەوە : بەڵێ راستە ئەو خێرانەت بوە ، بەلاَم بەهۆی غەیبەت‌کردنەوە خێرەکانت لە نامەی کردەوەت هەڵگیراون‌و لە نامەی کردەوەی کابرای غەیبەتکراودا نووسراون‌و بوون بە خێری ئەو • هەروەها گەلێ گوناهی گەورە هەیە ، وەکو بەخیلی بەخەڵك بردن‌و بوختان بۆ خەڵك هەڵبەستن ، دەبنە هۆی کوژانەوەی کردەوەی خێر لە نامەی کردەوی ئەو موسوڵمانەدا، بەلاَم باوەڕ بەخوا کردن‌و شەهادەت‌دان بەوەی کە خودا تاق‌و تەنیایە ئەوەندە گەورەیە هیچ گوناهێ نایشۆرێتەوەو ، وەکو ئەمانەت بۆی هەڵدەگیرێ «لان الله تعالی لا یضیع ودائعە» تەنانەت ئەگەر چاکەو کردەوەی باشی کابرا ئەوەندەش نەبێ کە ببێ بەهۆی رزگاریی ، ئەو شەهادەتە دەبێتە هۆی رزگار بوونی لە رۆژی قیامەت‌داو ، لەئەنجامدا دەڕواتە بەهەشت •

ریوایەت‌کراوە کە (اسمی اعظم) لە ئایەتی «شهد الله انە لا الاە

الا هو »دایه • هەروەها دەگێڕنەوە کە یەکێ لە هاوڕێکانی پێغەمبەر (د • خ) کە ناوی (معاذ)ی کوڕی (جبل) بوو لەلای پێغەمبەر (د • خ) سکالای قەرزاری‌و نەدارایی خۆی کرد ، حەزرەت(د • خ) فەرمووی : ئایەتێکت تەسلیم ئەکەم بیخوێنەو دوعای لەگەڵدا بکە ، ئەگەر بەقەدەر کێوی (احد) قەرزت لەسەر بێ خودای گەورە بۆت ئەداتەوە : هەموو ڕۆژی بڵێ : »قل اللهم مالك الملك تؤتي الملك من تشاء ، وتمنع الملك ممن تشاء ، وتعز من تشاء وتذل من تشاء ، بيدك الخير انك على كل شيء قدير ، تولج الليل في النهار وتولج النهار في الليل ، وتخرج الحي من الميت ، وتخرج الميت من الحي ، وترزق من تشاء بغير حساب » وە بەشوێنی ئەم ئایەتەدا بڵێ :ـ »رحمن الدنيا والآخرة ورحيمهما تعطى من تشاء وتمنع من تشاء » وە لە ریوایەتێکی‌تردا »تعطيهما من تشاء وتمنع منهما من تشاء ، فارحمني رحمة تغنيني بها عن رحمة من سواك ، اللهم اغنني من الفقر ، واقض عني الدين ، وقوني في عبادتك وجهاد في سبيلك يا ارحم الراحمين » •

لە فەرموودەی پێغەمبەردا هاتوە سوورەتی « اخلاص » واتە : « قل هو الله احد • الآية » بەقەدەر سێ‌یەکی قورئان پاداشی هەیە • هەروەها لە فەرموودەی پێغەمبەردا هاتوە : کە هەرکەس هەزار جار ئەم سوورەتە بخوێنێ نامرێ هەتا جێگای خۆی نەبینێ لەبەهەشتدا ، بەتایبەتی ئەگەر لە ڕۆژی « عەرەفە » دا هەزار جار ئەم سوورەتەی خوێند دوعاو نزای لای خودا وەردەگیرێت • هەروەها لە ریوایەتێکی‌تردا دەڵێت : ئەوکەسە نەفسی خۆی لەخودا کڕیوە • لە ریواتەتێکی‌تردا دەڵێت : خوێندنی سوورەتی ئیخلاص بۆ خۆی‌و ئەهل‌و ئەولادی قازانجی هەیەو ، بەرەکەتی زۆرە • لە فەرموودەیەکی‌تردا هەیە کە هەرکەس

لەپاش هەموو نوێژێك دوانزە جار سوورەتی ئیخلاص بخوێنێ گوناهی عەفو ئەکرێت و رەزای خودا دەبارێتە سەری • لە فەرموودەیەکی تردا هاتوە کە خوێندنی ئەم سوورەتە ئەبێتە هۆی ئەوەی لە بەڵای هاوبەش بۆ خوا دانان دووربکەوێتەوەو ، فریشتەی بەزەیی لێی نزیك ببێتەوەو ، ئەهریمەنەکان لێی دووربکەونەوە ، ئەو سوورتە بەدەوری عەرشدا دەسوورێتەوەو لە خودای گەورە دەپاڕێتەودو ، ئەڵێ : خودایا رەحم بەو کەسە بکە کە بە خوێندنەوەی منەوە خەریك بوە •

لە حەدیثێکی تردا هەیە کە هەرکەس ئەڕواتەوە بۆ ماڵی خۆی لەو کاتەدا بە مەنزڵەکەی ئەگات سەلام بکات و یەکجار سوورەتی (قل هو الله) بخوێنێ هەتا دوایی سوورەتەکە ، ئەوە شوێنەکەی لە هەژاری پاك دەبێتەوەو خودای گەورە رزق و رۆزییان بۆ زیادئەکات • هەروەها دەگێڕنەوە : کە هاوڕێی پێغەمبەر (مەعاذ) (ر • خ) لە خزمەتی پێغەمبەردا (د • خ) سکاڵای دەردی هەژاریی خۆی کرد ، ئەویش پێی فەرموو : هەرکاتێ چوویتەوە ماڵی خۆت ئەگەر کەس لەوێ بوو سڵاوی لێ بکەو ، ئەگەر کەس نەبوو سڵاو لە نەفسی خۆت بکە بە لەفظی (السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین) ، ئەنجا سوورەتی ئیخلاص بخوێنە • (معاذ) خودای لێ رازی بێت ئەم ئاموژگارییەی وەرگرت و ، پەیڕەوی کرد ؛ ئەوەندەی پێ نەچوو کە خودای گەورە دەرووی لێ کردوەو رۆزیی زیاد کرد بەجۆرێ کە مەعاذ (ر • خ) خزمەتی دراوسێکانی خۆیشی ئەکرد •

دەگێڕدرێتەوە کە حەزرەتی جوبرەئیل هات بۆلای حەزرەت بە شێوەو هەیبەتێك کە دەشت و کێوی داگرت و ، فەرمووی ئەی محمد ! ئەتەوێ حازری نوێژی جەنازدی (معاویە)ی کوری (معاویە)ی مەزەنی بێت ؟• حەزرەت (د • خ) ئەفەرمووێ : منیش حازری جەنازەکەی

بووم‌و ، نوێژەکەیم کرد ، دیم دوو ڕیز له فریشته‌کانیش نوێژی بەسەرەوە ئەکەن •• پرسیم ئەی جوبرەئیل ! موعاویە بەهۆی کام کردەوەیەوە بەم‌پایەیە گەیشتوە ؟ ، ئەویش لە وەڵامدا فەرمووی : لەبەرئەوە کە سوورەتی (ئیخلاص)ی خۆش ئەویست‌و ، لە هەستان‌و دانیشتن‌و هاتوچۆدا ، واتە : لە هەموو کاتێکدا خوێندوویەتی • لە فەرموودەیەکی‌تری پێغەمبەردا هاتوە : ئەگەر کەسێ ویستی بۆ سەفەر بڕوات هەردوو دەستی بە هەردوو لای دەرگای خانووەکەیەوە بگرێت‌و ، پانزەجار سوورەتی ئیخلاص بخوێنێ ، خودای گەورە ئەو ماڵ‌و حاڵەی بۆ ئەپارێزێت هەتا لەسەفەر دەگەڕێتەوە •

لە حەدیثێ‌تردا فەرموویە : خوێندنی (قل هو الله احد)و (معوذتين) سێ‌جار سێ‌جار بەستە بۆ پاراستنت لە هەموو شتێ ، بۆ هەموو کەسێ لە خەواص‌و عەوام‌و ، تێکڕای ئەمانە کە باسمان‌کردن بۆ پاراستنی ئیمان بەسوودەو ، خوێندنی ئەمانە لەگەڵ تێگەیشتنی مەعناکەیاندا پاداشیان زۆرە • لە هەندێ ریوایەتدا دەڵێت : دەبنە هۆی پاراستنی ئیمان ، هەرچەند بە بێ تێگەیشتنی مەعناکەشیان خێرو پاداشیان گەورەیە • لە حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێت : (معوذتين)زۆر بخوێنن ؛ لەپاش مردن خودا ئێوە بە (معوذتين)دەگەیەنێت‌و ، ئەم دوو سوورەتە قەبرەکانتان بۆ رووناك ئەکاتەوەو ئەهریمەنتان لێ دوورئەخاتەوەو ، خێرو پاداشتان بۆ زۆر ئەکات‌و سەنگی چاکەتان لە رۆژی پاداشدا سەنگین ئەکات‌و شارەزاتان ئەکا بۆ بەهەشت‌و لە بەهەشتا هەتاهەتایە دەوام‌ئەکات •

شێخ (جلال الدين)ی سیوطی (ر • خ)لە (عقبەی) کوڕی (عامر)ەوە دەگێڕێتەوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی :ـ « لن تقرأ سورة احب الى الله ولا ابلغ من (قل اعوذ برب الفلق)و (قل اعوذ برب الناس) فان

استطعت ان لا تدعهما في صلاة فافعل»واته : هەرگیز سوورەتێك ناخوێنیتەوە کە لای خوا خۆشەویستتر بێت لە سوورەتی (قل اعوذ برب الفلق) و (قل اعوذ برب الناس)و ، ئەگەر ئەتوانیت لە هیچ نوێژێکدا تەرکیان نەکەیت تەرکیان مەکە •

براینە ! (منجیاتی سبعە) واتە : حەوت‌رزگارکەرەکە ، بکەن بە ویردی سبەینی‌و ئێوارەتان ، ئەوانەش حەوت سوورەتن دەبنە هۆی رزگاربوونی ئەوکەسانەی ئەیانخوێننەوە لە بەڵای جیهان‌و سزای رۆژی قیامەت :ـ

یەکەم : سوورەتی ئەلیف‌لام میمی سوجدە • دووەم : سوورەتی یاسین • سێیەم : سوورەتی حامیمی دوخان • چوارەم : سوورەتی «اذا وقعت» • پێنجەم : سوورەتی (تبارك الذی بیدە الملك) • شەشەم سوورەتی «هل اتی» • حەوتەم : سوورەتی (الم نشرح) • تایبەتیەتی ئەم‌سوورەتانە بەتێکڕایی ئەوەبوو کە وتمان ، وا تایبەتی‌یەتی‌ی یەکەیەکەیشیانتان بۆ باس‌ئەکەم :

ریوایەت‌کراوە : هەرکەس سوورەتی ئەلیف‌لام‌میمی سوجدەو (تبارك الذی بیدە الملك) لەنێوان مەغریب‌و عیشادا بخوێنێ ، لە ریوایەتێکی‌تردا : لە پاش عیشاو پێش نووستنا بیانخوێنێ لە فیتنەی پرسیاری (نەکیرو مونکەر)ۆ ، لە سزای گۆڕ پارێزراو دەبێت • مەبەس لەم فەرموودەیە ئەوەیە هەر پرسیاری لێ ناکرێ لە قەبردا ، یا بەئاسانی وەڵامی ئەو دوو فریشتانە دەداتەوە بەجۆرێ کە خودای گەورە بە میهرەبانی‌ی خۆی دوو فریشتەی بۆ دەنێرێ کە وەڵامی پرسیارەکانی فێربکەن •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەس هەموو شەوێ سوورەتی (یاسین) بخوێنێ،

کاتێ کە مرد پایەی شەهیدی دەبێتو ، لە کاتی سەرەمەرگدا تینووی نابێتو ، ئەهریمەنی بەد لەو کاتە نالەبارەدا بەسەریا زاڵ نابێت •

ریوایەت کراوە کە هەمووشت دڵی هەیەو ، دڵی قورئانیش سوورەتی یاسینە ، چونکە پوختەی قورئان کە خوابەیەکزانینەو بەڵگەو دەلیلەکانی ئەم یەکیەتییەو ، بەڵگەکانی پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محمد (د • خ)و ، رێزگرتن لە قورئانو ، گەلێ پەندو ئامۆژگاریو بەڵینو هەڕەشەی تێدا کۆبوەتەوە •

ریوایەت کراوە کە سوورەتی (یاسین) بەقەدەر دە جار خوێندنی قورئان ، کە سوورەتی (یاسین)ی تێدا نەبێ خێرو پاداشی هەیە • هەروەها لە حەدیثێکی درێژدا باس کراوە کە ئەگەر یەکێ خواردەمەنیەکی کەمی هەبێو ترسی ئەوەی بێ کە بەش نەکات ، ئەگەر سوورەتی یاسینی بەسەردا بخوێنێ خودای گەورە بەرەکەتی تێ ئەخاتو ئەو خواردەمەنیە کیفایەت ئەکات • گێڕاوەتەوە کە ئەگەر سوورەتی (یاسین) بنووسرێتەوەو لەئاوا بشۆرێتەوە ، هەرکەس ئەو ئاوە بخواتەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە نووری رەحمەت بچێتە دەروونیو رەحمەتو ناساغی لە لەشی دەربچێتو ، گومانو خەیاڵی نابازی لێ دوورکەوێتەوە •

لە ریوایەتێکیتردا باس کراوە : هەرکەس ناساغ بێو سوورەتی (یاسین)ی بەسەرا بخوێنرێتەوە خودا حاڵی نەخۆشییەکەی سووك دەکاتو ، ئەگەر بمرێ گیاندەرچوونی ئاسان دەبێ • زانایانی ئایین فەرموویانە : هەرکاتێ ترست لە شتێ پەیدا کرد ، دوژمن بێ یا غەیری دوژمن سوورەتی (یاسین) بخوێنە بەنیازی لادانو نەهێشتنی شەڕو زیانی ئەو شتە خودا رزگارت ئەکات • ریوایەت کراوە کە لە

تەوراتدا مەدحی سوورەتی یاسین هەیەو ، ناوی یاسینی بردوە بە چوار ناو :

۱ ـ (صعوده) کە دەبێتە هۆی بەرزەوەبوونی بەلا لەو کەسەی کە ئەیخوێنێتەوە • ۲ ـ (دافعه) چونکە دەفعی بەلا ئەکات لەو کەسەی کە ئەیخوێنێتەوە • ۳ ـ (عزیزه) چونکە لای فریشتەکان زۆر بەعیززەتو حورمەتەو ، عەزیزەی پێئەڵێن • ٤ ـ (قاضیه) چونکە دەبێتە هۆی جێبەجێکردنی پێویستیو لابردنی داماویی ئەوکەسەی ئەیخوێنێتەوە •

ریوایەت کراوە : هەرکەس لە بەیانیدا ئەم سوورەتە بەنیازی چاری داماویو جێبەجێکردنی پێویستی بخوێنێ خودای گەورە پێویستیی ئەو رۆژەی جێبەجێ ئەکات ، هەروەها هەر کەسێ لە شەودا بیخوێنێ خوا پێویستیەکانی ئەو شەوەی بۆ جێبەجێ دەکات •

هەروەها ریوایەت کراوە هەرکەسێ سبەینان حامیمی دوخان بخوێنێ هەفتا هەزار فریشتە دوعای خێری بۆ ئەکەن ، ئەگەر لە رۆژا بیخوێنێ تا شەو دوعای خێری بۆئەکەنو ، ئەگەر لە شەوا بیخوێنێ هەتا رۆژئەبێتەوە دوعای خیری بۆ ئەکەن •

ریوایەت کراوە هەرکەس هەمووشەوێ سوورەتی [اذا وقعت الواقعة] بخوێنێ و ، تەرکی نەکات ، هەرگیز فەقیریو بێنەوایی بەسەرا نایەت • هەروەها ریوایەت کراوە کە حەزرەت (د • خ) فەرمووی بە هاوڕێکانی : سوورەتی دەوڵەمەندی فێری خێزانەکانتان بکەن • عەرزیانکرد : سوورەتی دەوڵەمەندی کامەیە ؟ فەرمووی : سوورەتی [اذا وقعت الواقعة]یە •

ئەی براینە لەو حەدیثانەدا کە بەیانکراوە ئەم سوورەتە قازانجی

بۆ رزق‌و رۆزی هەیە ، مانای وایە هەرچۆن بۆ رزق‌و رۆزی دنیا بەسوودە ، هەروەها بۆ رزقی قیامەتیش کە بریتی‌یە لە زیادە عەفوی خواو پایەبەرزی لە بەهەشت‌دا بەسوودە ، رزقی دنیا ئەبڕێتەوە ، بەڵام رزقی قیامەت نابڕێتەوە . وە ئەگەر موسوڵمان زۆرتر مەبەستی رزق‌و رۆزی قیامەت بێ لەو کاتەدا کارکردنی ئەم سوورەتە بۆ رزق‌و رۆزی دنیا زۆرتر ئەبێ . من خۆم حسێبم کردوە کە خێرو پاداشی خوێندنی سوورەتی (اذا وقعت) لە یەك‌جاردا ئەگاتە هەژدەهەزارو نەوەد حەسەنە .. بەخ .. بەخ ئەم حەسەناتە بۆ ئینسان چەندێ لە حەسەناتی دنیا بەسوودترە . ئەمثالی ئەمانە کە بۆ زیادیی رزق‌و رۆزی ئەخوێنرێن وەکو سبحان الله کردنی مەئمومی‌یە کە ئیمامەکەی لە سەهو پێ ئاگادار دەکاتەوە ؛ ئەوە ئەگەر ئەو (سبحان الله)یە ئەیخوێنێ بەنییەتی ذیکرو ئاگادارکردن یا هەر بە نییەتی ذیکر بێت ئەوا دوو فائیدەی تیایە : پاداشی تەسبیح‌و پاداشی ئاگادارکردنەوەی ئیمام ، خۆ ئەگەر هەر بە نییەتی ئاگادارکردنەوەی ئیمام بێ ئەوا نوێژەکەی بەتاڵ‌ئەبێتەوە ، ئەوکەسەیش ئەم سوورەتانە بخوێنێ ئەگەر هەر لەبەر رەزامەندیی خودا بێت ، یا لەبەر رەزامەندیی خوداو بەجێ‌هاتنی هیواکەی خۆی بێت ، ئەوا رەزامەندیی خوداو مەبەستە خارجی‌یەکەشی بۆ ئەبێت . بەڵام ئەگەر هەر بەنیازی هاتنەدیی مەبەستەکەی خۆی بێ ئەوە بێ‌سوود ئەبێ ، نە سوودی ئایینی‌و نە سوودی دنیایی هیچیانی دەس‌ناکەوێ ، کەوابوو دەردەکەوێت ئەو کەسانەی ئەم سوورەتانە ئەخوێنن‌و هیچ‌شتێ نابینن ئەوە لەبەرئەوەیە کە بەنیازی گەیشتن بە ئارەزووی دنیایی خوێندوویانە ، بۆیە لە پاداشی قیامەت‌و لە سوودی دنیاش بێ‌بەش بوون . پێویستە ئاگاداربن لەم باسە .

چەند حەدیث دەربارەی گەورەیی سوورەتی تەبارەك وارید بووە .

له ریوایەتێکا ئەفەرموێت : ئاگادار بووم لەوە کە سوورەتی (تەبارەك) شەفاعەتی دەکرد بۆ یەکێ هەتا خوای گەورە لێی خۆش‌بوو . لە حەدیثێکی تردا دەفەرموێ : «هی المنجیة من عذاب القبر» واتە : هەر خوێندنی سوورەتی (تەبارەك) موسوڵمان لە سزای قەبر رزگار دەکات ، ئیتر مەعنای حەصرەکە ئەوە نیە کە هەر تەنها ئەم سوورەتە ئینسان لە سزای گۆڕ رزگار دەکات ، هەتا مەعناکەی ئەوە بگەیەنێت کە باقی طاعەت‌و تۆبەی مەقبوول ئینسان لە سزای گۆڕ رزگار ناکەن .هەروەها هەڵدەگرێ مەعنای حەصرەکە وەهابێ کە تەوبەی وەرگیراو دەبێتە هۆی بووردنی خودا لە تاوان بە شێوەی تکا (شفاعت) ، بەڵام سوورەتی (تەبارەك) دەبێتە هۆی بووردنی‌خودا لە تاوان بەشێوەی تکاو بە شێوەی موجادەلەکردن لەگەڵ فریشتەی سزاداندا .

له حەدیثێکی پێغەمبەردا باس‌کراوە : کە یەکێك مردو ، بیجگە لە سوورەتی (تبارك) هیچی لەبەرنەبوو ، کاتێ کە خرایە گۆڕو ، فریشتەکانی پرسیار لە ڕاسەری راوەستان ، سوورەتی (تبارك) لە بەرامبەریان راوەستا ، ئەنجا فریشتەی پرسیار پێی‌گوت : من ناتوانم تۆ عاجز بکەمو ، نە ئێمەو نە تۆ ناتوانین بێ‌فەرمانی خودا بکەین ، جا ئەگەر ئەتەوێ ئەم شەخصە ڕزگار بێ لە سزا بڕۆ لای خودای گەورە تکای بۆ بکە بەڵکو خوا لێی‌خۆش‌بێ ، سوورەتەکەش رۆیشتە ئەو جێگەیە کە بۆ سکاڵاو پاڕانەوە دیاری کراوەو ، عەرزی بارەگای هەرەپیرۆزی کردو ، وتی : خودایا ! فلانە بەندەی تۆ لە قورئاندا منی پەسەند کردوەو هەڵی‌بژاردووم هەتا شەوو رۆژ بمخوێنێ ، ئیستە تکام‌وایە کە لە ئاگری دۆزەخدا سزای نەدەی ، خوای گەورەش بە میهرەبانی‌و بەزەیی خۆی ئەفەرموێ : وا ئەوکەسەم بە تۆ بەخشی‌و ،

هەرچی تاوانی هەیە لێی‌بووردم(١) جا پاش ئەمە ئەو سوورەتە هاتو فریشتەی سزاکەی لێ دوورخستەوەو ، دەمی نایە سەر دەمی‌و وتی : مەرحەبا لەم دەمەی کە زۆر جار منی خوێندوەتەوە ، مەرحەبا لەم سینەیە کە منی لەبەرکردوە ، مەرحەبا لەم پێیە کە خاوەنەکەی لەسەری راوەستاوەو منی خوێندوەتەوە ، جا کاتێ کە حەزرەت (د•خ)ئەم بەیانەی فەرموو موسوڵمانانی شاری (مەدینەی پیرۆز) هەموو ئەم سوورەتی (تبارك)ەیان لەبەرکردو ، حەزرەت (د • خ) ناوی‌نا سوورەتی (منجیە) یانی : رزگارکەری موسوڵمانان لە سزای گۆڕ •

لە حەدیثێکی‌تردا حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : پێم‌خۆشە کە سوورەتی (تبارك الذی بیده الملك)لە دڵی هەموو موسوڵمانێکدا جێگە بگرێ ، یانی : ئەوەندە ئەم سوورەتە پایەی هەیە لە لای خوداو ، بۆ موسوڵمانان بەسوودە• هەروەها لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : هەرکەس لەپێش نووستندا سوورەتی (تبارك) بخوێنێ ، کە نووست خودای گەورە فریشتەیەك رەوانە دەکاتو ئەمری پێ دەکات کە بە پەڕوباڵی خۆی ئەوکەسە بپارێزێو داپۆشێ هەتا خەبەری دەبێتەوە • لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : هەر ئەم سوورەتەیە کە لە گۆڕدا لەسەر خاوەنەکەی دێتە جوابو دیفاعی لێ‌دەکات ؛ بۆیە ناوبراوە بە سوورەتی (مجادلە) واتە جەدەل‌کەر •

لە حەدیثێکی‌تردا هەیە کە لە رۆژی قیامەتدا شەخصێ دێنن بۆ مەیدانی لێ‌پرسینەوە ، کە لە دنیادا هەر گوناهێکی بۆ هەڵکەوتبێ تەرکی

---

(١) ئەم عیبارەتانە کە لە حەدیثی شەریفدا هەن لەسەر بناغەی تەشبیهی مەعقوول بە مەحسووسەو ، بە شێوەی کینایە بەکارهێنراوان ، بۆ نمونە : جیدالی سوورەتی (تبارك) مەعنای ئەوەیە خودا دەیکا بەهۆی عەفوی تاوانبارەکە •

نەکردوە ، بەڵام هەر ئەوەندە بووە کە ئیمانی بووە ، لە قورئانیش هەر سوورەتی (تبارك)ی خوێندوەتەوە ، ئەم موسوڵمانە شایانی سزای دۆزەخ دەبێ ، کوتوپڕ لەوێدا سوورەتی (تبارك) لە شێوەی باڵندەیەکدا لە سینەیەوە دێتەدەرەوەو دەس دەکات بە سکاڵاو پاڕانەوە لە بەرقاپی خودای گەورەدا تا عەفوی دەکات •

براینە ! گەورەیی پایەی ئەم سوورەتی (موللك)ەو سوورەتەکانی تری سەبعەی مونجیە لەمە زیاترە کە من باسم کرد ، بەڵام ئەم ئەندازەیە کە لێرەدا باسم کرد بەسە •

هەروەها سێ ئایەتی تر هەن لە سوورەتی (روم)دان :

(١) ـ «فسبحان الله حين تمسون وحين تصبحون • (٢) ـ ولله الحمد في السماوات والارض وعشيا وحين تظهرون • (٣) ـ يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي ، ويحيي الارض بعد موتها ، وكذلك تخرجون» ئەمانەش بکەن بە ویردی خۆتان لە سبەینیو ئێواراندا چونکە لە فەرموودەی بەرزی پێغەمبەردا هەیە : هەرکەس ئەم ئایەتانە لە سبەینێکاندا بخوێنێ هەرچی خواپەرستییەك لەوڕۆژەدا لەدەستی دەرچووبێ تۆڵەی وەرئەگریتەوەو ، ئەگەر لەئێواراندا بیانخوێنێتەوە هەرچی لەوشەوەدا لەدەستی دەربچێ تۆڵەی وەرئەگرێتەوە ، واتە : ئەو ئایەتانە دەبنە هۆی پڕکردنەوەی کەموکورتیی ئەو شەوو رۆژە ، تەنانەت خودای گەورە کە دەرحەق بە حەزرەتی ئیبراهیم (د • خ)دەڵێ : «وابراهيم الذى وفى» ئەم صیفەتی وەفایەی لەبەرئەوە بۆ ئیثبات کردوە چونکە لە کتێبەکەی خۆیدا ئەم ویردەی خوێندوەتەوە کە باسمان کرد ، واتە : عیبارەتێکی وەهای خوێندوەتەوە مەعنای ئەم ئایەتانەی بەخشیوە •

لە فەرموودەی تردا هەیە : هەرکەس کاتێ کە ڕۆژی لێبووەوە هەزار جار (سبحان اللە وبحمدە) بخوێنێ ئەوە بێگومان نەفسی خۆی لە خودای گەورە کڕیوە ، بەڵام پێویستە مەعناکەی بزانێ .

لە دوادوایی سوورەتی (حشر)دا لە ئایەتی (لا یستوی اصحاب النار واصحاب الجنة)وە تا ئاخری سوورەتەکە هەرکەس بیخوێنێتەوە ئەوە لەو شەوو ڕۆژەدا هەر گوناهێکی بچووکی کردبێ لەسەری لائەچێ . لە ڕیوایەتێکی تردا هەیە :ـ ئەگەر لە ڕۆژا ئەو ئایەتانە بخوێنێو بمرێ پایەی شەهیدیی دەستدەکەوێ .

لە فەرموودەیەکی پێغەمبەردا هەیە : هەرکەس ئەیەوێ بە [اسمی اعظم] بگات لە سەرەتای سوورەتی حەدیدەوە ، هەتا دوایی دە ئایەتو ، لە دوادوایی سوورەتی حەشرەوە لە ئایەتی (لایستوی)یەوە تا دوایی سوورەتەکە بخوێنێتەوە ، ئەمجار بڵێت « یامن هو کذلك ولیس کذلك شیء غیرك ، اسألك کذا وکذا» خودای گەورە ئەو نزایە لێ قبول ئەکات. ئیمامی عەلی (ر • خ) فەرمووی بە (براء) ـ ر • خ ـ : واللە ئەگەر بەم ئایەتو دوعایە دوعا لە من بکری کە بڕۆم بە ناخی عەرزدا ، دەڕۆم .

لە فەرموودەیەکی تری پێغەمبەردا (د • خ) هاتوە : هەرکەسێ لە سبەیناندا دوادوایی سوورەتی حەشر بخوێنێ حەفتاهەزار مەلائیکە دوعای خێری بۆ ئەکەنو ، لە شەڕو بەدیی ئەهریمەنە ڕاستەقینەکانو ئەهریمەنەکانی لە پێستی ئادەمزادان ڕزگار دەبێ . وە ئەگەر لە شەودا بیخوێنێ هەروەها مەلائیکەکان دوعای بۆ ئەکەن .

براکانم ! واجبە لەسەر ئینسانی موسوڵمان لەم بێهۆشیو بێئاگاییە وریابێتەوەو ، ئەم ویردانە هەموویان یا هەندێکیان بخوێنێو ،

بیانکات بە ویردی سبەینێو ئێوارەی • هەروەها دوو کەلیمەی شەهادەت (اشهد ان لا الاه الا الله واشهد ان محمــدا رسول الله) بـکەنە ویردی خۆتانو ، وشەی (الله)و وشەی (لا الاه الا الله) لەگەڵ مەعنادا بکەن بە ویردی خۆتان هەتا بە غافڵی نەمێننەوە • بێگومان خوێندنی ئەم وشــەو رستانە بۆ کەسێکی خاوەن تەوفیق زۆر ئاسانەو • ئەم وشەو رستانە زۆر بەبەرەکەتو خاوەن پاداشتن ، بڕیاربدەن بییانکەن بەویردی زمانتان ، ئیتر ژمارە هەرچەند بێ ئارەزووی خۆتانە ، بەڵام لەگەڵ ئاگاداریی دڵدا بیخوێنن بەڵکو بە بەختیاری بگەن •

لای کــەمی صەڵەواتێکی بچووك بــکەن بە ویردی خۆتانو ، مەعناکەی فێربنو ، جاربەجار لەگەڵ ئاگاداریو وریاییدڵدا بیخوێنن ، ئەگــەر وریایی دڵتان نەبوو هیوا وایە کــە بە پیرۆزیی صەڵەواتەکەوە قبوڵ بکرێ • ئەمە خاصیەتی صەڵەواتە کــە لەپاش زانینی مەعنا ئەگــەر بــە غــافڵیش بخوێنرێ مەقبووڵە ، بەڵام ئەورادەکــانیتر بە غــافڵی بخوێنرێن قبوول نابن ، واتە : پاداشو ثەوابیان زۆر نابێ ، بەڵام پاداشی ئەصڵی ذیکرو تەسبیحەکە نافەوتێ •

براکان ! قسەی ئادەمزاد چەند زۆرە ، ئەسبابی رزگاری لە سزای قیامەتیش ئەوەندە زۆرەو ، ئێمە گەلێك تێدەکۆشین بۆ دنیاو زەحمــەت ئەکێشین ، جا ئەگەر عەقلو ئینصافمان ببێ پێویستە بەزەییمان بەخۆماندا بێتەوەو ، بۆ هۆیەکانی رزگاریمان لە قیامەتدا تێبکۆشین • خــودا بــە میهرەبانی خۆی لە تاوانو گوناهمان چاوپۆشی بکات •

براکان ! سزای قیامــەت لــە سزای دنیا زۆر تیژترە ، هەروەکو لەززەتو خۆشیی قیامەت گەلێك لە لەززەتو خۆشیی دنیا زۆرترەو ، لــە راستیدا دنیا ، بە هەموو خۆشیو ناخۆشییەکیەوە ، لە چاوی قیامەتدا

شتێکی زۆر کەمە ، هەروەکو ریوایەت کراوە : « ما مثل الدنيا في الآخرة الا كما يغمس احدكم اصبعه في اليم ، فانظر بم يرجع ؟ » واتە : ئەم دنیایە بە چاکو خراپیەوە لەچاو ئەو دنیای‌تردا وەکو ئەوەیە کە یەکێک لە ئێوە پەنجەی بژەنێ بە دەریادا ، ئاخۆ چەندێک ئاوی لەگەڵ دێ ؟ نیسبەتی سزاو خوشی‌ی ئەم‌دنیا لەگەڵ سزاو خۆشی‌ی قیامەتدا بەم‌جۆرەیە •

خودا بە میهرەبانی‌ی خۆی لە سزای دنیاو قیامەت بمانپارێزی‌و ، لە خۆشی‌ی دنیاو قیامەت بەشدارمان بکات ، ئامین یارب العالمين •

نامەی دوازدەهەم

باسی نەکردنی نوێژی جومعەو جەماعەتە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ، والصلاة والسلام على رسول اللهوعلى آله وصحبه واتباعه باحسان الى يوم الدين •

پاش ئەمە ، براکانم ! بزانن نیشانەی موسوڵمان ئەوەیە کە لە ئامۆژگاری ئاینی سوود وەربگرێو ، لە بیستنی وەعظو نەصیحەت تێر نەبێ • خودای گەورە فەرموویەتی : « وذكر فان الذكرى تنفع المؤمنين »واتە : ئەی پێغەمبەری رەهبەر خوداو دینی خودا بخەرەوە بیری خەڵک ؛ چونکە بەراستی ئەم ئامۆژگاری‌یەو ئەم بیرخستنەوەی دینە زۆر سوود دەگەیەنێت بەوانەی باوەڕیان هەیە • لەم ئایەتە پیرۆزەوە دەردەکەوێ هەرکەسێ سوودوەربگرێ لە ئامۆژگاری‌ی ئاینی ئەوە ئەهلی ئیمانە ؛ جا ئەم موژدە (ما شاء الله)ی ئەوێت •

لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە : هەرکەسێ مەسئەلەیەکی ئاینی فێر بێ‌و بە یەکێکی‌تری بڵێت‌و فێری‌بکات ، ئەوە بەقەدەر هەزار رکات نوێژ پاداش‌و ئەواب وەرئەگرێ ، جا کەوابێ ئەم نامەیە گەورەترین دیاری‌یە •

براکانم ! لەمەوپێش لە بابەتی خوێندنی فاتیحەو تەحیات‌و ئەوانەی نوێژ بەتاڵ ئەکەنەوە بۆم‌نووسین ، ان شاء الله کارتان پێ کردوەو سوودتان لێ وەرگرتوە ، جا کە نوێژەکانتان دروست بوو بۆئەوە ئەشێن کە بە جەماعەتیش بیکەن • لەم‌نامەدا باسی تەرکی جەماعەت‌و تەرکی جومعەتان بۆ ئەکەم ، بە هیوای ئەوەی سوودی لێ وەربگرن • نوێژی جەماعەت بەلای ئیمامی ئەحمەدەوە (ر • خ) فەرزی عەینەو ، لای ئیمامی شافیعی (ر • خ)فەرزی کیفایەیەو ، بە هەردوو شێوەکە زاناکانی ئاین تەرکی جەماعەتیان بە گوناهی گەورە ژماردوەو ، هەر دێیەک یا گەڕەکێک لە شارێکدا واز لە جەماعەت بێنن ئەهلی ئەو شوێنە هەموو شەوو رۆژێک پێنج‌جار بە گوناهی گەورە گوناهبار دەبن‌و ، هەموو مانگێ ، کە (٣٠) رۆژ بێ صەدوپەنجا گوناهی گەورەیان لەسەر دەنووسرێ بەهۆی وازهێنان لە نوێژی جەماعەت‌و ، هەموو ساڵێ (١٨٠٠) گوناهی گەورە دێتە سەر هەموو نێرینەیەکی باڵغی عاقل لەو شوێنەدا •

ئەی براینە ! دەخیلتان‌بم ! ئەوانەتان کە گیرۆدەی تەرکی جەماعەت بوون لەم‌بارە نابارە کە لە تاقەت‌و توانادا نیە خۆتان رزگار بکەن • نوێژی جەماعەت ، چ فەرزی کیفایە بێ یا فەرزی عەین ، چەند فائیدەیەکی بەنرخی هەیە ، کە هەندێ لەوانە دەگەڕێنەوە بۆ نەفسی

مەئموومەکەو ، هەندێکیان دەگەڕێنەوە بۆ هەموو حازرەکان لە ئیمامو مەئمووم • هەندێ لەوانەش دەگەڕێنەوە بۆ هەموو موسوڵمانان •

لە فائیدەی جۆری یەکەمە کە نوێژکەر لەناو جەماعەتدا لە سەهوکردن ئەمین دەبێو ، لە پەرستیاریی خوادادا دەچێتە ریزی کۆمەڵی موسوڵمانانەوە • لە فائیدەی جۆری دووەمە کە دڵی نوێژکەر لەگەڵ موسوڵمانانی حازری مزگەوتدا رێك دەکەوێتو ، خودای گەورە بە چاوی میهرەبانی تەماشای هەموو نوێژکەرەکان ئەکات ، چونکە هەندێ لە مەعنالێدەرەوەکانی قورئان فەرموویانە : مەبەس لە بانگ‌کردن بۆ خەیر لە ئایەتی «ولتكن منكم امة يدعون الى الخير» بانگ‌کردنە بۆ ئولفەت‌گرتنی موسوڵمان لەگەڵ موسوڵماندا • هەروەها لە فائیدەکانی جۆری دووەمە کە خووی بەدی لەخۆرازیبوونو رووپامایی ئینسان لەناو جەماعەتدا نامێنێ ؛ چونکە بەهۆی زۆریی حازربووانی جەماعەت ئەو نوێژکەرە پایەیەکی تایبەتی بۆ خۆی نابینێ ، بەڵکو خۆی بە یەکێ لەو کۆمەڵە ئەژمێرێ ، رزگاربوونیش لەم جۆرە خووە بەشێکی گەورەیە • رزگاربوون لە خۆبەزلزانین لە فائیدەکانی جۆری دووەمە ، کە خۆبەگەورەزانین بەسەرخەڵکدا گوناهێکی گەورەیە ؛ چونکە تەماشائەکات یەکێکی لە خۆی کەمتر لە ماڵو حاڵدا بوە بە ئیمامو ، ئەمیش دوای دەکەوێتو ملی بۆ رادەکێشێو لە هەستانو دانیشتنو رکووعو سجووددا پەیڕەوی دەکات ، بەڵێ گەلێ کەس هەن لەبەر قێزو خۆبەزلزانین لە پشت هەندێ کەسەوە نوێژناکەن •

لە فائیدەکانی جۆری سێهەمە : کە بەهۆی حازربوونی موسوڵمانانەوە لە مزگەوتەکاندا ئولفەتێکی تێکڕایی پەیدادەبێ بەجۆرێ کە لەو کۆبۆنەوەیە هەست بە هێزداریو سەرکەوتنی ئیسلام دەکەنو ،

لەمبارەوە دڵنیاو دڵ پڕ لە باوەڕو متمانە دەبن لە چارکردنی هەر بەلایەک کە رووبکاتە موسوڵمانان ، بەڵام نوێژ بەتەنهاکردن وەحشەت بەدڵی ئینسان دەداو ، دوورکەوتنەوەیە لە موسوڵمانەکانیتر • هەروەها یەکێ لە فائیدەکان ئەوەیە کە ئینسان لەنێو کۆمەڵدا بەلای زۆرەوە لەسەر بیروباوەڕو رەفتاری ئەوان دەبێ ، ئەمەش دەبێتە هۆی پارێزراوی لە گومڕاکردنی شەیتانو زاڵبوونی بەسەریدا ؛ چونکە شەیتان وەکو گورگەو ، گورگیش حەیوانێک ئەخوات کە لە کۆمەڵە مەڕەکەوە دوور بێ ، دیارە گەلەڕانێ کە هەمیشە لە ژێر چاودێریی شواندا بێ ، شوانەکەی نایەڵێت گورگ زەربەیان لێبداتو زەفەریان پێبەرێت • یەکێ لە فائیدەکان زۆریی پاداشە ، چونکە هەموو هەنگاوێک کە نوێژکەر دەینێ لە رێگای مزگەوتدا خودا بەخێری بۆ حسێب دەکات •

یەکێکیتر لە فائیدەکانی نوێژی جەماعەت ئەوەیە کە چاوەڕوانی نوێژ دەکات • لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە : کە چاوەڕوانی کردنی نوێژ خەیری نوێژکردنەکەی هەیە • هەروەها لە فائیدەکانی جەماعەت زۆرکردنی وشەی سەلامو خۆشەویستییە لە نێوانی موسوڵماناندا بە هۆی حازربوونیانەوە بۆ نوێژی جەماعەت • یەکێکیتر لە فائیدەکانی جەماعەت ئەوەیە کە نوێژەکە لە سەرەتای کاتی خۆیدا دەکرێت • یەکێکیتر لە فائیدەکان ئەوەیە کە (ئامین)ی مەئمووم لەگەڵ (ئامین)ی مەلائیکەکاندا یەکدەگرێ ، کە ئەمەش دەبێتە هۆی قبوولبوونی دوعاو عەفوی هەموو لایەکیان لەلایەن خودای گەورەوە • یەکێکیتر لە فائیدەکانی ئەوەیە کە ئینسان بەهۆی ڕۆیشتنیەوە بۆ ناو ئەهلی جەماعەت هەیئەتی خۆی جوان ئەکاو پۆشاکی باش لەبەرئەکاتو بەگوێرەی ئایەتی

پیرۆزی «خذوا زینتکم عند کل مسجد» دەجووڵێتەوە •

یەکێکیتر لە فائیدەکانی نوێژی جەماعەت ئەوەیە کە بەهۆی جەماعەتەوە نوێژکەر لە ریزا رادەوەستێو بۆشایەتی لە ریزەکاندا نامێنێتەوە • یەکێکیتر لە فائیدەکان کردنی نوێژی (تحیة المسجد) ە بەهۆی چوونەوە بۆ مزگەوت بۆ جەماعەت • هەروەها بە هۆی ڕۆیشتنەوە بۆ مزگەوت تەمەڵی لە لەشی نوێژکەردا نامێنێت بەهۆی ئەو کۆمەڵە موسوڵمانانەوە کە حازر بوونو ، ئەمین دەبێ لە هەندێ شت کە بەسەر نوێژکەری تەنهادا دێت •

یەکێکیتر لە فائیدەکانی نوێژی جەماعەت هاتوچۆ کردنی زۆرە بۆ مزگەوت ، کە دەبێتە هۆی رزگاربوون لە نیفاقو بێدینی ؛ چونکە لە حەدیثی شەریف‌دا هەیە : هەرکەسێ چل رۆژ بە (الله اکبر)ی نوێژدابەستنی ئیمامدا بگا لە نوێژی سبەینی‌دا ئەوە بە میهرەبانی‌ی خودای گەورە لە دوو مصیبەت پاك دەبێتەوە : یەکەم نیفاق • دووەم : مانەوەی ئێجگاری لە دۆزەخدا ؛ واتە : بەهۆی دەوامی ئەم چل‌رۆژەوە خودای گەورە ئەو میهرەبانی‌یەی لەگەڵدا دەکات • دیسان لە حەدیثا هەیە : نوێژی سبەینی‌و نوێژی عیشا لەسەر شانی منافق گرانن ؛ واتە : بەجێیان ناهێنن • جا بە هۆی دەوامی ئەم چل‌روژەوە دڵی نوێژکەر نوورانی ئەبێو باوەڕی بەهێز دەبێو ، لەسەر خوداپەرستی بەهێزو گورج‌وگۆڵ دەبێو بە موسوڵمانی پاك حسێب دەکرێت •

دەگێڕنەوە : کاتێ کە موسوڵمانان بۆ نوێژی جەماعەت ریزدەبەستن فریشتەکانیش بەدەوری ئەواندا ریزدەبەستنو ، صەڵاواتیان لێدەدەنو دوعای خێریان بۆ ئەکەنو ، دوعایان بۆ ئەکەن کە تەوبەیان لێ قبووڵ

بکرێو ، ئەگەر ئەو موسوڵمانانە دوعایەك بکەن فریشتەکان لەسەر داخوازو دوعاکەیان ئامین دەکەن ، بێ گومان ئەم نیعمەتە نیعمەتێکی گەورەیە کە موسوڵمان بگا بە پایەیەك فریشتە بەو جۆرە خزمەتی بکەن •

لەراستیدا بەهۆی ریزبەستنی موسوڵمانانەوە بۆ نوێژی جەماعەت ئەو موسوڵمانانە دەشوبهێنە ئەو مەلائیکەتانە کە خودای گەورە لە زبانیانەوە دەگێڕێتەوەو دەفەرموێت : « وانا لنحن الصافون » واتە : بەراستی ئێمە ریزمان بەستوە بۆ خوداپەرستن‌و گوێڕایەڵیی فەرمانەکانی • ئەم‌باسە کە خودای گەورە ئەیگێڕێتەوە لێیان ، وائەگەیەنێ کە خوداپەرستی بەشێوەی ریزبەستنی عابیدەکان لای خودای گەورە شیرین‌ترو بەنرخترە • لەراستیدا ریزی ئەو عابیدانە لە ریزی ئەو موجاهیدانە دەچێت کە لە جەنگ‌دا دژی کافران ریزدەبەستن‌و کۆمەکی یەکتر دەکەن ؛ ئەو موجاهیدانە خۆشەویستی خودان ؛ خودای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ :ـ « ان الله يحب الذين يقاتلون في سبيله صفا كأنهم بنيان مرصوص » واتە : بەڕاستی خودا ئەوکەسانەی خۆش‌دەوێ کە لە رێی خودادا دژی کافران دەجەنگن‌و ، ریزەکەیان ئەوەندە توندو یەکگرتوە وەك بینای رێك‌وپێك‌و بتەو وایە •

لە لایەکی‌ترەوە تەماشا ئەکەین ئەم عابیدانە کە بۆ خوداپەرستی کۆدەبنەوە لەگەڵ نەفسی خۆیان‌و لەگەڵ شەیتاندا دەجەنگن ؛ چونکە نەفس هەمیشە فەرمان‌دەداو هانی مرۆڤ دەدا کە ڕابوێرێ‌و بە ئارەزووی خۆی بژیت‌و گوێ‌نەداتە فەرمانبەرداری‌و خوداپەرستن ، شەیتانیش دوژمنی ئادەمزادەو هەوڵ‌ئەدات لە رێگەی راست لای‌دات‌و ملی بشکێنێ •

نوێژکردن بە جەماعەت گەورەترین شیعاری ئیسلامەو ، لەلایەنی

خودای گەورەوە بەتوندی داوای دەربڕینی شیعاری ئیسلام کراوەو ، خودا فەرمانی داوە بەوە کەموسوڵمانان یارمەتیی یەکتر بدەن‌و لە کاری خێرا هاری‌کاری بکەن • بێ‌گومان هەر ئاوەدانی‌یەك ، چ دێ بێ‌و چ خێوەت‌و ڕەشماڵ ، ئەگەر شیعاری ئیسلامی تێدا نەبێ لە ئاوەدانی کافران ئەچێ‌و ، ئەهلی ئەو شوێنانە بە گوناهبارو لەدین‌لادەر ناسراون‌و دەناسرێن •

پۆختەی قسە : فەضل‌و شەرەف‌و پایەی جەماعەت‌و ئەهلی جەماعەت زۆرەو ، ئەگەر بێین بەدرێژی باسیان بکەین ئەبێتە هۆی ماندوبوون ؛ **جا** با لێرەدا بیبڕینەوە •

لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە : کە نوێژ خەیری مەوضووعە ، واتە : نوێژ بەرەکەت‌دارەو ، عیبادەتێکی پیرۆزەو دانراوە بۆ موسوڵمانان هەتا سوودی لێ وەربگرن ، نوێژ لە هەر عیبادەتێ کە بە لەش بکرێ سوودی زۆرترە ؛ چونکە بەراستی نوێژ گەلێ خواپەرستی تێدایە چ لە بابەتی قسەو چ لە بابەتی ڕەفتار ، وەکو خوێندنی (الله اکبر)ی نوێژ دابەستن‌و ، خوێندنی سوورەتی فاتیحەو سوورەتی‌ترو سبحان‌الله خوێندن‌و (الحمد لله)و (تەحیات) یا ڕکووع‌و سجوودو ڕاوەستان‌و دانیشتن‌و دەست بەرزکردنەوە لەکاتی ئاژوگوێز (انتقال) یا لەکاتی قنووت‌دا ، نەك تەنها ئەمە بەڵکو ماڵباخت‌کردنیشی تێدایە ، چونکە ئەو مزگەوتە کە نوێژەکەی تیا ئەکرێ پێویستی بە ئیمام‌و بانگ‌دەرو خادم‌و فەرش‌و بەرماڵ‌و چراو ئاوی دەسنوێژو خۆشوردن‌و گەلێ شتی‌تر هەیە ، کە ئەمانەش هەموو بە ماڵ پەیدا دەبن •

ئیمامی غەزالی ، ڕەحمەتی خودای لێ‌بێ ، فەرموویەتی : ئەم بەهرەو گەورەیی جەماعەتە لە دەستی هەرکەس دەربچێ ئەوە لەبەر شوومی‌و نەگبەتی گوناه‌کردنە ، واتە تا ئینسان گوناهێ نەکات دڵی وەها ڕەش

نابێتەوە کە بە بێ عوزر تەرکی جەماعەت بکات • پێشینانی خواپەرستو لەخواترس،ئەگەر یەکێکیان نوێژێکی جەماعەتی بفەوتایە، تا حەوت رۆژی تەواو سەرخۆشی‌یان لێ ئەکردو ، ئەگەر یەکێ وتنی (الله اکبر)ی نوێژدابەستنی لەگـەڵ ئیمامدا بۆ رێك نەکەوتایە سێ رۆژ سەرخۆشی‌یان لێ ئەکرد ، ئەو وشەی سەرخۆشی‌لێ‌کردنەش ئەمە بوو : « لیس المصاب الا من حرم الثواب » واتە : تەنها ئەوکەسە تووشی مصیبەت بووە کە لە پاداشی طاعەت بێ‌بەش بووە • لەراستی‌دا مرۆڤی بێ‌طاعەت بێ‌بەشە لە پاداش •

زانایانی ئایین چەند ئایەتو چەند حەدیثێکیان کردوە بە بەڵگە لەسەرئەوەی کە واز لە جەماعەت هێنان گوناهە : یەکێ لەو ئایەتانە ئەم ئایەتەیە کە خودا فەرموویەتی : (یوم یکشف عن ساق ویدعون الی السجود ، فلا یستطیعون ، خاشعة ابصارهم ترهقهم ذلة ، وقد کانوا یدعون الی السجود وهم سالمون » • هەندێ لەوانەی واتای قورئانیان لێداوەتەوە فەرموویانە :ــ ئەم ئایەتە دەرهەق بەوکەسانە هاتوە کە دەنگی بانگ ئەبیسنو بێ بەهانەیەکی شەرعی‌ی رەوا ناڕۆن بۆ نوێژی جەماعەتو بەکۆمەڵ • ئەمەش واتای هەموو ئایەتەکەیە :ــ لەورۆژەدا کە فریشتەی سزا بەڕیز راوەستاونو ، کافرەکانو بێ‌دینە تاوانبارەکان ئەبەن بۆ دۆزەخو ، هەر کۆمەڵێ لە کافرەکان شوێنی گەورەکەیان دەکەون ، لەلایەن خوداوە بانگێ بۆ موسوڵمانان دێ : ئەی موسوڵمانان ! وا ئەوانەی کە خودایان نەدەپەرست کەوتنە شوێن گەورەکانی خۆیانو ، رۆیشتن بۆ دۆزەخ ، ئێوەش پێویستە هەمووتان بێن بۆ حضووری خوداو سوجدەی گەورەیی بۆ بەرنو بە شەرەفی ئەو سوجدەیە بگەن،ئەنجا موسوڵمانەکان هەموو دێنو سوجدە لە زاتی خودا دەبەن ،ئەو موسوڵمانانە نەبێ کە کاتی

خۆی بە بێبەهانەیەکی شەرعی تەرکی جەماعەتیان کردوە ؛ ئەوانە پشتیان وەك تەختەدار ڕەق دەبێتو ، هەرچی تێدەکۆشن ناتوانن بچەمێنەوەو سوجدە بۆ خودا بەرن ، لەوێدا فریشتەکان پێیان دەڵێن ئەم بارو دۆخە کە ئێوەی تیا داماونو ، بێبەش بوون لە سوجدە بۆخودا بردنو ، وەها زەلیلیو بێقەدری داگیری کردوون ، لە تۆڵەی ئەوەدایە کە لە دنیادا بانگ ئەکران بۆ نوێژی جەماعەت ، کەچی ئێوە بە بێبەهانەی شەرعی تەرکتان دەکردو نەدەچوون بەدەم بانگەکەوە •

براکانم ! تەرکی نوێژی جەماعەت ئەوەندە شوومو نەگبەتەو ، ئەوەندە هۆیە بۆ دووری لە خودای گەورە کە ئەندازەی دەرناکەوێت ؛ بۆ بەڵگە لەسەرئەمە ئەوەندە بەسە پێغەمبەری خودا (د • خ) لەگەڵ ئەو هەموە میهرەبانییەدا کە بوویەتیو ، خودا لە شانی ئەودا فەرموویەتی : «بالمؤمنین رؤوف رحیم» دەربارەی ئەوانەی کە تەرکی جەماعەتیان کردوە فەرمویەتی قەسدمکرد فەرمانبدەم بە یەکێ ببێ بە ئیمام بۆ موسوڵمانان تا نوێژەکەیان بە جەماعەت بکەنو ، خۆم لەگەڵ کۆمەڵێ لە یارانمان بڕۆین بۆ سەر ئەوکەسانەی تەرکی نوێژی جەماعەت ئەکەن خانوەکانیان بسووتێنم • جا ئەگەر نوێژی جەماعەت زۆر گەورە نەبوایە لای خودا حەزرەت (د • خ) بەمشێوەیە عاجز نەدەبوو لەوانەی تەرکی ئەکەن •

دەگێڕنەوە حەزرەت (د • خ) فەرموی : ئەی عەلی ! مرۆڤی بەختیار سێ نیشانەی هەیە ، یەکەم : ژیواری لە حەلاڵدا بێت • دووەم : هەستانو دانیشتنی لەگەڵ زانایاندا بێت • سێیەم : نوێژەکانی بە جەماعەت جێبەجێ بکات • ئەی عەلی ! مرۆڤی بەدبەختیش سێنیشانەی هەیە بەپێچەوانەی ئەوانەن کە باسمان کردن • دەگێڕنەوە : هەرکۆمەڵە

ئادەمزادێک لە شوێنێکدا کۆبنەوە ، چ خێوەتنشین بن‌و چ دێهاتی ، یا شارستانی ، کە تەرکی نوێژی جەماعەتیان کرد خودای گەورە شەیتانیان بەسەردا زاڵ دەکات‌و ئاشووب دەخاتە ناویان !

ئەی موسوڵمانینە ! نوێژ بەجەماعەت بکەن با شەیتان گومڕاتان نەکا ، شەیتان وەک گورگە ، چۆن گورگ حەیوانی تار دەخوات ، وەها شەیتانیش مرۆڤی دوور لە جەماعەت گومڕا دەکات • ئەوەش بزانن هەموو ئینسانی یەک فریشتەو یەک شەیتانی هەیە ، شەیتانەکە خەیاڵاتی ناشیرین‌و کردەوەی ناپەسەندی پیشان ئەدات‌و ، فریشتەکەیشی یادی خوداو بیری پەسەندو کردەوەی جوانی نیشان‌ئەدا ، جا ئەگەر مرۆڤ بە فەرمانی شەیتانەکە رەفتاری کرد ئەوە ئەنجامەکەی هەر گومڕایی‌و ماڵوێرانی‌و بەدبەختی‌یە ، خۆ ئەگەر بە فەرمانی فریشتەکە رەفتاری کرد ئەوە هەمیشە دڵی رووناک‌و بیروباوەڕی باش‌و خوورەوشتی چاک پەسەند ئەکات ، هەتا لە ئەنجامدا ئەگاتە پیرۆزی‌ی هەردوو دنیاو هەتا هەتایە سەربەرز دەبێت • یەکێ لەو گوناهانە کە فریشتە لە دڵی مرۆڤ دوور دەخەنەوەو دەبنە هۆی ئەوەی شەیتان دڵ‌و دەروونی مرۆڤ داگیر بکات ، تەرکی نوێژی جەماعەتە •

دەگێڕنەوە : سێ تاقم هەن دوورن لە رەحمەتی خودا : یەکەم ئەوانە کە « حي علی الصلاة » و « حي علی الفلاح » دەبیسن‌و موبالات ناکەن‌و ناڕۆن بۆ نوێژی جەماعەت • هەروا دەگێڕنەوە : هەرکەس نوێژ بەتەنیا لە ماڵی خۆیا بکات ئەوە سوننەت‌و سیرەتی پێغەمبەری (د•خ) ون کردوە • هەروەها لە حەدیثی شەریفدا هەیە : حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : ئەوەندە بەسە بۆ بەدبەختی‌ی موسوڵمان دەنگی بانگ ببیسێ‌و بە بێ‌بەهانەی شەرعی واز لە نوێژی جەماعەت بهێنێ‌و ، بە دەنگی بانگدەرەوە نەڕوات

بۆ مزگەوت ؛ چونکە ئەو بانگدەرە موسوڵمانان بانگ ئەکات بۆ رزگاریی لە سزای قیامەت ، جا کە موسوڵمان ماوەی هەبێ ئەوا پێویستە بڕوا بۆلای • دەگێڕنەوە پێغەمبەر بە هاوڕێکانی فەرموو : هەرکەس دەنگی بانگدەر بیسێو ، هیچ بەهانەی نەبێ مەنعی بکات لە چوونی بۆ نوێژی جەماعەت ، ئەو نوێژە کە لە ماڵەوە ئەیکات قەبووڵ نابێت •• هاوڕێکانی عەرزیانکرد : بەهانە چییە ؟ فەرمووی : ترسی نەفس ، یا ترسی لەکیسچوونی ماڵ ، یا تووشبوونی زیانێکی وەها کە شەرع بە زیانی حسێب بکات ، یا نەخۆشییەکی وەها کە زەحمەتبێ بۆی بەوحاڵەوە بڕوات بۆ مزگەوت •

دەگێڕنەوە جارێ باسی یەکێکیان لای (ابن عباس) دەکرد ، کە هەمووی ساڵ بەڕۆژووەو شەو هەمووی بەپێوەیەو خەریکی نوێژو پاڕانەوەیە ، ئەویش لێی پرسین : ئەی لە نوێژا چۆنە ؟ عەرزیانکرد : نوێژەکانی بەتەنیا دەکاتو ناڕوات بۆ جەماعەتو ، نوێژی جومعەیش ناکات ، ئەنجا (عبدالله)ی کوڕی (عباس) فەرمووی : « هو في النار » خەڵك ئەم قسەیان لا گران بوو ، هەتا ماوەی ساڵێك لەملاو لەولاوە دەهاتن بۆ خزمەتیو ، لەم وەڵامەیان ئەپرسی ، ئەویش هەر هەمان وەڵامی دەدانەوەو ، دەیفەرموو : « هو في النار » •

لەراستیدا لەم حاڵەدا کە باسکرا کابرا تەرکی نوێژی جومعەی کردوە کە فەرزەو ، بە شێوەیەکی هەمیشەیی تەرکی نوێژی جەماعەتی کردوە ، کە یا فەرزی عەینە یا فەرزی کیفایەیە ••

دەگێڕنەوە (حاتەمی ئەصەم) کە یەکێك بوە لە پیاوچاکان ، بەداخەوە دەیفەرموو : من جارێ نوێژی جەماعەتم تەرك کرد ، تەنها ئەبوئیسحاقی بوخاری سەرخۆشی لێکردم ، بەڵام ئەگەر کوڕێکم بمرێ هەزار کەس

سەرخۆشیم لێئەکات ، بەداخەوە ئەم خەڵکە مصیبەتی دنیایی‌یان لا گەورەیە، مصیبەتی دینی‌یان لا سووکە ؛ ئەگەر نا گەلێ کەس ئەهاتن سەرخۆشی‌ی ئەو نوێژە جەماعەتە لەکیس‌چوەیان لێ دەکردم •

دەگێڕنەوە : (شەقیقی بەڵخی) خوای لێ رازی بێ ، کە یەکێ بوە لە پیاوچاکانی سەردەمی خۆی ، جارێك جەماعەتێکی فەوتا ، ئەویش پەنجا دیرهەمی کرد بە خێرو دای بە گەدایان‌و بێنەوایان‌و ، هەتا ساڵێکیش لە خودا دەپاڕایەوەو دەیوت :ـ «اللهم اعطنی اجر ما فاتنی» •

براکانم ! موسوڵمانە چاکەکانی لەمەوپێش حاڵیان وابووە کە ئەگەر جارێ دوابکەوتنایەو ، بە (الله اکبر)ی نوێژ دابەستنی ئیمامدا نەگەیشتنایە ، یەك‌رۆژ سەرخۆشی‌یان لێدەکرا ، خۆ ئەگەر نوێژێکی جەماعەتیان لەکیس‌چووبایە ئەوا سێ رۆژ سەرخۆشی‌یان لێئەکردن ، واتە : تا سێ رۆژ کە دۆست‌و برادەرەکانی پێی‌دەگەیشتن دڵخۆشی‌یان دەدایەوەو پێ‌یان‌دەوت : ان شاء الله خودای گەورە پاش ئەم جارە تووشی ئەم ناخۆشی‌یەت ناکات •

دەگێڕنەوە ئیمامی عومەر ، خوای لێ رازی بێت ، رۆژێك ڕۆیشتبوو بۆ باخێکی خۆی لە (مەدینە) ، هەتا هاتەوە بۆ ماڵ هاوڕێکانی پێغەمبەر جەماعەتی گەورەی خۆیان تەواوکردبوو ، حەزرەتی عومەر ، خوای لێ رازی بێت ، لەم‌کارەساتە زۆر دڵگران بووو فەرمووی : «انا لله وانا الیه راجعون» وا ئەم نوێژی عەصرەم بەجەماعەت لەکیس‌چوو ، ئەی حازرینە بەشایەت‌بن بەراستی وا من ئەو باخی خۆمە بەخۆرایی‌و لە ڕێی خودادا بەخشی بەهەژاران ، بۆ داپۆشین‌و باربووکردنەوەی ئەم کارە خراپەی لێی روودام ، واتە : لەکیس‌چوونی نوێژی جەماعەتی ئەم وەختەم ، بەڵێ

بەتایبەتی ئەو باخەی وەقف کرد ؛ چونکە بەهۆی ئەوەوە جەماعەتەکەی فەوتابوو •

(عبدالله)ی کوڕی (عمر) خوایان لێ رازی بێت ، فەرموویەتی : وەختی خۆی ئێمە وەها بووین هەرکەسێ جەماعەتی نوێژی سبەینانو عیشای تەرك بکردایە گومانی منافقیمان لێ ئەکرد ؛ چونکە لە حەزرەتمان (د • خ) بیستبوو ئەیفەرموو : ئەم دوو نوێژە زۆر قورسو گرانن لەسەرشانی ئەوانەی منافقنو بە دەم موسوڵمانن • حەدیثی پیرۆزە : هەرکەس بە بێ‌بەهانە تەرکی نوێژی جەماعەت بکا بە عادەت بۆ خۆی پێی‌بڵێن : منافقە ؛ جا تەماشا بکەن کەسێ کە حەزرەت (د • خ) بە منافقی ناو ببا ئەبێ بێجگە هیلاکو بەفەتەراتچوون حاڵی چی بێت ؟

برادەرینە ! ئەهلی هەر دێیەك جەماعەتی پێنج فەرزە یا جەماعەتی یەك فەرز لەوانە تەرك بکەن هەموویان لە ئایینی ئیسلامدا بە فاسقو فاجیر ئەژمێررێن ؛ چونکە جەماعەت لە نوێژا نیشانەی جێ‌بەجێ‌کردنی واجباتی ئیسلامەو ، لای کەمی بە دووکەس ، بە ئیمامو مەئمومێ ، جێ‌بەجێ ئەبێ ، جاکە ئەو خەڵکە ئەوەندە گوێ‌نەدەر بن بە ئایینو جەماعەت تەرك بکەن ئەوە مەعنای وایە کە ئیسلامەتی لای ئەوان سووكو بێ‌نرخە ، بێ‌گومان کە مرۆڤ گەیشتە ئەم پایەیە ئەوا ئەنجامی هەر کەوتنەو ، پێویستە ئەو کۆمەڵە بێ‌جەماعەتە بۆ خۆیان بگرینو ، لە خۆیان تەریق ببنەوە ؛ چونکە لە هەر شارێکدا کۆمەڵێ لە جوولەکە یا گاور هەبن پەرستگاهێ بۆ خۆیان دروست دەکەنو ، غیرەتیان هەڵناگرێت لەو شوێنەدا بە بێ کەنشتە بمێننەوە •

براکانم ! ئەگەر مزگەوتتان دروست‌کرد لە لای قیبلەو میحرابەکەیەوە هەتا نیوەی ئەوشوێنە بە نیەتی مزگەوتەوە بیکەنەوە ،

ئەویتری ، تا شوێنی کەوش‌و شوێنی ئاگرو دانیشتن بە نیەتی مزگەوت نەبێ ، بەڵکو بە نیازی جێبەجێ کردنی پێویستیەکانی موسوڵمانی نوێژکەر بێ ، واتە : بۆ دانیشتن‌و دەستنوێژگرتن‌و خۆگەرم‌کردنەوەو شتی‌تر ، هەتا لەکاتی دانیشتن‌و کۆڕ بەستن‌دا بە هۆی قسەی دنیایی کردنەوە تاوانبار نەبن‌و ، ئەو خەیرەی کە بۆتان نووسراوە لە نوێژکردن‌و جەماعەت‌و صەڵەوات‌دان لەکیس‌نەچێ؛ چونکە قسەی دنیایی لە مزگەوتدا بە ڕای هەندێ‌لە زانایانی ئایین ، عیبادەتی حەفتا ساڵ دەفەوتێنێ •

هەروەها شەرم‌کردن لە ماڵی خودادا (مزگەوت) زۆر پێویستە تەنانەت فەرموویانە : ئەگەر دڕکێ یا شتێکی پیس لەوانە کە لە مزگەوتا کەوتوون ، ئەگەر کەسێ دووریان‌بخاتەوە لە مزگەوت وا موناسبە هەڵیان بگرێ‌و ، دەستی بخاتە ئەو دیوی دەرگای مزگەوت‌و لەوێوە فڕەیان بدات ، واتە : ئەو شتە پیسانە لەناو مزگەوتەوە فڕێ‌نەدا نەبادا شتی پیس هەوای مزگەوت بگرێ ، یا لە هەواوە بکەوێتە ناو مزگەوتەکە ، لەبەرئەمە بوو عەرزم کردن بینای خانوەکە بەش‌بکەن : لەلای میحرابەوە تا نیوەی یا زیاتر بۆ مزگەوت‌و ، ئەوی‌تری بۆ ئەوەی خەڵك تیا بحەسێتەوە • تاوان‌و زیانی بێ‌ئەدەبی لەمزگەوتا هەموو لە نامەی حورمەت‌و ریزگرتن لە مزگەوت‌دا نووسراوە ، بیخوێننەوەو سوودی لێوەربگرن •

لە بابی نوێژی جەماعەت‌دا بەرچاوم‌کەوتوە کە موسوڵمانێکی کوێر زور مەیلی لەسەر نوێژی جەماعەت بووە ، لە شەوێکی باران‌و تەڕوتووشدا هەستاو کەوتەڕێ بۆ مزگەوت ، ژنەکەی پێی‌وت : ئێمشەو بارانەو تۆ عوزرت هەیە ، بۆچی لە ماڵی خۆتا نوێژ ناکەی ، ئەویش لە وەڵامدا گوتی : ئەگەر بڕۆم بۆ مزگەوت ثەواب‌و پاداشم زۆرە ، لە هەمان

کاتدا رۆیشتنەکەم دەبێتە سوپاس بۆ خودا لەسەر نیعمەتی ساغیی دەستو پێم ، کە پاش نوێژ لە مزگەوت گەڕایەوە خەوی لێکەوت ، کە رۆژی لێبوویەوە هەردوو چاوی رووناك بووبوونەوە ، ئەنجا کابرا وتی بە ژنەکەی : تەماشا بکە خودای بەخشندەو میهرەبان چۆن سوپاسەکەی منی قبووڵ کردو بە رەحمەتو کەرەمی خۆی چاوەکانیشمی روون کردەوە ؟

برااینە ! بزانن : تەرکی جەماعەت لە نوێژەکاندا بەبێ عوزر تاوانە ، هەروەکو تەرکی نوێژی جومعەش تاوانێکی گەورەیە ؛ دەگێڕنەوە کە حەزرەت (د • خ) دەربارەی ئەوانە فەرموویەتی : حەزئەکەم بڵێم بە یەکێك ببێتە پێش‌نوێژی موسوڵمانانو ، خۆم بڕومە سەر ئەوانە کە تەرکی نوێژی جەماعەت ئەکەن ، خانوەکانیان بسووتێنم !• دەگێڕنەوە کە رۆژی حەزرەت (د • خ) لەسەر مینبەر خوتبەی دەخوێند ، لە وتارەکەیدا فەرمووی ئەوکەسانە کە نایەن بۆ نوێژی جومعە (واللە) یا ئەبێ لەو ئیشە دەس‌بەردار بن‌و بێن بۆ نوێژەکەیان ، یا خودای گەورە دڵیان مۆر ئەکاتو ئەیانکات بەوانە کە بی‌ئاگان لە یادی خوداو ، دوور ئەبنەوە لە رەحمەتو میهرەبانی ئەو (خودابمانپارێزێ) •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەسێ بە بێ‌بەهانە لە بەر سستی‌و تەمەڵی سێ نوێژی جومعە تەرك‌بکات خودای گەورە لەبەر شوومی ئەم تاوانە دڵی مۆردەکاتو ، نووری رەحمەت ناڕواتە ناو دڵیەوەو ، لە ئامۆژگاریی کەس سوود وەرناگرێ • لە ریواتەتێکی‌تردا دەڵێت : خودا لەوکەسەیش بێزار ئەبێت • ریوایەت‌کراوە : هەرکەس سێ جومعە بە بێ‌بەهانە تەرك بکات ئەوە دڵی دەگۆڕی بە دڵی ئینسانێکی منافق‌و ، ئیسلامی‌یەت دەخاتە پشتەوە • ریوایەت کراوە : هەرکەس یەك جومعە تەرك بکات خاڵێکی

رەش لەسەر دڵی پەیدا دەبێتو ، ئەگەر دوو جومعەی تەرك كرد دەبێ بە دوو خاڵو ، ئەگەر سێ جومعەی تەرك كرد دڵی هەموو رەش ئەبێتەوە (پەنا بەخوا لەم حاڵە ناشیرینە) • ریوایەت كراوە : دوورترین ئینسان لە رەحمەتی خودا كەسێكە خاوەنی دڵی قەسوەتدار بێ ، دیارە ئەوەی تەركی جومعە ئەكات بە هۆی ئەو خاڵە رەشانەوە دڵیشی قەسوەتدار ئەبێت •

ریوایەت كراوە : رۆژی حەزرەت (د • خ) خوتبەی ئەخوێندو ، لە خوتبەكەیا فەرمووی : ئەی ئادەمیزادینە پێش ئەوەی كە مردن یەختەتان بگرێت پەشیمان بنەوەو ، بەهۆی بەجێهێنانی كرداری باشو بەجێهێنانی پەیوەندیی خوێشایەتیو ، زۆر هێنانی ناوی خوداو خێر كردن بە پەنهانیو بەئاشكرا بگەڕێنەوە بۆ لای خودای گەورە ، ئەگەر وەها بكەن خودا رزقو رۆزیتان زۆر زیاد ئەكاتو ، هەر نوقصانییەكی بەسەر حاڵو ماڵتانا هاتبێ تۆڵەی ئەكاتەوە بۆتان • بەراستی بزانن كە خودای گەورە نوێژی جومعەی فەرز كردوە لەسەر ئێوە لەم شوێنەداو لەم رۆژەداو لەم مانگەداو لەمساڵەدا هەتا رۆژی قیامەت ، ئیتر هەركەس واز لە نوێژی جومعەی بهێنێ لە ماوەی ژیانی منداو لە پاش ژیانی من ، چ فەرمانڕەوای دادپەروەر بێت یا زۆردارو ستەمكار ، چ لەبەر بەسووك تەماشاكردنی نوێژەكە تەركی بكات ، یا لەبەرئەوەی ئینكاری بكات ، لەخودا ئەپاڕێمەوە ئیشو كاری ئەو كەسانە پەریشان بكاو ، كردو كۆششیان كۆ نەگرێو ، بەرەكەت لە كاسبییاندا نەبێ • ئاگادار بن ئەم جۆرە كەسانە نوێژو رۆژوو و زەكاتو حەجیان لێ وەرناگیرێتو ، صەدەقەو خێریان لێ قبووڵ ناكرێت ، مەگەر تەوبە بكەن لە تەركی نوێژی جومعەو بەراستی بەجێی بێنن •

براکانم ! مادام حەزرەت (د• خ) ئەو دوعایە کردوە لەوانە کە تەرکی جومعە ئەکەن ، بەڕاستی بزانن تا ئەوکەسە تۆبە نەکاتو بەڕاستی پەشیمان نەبێتەوە هەرگیز پیتو پیرۆزی لە کارو کاسبیو حاڵومالیا نابێتو خۆشیو ئاسایشی دڵو گیانی خۆی لەوانەدا دەست ناکەوێت • بەپێچەوانەی ئەمە ئەگەر جومعەکەی بەجێبهێنێ خوای گەورە بە صەدانو هەزاران پایە بەرەکەت دەخاتە حاڵو ماڵی ئەوکەسەوە •

ریوایەت کراوە : (ابن مالك) ، خودایان لێ رازی بێ ، کە لە نوێژی جومعە دەبوویەوە لە دەرگای مزگەوتەکەدا رادەوەستاو دەیفەرموو : ئەی خودای میهرەبان ! من بەدەم بانگەکەی تۆوە هاتمو ، ئەو نوێژە جومعەی کە فەرمووت جێبەجێم کردو ، وا لە مزگەوت دەرچووم بۆ ئەو کارو کاسبی‌یەی کە ئەمرت پێکردوە ، لێت دەپاڕێمەوە کە بە دەهەندەیی خۆت رزقو رۆزیم پێبەخشی ؛ هەرتۆ رزقو رۆزی بە هەموو گیان‌لەبەران دەدیت •دیارە کە خودا رێگای ئەوەی داوە لەپاش نوێژی جومعە ئینسان بڕوات بۆ کەسابەت•موسوڵمان لە کەسابەتی پاش‌نوێژی جومعەی خێری دەست‌دەکەوێ •

روایەت‌کراوە لە (مجاهد)ەوە ، رەحمەتی خوای لێ‌بێ : کۆمەڵێ لە موسوڵمانان لە رۆژی جومعەدا گوێیان نەدایە نوێژی جومعەو ، دەرچوون بۆ ئیش‌وکار ، هەتا هاتنەوە بۆ ماڵی خۆیان بە بێ‌ئەوەی دوژمنێکیان ببێ خانوویان بسووتێنێ ، یاخود هۆیەکی دیاری بووبێ ، خانووکانیان ئاگریان تێ‌بەربووبوو سووتابوون • لە ئیمامی (ئەوزاعی)یەوە دەگێڕنەوە کە وتوویە : پیاوێکی راوچی هەبوو گوێی بە نوێژی جومعە نەدەداو ، لە رۆژانی جومعەدا دەرئەچوو بۆ ڕاو ، رۆژێ

لەکاتێکدا لەدەرەوە خەریکی راو بوو بە خۆیو ئەسپەکەیەوە بەعەرزا رۆچوونو ونبوون •

براکان ! یەکێکیتر لە زیانی تەرکی نوێژی جومعە ئەوەیە : ئەهلی ئەو دێیە کە چل پیاوی تێدابێو نوێژی جومعە نەکەن ، ئەگەر لە ئەووەڵی وەختەوە نوێژەکەی نیوەڕۆیان بکەن ئەوە لە لای گەلێ لە زانایانی ئایین ئەو نوێژەیان بەتاڵە چونکە واجبە نوێژە نیوەڕۆکە ئەوەندە دوابخەن کە بەعادەت ناهومێد بن لە کردنی نوێژی جومعە ، ئەوسا نوێژی نیوەڕۆیان بۆ دروستە • زیانێکی کە لە نەکردنی نوێژی جومعەوە پەیدا دەبێت ئەوەیە کە گەلێ دوعاو ویردی رۆژی جومعە هەیە ، تەنانەت نەخوێندەواریش ئەتوانێ فێریان بێو ، گەلێ سوودی دینیو دنیایی لە خوێندنیانا هەیە ، جا ئەوکەسانە کە نوێژی جومعە ناکەن لە بەهرەی ئەوانە ناهومێدو بێبەش ئەبن •

یەکێک لەو ویردانە کە بۆ خوێندەواریش دەستئەدەن ئەوەیە کە هەرکەسێ نوێژی جومعە بکاو ، لە پاش سەلامدانەوە لە نوێژەکەی هەر بەوشێوەی خۆیە بمێنێتەوەو سوورەتی «فاتیحە»و «قل هو الله»و هەردوو «قل اعوذ» یەکێ حەوت جار بخوێنێو ، لەوناوەدا قسە لەگەڵ کەس نەکات ، ئەوە لەوساتەوە هەتا جومعەی داهاتوو خودا لە فیتنەی ئادەمزادو شەیتان ئەیپارێزێ •

ئەگێڕنەوە : موسوڵمانێکی خاوەن باخو خاوەن حەیوانو مناڵدار هەبوو رۆژی لە رۆژەکانی جومعە خۆی حازر کرد بچێ بۆ نوێژی جومعە ، ژنەکەی پێیوت : مناڵەکانت برسینو ، بارە دەغڵێکمان لە ئاشدایە ، بڕۆ بارەکە بهێنەرەوەو ، مەڕۆ بۆ نوێژی جومعە ، تو عوزرت هەیە ، ئەویش وتی : والله من جومعەکەم نافەوتێنم ، خودا کەریمە بۆ

منداڵەکان • هەر لەوکاتەدا دراوسێ باخەکەشی هات پێی وت: باخەکەت زۆر تینوە فریای بکەوەو ئاوی بدە ، ئەویش هەروەکو پیشوو وەڵامی دایەوە • شوانیش پێی وت : فلان حەیوانتان بەشاخەوە ماوەتەوە ، ئەگەر نەڕۆن بە شوێنیا نایەتەوەو گورگ دەیخوات ! کابرا وەڵامی ئەمیشی وەك ئەوانی تر دایەوەو ، رۆیشت بۆ نوێژی جومعە ، کاتێ لە نوێژەکەی گەڕایەوە تەماشای کرد ژنەکەی نان ئەکات ؛ بۆیە لێی پرسی : ئەم نان کردنەت لەچی یە ؟ ژنەکەی وتی : دراوسێکەمان باراشەکەی ئێمەی بە باراشی خۆی زانیوەو هێناویەتیەوە بۆ ماڵ ئەنجا زانیویە کە باراشی ئێمەیە ، بۆیە بۆی هێناینەوە ! زۆری پێنەچوو کە حەیوانەکەیشیان لە شاخ هاتە خوارو گەڕایەوە بۆ ماڵ ، دراوسێ باخەکەشی هاتو وتی : موژدەبێ ! چووم بۆ سەیری باخەکان ، تەماشام کرد هاوسێکانمان ئاوی باخەکانی خۆیان داوەو ئاوەکە سەرڕێژی کردوەو زۆر بە عادەتی باخەکەی تۆش تێراو بووە • ئەنجا کابرای نوێژی جومعە کردوو زۆر سوپاسی خودای کردو وتی : سوپاس بۆخوا ئەمانە هەموو لە میهرەبانی خوداوەیەو ، لە پیرۆزیی نوێژی جومعە بوو کە بەجێم هێناو ، بە بێ زەحمەت هەموو ئیشەکانم جێ بەجێ بوون • والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته •

نامەی سیازدەهەم

نامەی عیبادەتە

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله والصلاة والسلام علی رسول الله ٠

براکانم ! ئەم نامەیە کە نامەی دۆستی خۆتانەو ، نامەکانی‌تریشم بەپێی فەرموودەی پیرۆزی پێغەمبەر (د ٠ خ) گەورەترین دیاری‌یەکن کە پادشاکان بۆ دۆستانیانی رەوانەبکەن ٠ جا ئومێدەوارم هەرچۆنێ دیاریی دنیایی وەردەگرنو پێی دڵشاد دەبن ، بەوجۆرە دیاریی دۆستی خۆتانیش قبووڵ بفەرموونو ، خۆتان رەفتاریان پێ‌بکەنو ، بۆ موسوڵمانانی بخوێننەوە ، ئەوەش بزانن کە گوێ‌دان بەم نامانە لە خوورەوشتی موسوڵمانە ٠ لە حەدیثدا هەیە گەورەترین خوورەوشتی چاکی موسوڵمان ئەوەیە هەرگیز لە بیستنی خێری ئایینی تێر نەبێت ٠

ریوایەت‌کراوە : « ما اهدی مسلم لاخیه هدیة افضل من کلمة حكمة یزیده الله بها هدی او یرده عن ردی » هەروەها ریوایەت‌کراوە « ایما عبد جاءته موعظة من الله في دینه فانها نعمة من الله سیقت الیه ، فان قبلها بشکر زاده الله نعما اخری ، والا کانت حجة من الله علیه ٠٠

الی ان قال : « ویزداد علیه بها سخطا .. » دیسان ریوایەت کراوە : « اذا حمل الرجل کلمة من الله الی اخیه المسلم کان خیرا له من حجة وعمرة ومن عبادة سنة » فەرموودەی پێغەمبەرە (د . خ) : فێربوونی مەسئەلەیەکی ئایینیو فێرکردنی خەڵك خێری هەزار رکات نوێژی سوننەتی هەیە .

براکانم ! لەمەوپێش لە بابەتی نەکردنی نوێژ ، یا دروستنەبوونی بەهۆی عەیبێکەوە وەك تەرکی رۆکنێ لە روکنەکانی نوێژەکە ، یا جێبەجێنەبوونی شەرتێك لە شەرتەکانی نامەم بۆ ناردن ، ئومێدەوارم لەوماوەدا باش ئاگادار بووبن لە ئادابو مەرجەکانی نوێژو ئەوانەی نوێژ بەتاڵدەکەنەوە ، بەساغی فێری تەحیاتو فاتیحە بووبن . جا ئیستە بە پێویستم زانی هەندێ لە ثەوابی نوێژی فەرزو سوننەتو نوێژی جومعەو جەماعەتتان عەرزبکەم . هەتا ئەگەر خوا مەیلی لەسەربێ ، پاش گێڕانەوەی نوێژە لەکیسچوەکانتان ، دەستبکەن بە نوێژی سوننەتو سوننەتی پاشو پێشی نوێژەکانو ، نوێژی جومعەو جەماعەتەکان بەساغی بەجێبێنن .

پێویستە بزانن رکاتێ نوێژی فەرز چ حازر بێ چ قەزا ئەوەندەی حەفتا رکات نوێژی سوننەت خێری هەیە . جا هەر کاتێ بەیەقین زانیتان نوێژی فەوتاوتان لەسەر نەماوە ، ئەوسا نوێژە سوننەتەکان بکەن ، ئەگەرنا حەرامە لەسەر مرۆڤ ، قەزای نوێژی فەرزی لەسەر بێ ، خۆی بە نوێژی سوننەتەوە خەریك بکات . دڵنیابن نوێژ چ فەرز بێ چ سوننەت توێشووی رۆژی قیامەتەو ، شتێکی ئاشکرایە خودای گەورە ئەم دنیایەی کردوە بە شوێنی ئاسایش بۆ ڕێبوارانی رێی قیامەتو کردوویە بە راگوزەریان هەتا لەم شوێنەداو لەمکاتەدا هەڵبەکاربێنن و ،

لەم دنیایەدا کە شوێنی کشتوکاڵی قیامەتە توێشوویەك بۆ خۆمان هەڵبگرینو ، بەبێ توێشووی رێگای قیامەت ئەم دنیایە بەجێنەهێڵین • هەروەها ئاشکرایە دەستنوێژ گرتن بۆ نوێژکردن کارێکی واجبەو ، لەپێش دەستنوێژگرتندا تارەت گرتنو خۆپاك کردنەوە پێویستەو ، لەسەر موسوڵمان واجبە ، چ ژن بێو چ پیاو ، ئادابی تارەتو دەستنوێژو نوێژ بەراستی بزانێت •

بۆنموونە : کە رۆیشتن بۆ تارەت گرتن ئەگەر لەدەشتا بوون روو لە قیلەو پشت لە قیبلە دانەنیشن ، بەڵکو تەنشتتان لە قیبلە بێت ، بەمجۆرە دانیشتنە خێرێکتان بۆ ئەنووسرێو گوناهێکتان لەسەر لادەبرێ ، بەپێچەوانەوە ئەگەر خیلافی ئەمە دانیشن حەرامە • هەروەها لەدەشتا لەکاتی تارەت گرتندا رووەکەنە مانگو خۆر ، چونکە کەراهەتی تیایە ، بەڵێ ئەگەر لەودەشتەدا شتێ هەبێ بەرو پشتی گرتبێ ئەوا حورمەتو کەراهەتەکە نامێنێت •

ریوایەت کراوە : چوار تاقم هەن لە دۆزەخدا دەبنە هۆی ئازارو سزای ئەهلی دۆزەخ : یەکێك لەو چوار تاقمە ریخۆڵەیان لەپاشیانەوە دەردەچێو ، بەشێوەیەکی ناشیرین بەناو ئەهلی دۆزەخدا ئەسووڕێنەوەو ، ئەوانیش لە چاوپێکەوتنی ئەو شێوە زۆر پەریشان ئەبنو ، پرسیار ئەکەن : ئەمانە لەژیاندا رەفتاریان چۆن بوە ؟ وەڵامیان ئەدەنەوە کە ئەمانە لەکاتی تارەتا باش تارەتیان نەگرتوەو ، بە میز ئەندامیان پیس بوەو ، نوێژەکەیان بە بەتاڵی کردوە ، واتە : نوێژەکەیان بەتاڵ بوە ؛ جا لەبەر ئەمەیە کە لەسەر فەرموودەیەکی ئیمامی شافیعیو لای ئیمامی حەنەفی ، خوایان لێ رازی بێ ، خۆپاك کردنەوەی ئێجگاری لە میز واجبە ، واتە : لەپاشئەوە کە ئینسان میزی کرد ماوەیەك

بمێنێتەوەو ، هەوڵبدات لە پاشمیز خۆی بپارێزێ •

ریوایەت کراوە کە خودای گەورە بۆسەر هەر نوێژکەرێ فریشتەیەکی تەرخانکردوە بۆئەوەی ئەگەر ئەو شەخصە لە تارەتدا باش خۆی پاكبکاتەوە ئەو فریشتە دوعای بۆ ئەکاتو ، ئەڵێ : خودایا وەك ئەم بەندەی خۆتە خۆی پاك کردوەتەوە تۆیش وەها لە گوناەو تاوان پاکیبکەرەوە • جا لەبەر گوێدان بە تارەتو دەستنوێژو خۆشۆرین لە ئایینی ئیسلامدا پێویستە ئاوی پاكو پیس لەیەك جیابکەنەوەو ، هەروەها ئەو ئاوە پاکە کە بۆدەستنوێژو خۆشۆردن بەکاردێ لەو ئاوە پاکەی کە بۆ تارەتو دەستنوێژو خۆشۆردن بەکار نایەت جیا بکرێتەوە • لەسەر موسوڵمانان پێویستە کە لە ئاوی (قلتین) تێبگەن ، قوللەتەین یانی دوو کووپەی بچووك کە وەختی خۆی لە دەوروبەری شاری مەدینەی نوورانیدا ئاویان تێکردوون • قوللەتەین بەپێوانە بریتیە لە پڕی بەرمیلێك کە پێوانەی (ذراع)و چارەکێك بێت ، ذراعیش بریتیە لە مابەینی سەری پەنجەی دەست تا ئەنیشك ، بە کورتی: بەقەدەر دوو بستی بنیادەمی مامناوەندی پانو درێژو قووڵ بێت • جا لە هەرشوێنێکدا ئاوی پاکی ئەندازەی قووللەتەین بێو ، بەهۆی شتی پاکی وەك شیرو دۆ وەها نەگۆڕابێ کە پێی نەڵێن ئاو ، ئەوە بۆ تارەتو دەسنوێژو خۆشۆردن بەکاردێتو ، بەو ئاوە دەڵێن : پاكو پاككەرەوە (طاهرو طهور) • خۆ ئەگەر بە تێکەڵێکی پاك گۆڕابوو بەجۆرێ کە ناوی ئاوی رووتی نەمابوو ، بۆنموونە پییاندەوت (گوڵاو ، ئارداو) ئەوە پاکە ، بەڵام پاككەرەوە نیەو بۆ تارەتو دەستنوێژو خۆشۆردن ناشێت ، مەگەر ئەو شتە کە پێی گۆڕاوە لەشوێنی ئاوەکەدا بێت ، وەکو ئەرزێکی شۆرەکات کە ئاوەکەی سوێر کردبێ ، یا لە نزیکی گوزەرگای ئاوەکەوە بێت ،وەکو ئەوەی کە کانی نەوت بەو دەورەدا هەبێتو ئاوەکە

بۆنی ئەو نەوتەی گرتبێ ئەوە زیانی نیە بۆ ئاوەکەو ، ئەو ئاوە پاکیشەو پاك کەرەوەشە • خۆ ئەگەر ئەو قوللەتەینە شتێکی پیسی تێ بکەوێ ، بۆنموونە : قوللەتەینی ئاو بەقەدەر سەرە نینۆکێ یاکەمتەر خوێنی تێبکەوێ ، تام یا رەنگی بگۆڕێ ئەوە قوللەتەینەکە هەمووی پیس ئەبێتو ، بەکەڵکی تارەتو دەستنوێژو خۆشۆردن نایەت ، بەڵکو ئەگەر دڵۆپێک لەو ئاوە لە لەش یا لە پۆشاك بکەوێ ئەو ئەندامەو ئەو پۆشاکە پیس ئەبێتو ، پێویستە بە ئاوێکی پاكو پاك کەرەوە بشۆررێت •

ئەم باسە هەمووی بۆ ئاوی ڕاوەستاو بوو ، واتە : ئەو ئاوەی کە لە بەری نەڕواو لە شوێنی خۆیدا راوەستابێت • بەڵام ئەگەر ئاوەکە لەبەری دەرۆیشت وەکو ئاوی جۆگەو جۆگەلەو ، ئەو ئەندازە ئاوەی کە لە مابەینی هەردوو لای جۆگەکەدایە قوللەتەین ئەبوو ، وەکو جۆگەی هەندێ ئاش ، یا جۆگەی هەندێ کشتوکاڵ ، ئەوە حوکمی قوللەتەینی هەیە ، واتە : ئەگەر شتی غەیری ئاوی تێکەڵ نەبوو یا تێکەڵی یەکەی لە شوێنی تێپەڕبوونی ئاوەکەدا بوو ، وەکو جۆگەیەك کە بە کانی نەوتدا بڕوات ، ئەوە پاکەو پاك کەرەوەیەو ، ئەگەر بە شتێکی پاك گۆڕرا گۆڕانێکی وەها کە پێی نەڵێن ئاو ئەوە پاکە ، بەڵام پاك کەرەوە نی یە ، مەگەر بە گڵی کێوو دەشت بگۆڕێ ، وەکو ئاوی لافاوی بەهاران ، ئەوە پاکەو پاك کەرەوەیە • خۆ ئەگەر بە شتی پیس گۆڕرا ئەوە پیس ئەبێو ، ئیتر بەکاری تارەتو دەستنوێژو خۆشۆردن نایەت •

بەڵام ئەگەر (قلمی) ئاوەکە واتە : ئەو ئەندازە وا لەبەینی ئەمبەرو ئەوبەری جۆگەکەدا لە قوللەتەین کەمتر بوو مادام شتێکی پیسی تێکەوت ئەوە پیس ئەبێت ، چ لەو شوێنەی کە پیسی یەکەی تێدایە یا لە خواریەوە ، یا لە ژووریەوەو ، بەکەڵکی تارەتو دەستنوێژو خۆشۆردن نایەت ،

هەروەها ئەگەر ئەو ئاوە لـە لەش‌و جل‌و بەرگ کـــەوت پێس ئەبێت‌و پێویستە بشۆررێت ، ئەو حوکمە کە باسمان کرد ئابتە چ ئاوی ئەو جۆگە کەمە بەو پیسی‌یە گۆڕابێ یا نەگۆڕابێت(١) •

دەگێڕنەوە کە کاتێ سەعدی کوڕی مەعاذ (ر • خ) کۆچی دوایی کرد حەزرەت (د • خ) فەرمووی : کاتێ کە گیانی پاکی سەعد گەیشتە عـــەرش لەبەر موبارەکی پێ‌وقەدەمی ئەو عـــەرش کـــەوتە لەرزەو جوولانەوە ، لەگـــەڵ ئەوەشدا پاش ئەوەی خستیانە گۆڕو شاردرایەوە روخساری حەزرەت گۆڕڕاو نیشانەی غەمگینی پێوە دیاربوو ، عەرزیان کرد : هۆی غەمگینی‌یەکەت چی‌یە ؟ فەرمووی : چاوم کەوت بە ســەعد کـە گیرۆدەی ناخۆشی‌یەك بوو ، بەڵام لە خودا پاڕامەوەو رزگار بوو ، لێیان پرسی : هۆی ناخۆشی‌یەکەی چی‌بوو ؟ فەرمووی : بەهۆی بابـەتی خۆ پاککردنەوە لە میز بوو • پاش ئەوە حەزرەت (د • خ) فـــەرمووی زوربەی سزای گۆڕ لە غەیبەت‌کردن‌و ، لە خۆپاك‌نەکردنەوەیە لـە میز لەکاتی تارەت‌گرتندا •

لـە سونتەتەکانی حەزرەتە (د • خ) : هەرکاتێ دەستنوێژتان گرت گورج دوو رکات نوێژی سونەتی دەستنوێژ بکەن‌و ، لە رکاتی یەکەمدا ئایەتی «ولو انهم اذا ظلموا انفسهم جاءوك فاستغفروا الله واستغفر لهـــم الرسول لوجدوا الله توابا رحيما»وە لە رکاتی دووەمدا ئایەتی «ومن يعمل سوء او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفورا رحيما» بخوێنن •

---

(١) بەڵام قەولی قەدیمی (شافعی) خوای لێ‌رازی‌بێ ، لەم مەسئەلـەدا جێگای ئیعتیبارە ، کە فەرموویەتی ئاوی رەوان ، هەرچەند کەمتر بێ لە قوللەتەین مادام یەکێ لە صیفەتەکانی نەگۆڕێ ، پاکـــەو پاك‌کەرەوەیە •

- وەرگێڕ -

ریوایەت کراوە لە حەزرەتەوە (د • خ) فەرموویەتی : « اشربوا اعینکم من الماء عند الوضوء » واتە ئاودەرخواردی چاوەکانتان بدەن لە کاتی دەستنوێژدا ، واتە : کە دەموچاوتان شۆری لەکاتی دەستنوێژ گرتندا چاوەکانتان بکەنەوە با لەو ئاوی دەستنوێژەیان تێبچێت • ریوایەت کراوە کە ئوممەتی پێغەمبەر (د • خ) لە رۆژی قیامەتدا لە سارای مەحشەردا (غر)و (محجل) دەبن ، واتە : ناوچاوان سپیو باسكو ساق سپین ، تەنانەت ئەوانەشیان کە بەهۆی تاوانباری یەوە دەچنە دۆزەخ هەر بەوشێوە جوانەوە ، کە عیبارەتە لە سپیەتیو روناکی دەموچاوو دەستوپێیان دەچنە دۆزەخەوەو ، بەهۆی دۆزەخەوە رەش نابنەوە ، بەلام باقی ئوممەتەکانی تر وەها نین • هەروەها ریوایەت کراوە کە هەر موسوڵمانێك گوناهی گەورەی نەبێ دەستنوێژ دەبێتە کەففارەتی گوناهە بچووکەکانی •

لە حەدیثی پێغەمبەردایە کە لەگەڵ هەر تکێکی دوایی لە ئاوی دەستنوێژ لە هەر ئەندامێکی دەستنوێژەوە بێتە خوارەوە هەر گوناهێ بەو ئەندامە کردوویەتی ئەکەوێتە خوار ، بەتایبەتی ئەو دەستنوێژەی کە لە کاتی سەرمای سەختدا بگیرێتو بەتەواویو بە رەسایی جێبەجێ بکرێ ، هەروەها تارەت گرتنی پێش دەستنوێژەکەیشی بە طاعەتو بە عیبادەت بۆ حسێب دەکرێت • شایانی باسە دەستنوێژی دائیمی نیشانەی بەهێزیی ئیمانە ؛ واتە : هەرکەسێ بەردەوام دەستنوێژی هەبێ ئەوە بە موسوڵمانی تەواو حسێب ئەکرێت •

لە حەدیثی شەریفدا هەیە : بەردەوامیی دەستنوێژ دەبێتە هۆی گوشادیی رزقو رۆزی خاوەنەکەی ، هەروەها خۆشۆردن بۆ نوێژی جومعەش ئیحسانێکی گەورەیە ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو خۆشۆردنە کە بۆ نوێژی جومعەیە ، بۆ لابردنی لەشپیسی (جنابت)یش بێت ، واتە کە

له شه‌وی جومعه‌دا یا له رۆژی جومعه‌دا له‌پێش کاتی نوێژی جومعه خۆشۆردنی له‌سه‌ر واجب بێتو ، به نیه‌تی غوسڵی جومعه وه لابردنی له‌ش‌پیسی خۆی بشۆرێ ، ئه‌وسا به پاکی‌و خاوێنی بڕوات بۆ مزگه‌وت‌و نوێژی جومعه بکات ئه‌وه ئیحسان‌و پاداشتی گه‌لێ زۆرتره له‌وکه‌سه‌ی که به ته‌نیا نیه‌تی غوسڵی جومعه به‌جێ‌بهێنێ ، پاداشته‌که‌ی ئه‌وه‌نده زۆره ئه‌ترسم له‌وه ئه‌گه‌ر بینووسم خه‌ڵکی هه‌ڕه‌مه بڵێن : ئای ئه‌م کاره که‌مه چۆن ئه‌وه‌نده پاداشتی زۆری هه‌یه ؟

هه‌رکه‌س ده‌ستنوێژی هه‌بێ‌و تازه‌ی بکاته‌وه ئه‌ویش پاداشتی زۆری ده‌ست‌ئه‌که‌وێ • هه‌روه‌ها سوننه‌ته ده‌ستنوێژگر له دوادوایی ده‌ستنوێژه‌که‌یدا که‌مێ له ئاوی ده‌ستنوێژه‌که‌ی بخواته‌وه ، ئه‌مه ده‌بێته هۆی شیفای له نه‌خۆشی • هه‌روه‌ها سیواك‌کردن له سه‌ره‌تای ده‌ستنوێژدا سوننه‌ته ، هه‌روه‌کو له‌پێش دابه‌ستنی نوێژیشدا سوننه‌ته • یه‌ك رکات نوێژ به‌سیواکه‌وه گه‌وره‌تره له حه‌فتا رکاتی بێ‌سیواك ، ته‌ناته‌ت حه‌زره‌ت (د • خ) فه‌رموویه‌تی : ئه‌گه‌ر نه‌بوایه به‌هۆی زه‌حمه‌ت‌و ماندوبوون بۆ ئوممه‌ت ئه‌مرم به هه‌موو نوێژکه‌رێکی ئوممه‌تم ده‌کرد له‌گه‌ڵ هه‌موو نوێژێکدا به‌واجبی سیواك به‌کاربێنن • وه‌ك زانراوه سیواك‌کردن ئه‌وه‌یه که به مادده‌یێکی زبر هه‌موو دان‌و زمانی خۆی پاك‌بکاته‌وه له به‌ڵغ ، به باری درێژی‌دا بیهێنێ به زماناو ، به پانیدا بیهێنێ به دانه‌کانیا هه‌تا پووکی زامدار نه‌بێت ، جا باشتر ئه‌وه‌یه که سیواك‌کردن به داری (ئیراك) بێ ، که دارێکی بۆن‌خۆشه‌و ، مه‌غزه‌که‌ی ریشه ریشه‌یه ، له پاش ته‌ڕکردن‌و خووساندنه‌وه‌ی له ئاودا به شتێکی قورس بکوترێ هه‌موو ریشه ریشه ئه‌بێ‌و ، بۆ پاك‌کردنه‌وه‌ی ده‌م‌ودان زۆر به‌سووده ، خۆ ئه‌گه‌ر داری ئیراك نه‌بوو ئه‌وا لقی داری ترشی سماق زۆر به‌سووده ، ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ش نه‌بوو هه‌رشتێکی پاکی زبری

بەکەڵك هەبوو باشە • شیخ ئەحمەدی (ابن حجر) رەحمەتی خوای لێبێ سیونۆ صیفەتی چاکی لە سیواك کردنا بەیان کردوە • هەروەها بانگدان سوننەتێکی زۆر گەورەیەو پاداشتێکی زۆری هەیە • حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : ئەگەر خەڵك ئەیانزانی کە لە بانگدانداو لە ریزی یەکەمی جەماعەتی پشتی ئیمامدا چپاداشتێکی گەورە هەیە ، یا بەگژی یەکدا دەچوون لەسەر ئەمانە یا قورعەیان ئەکرد •

ئەی براینە ! بانگی ئیسلام بۆ نوێژەکان موسوڵمانی بێئاگا ئاگادار دەکاتەوەو ، ئەوانەی پێویستیان بە خۆئامادەکردنو پۆشاك لەبەرکردنو دەستنوێژگرتن بێ خۆیان بۆ عیبادەت ئامادە ئەکەن ، هەروەها بانگدان دەربڕینی دروشمو نیشانەی ئیسلامەتی‌یە لە جیهانداو، دوو کەلیمەی شەهادەت دەدا بەگوێی ئینسانی موسوڵماندا کە بناخەی ئیسلامەتی‌یە •

بانگ لە غەیری نوێژی بەیانی‌یاندا پانزە کەلیمەیە بەمجۆرەی لەخوارەوە بۆتان ئەنووسم :ـ « الله اکبر الله اکبر الله اکبر الله اکبر، اشهد ان لا اله الا الله ، اشهد ان لا اله الا الله ، اشهد ان محمدا رسول الله اشهد ان محمدا رسول الله ، حي على الصلاة حي على الصلاه ، حي على الفلاح حي على الفلاح ، الله اکبر الله اکبر ، لا اله الا الله » بەڵام بۆ نوێژی بەیانی دووجار «الصلاة خیر من النوم» دەوترێ پاش «حي على الفلاح» •

سوننەتە بۆ ئەو کەسەی گوێی لە بانگەوە بێ وەڵامی بانگەکە بداتەوە ، واتە : هەرچی بانگدەر دەیڵێت ئەمیش بیڵێت ، بەڵام لە وەڵامی «حي على الصلاة»و «حي على الفلاح»دا چوار جار بڵێت : «لا حول ولا قوة الا بالله» • هەروەها لە وەڵامی «الصلاة خیر من النوم»دا

بڵێت : «صدقت وبررت وبالحق نطقت» ریوایەتکراوە : وەڵامدانەوەی بانگدەر بەوشێوەی کە وتمان ئەبێتە کەفارەتی بێئاگایی لە مابەینی دوو بانگدا ، وە هەر ئاوەدانییەك بانگی تێدا بدرێت لەو ڕۆژەدا ئەگەر سزایەك نازل بێت خوای گەورە ئەیپارێزێ • هەرکەسیش دەنگی بانگێ بیبسێ لە جین‌و ئینس‌و دارو بەرد لە ڕۆژی قیامەتدا دەبنە شاهیدو شەهادەت ئەدەن لەسەر ئەو بانگی ئیسلامە کە فلان کەس بانگی‌داو موسوڵمانانی بانگ‌کرد بۆ نوێژو بەجێ‌هێنانی پێویستی‌ی ئایین‌و ، ئەو بانگە دەبێتە کەفارەتی گوناهی بچووکی ئەو بانگدەرەو ، هەتا لە بانگەکە ڕزگار ئەبێ لە لایەنی خوای گەورەوە ڕەحمەت بەسەریا دەبارێت • ریوایەتکراوە کە حەزرەت (د • خ)تکای کردوە لە خوا کە گوناهی بانگدەرەکان ببەخشێت ، گومان لەوەشدا نیە کە دوعای حەزرەت (د • خ) قوبووڵە •

بانگدەران تاقمێکی لە خۆشەویستانی خودا بەومەرجەی بەنیەتی پاك‌و خاوێن ئەو بانگە بدەن ، ئەم بانگدەرانە لە دەشتی مەحشەردا گەردنیان لە ڕەفیقانی خۆیان بەرزتر ئەبێ ، بەم مەعنا کە تاوانباران سەرشۆڕن‌و بانگدەران سەربەرزی ڕۆژی قیامەتن‌و ، کاتێ کە زیندوو دەکرێنەوەو سەر لەگۆڕ دەرئەکەن بانگ ئەڵێن •

ریوایەتکراوە : کەسێ (٧)ساڵ لە ڕێی خودادا بانگ بدا لەشی لە قەبردا ناڕزێ ، واتە : پایەی شەهیدانی هەیەو ، لە قەبردا ناگۆڕێت‌و ناڕزێت • لە ریوایەتێکی‌تردا وتراوە : موحاسەبەیان لەسەر نیەو ، لە قیامەتدا خەمبار نابن‌و ، لە ترسی گەورەی ڕۆژی قیامەت کە مەشهوورە بە (الفزع الاکبر) ئەمین ئەبن ، هەر لەم ریوایەتەدا هەیە کە ئەوکەسەش قورئانی لەبەربێ مادام ڕەفتاری پێ‌بکا ئەم پایەیە هەیە ؛

چونکە هەر کردەوەیە بۆ ڕەزای خودا نەبێ نرخی نیە ، تەنانەت لە ڕۆژی قیامەتدا فریشتە بانگ‌ئەکات‌و ئەڵێت : ئەوکەسە کە عیبادەتی بۆ خودا نەکردوەو بۆ غەیری خودای کردوە وەکو بت‌پەرست‌و ئاگرپەرست یا وەکو ئەوانە کە هەر لەبەر ناوبانگ لەناو خەڵکدا عیبادەتیان کردوە با بڕۆن بۆ لای ئەوکەسانە کە لەبەر ئەوان عیبادەتەکەیان کردوە هەتا جەزاکەیان وەربگرن ، ئەمانە لە لای خودای گەورە بەشیان نیە چونکە عیبادەتەکەیان بۆ ئەوە بوە کە خەڵک بڵێن فلان‌کەس پیاوچاکە یا خاوەن سەخاوەت‌و بەدەهەنەیە ، یا بەغیرەت‌و ئازایە • باسی ئیخلاصم لە عیبادەتدا لە نامەیەکی تایبەتیدا نووسیوە •

هەروەها هەرکەس بە دەنگی بانگی بانگدەرەوە بڕوات بۆ نوێژ بە جەماعەت یا بە غەیری جەماعەت ئەوا ئەو بانگدەرە هاوبەشی ئەوکەسەیە لە پاداشی نوێژەکەیدا ، هەرکەسیش دەنگی بانگ ببیسێ‌و قسەی دنیایی نەکا تا بانگدەر لە بانگەکەی ئەبێتەوە ، لە هەمان‌کاتدا وەڵامی بانگەکە بەتەواوی بداتەوە ، ئەوە بە هەر وشەیەك لەو وەڵامە دووصەدهەزار خێری بۆ ئەنووسرێ ، بەڵام ئەگەر لە کاتی بانگەکەدا قسەی دنیایی کرد ، ئیتر قسەی حەرام بێ یا مەکرووە یا قسەیەکی بێ‌سوودو زیان بێت ئەوە لەو پاداشە ناهومێد ئەبێ‌و ، بە هۆی قسە حەرامەکەشەوە گوناهبار ئەبێ بە گوناهێکی گەورەو ، بە هۆی قسە مەکرووهەکە یا قسە بێ‌سوودو زیانەکەشەوە لە خێری گوێ‌بەبانگ‌دان‌و جوابدانەوەی مەحرووم ئەبێت، لەبەرئەوە بوەتە مانیعی بیستنی دەنگی بانگەکە ، بەم‌جۆرە دەرکەوت کە قسەکردن لەکاتی بانگدا دوو زیانی هەیە ، یەکەم ناهومێدبوون لە ثەوابی گوێ‌گرتن‌و ثەوابی وەڵامدانەوەی بانگدەر ، دووەم تاوانباری بەهۆی ئەوقسانەوە کە کردوویەتی ، ئەگەر قسەی حەرام بێ • بەڵێ

ئەگەر ئەوقسە ئەیکا لەوکاتەدا لە واجباتێ بێ کە ترسی لە فەوتانی هەبێ ئەوە قەیناکات •

ریوایەت‌کراوە : هەر شارێ کە بانگدەری زۆری هەبێ وێران نابێ لەبەر بەرەکەتی ئەو بانگە زۆرانە ، مەگەر بە شێوەیەکی بەدەگمەن بێ • هەروەها ریوایەت‌کراوە : هەر وشەیەك کە بانگدەر بە دەنگی بەرز رای‌دەگەیەنێ خودای گەورە بەرامبەر بەو وشەیە دەفەرموێت : «صدق عبدی» واتە : ئەو بەندەیەم راست‌ئەکات • دەگێڕنەوە : رۆژی (بلال)ی حەبەشی (ر • خ) بانگ‌ئەدات ، کاتێ کە فەرمووی «اشهد ان محمدا رسول الله» جوولەکەیەك گوێی‌لێ‌بوو وتی : ئەی درۆزن خودا بیسووتێنێ ، کاتێ کە جوولەکەکە گەڕایەوە بۆ ماڵی خۆی ویستی **چرا** داگیرسێنێ ئاگری تێ‌چوو سووتا ، واتە دوعاکەی لە خۆی گیرابوو چونکە درۆزن بوو کە باوەڕی نەبوو بەوەی کە حەزرەتی (محمد) د • خ پێغەمبەری خوایە ، واتە بانگدەرەکە راستگۆ بوو •

لە لێکدانەوەی مانای ئایەتی موبارەکی «ونکتب ما قدموا وآثارهم»دا هەندێ لە زانایانی ئایین فەرموویانە : مەبەست لە ئاثاری ئەوان شوێنی پێیانە کە لە ماڵی خۆیان دەرچوونو رۆیشتوون بۆ دەستنوێژ گرتنو ، روویان کردوەتە مزگەوت بۆ نوێژی جەماعەت لەگەڵ موسوڵمانان‌دا •

لە مەعنای هەندێ فەرموودەی پیرۆزی پێغەمبەرەوە دەردەکەوێ هەرکەس دەستنوێژێکی باش بگرێتو ، بەرەو مزگەوت بڕوات ، بە هەر هەنگاوێ کە دەینێت خودای گەورە گوناهێکی لەسەر لائەباتو خێرێکی بۆ ئەنووسێتو پایەیەکی بەرزیشی پێ‌ئەداتو ، کاتێ کە نوێژە فەرزەکەی لە مزگەوتا کردو ، دانیشتو خەریکی خواپەرستی بوو

فریشتەکانی خودا صەڵاواتی لێ ئەدەنو ئەڵێن : «اللهم صل علیه»واتە : ئەی خودایا رەحمەتی خۆت برژێنە بەسەر ئەو بەندەتداو ، گوناهەکانی بپۆشەو تۆبەی لێ قبووڵ بکە • وە هەتا لەمزگەوتەکەدا دانیشێ بۆ ئەوە کە جەماعەتەکەی بکات ئەو دانیشتنەی بە نوێژکردن بۆ حسێب ئەکرێتو ، بە عیبادەت بۆی ئەنووسرێ •

ئیمامی حەسەن ، خودای لێ رازی‌بێ ، کاتێ ئەرۆیشت بۆ نوێژی جەماعەتو ، دەگەیشتە دەرگای مزگەوتەکە کزیو زەبوونیو داماویی خۆی دەرئەبڕی • بۆ ئیمەش وا موناسبە لەوکاتەدا بڵێین : الهی ! عبدك ببابك ، مسكينك ببابك ، سائلك ببابك ، عاصيك ببابك ، ذليلك ببابك ، پەریشانو شەرمەزارم ، هاتووم بۆ قاپیی رەحمەتو میهرەبانیی تۆ ، داوای عەفوت لێ‌ئەکەم !

لە حەزرەتی (علي)یەوە دەگێڕنەوە (ر • خ) وتوویەتی : پێغەمبەری خودا (د • خ)فەرمووی : خودای گەورە سرووش «وحي»ی بۆ حەزرەتی عیسا نارد (د • خ)کە بە بەنی‌ئیسرائیلەکان بڵێت : کەس نەڕواتە یانەی خودا بە دڵێکی پاکەوە نەبێو لەگەڵ نەفسێکی ترساوو چاوێکی داکەوتوو دەستێکی پاکدا •

دەگێڕنەوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : لە ئاخر زەماندا قەومێك پەیدائەبن کە وتووێژی دنیایی خۆیان دەبەن بۆ مزگەوت ، خودا هیچ موحتاجی ئەوانو کردەوەی ئەوان نیە ، واتە : خودای گەورە لەو کردەوە ناپەسەندەی ئەوانە نارازیی‌یە ؛ چونکە مزگەوت شوێنی خواپەرستیی‌یە ، شوێنی قورئان خوێندنو یادی خواو نوێژو فیربوونی ئادابی ئاینو خووەڕوشتی بەرزەو ، ئەو قسەو باسە بێ‌خێرانە بۆ مزگەوت ناشێنو ، دەبنە هۆی تاوانباریی خاوەنەکانیانو ، ئەگەر

بەهۆی نوێژ کردنو جەماعەتەکەوە خێرو پاداشتێکیان دەست بکەوێ بەهۆی گوناهی قسە بەتاڵەکان تاوانیان لە ئەوابیان زۆرتر ئەبێ •

براکان ! کە حەدیثێکی وەهاتان بیست نەڵێن : کەوابێ ئیتر ناڕۆین بۆ مزگەوت ؛ چونکە پشت کردن لە مزگەوت وەکو پشت کردنە لە بەختیاریی دنیاو قیامەت ، بەڵکو بڵێن : ان شاء اللە لەمەوپاش بە ئەدەبو رەوشتی جوانەوە ئەڕۆین بۆ مزگەوتو قسەو گفتوگۆی ناڕەوا لە مزگەوتدا ناکەینو ، کاتمان لە نوێژ کردنو ناوی خواو فێربوونی ئادابی ئایینەدا لای ئیمامی مزگەوتەکان بەسەرئەبەینو ، ئامۆژگاری منداڵەکانو گەنجەکانیشمان ئەکەین کە لە مزگەوتدا بەئەدەب بنو تەرکی مزگەوت نەکەن • ان شاء اللە لەمەوپاش ئەو فەرموودانەی حەزرەتتان پێ رادەگەیێنم کە باسی زیانی دینیو دنیایی ئەو گفتوگۆ دنیایییانە دەکات کە لە مزگەوتدا دەکرێن •

ئەگەر کەسێ خاوەن‌دینو بەدەستەڵات بێت پێویستە نەیەڵێ قسەی ناڕەوا لە مزگەوتدا بکرێت ، یەکەمجار ئامۆژگاریان بکات ، ئەگەر ئامۆژگارییەکە سوودی نەبوو زۆر بەکاربهێنێ ، هەتا ئەو موسوڵمانانە لەم تاوانە دووربکەونەوە •

برادەرینە ! بەداخەوە ئەم نامە کورتەی من جێگای ئەو هەموو پایەو گەورەیی‌یەی نوێژو نوێژی جەماعەتو نوێژی جومعەو سوننەتەکانی جومعەو جەماعەتی تێدا نابێتەوە ، بەڵام پێویستە بزانن ئەم عیبادەتانە بۆ رۆژی قیامەت زۆر بەسوودنو ، رۆژبەرۆژ بەدرێژیی مانگو ساڵەکانی ژیان گەلێ زۆر ئەبن • وا بەشێوەی تەخمین شتێکتان بۆ بەیان ئەکەم :ـ تەماشا بکەن ئەگەر لە دنیادا کەسێ گیرۆدەی کردەوەیەکی ناشیرینو ناپەسەند بێو ، مەئمووری میری بێن ئەوکەسە بگرنو زۆر

ئازاری بدەنو ، لەناو عالەمدا سووکی بکەنو ، بیانەوێ جەزایەکی زۆری لێبسێننو ، لە بەندیخانەدا رایبگرن • ئایا ئەوکەسە ئەگەر دەوڵەمەند بێت حەزناکا بەوە کە بەشێکی گەورە لە دارایی خۆی بدات هەتا لەو زەحمەتە رزگار ببێ ، دیارە هەموو ئەزانین کابرا حەزئەکا هەرچۆنبێ خۆی لەو کۆسپە نالەبارە رزگار بکات ، بەلای زۆرەوە بە ماڵی دنیا رزگار ئەبێت ، جا بزانن لە رۆژی قیامەتدا ئینسانی تاوانبار کاتێ کە فریشتەکانی سزا دەست بە سزادانی ئەکەن بە ئاگر بەجۆرێ کە پێستو گۆشتو رەگو ئێسقانی لەشی هەموویان هەریەکە بە ئازارێ گیرۆدە ئەبێت ، مەگەر خودا بزانێ چۆنە ، لەگەڵ ئەوەشدا مرۆی تاوانبار لە قیامەتدا نامرێو ئەو ئازارانەی درێژە ئەکێشێ • بێن پێم بڵێن ئەوکەسە ئەگەر دەستبدا بۆی چەندێ حەزئەکات بەوەی کە ماڵو سامان بداتو لەو ئازارانە رزگار بێتو لەو گیرۆدەیی یەدا نەمێنێتەوە ؟ بێگومان زۆر حەز ئەکات لە رزگاری خۆی •

جا لەم شوێنەدا پێویستە بزانن هەر هەنگاوێک لە دنیادا مرۆ دەینێت ، لە رێگای دەستنوێژگرتنو چوون بۆ مزگەوتدا ، بە فەرموودەی حەزرەت (د • خ) دەبێتە هۆی لاچوونی گوناهو وەرگرتنی خێرو پاداشتی چاکو بەرزبوونەوەی پایەی ئەو مرۆڤە ، واتە : سێ شتی لێ پەیدا ئەبێ ئەمانە هەر یەکی دابنێین بە درەمێ ، یانێ : هەر هەنگاوێ سێ درەم ئەکات ، جا ئەگەر لە ماڵی نوێژنەرەکەوە هەتا مزگەوت دووصەد هەنگاو بێ ، بەهاتوچۆی رێگەی بەینی ماڵو مزگەوتو هاتوچۆی بۆ تارەتگرتنو دەستنوێژ گرتن ، ئەمە ئەکاتە شەشسەد درەم بۆ تاقەنوێژێ لە شەوو رۆژداو ، ئەگەر پێنج فەرزی تەواو حسێب بکەین ئەکاتە سێهەزارو ، ئەگەر ماوەی عومری خۆی حسێب بکرێ ئەوە مەگەر خودا بزانێ کە چەن خێرو پاداش بۆ ئەم موسوڵمانانە

حسێب ئەکرێ ، جا هەروەکو لە دنیادا پارە دەبێتە هۆی رزگاربوون لـە زەحمـەتو ناخۆشی ئەم خیراتەش هـەموو دەبنە کەفارەتو فیدیە بۆ رزگاربوون لە ئازارو سزای رۆژی قیامەت • ئەم ژمارە زۆرە سەرمایەو قازانجەو دەمێنێتەوەو ، دەبێتە هۆی رزگاریی ئینسان لەکاتێکدا کـە زۆر پێویستی بە رزگاریو سەرفرازی هەیە لەناو خەڵکدا ، واتە لـە رۆژی قیامەتداو لە بەردەمی خوداو پێغەمبەردا •

ئەمتەخمینو لێکدانەوەو ژمارەکارییەی مـن دەربارەی خێرو پاداشت گەلێك کەمترە لەو ئەندازەی کـەخودای گەورە بڕیاری دەدا بۆ کردەوەی موسوڵمان ، بەڵام ئەترسم ئەگـەر زیاتر باس بـکەم باوەڕ نەکەنو بەهیلاکدا بچن ؛ لەبەرئەوە بەمئەندازەیە وازدەهێنم •

دەگێڕنەوە جـارێك حەزرەت (د • خ) فەرمووی : ئیمشـەو مەلائیـکەیەك هات بۆ لامو فەرمووی : یامحمـد ! ئایا ئەزانی کـە مەلائیکەکانی بارەگای هەرەبەرز ، واتە ئاسمان ، لە چشتێک قسەوباسیاز دەکرد ؟ وتم : بەڵێ ئەزانم ؛ باسی پایەو پاداشتی موسوڵمانانو باسی ئـەو خێرانەیان دەکرد کـە دەبنە کەفارەتی گوناهەکانو ، باسی هەنگاونان بۆ مزگەوتو بۆ نوێژی جەماعەتو ، باسی دەستنوێژگرتنی تەواویان ئـەکرد کە لەکاتی نالەباری سەرماو سۆڵەو ناساغیو تەنگاویدا دەگیرێن ، باسی چاوەڕێ کردنی نوێژ لەپاش نوێژیان دەکرد ، بۆنمونە : موسـوڵمانەکە کـە دەڕوات بۆ مزگـەوتو نوێژی مەغریبی کرد هەر لە مزگـەوتا دەمێنێتەوەو ، نوێژەکەی عیشاش بەجەماعەت دەکـات ، ئەوکەسـانەی کـە هەمیشە حاڵیان وەهایە بەخێر ئەژینو بەخێر ئەمرنو ، چاوپۆشی لە گوناهو تاوانیان دەکرێت •

ریوایەتکراوە : ئەگەر یەکێ لە ئەهلی جەماعەت ناساغ بکەوێ ،

یا بەسەفەر بڕوات بۆ شوێنێ‌و ، لەپاش چاك بوونەوەی یا لەسەفەر گەڕانەوەی رووی کردە مزگەوت ، **خودای گەورە** بەرامبەر بەو کەسە نەوازش‌و **میهرەبانی** دەکات‌و ، (بلا تشبیه) وەك باوکێ ماوەیەك کوڕی ون بووبێ‌و لەپاشان بیدۆزێتەوە ، هەروەها خێرو پاداشی ئەو ماوەی کە دیارنەبوە بۆی حسێب‌دەکات •

ریوایەت کراوە : کە حەزرەت (د • خ) فەرمووی بە هاوڕێکانی : حەزئەکەن شارەزای شتێکتان بکەم کە خودای گەورە بەهۆی ئەوەوە گوناهەکانتان لاببات ؟ ، هاوڕێکانی عەرزیان کرد : بەڵێ • ئەویش فەرمووی : ئەوشتە ئەوەیە کە دەستنوێژی باش‌و ئیعتیادی بگرن لەکاتی نالەبارو نارەحەت‌داو ، هەنگاوی زۆر بنێن بۆ مزگەوت‌و ، **لەپاش نوێژ** چاوەڕێی نوێژ بکەن ، واتە : ئەگەر موسوڵمان موفق بوو رۆیشتە مزگەوت‌و نوێژی **نیوەڕۆی** بە جەماعەت کردو ، هەروا لە مزگەوت مایەوە تا نوێژی عەصریش بەجەماعەت بکا ، ئەمە دەبێتە هۆی لاچوونی گوناهی ئەو ئینسانە ، هەروەها موژدە بەو کەسانە بدەن کە لەکاتی تاریکی‌ی شەودا دەڕۆن بۆ مزگەوت ، ئەو تاریکی‌یە دەبێتە چراو رووناکی بۆیان لە رۆژی قیامەت‌دا ، واتە : لە سارای مەحشەرداو لە سەر پردی سیراطو ، کاتێ کە خەڵکی هەموو لە ترس‌و بیمدان ، ئەوان لە خۆشی‌و شادمانی‌و رەحمەتی خودادان • هەر کاتێکیش کەسێکتان دی هات‌وچۆی مزگەوتی کردبوو بە عادەتی خۆی بۆ عیبادەت شایەتی بۆ بدەن کە خاوەن ئیمانە • لە فەرمودەکانی حەزرەتەوە (د • خ) دەردەکەوێ کە رۆیشتنی ئینسانی‌موسوڵمان بۆ مزگەوت بە کەیف‌و شادی نیشانەی تەواویی ئیمانە ، هەروەها نەرۆیشتن بۆ مزگەوت ، یا سستی‌و بێ‌نیشاطی لە چوونی مزگەوتدا نیشانەی سستی‌و لاوازی ئیمانە •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەس سێ‌جار دەنگی بانگ ببیسێ‌و ، بە

بێ‌بەهانەی رەوا نەڕوا بۆ مزگەوت بۆ جەماعەت ئەوە لە دەفتەری ئەحواڵدا بە منافق دەنووسرێت •

ریوایەت‌کراوە لە هەموو کاتی نوێژا مەلائیکە بانگ ئەکات‌و ئەڵێت : ئەی ئادەمیزاد هەستن بڕۆن بۆ کوژاندنەوەی ئاگری دۆزەخ ئەو ئاگرەی کە بەهۆی تاوانەوە هەڵتان‌گیرساندوە بۆ گیانی خۆتان • واتە : هەستان بۆ دەستنوێژ‌گرتن‌و چوونە مزگەوت بۆ نوێژی جەماعەت ، وەکو چۆن ئاو دەبێتە هۆی کوژاندنەوەی ئاگر ، ئاگری دۆزەختان بۆ ئەکوژێنێتەوە •

ریوایەت کراوە : وەختێ کە خوای گەورە بیەوێ بەڵایەك بۆ شوێنێ بنێرێ بە میهرەبانی تەماشای مزگەوت‌و ئەهلی مزگەوتی ئەو شوێنە ئەکات‌و ، بە یومن‌و پیرۆزیی ئەوانەوە ئەو بەڵاو مصیبەتە لەو خەڵکە دوورئەخاتەوە ؛ چونکە لە حەدیثی شەریفدا هەیە کەسێ بڕوا بۆ مزگەوت میوانی خودایەو ، خودا اکرم‌الاکرمین وارحم‌الراحمینەو ، رێز لە میوانی خۆی ئەگرێ‌و ، بەهۆی رێزی ئەوانەوە بەڵا لەو شوێنە لائەدات کە نزیکی مزگەوتە •

لە (مجاهد)ەوە « د • خ » دەگێڕنەوە کە وتوویە : ئاگام‌لێ‌بوو یەکێك لە (عبدالله)ی کوڕی (عباس)ی ئەپرسی : ئەگەر یەکێ هەمووی ساڵ بەڕۆژوو بێت‌و شەونوێژ بکات ، بەڵام جومعەو جەماعەت نەکات ، حوکمی چی‌یە ؟ لە وەڵامدا (عبدالله) دەیفەرموو : « هوفي‌النار » واتە : ئەو زەلامە لە ئاگری دۆزەخدایە • ئەم پرسیارو وەڵامەش هەتا مانگێك دەوامی کرد ، واتە بەدرێژایی مانگێك ئەوپیاوە ئەم پرسیارەی لە حەزرەتی « عبدالله » دەکردو ئەویش هەر هەمان وەڵامی دەدایەوە •

ریوایەت کراوە : هەرکەسێ بە بێبەهانەی رەوا تەرکی جەماعەت بکات بە عادەت ئەوە منافقە •

ئەی براینە ! ئەو موسوڵمانەی کە باسی گەورەیی جەماعەت بیسێو ، بە بێ کۆسپێکی رەوا تەرکی بکات ئەوە لەبەرئەوەیە کە رێزو حورمەتی ئاینی لەدڵدا نەماوە ، بەڕاستی سەربەرزیو بەختیاریو رزگاریی دنیاو قیامەت هەر بەوە دەبێت کە ئینسان مافەکانی خودای گەورە بەجێبێنێ ، دیارە ، نوێژ بەجەماعەت کردنیش یەکێکە لە مافە گرنگەکانی خودا بەسەر بەندەکانی‌یەوەو ، بەجێهێنانی واجبی ئاینی ئیسلامە ، جا ئەگەر رێزو حورمەتی ئەو مافانەی لە دڵ دەرنەچێ چۆن واز لە مزگەوتو جومعەو جەماعەت ئەهێنێ ؟

ریوایەت کراوە : هەرکەسێ دەوام بکا لەسەر بەجێهێنانی دوازدە رەکات سونەت خودای گەورە دەیخاتە بەهەشتو ، لە بەهەشت کۆشکێکی پێدەبەخشێت : ئەو دوازدە رەکاتانە ئەمانەن : چوار رەکات پێش نوێژی نیوەڕۆ ، دوو رەکات لەپاشی ، دوو رەکات لەپاش نوێژی مەغریبو ، دوو رەکات پاش نوێژی عیشاو ، دوو رەکات پێش نوێژی بەیانی • لە حەدیثی پیرۆزدا هاتوە : دوو رەکاتی پێش نوێژی بەیانی لە دنیاو هەرچی لە دنیادایە باشترە •

لە هەندێ زانایانی ئاینی‌یەوە دەگێڕنەوە کە فەرموویانە : هەرکەسێ لە رکاتی یەکەمی سونەتی پێش‌نوێژی بەیانی‌دا سوورەتی (الم نشرح) بخوێنێو ، لە رکاتی دووەما سوورەتی (الم تر کیف) بخوێنێ لە نەخۆشی « مایەسیری » پارێزراو دەبێو ، بەسەر دوژمنانیدا سەرکەتوو دەبێ ، جا بۆ ئەم مەبەستە نابێ ئەم خوێندنەی بە نیەتی چاری ئەو ناساغی‌یە بێت

که وتمان ، بەڵکو دەبێ بەنیەتی قورئان خوێندنی پاش سوورەتی فاتیحە بێت •

لە (ابو الدرداء) وە دەگێڕنەوە : فەموویەتی : خۆشەویستم ـ واتە پیغەمبەر • د • خ ـ وصیەتی بۆ کردم بە سێ شت : یەکەم : ڕۆژووی سێ ڕۆژ لە هەموو مانگێکا • دووەم : بەجێهێنانی نوێژی « وەتر » • سێیەم : دوو ڕکاتی سونەتی پێش نوێژی بەیانیانو ، حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : کاتی نیوەڕۆ پاش لادانی ڕۆژ لە ناوەراستی ئاسمان دەرگای ئاسمان ئەکرێتەوەو ، کردەوەی خەڵك بەرز ئەکرێتەوە ، زۆر حەزئەکەم لەوکاتەدا خێرو عیبادەتی من سەرکەوێ بۆ ئاسمان • ئەو وەختە ئەوەندە پیرۆزە هەموو دروستکراویتریشس ، واتە غەیری جنوانس ، هەموو خەریکی تەسبیحاتن ، پێغەمبەر (د • خ) کە زۆر بایەخی بە چوارر کاتی پێش نیوەڕۆ داوە ، لەبەرئەوە بووە کە ڕێکەوتی ئەو وەختە پیرۆزە بکاتو ، هەروەها بەهۆی ئەوەی کە دانیشتوانی مزگەوت خەریکی کردنی ئەو چوار ڕکاتەی پێش نیوەڕۆ دەبن ، ئەو موسوڵمانانەش کە خەریکی دەستنوێژن خۆیان باش ئامادە بکەنو ، بە جەماعەتی نیوەڕۆدا بگەن ، ئەگەرنا لە پاش نوێژەکەی نیوەڕۆش دیسان چوار ڕکات نوێژ سونەتە ، بەڵێ دوو ڕکاتیان سونەتی موئەککەدەنو ، دوانیان موئەککەدە نین ، هەروەها ڕیوایەت کراوە : کە چوار ڕکاتی پێش نیوەڕۆ بەقەدەر ئەوەندەی کە بەندەیەك لە نەوەی حەزرەتی ئیسماعیل (د • خ) ئازادبکەی پاداشتو ئەوابی هەیە • هەروەها ڕیوایەت کراوە : کە حەزرەت (د • خ) دوعای بۆ ئەوکەسە کردوە کە سونەتی پێش نوێژی عەصر ئەکاتو ، لە دوعاکەیدا فەرموویەتی : خودایا ! ڕەحم بەوکەسە بکە کە لەپێش نوێژی عەصردا چوار ڕکات

سوننەت ئەکاتو دەوام ئەکات لەسەری ، هەتا بە گوناه بەخشراوی لە دنیا دەردەچێ •

ریوایەت کراوە : حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : سوننەتە سوننەتی راتبەی پاش نوێژی مەغریب زوو بەجێبێنن ، چونکە پاش‌خستنی دەبێتە هۆی ماندووبوونی ئەو مەلائیکانە کە کرداری چاکی موسوڵمانان هەڵئەگرنو دەیپارێزن ، واتە : فریشتەی کردەوەنووسی رۆژ ئەیەوێ نوێژی مەغریبو سوننەتەکەیشی بنووسێو ، لەگەڵ کردەوەی رۆژدا بیانباتە بارەگای خودا ، جازووتر بیانکەن با فریشتەی ئەعمال دوانەکەون • وە ئەگەر نوێژکەر لەپاشی نوێژی مەغریب قسەنەکات تا دوورکاتە سوونەتەکەش ئەکات ئەوە فریشتە ثەوابەکەی دەبات بۆ (أعلى عليين) کە شوێنی دەفتەری کاری پیاوچاکانە •

ریوایەت کراوە : هەرکەس شەش رکات نوێژی (ئەووابین) لەپاش نوێژی مەغریبو سوننەتەکەی بکاتو ، لە ناوەندی ئەوانەدا قسەی خیلافی شەرعی بەدەما نەیەت ، ئەوە ئەو شەش رکاتە نوێژەی وەك عیبادەتی دوانزە ساڵەو ، ئەو شەش رکاتەی دەبنە کەفارەتو مایەی داپۆشینی گوناهە بچووکەکانی •

براکانم ! دەگێڕنەوە لەحەزرەت کە فەرموویەتی : وتوویژی دنیایی لە مزگەوتدا دەبێتە هۆی لاچوونو بڕانەوەی خێرو چاکەکانی قسەکەرەکان •

لە شەرحی کتێبی (عباب)دا نووسراوە : کە قسەی دنیایی لە مزگەوتدا دروستە بەومەرجەی قسەکان حەڵاڵ بن ، واتە : قسەیەك نەبن کە لەشەرعدا ناڕەواو ناپەسەند بن ، وەکو لەپاش‌ملە باسی خەڵك کردن بە خراپی ، یا وەکو جنێودان بەموبەو ، یا ئەو قسە حەڵاڵانە لەگەڵ

پێکەنینیشدا بێت ؛ لەبەر ئەو حەدیثەی کە ئیمامی مسلم دەیگێڕێتەوە : کە حەزرەت (د • خ) پاش نوێژی بەیانی‌یان لە شوێنی خۆی هەڵنەدەستا تا خۆر کەوتن ، هاوڕێکانیشی لە مزگەوتدا دەمانەوەو ، قسەو باسی زەمانی پێش ئیسلامیان ئەگێڕایەوەو ، حەزرەتیش (د • خ) جارو بار لەوقسانە زەردەخەنە دەیگرت • بەڵام ئەهلی تەحقیق لە زانایان فەرموویانە : قیاسی خەڵکی ئەم رۆژە لە کۆمەڵی هاوڕی‌یانی پێغەمبەر (د • خ) ناکرێ ، ئەوان هەر قسەیەکیان کردوە کە باش بووبێ • بۆئێمە حورمەت‌گرتن‌و رێزگرتن لە مزگەوت واجبەو ، قسەکردن تیا حەڵاڵ نی‌یەو مەکرووهە مەگەر قازانجێکی ئاینی تێدابێ وەك ئامۆژگاری‌کردنی نەزانێ یا پرسیارێ کە سوودی تێدابێ • بە هەرحاڵ بێ‌دەنگی لەو قسانە زۆر باشترە ، زۆر حەیفە کە ئینسان بۆ تەنها ئارەزوویەکی نەفس ئەو خێرە زۆرەی مزگەوت لەکیسی خۆی بدات ، یا بەهۆی وتاری ناڕەواوە خۆی تاوانبار بکات •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەسێ نوێژی سوننەتی چیشتەنگا (سنة الضحی) نەفەوتێنێ‌و لە هەموو مانگێکدا سێ‌رۆژ بەرۆژووبێ‌و ، نە لە سەفەرداو نە لە نیشتەجێ‌یدا نەیانفەوتێنێ ئەوە ئەجری شەهیدی بۆ دەنووسرێ •

ریوایەت‌کراوە : شەو کە ئینسان دەنوێت شەیتان سێ گرێ ئەدات لە سەری‌و ، لەسەر هەر گرێ‌یەك لەوانە بە دەم دەڵێت : « شەو درێژە بۆ خۆت بنوو » جا کاتێ کە ئینسان خەبەری دەبێتەوە لە کاتی بەرەبەیاندا ئەگەر ناوی خوای برد ئەوە گرێ‌یەك لەو سێ گرێ‌یانە ئەکرێتەوە ، کە رۆیشت بۆ دەستنوێژ گرتن‌و دەستنوێژی گرت گرێ‌یەکی‌تریان ئەکرێتەوەو ، کە دەستی‌کرد بە نوێژە سوننەتەکەی شەو ئەو گرێکەشی

ئەکرێتەوە (١) جا پاش ئەم ئەحواڵەو ئەم شەونوێژە کە ڕۆژی لێبوویەوە بە نەفسێکی پاکو دڵێکی گوشادەوە دەروات بۆ بەجێهێنانی نوێژو عیبادەت • ئەگەر بەپێچەوانەی ئەم حاڵە بێ ئەوا سبەینێ کە رۆژی لێبوویەوە بەپێچەوانەی ئەو ئەحواڵە باشانە دەبێ •

ریوایەتکراوە ئەگەر کەسێ بەدەستنوێژەوە نووست فریشتەیەک دەکرێتە نیگادارو پاسەوانی • جا کاتێ کە لە خەو هەستا ئەو فریشتە دوعای بۆ ئەکاتو ، دەڵێت : خودایا ! ئەم بەندەی خۆتە عەفو بفەرموو ؛ چونکە بە پاکی نووست ، وە ئەگەر ئەو ئینسانە داوای خێرێکی دینی یا دنیایی بکات لەخودا دوعاو داواکەی لێوەردەگیرێ •

ریوایەتکراوە لە ئیمامی عەلی‌یەوە ، خودای لێ رازی بێ ، فەرمووی : رۆژێ حەزرەتی (فاطمة) خودای لێ رازی ، بەهۆی ئیشکردنی ناوماڵەوە دەستی بلۆقی کردبوو ، منیش رۆژێ کە فاطمە حازر بوو لە خزمەتی حەزرەتی پێغەمبەردا (د • خ)داوای کارەکەرێکم لە حەزرەت کرد هەتا لە ماڵەوە خزمەت بکات ، حەزرەت رووی‌کردە فاطمەو پێی فەرموو : لە خودای خۆت بترسەو ، پێنج فەرزە نوێژەکانت بەجێبهێنەو ، ئیشی ماڵی خۆت بکەو ، هەرکاتێ رۆیشتی بۆ سەر جێگای نووستنی خۆت لەشەودا ٣٣ جار بڵێ : « سبحان‌الله »و ٣٣ جار بڵێ : « الحمدلله »و ٣٤ جار بڵێ «الله اکبر»و دەوام بکە لەسەر ئەم سەد کەلیمە ، ئەمە بۆ تۆ لە کارەکەر باشترە ، حەزرەتی فاطمە عەرزی‌کرد : بەم دەستوورە کە فەرمووت لە خواو پێغەمبەری خودا

---

(١) لەمەوپێش باسمکرد کە حەزرەت (د•خ) لەم عیبارەتانەدا یا باسی شتێکی کردوە کە تەنها بۆ خۆی دەرکەوتوە ، یا مەبەستی تەشبیهی معقولە بە محسوسو ، بۆ تێگەیاندنی ئێمەی فەرمووە • ئەبێ موسوڵمانی ژیر باش لەم خاڵە ئاگادار بێت •

راضیم‌و بەجێی‌دێنم‌و کارەکەرم ناوێ • ئەی برایان ! هەرکەس لە ئێوە زەحمەتی ئیشکردنی لەسەرشان بێ شەوانە کاتی نووستن ئەم صەد کەلیمە بکا بە ویردی خۆی بە بەرەکەتی ئەوانەوە خودا دەفعی ماندووبوونی دەکات •

ریوایەت‌کراوە کە گەورەترین رۆژوو لەپاش رۆژووی مانگی رەمەزانی پیرۆز مانگی‌شەووال‌و ذي‌القعدە‌و ذي‌الحجە‌و رەجەبە ، غەیری رۆژی جەژنی قوربان‌و سێ رۆژی پاش جەژن • گەورەترین نوێژیش لەپاش ئەم پێنج فەرزە نوێژی شەوە •

ریوایەت‌کراوە کە لە بەهەشتا داری هەیە کە هەموو جۆرە خەڵاتێکی جوان‌و بەشکۆی بەسەرەوەیەو ، لەژێر ئەو دارەدا چەند ئەسپێ هەیە کە زین‌و بەرگ‌کراون‌و ، بە زێڕو زیوو شتی بەنرخ رازێنراونەتەوە ، ئەو ئەسپانەش وەکو ئەهلی بەهەشت پیسایی‌یان نی‌یەو ، وەکو باڵدار ئەفڕن ، جەماعەتی ئەو تەبەقە کە وتمان لە بەهەشتدا سواری ئەو ئەسپانە ئەبن‌و ، ئەڕۆن بۆ ئەو شوێنانەی کە حەزیان لێ‌یەتی • ئەوانەش کە پایەیان ناگاتە پایەی ئەوان ئەڵێن : خودایا ! ئەم تاقمە بەختیارانە بە چ‌کردەوەیێ بەم پایە گەیشتوون ؟ لەلایەن خودای گەورەوە وەڵامیان ئەدرێتەوە : کە ئەمانە شەونوێژیان بوو ، کە ئێوە نەتانبوو ، لەوکاتانەدا کە ئەوان شەونوێژیان ئەکرد ئێوە لە گەرمەی خەودا بوون ، ئەوان رۆژوویان گرتووە ، ئێوە نەتانگرتوە ، ئەوان بەخشش‌و دەهەندەیی‌یان بۆ گەداو بێ‌نەوایان هەبووە ئێوە نەتانبووە ، ئەوان جیهادیان کردوە ؟ واتە : بۆ بەرزکردنەوەی ئایینی ئیسلام هەوڵیان‌داوەو تێکۆشاون ، ئێوە تێ‌نەکۆشاون •

ریوایەت کراوە کاتێ کە هەموو ئادەمزاد حەشردەکرێن‌و ، لە یەک

دەشتدا کۆدەبنەوە ، فریشتەیەك جارئەدا بەناو خەڵکا : ئەوانەی کە شەونوێژیان ئەکردو ، سبەینێیان زوو راست دەبوونەوە بۆ نوێژی سبەینێ لەکوێن ؟ جا ئەوکەسانە راستئەبنەوەو ئەبرێن بۆ بەهەشت بە بێ‌لێ‌پرسینەوە ، ئەنجا فەرمان دەدرێ کە باقی خەڵك بڕون بۆ لێ‌پرسینەوە لە کردەوەکانیانو ، هەمووده‌ڕۆن بۆ مەیدانی لێ‌پرسینەوە •

ریوایەت‌کراوە لە هەر شەوێکدا سەعاتێك هەیە ، هەرکەسێ لەو سەعاتەدا بۆی رێ‌بکەوێ لەخودا بپاڕێتەوەو داوای شتێ لە خودا بکات ، خودای گەورە پێی‌ئەداتو ، ئەگەر ئەو شتەی بۆ **موقەددەر** نەبووبێ جەزای ئەداتەوە •

ریوایەت‌کراوە : حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : شەونوێژ ؛ پێویستە بۆ ئێوە ؛ چونکە شەونوێژ رەوشتی پیاوچاکانەو هۆی نزیك‌بوونەوەیە لە خودای مەزنو، گوناه دائەپۆشێو ، دەبێتە هۆی دوورکەوتنەوە لە گوناەکردنو ، دەردو نەخۆشی لە ئینسان دووردەخاتەوە •

ریوایەت کراوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : تاقە نوێژێ لە مزگەوتی من دا خێرو پاداشی بەقەدەر پەنجاهەزار نوێژەو ، تاقە نوێژێ لە (مسجد الحرام)دا خێرو پاداشی بەقەدەر صەدهەزار نوێژەو ، تاقە نوێژێ لە (رباط)دا ، واتە : لەسەر سنووری وڵاتی موسوڵماناندا ، کاتێ کە سوپا خۆیان ئامادە کردبێ بۆ جیهاد ، خێرو پاداشی بەقەدەر دووصەد هەزار نوێژە • زیاتر لەمانەش بەجێ‌هێنانی دوو رکات نوێژە لەگەڵ لەخواترسیو ئاگاداریی دڵدا لە نیوەشەودا بەجێی‌بینی ، کە مەبەست لەو دوو رەکاتە تەنها رەزامەندیی خودای گەورە بێت •

ریوایەت کراوە لە حەزرەتی حەسەنی کوڕی عەلی‌یەوە ، خوایان لێ رازی بێ ، کە لە مەعنالێدانەوەی « الذين هم في صلاتهم خاشعون »دا فەرمویەتی : واتە : ئەوکەسانە کە ترسی خودا وا لەدڵیاناو ، بەهۆی ئەوترسەوە چاویان‌لە هەموو تەماشایەکی ناڕەوا نووقاندوەو خۆیان لە فیسق وفجوور پاراستوە ، نەك وەکو ئیمە کە نوێژێکی بێ گیانو بێ‌هەیبەتو بێ‌ترس لەخوا ئەکەین • لەبەر رووناکی‌ی فەرموودەی ئەم ذاتە گەورەدا دەردەکەوێ کە ئینسان ، هەتا نوێژەکانی بە خشوعو لە خواترسی‌یەوە نەکات ، بە پیاوچاكو بە کردەوەباش ناناسرێت •

ریوایەت کراوە کە خودای گەورە وەحیی کردوە بۆ حەزرەتی داوود (د • خ)و فەرموویەتی : درۆزنە ئەوکەسەی لافی خۆشەویستی من لێ‌ئەداو ، شەو تا سبەی دەنوێ‌و لە من بێ‌ئاگا ئەبێتو ، هەڵناستێ نوێژ بکاو ناوی من بهێنێ •

ریوایەت کراوە : خوای گەورە بە رووی دووکەسەوە پێ‌ئەکەنێ (واتە : لێیان رازی‌دەبێت)یەکێ لەو دوانە موسوڵمانێکە لە شەوێکی ساردا هەڵسێتو ، دەستنوێژ بگرێ‌و دەست لە نووستن‌و ئاسایشی خۆی هەڵبگرێ لەبەر رەزای خوداو ، چەند رکاتێ شەونوێژ بکات • خودای گەورە بە مەلائیکەکان دەفەرموێت : ئەی فریشتەکان ! پاداشی رەفتاری ئەم بەندەیە چی‌یە ؟ ئەوانیش ئەڵێن : خودایا ! خۆت ئەیزانی ، خودا دەفەرموێت : ئەوەی داوای کردوە پێی‌ئەدەمو ، لە هەر شتێکیش بترسێ دەیپارێزم •

ریوایەت کراوە پێغەمبەر فەرموویەتی لە لەشی ئینساندا سێ‌صەدو شەصت جومگە هەیەو ، هەموو رۆژێ پێویستە لەباتی نیعمەتی هەر جومگەیەك لەوانە خێرێ بکات ، هاوڕێکانی عەرزیان‌کرد : جا کێ ئەتوانێ ئەو هەموو صەدەقەیە جێ‌بەجێ‌بکات ؟ ئەویش فەرمووی ئەوە

ئاسانە : دوو ڕکات نوێژی چێشتەنگا بکات لەباتی ئەو هەموو صەدەقەیە جێدەگرێت •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەس دەوام‌بکات لەسەر دووڕکات نوێژی چێشتەنگا خوا گوناهەکانی دەبەخشێ ، هەرچەند بەقەدەر کەفی دەریا زۆر بن •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەسێ نوێژی بەیانیان بکاتو ، لە جێگەی نوێژەکەیدا دابنیشێتو ناوی خودا بهێنێت تا ئەوەندەی ڕۆژ بەقەدەر ڕمێ بەرز ئەبێتەوەو ، قسەی دنیایی تیانەکات ، ئەنجا دوو ڕکات نوێژی سوننەتی ئیشراق بەجێبێنێت ، ئەوە پاداشی حەجێكو عەمرەیێکی بۆ ئەنووسرێ • هەروەها ریوایەت‌کراوە : دانیشتنو مانەوە لە جێگەی نوێژی بەیانی‌دا لەگەڵ ناوی خودا هێنانو قورئان خوێندن ئەبێتەهۆی گوشادەی ڕۆزی بۆ ئەوکەسە زیاتر لەوە کە هەستێ بڕوا بەدنیادا بۆ پەیداکردنی ڕۆزی ، واتە : هەرکەس ئەوەندە لە خودا بترسێ کە لەبەر ڕەزامەندیی خودا لەسەر ئەم‌حاڵەتە کە وتمان بەردەوام بێ ، ئەوە ڕزقو ڕۆزی زۆر گوشاد دەبێتەوە •

ریوایەت‌کراوە : حەزرەت (د • خ)بە حەزرەتی عباسی مامی وت ، ئەی مامە ! ئایا کارێکت نیشان‌بدەم ئەگەر بیکەیت خودای گەورە تاوانی لەمەوپێشو لەمەوپاشیشت بەخشێ ؟ ئەو کردەوەیە ئەوەیە کە چوار ڕکات (صلاة التسبیح) بکەی ، جا ئەگەر ئەتوانی ڕۆژی جارێ یا لە هەمو جومعەیەکدا جارێ ، یا مانگی جارێ ، یا ساڵی جارێ ، یا لە ماوەی عومری خۆتا جارێ ئەو نوێژە بکە • ئەی‌براینە ! بەهۆی زۆری پاداشی ئەو نوێژەوەیە کە حەزرەت (د • خ)هەر دەستبەرداری نەبووەو ، فەرموویەتی : تەنانەت لە عومرا جاری بیکەی باشە ، کەوابێ پێویستە ئەو خێرە لە دەستی خۆتان دەرنەکەن • شیخ ئەحمەدی ئیبنوحەجەر

فەرموویەتی : کەسێ ئەم فەرموودەیە بیستو ، ئەم نوێژەی نەکرد ئەوە واتە گوێ‌ناداتە دین •

ریوایەت‌کراوە : کوێرێ هاتە خزمەتی حەزرەت (د • خ)و عەزری‌کرد : ئەی پێغەمبەری خودا ! ئەمەوێ دوعام بۆ بکەی خودای گەورە چاوەکانم رووناك بکاتەوە ، حەزرەت (د • خ)فەرمووی : دوو رکات نوێژی (صلاة الحاجة) بکە بە نیەتی داوای جێ‌بەجێ‌کردنی پێویستی خۆت لە خودا ، پاش ئەوەی کە سەلامت‌دایەوە بڵێ : « اللهم انـي أسألك واتوجه اليك بنبيك محمد نبي الرحمة عليه الصلاة والسلام • يا نبي الرحمة ، صلى الله عليك وسلم، اني اتوجه بك الى ربي في حاجتي هذه ، وهي ان يرد الله لي بصري ، لتقضي لي • اللهم فشفعه في « ثلاثا » واتە : خودایا ! تکای پێغەمبەری خۆت دەرحەق بە من قەبوول بفەرموو • دەگێرنەوە : ئەو کوێرە رۆیشت دوو رکاتە نوێژەکەی کردو دوعاکەی خوێند ، هەر لەوکاتەدا چاوەکانی رۆشن بوونەوەو ، وەك کاتی ساغی ئەیانبینی • درێژەی باسی ئەم‌نوێژەو چۆنیەتی‌یم لە نامەیەکی سەربەخۆدا نووسیوە •

هەروەها (صلاة الاستخارة) واتە : نوێژی داوای خێر کردن لە خودا سوننەتە • ئەم نوێژە دوو رکاتە لە رکاتی یەکەمدا سووورەتی (کافرون)و لە رکاتی دووەمدا سووورەتی (اخلاص) لەپاش سوورەتی فاتیحە دەخوێنرێت • فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) : هەرکەسێ کارێکی گەورە بێتە بەردەمیو ، لە ئەنجامەکەی سەردەنەکات ، ئەوەکردنی (صلاة الاستخارة) نیشانەی بەختیاریی ئەوکەسەیەو ، ئەگەر تەرکی ئەو نوێژە بکات نیشانەی بەدبەختی‌یەتی •

هەروەها (صلاة التوبە)ش سوننەتە • قال الله تعالى : « ان اللـه

يحب التوابين ويحب المتطهرين • » واته : بەراستی ئەوکەسانە کە گوناهێکیان لەدەست دەبێتەوەو ، بەدڵ پەشیمان دەبنەوەو ، بڕیار دەدەن جارێکی‌تر ئەو گوناهە نەکەنو ، ئەگەر مافی یەکێکیان بەسەرەوەبوو تێکۆشان بۆ دانەوەی یا ئازادبوون لێیو ، لە سەحرایێکی دوور لە خەڵك یا لە شوێنێکی چۆڵوهۆڵدا دوو رکات نوێژ بکەن بەنیەتی نوێژی تەوبە ، هەرکەس وابکات خودای گەورە عەفوی دەکات • وە کەسێ کە ئەهلی سەعادەت بێتو ، خوانەخواستە ، ڕۆژی حەفتا هەڵە بکات ئەگەر بەم دەستوورە تەوبە بکات ئەوە بەر ئایەتی (ان اللـه یحب التوابین) دەکەوێو ، لە دۆستانی خودای گەورە حسێب ئەکرێت •

نوێژی دۆزینەوەی شتی ونبوو

کەسێ کە شتێکی خۆشەویستی لێ وون بووبێ چەن جار نوێژی دۆزینەوەی وونبوو بکات انشاءالله تعالی ئەیدۆزێتەوە • ئەو نوێژەش دوو رکاتەو ، لەپاش سەلامدانەوە لە نوێژەکەی ئەم دوعایە بخوێنێ : « اللهم هادي الضال وراد الضالة اردد علي ضالتي بعزتك وسلطانك ، فانها من عطائك وفضلك •»

شێخ (جلال الدین)ی سیوطی ، رەحمەتی خودای لێبێ ، ریوایەتی کردوە کە لە مابەینی نوێژی مەغریبو نوێژی عیشادا دوو ڕکات نوێژ هەیە بەنیەتی سووکبوونو ئاسان بوونی گرانیی گیانکێشانو ، سووك بوونی سزاو ئازاری گۆڕو ، ئاسانی پەڕینەوە بەسەر «سراط»دا ، لە هەر کاتێکدا لەپاش خوێندنی سوورەتی فاتیحە یازدەجار سوورەتی (زەلزەلە) بخوێنێو تەرکی نەکات •

(نوێژی پاراستنی ئیمان)

شێخ (عبدالوهاب)ی شەعرانی فەرموویەتی : لە نوێژی (سنة الاوابين)دا لە هەموو دوو رکاتێکیدا ، یا هەر تەنها لە دوو رکاتی یەکەمو دووەمدا لەپاش خوێندنی سوورەتی فاتیحە یەك جار سوورەتی (قەدر)و ، شەش جار یا حەوت جار سوورەتی (اخلاص)و ، یەك جار سوورەتی (فەلەق)و ، یەك جار سوورەتی (ناس) بخوێنێو ، لە پاش سەلامدانەوەش ئەم دوعایە بخوێنێ « اللهم سددني بالايمان واحفظه علي في حياتي وعند وفاتي »ئەم دەستوورە بۆ پاراستنی ئیمانی بەسوودە • هەووەها نوێژی (سنة الوضوء) لەپاش هەموو دەستنوێژێ زۆر بەسوودە •

نوێژی لەبەرکردنی قورئانی پیرۆز

لە ئیمامی (علی)یەوە ـ کرم الله وجهه ـ ریوایەت کراوە کە فەرموویەتی : جارێ لای حەزرەت (د • خ)سکالای کەمبیریی خۆمم کردو عەرزم کرد : شتم زوو لەبیرئەچێتەوە ، ئەویش نوێژی شتلەبیرمانی پیشاندامو ، فەرمووی : لە حەوت شەوی جومعەدا ئەم نوێژە بکە • شێوەی نوێژەکە بەمجۆرەیە : چوار رکات بەنییەتی زیادبوونی هێزی لەبەرکردنی قورئان دائەبەسترێ ، لە رکاتی یەکەمدا لە پاش سوورەتی فاتیحە سوورەتی (یاسین)و ، لە رکاتی دووەمدا سوورەتی حامیمی دوخانو ، لە رکاتی سێیەمدا (المسوجده)و ، لە رکاتی چوارەمدا « تبارك الذي بيده الملك •• » هەتاد بخوێنێو ، لەپاش سەلامدانەوە حەمدو ثەناو صەلاتو سەلام بکا ، ولە هی (صلاة الحاجة)و ، لەپاشاندا ئەم دوعا بخوێنێ : «اللهم ارحمني بترك المعاصي ابدا ما ابقيتني وارحمني ان اتكلف ما لا يعنيني

وارزقني حسن النظر في ما يرضيك عني ، اللهم بديع السموات والارض ذا الجلال والاكرام والعزة التي لا ترام ! أسألك يا الله ! بجلالك وبنور وجهك ان تنور بكتابك بصري وان تطلق به لساني وان تفرج عن قلبي وان تشرح به صدري ، وان تستعمل به بدني ، فانه لايعينني على الحق غيرك ولايؤتيه الا انت ، ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم • ئەم نوێژە بۆ قوتابیان زۆر بەسوودە •

من ئەو نوێژانەی کە لە کتێبەکاندا کەم باسکراین درێژییەکەیانم نووسیوە ، بەڵام ئەوانەی کە زۆر هەن لەنێو کتێبەکانداو دیارین بەدرێژی نەمنووسیون ، بەڵام (صلاة التسبیح) لەبەرئەوەی پاداشتی زۆرە بەدرێژی بۆتان باس ئەکەم ، ئەو نوێژە بەمجۆرەیە : ـ صلاة التسبیح چوار رکاتە ، ئەگەر لە شەودا بکرێت بە دوو سەلام دەکرێت ، خۆ ئەگەر لە رۆژدا بکرێت ئەوا بەیەك سەلام دەکرێت وەك نوێژی نیوەڕۆ جا ئەگەر لەرۆژدا کرا ئەوا جوانتر وەهایە کە لەپاش (زەوال)و پێش نوێژی نیوەڕۆ بکرێت • بەڵام کردنی ئەم نوێژە لە شەودا خێری زۆرترەو چاکترە ، چونکە شەو کاتی ئارامیو بێدەنگییە •

شایانی باسە ئەو سوورەتانەی لەم نوێژەدا پاش سوورەتی فاتیحە دەخوێنرێن با لە (طوال المفصل) بن وەکو سوورەتی (حەدید)و (حەشر)و (صف)و (جومعە) چونکە ئەم سوورەتانە لە سەرەتایانەوە تەسبیح هەیە ، هەروەها جارجارێ لە(قصار المفصل) بن ، وەك سوورەتی (زلزلة)و (عادیات)و (تكاثر) و (اخلاص)•

(عەلی شبراملەسی) ئەڵێت : لە دوور رکاتی یەکەمدا سوورەتی (تكاثر)و (عصر)و ، لە دوو رکاتی دوایدا (کافرون) و (اخلاص) بخوێنرێن • ئەنجا پاش سوورەتی فاتیحەو سورەتەکانی تر پازدە جار

بلّێت : « سبحان الله ، والحمدلله ، ولا اله الاالله والله اكبر » غەزالی لە (احياء علوم الدين)دا دەڵێت : پاش ئەمانە بلّێت : « ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم » هەروەها لە هەموو ركووعو ئیعتیدالو سوجدەی یەكەمو دووەمو دانیشتنی نێوانیانو دانیشتنی حەسانەوەدا ، یا پێش تەحیات دەجار ئەو تەسبیحاتە بخوێنێ ، جمعا (٧٥) جارو ، لە چوار ركاتەكەدا دەكاتە (٣٠٠) جار ، جا كاتێ لە دانیشتنی حەسانەوە هەستایەوە بۆ راوەستانی ركاتی دووەم یا ركاتی چوارەم با (الله اكبر) نەكات ، چونكە ئەو تەكبیرەی لەكاتی بەرزبوونەوە لە سوجدەی دووەم بەجێ‌هێناوە ، ئیتر جارێكیتر موناسب نیە ، هەروەها ئەگەر ـ بۆنموونە ـ تەسبیحی ركووعی تەرك كردو دەستی‌دایە خوێندنی ویردی تایبەتیی ئەم نوێژە ئیتر با نەگەڕێتەوە بۆ تەسبیحاتی ركوع ، بەڵكو بۆی هەیە ئەو تەسبیحە لەبیر چوەی ركووعە لە سوجدەدا لەگەڵ تەسبیحی سوجدە بخوێنێ چونكە ركوع روكنێكی كورتەو درێژە پێدانی حەرامە . لە پێش سەلامدانەوە لەم نوێژە سونەتە بلّێت : اللهم انی اسألك توفيق اهل الهدى، واعمال اهل اليقين ، ومناصحة اهل التوبة ، وعزم اهل الصبر ، وجد اهل الخشية ، وطلب اهل الرغبة ، وتعبد اهل الورع ، وعرفان اهل العلم حتى اخافك .. اللهم اني أسألك مخافة تحجزني عن معاصيك حتى اعمل بطاعتك عملا استحق به رضاك ، وحتى اناصحك في التوبة خوفا منك ، وحتى اخلص لك النصيحة حبا لك ، واتوكل عليك في الامور كلها حسن الظن بك ، سبحان خالق النور ».. لەپاش ئەم دوعایە سەلام بداتەوە .

(صلاة القبور)یش مەشهوورەو ، شێخی سیووطی نەقڵی كردووەو ، منیش لە نامەی (عقوقی‌والدین)دا بەیانم كردوە . هەروەها شێخی سیوطی فەرموویەتی : ـ روی عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، انه قال : مامن رجل يصلي ركعتين في اول يوم من محرم يقرأ فيهما ماشاء، فاذا

فرغ رفع يديه ويقول : « اللهم انت الابدي القديم ، وهذه سنة جديدة أسالك العصمة فيها من الشيطان الرجيم واوليائه واعوانه والعون على هذه النفس الامارة بالسوء ، والاشتغال بما يقربني اليك زلفى والى ارضائك يا كريم ، ياذا الجلال والاكرام ، واسألك خيرها ، واعوذ بك من شرها ، واستكفيك مؤنتها وثقلها في عافية برحمتك يا ارحم الراحمين » الا خلق الله ملكا يذب عنه الشيطان واعانه على نفسه ووفقه لمرضاته .. ، وان عاش الى اخر السنة يقول الشيطان : «ويلنا قد ايسنا منه جميع السنة » .

نوێژی جومعە

نوێژی جومعە ، لەگەڵ بەجێهاتنی ئادابو مەرجەکانی جومعەو جەماعەتدا بەشێوەی شەرعی ، دەبێتە کەفارەتو گوناهە بچووکەکانی بەینی دوو جومعەکە دائەپۆشێ . لە ریوایەتێکیتردا دەڵێت : هەر هەنگاوێ لەپێناوی رۆیشتن بۆ نوێژی جومعەدا بنرێت بە بیست کردەوەی باش بۆی حسێب دەکرێت . ئەگەر شوردنی جومعەی تەواوکردو ، زوو بەپیادە رۆیشت بۆ مزگەوتو ، لە نزیکی ئیمامەوە جێگەی نوێژی گرتو ، گوێی لە وتارەکان گرتو ، قسەی دنیایی نەکردو ، بە ژنەکەشی وتو ئەویش خۆی شۆرد ، ئەوە بە هەر هەنگاوێک کە دەینێت عیبادەتو خوداپەرستیی ساڵێکی بۆ ئەنووسرێت ، ساڵێکی وەها کە شەوەکانی بەپێوەبێو نوێژ بکاتو ، رۆژەکانیشی بەرۆژوو بێت .

ریوایەتکراوە :رۆژی جومعە ئەوەندە لای خودای گەورە بەرێزە کە عیبادەتو خێرو چاکە تیایا یەکبەدەیەو گوناهیشی یەکبەدە تیا دەنووسریت . ریوایەتکراوە : حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی : ـ رۆژێ حەزرەتی جیبرائیل مادەیێکی رووناکو درەخشانی نیشاندام ، کە وەک ئاوێنە بوو ، پرسیارم لێ کرد : ئەوە چییە ؟ فەرمووی : وێنەی رۆژی

جومعەیە کە خوای گەورە بەمشێوەیە پیشانی دەداتو ، ئەم جومعەیە بۆ تۆو بۆ پەیڕەوانی تۆ جەژنە ، ڕۆژی کۆبوونەوەو خێر دەستکەوتنەو ، دەبێتە هۆی ئەهلی خێرات ، ڕۆژی قیامەت ئێوە پێشڕەوی هەموو ئوممەتێکن بۆ بەهەشتو ، ئوممەتەکانی پێغەمبەرانی پێشوو بەدوای ئێوەدا دێن بۆ بەهەشت ، هەروەها لە ڕۆژی قیامەتدا ئوممەتی تۆ لەپێش هەموو ئوممەتێکی تردا حیسابی کردەوەی دەکرێتو ، لە زەحمەتی ئەو ڕۆژە ڕزگار دەبێت • لە جومعەدا سەعاتێک هەیە هەر موسوڵمانێ لەوسەعاتەدا لە خودای گەورە بپاڕێتەوە بۆ دەستکەوتنی شتێک ، کە بەشی ئەوی تێدابێ خودا دوعاو نزاکەی لێ قبووڵ دەکاتو بە مرادی دەگەیەنێو ، ئەگەر لەو سەعاتەدا داوای پارێزراویو دووربوونی لە ئاشووبو بەڵا بکات ، خودای گەورە لەو بەڵایەو لە خراپتر لەو بەڵایەش دەیپارێزێ ؛ کەوابێ هەرکەس (جومعە) لەکیسی خۆی بداو ، نوێژەکەی یا خوداپەرستییەکانیتری بفەوتێنێ ، ئەوە لە کاروباری خۆیدا شێتە ، چونکە ئەو هەموو سوودەی لەکیس دەچێ • فریشتەکان ڕۆژی جومعە بە (یوم المزید) ناوئەبەن ؛ چونکە شەوو ڕۆژی جومعە کاتی خێری زۆرەو چاکە تیایا یەک بەدە دەنووسرێ • هەروەها ڕیوایەتکراوە کە ڕۆژی (سید الایام) ە ، واتە : لەهەموو ڕۆژەکانی حەفتە گەورەترە •

وفي كتاب المدامغي : ـ « والحاصل ان افضل ايام السنة يوم عرفة ، وافضل ليالي السنة ليلة القدر ، وافضل ايام الاسبوع يوم الجمعة ، حتى انه افضل من عيد الفطر وعيد الاضحى ، وفضله احمد بن حنبل رضي الله عنه مطلقا ؛ حتى على عرفة ، وهو خلاف مذهبنا كما عرفت » وانتهى •

لە ڕۆژی جومعەدا پێنج شتی گەورە هەیە :

١ ـ لە جومعەدا حەزرەتی ئادەم دروستکراوە •

٣. ـ لەرۆژی جومعەدا کەوتوەتە سەر زەوی .

٤ ـ سەعاتی قوبووڵی دوعا لە رۆژی جومعەدایە .

٤ ـ سەعاتی قوبووڵی دوعا لە رۆژی جومعەدایە .

٥ ـ لەرۆژی جومعەدا قیامەت بەرپا دەبێ .

هەروەها هەموو گیانلەبەرێ لەدنیادا غەیری (انس‌و جن)یش هەموویان لە رۆژی جومعە ئەترسن ، نەبادا قیامەت بەرپابێ‌و ، ئەوان گیرۆدەی سزاو ئازاری ئەورۆژە بین (١) بەڵام (انس‌و جن) ئەگەرچی بەراستی بزانن کەی قیامەت بەرپا دەبێ ، لەبەر دڵرەقیی خۆیان‌و دوورکەوتنەوەیان لە دەستووری ئایین گوێنادەنە قیامەت .

ریوایەت‌کراوە : لە هەر سەعاتێک لە (٢٤) سەعاتەی شەوو رۆژی جومعەدا خودای گەورە ژمارەیەکی زۆر لە تاوانبارانی (انس‌و جن) عەفو دەفەرموێت ؛ لەبەر گەورەیی‌و رێزی ئەوشەوو رۆژی جومعەیە . هەروەها ریوایەت کراوە : حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی : ئاگادارتان ئەکەم لەوە کە ئەهلی بەهەشت کەسێکە هیچ عوزرێ دووری‌نەخاتەوە لە بەجێهێنانی نوێژی جومعە ، واتە : لەکاتی باو باران‌و سەرماو گەرماو خۆشیی‌و ناخۆشیدا تەرکی جومعە نەکات‌و ، لەکاتی خۆیدا حازری نوێژی جومعە بێت .

دەگێڕنەوە : یەکێک لە پیاوە موسوڵمانە باشەکان لەخەودا چاوی بە مردوویەک کەوت ، پرسیاری لێ کرد : ئێمە کاتێ دێین بۆ سەر قەبران بۆ زیارەتی ئێوە ئاخۆ ئێوە ئاگاتان لە زیارەتەکەمان هەیە یان نا ؟ ئەویش وتی : بەڵێ ئەگەر لە شەوو رۆژی جومعەدا بێن بۆ

---

(١) ئاگاداری لەسەر ئەم ئەحواڵە صیفەتی پێغەمبەرانە (د.خ) .

زیارەت پێی ئەزانین بەهۆی پیرۆزیی ئەو شەوو ڕۆژەوە • ئیمامی یافعی ، ڕەحمەتی خودای لێ بێ ، فەرموویەتی : پێمان گەیشتوە کە موسوڵمانی مردوو لە شەوو ڕۆژی جومعەدا سزای گۆڕیان لێ هەڵدەگیرێ • ئیمامی بەیهەقی دەگێڕێتەوە : عاصم ناوێ بوە کە ئینسانێکی باش بوە ، لەپاش مردنی یەکێ خەوی پێوە دیوەو پرسیاری لێ کردوە : ئەحواڵت چۆنە ؟ ئەویش لە وەڵامدا وتوویە : وام لەناو باغێکدا لە باغەکانی بەهەشتو ، لە هەموو شەوو ڕۆژێکی جومعەدا لەگەڵ دۆستانو برادەراندا بەیەك ئەگەینو ، بەخۆشی ڕائەبوێرین •

ڕیوایەت کراوە : لە ڕۆژی قیامەتدا خودای گەورە ئەم ڕۆژانەی دنیا هەرکام بە صورەتێکی عادەتی بە خەڵك نیشاندەدا ، بەڵام ڕۆژی جومعە دەباتە صوورەتی مادەیەکی زۆر نوورانی کە دەدرەوشێتەوەو ، دەوروبەری خۆی ڕووناك دەکاتەوەو ، ئەو موسوڵمانانەش کە لە دنیادا نوێژی جومعەیان کردوە لێی کۆدەبنەوەو ، بەشەوقو شادی لە دەشتی مەحشەردا لە نزیکی ئەواو بە پڕتەوی ئەو دەڕۆن بەڕێگەداو ، ئەو کۆمەڵە موسوڵمانە بۆنیان وەك میسك خۆش دەبێو ، ڕێگەکەیان بۆ دەبێ بە تەپۆڵکەی کافوورو ، بەسەریا ڕادەبوورن ، ئەهلی عەرەصات ، کە تەماشای ئەم کۆمەڵە موسوڵمانە دەکەن ، سەریان سووڕ دەمێنێ لە سەربەرزیو بۆنخۆشیو ناوچاوی پاکیان هەتا ئەمانە داخلی بەهەشت ئەبن ، وەکەس لەگەڵ ئەمانەدا نیە مەگەر ئەوانەی کە بانگدەر بووبن ، واتە : ئەوانەی کە هەر لەبەر ڕەزای خوداو بێ ئوجرە بانگیان دابێت چ لەو مزگەوتانەدا کە جومعەیان تیا دەکرێ ، یا ئەو مزگەوتانەی کە جومعەیان تیا ناکرێ ، ئەم ڕەفاقەتەش بە بەرەکەتی بانگدانەکەوەیە ، کە دەبێتە هۆی دەربڕینو ڕاگەیاندنی ئیسلامو بانگ کردنی موسوڵمانان بۆ بەجێهێنانی فەرزی نوێژ •

« علقمه » ، خوای لێ رازیٚ بێت ، دەگێڕێتەوە : کە لە گەڵ (عبدالله)ی کوڕی (مەسعود) دا خوای لیٚ رازی بێت رۆیشتن بۆ نوێژی جومعە • (عبدالله) سێ کەسی بینی لە مزگەوتا کە لەپێش ئەوا هاتبوون بۆ مزگەوت بۆ نوێژی جومعە ، (عبدالله) فەرمووی : من چوارەمم ، چوارەمیش لە خواوە دوورنیە ، چونکە من لە حەزرەتم بیستوە (د • خ) دەیفەرموو : موسوڵمانان لە رۆژی قیامەتدا نزیکی‌یان لە حضووری خودای گەورە بە ئەندازەی پێشکەوتنیانە بۆ نوێژی جومعە : یەکەم ، دووەم ، سێیەم ، چوارەم •

ریوایەتکراوە کە نوێژی جومعە حەجی فەقیرە • واتە : مرۆڤی لاتو هەژار ناتوانێت بڕوات بۆ حەج ، لەبەر ئەمە خودای گەورە پاداشی چوونی بۆ نوێژی جومعەی بۆکردوە بە پاداشی حەج•ریوایەتکراوە : حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : ــ ئەی موسوڵمانینە ئێوە لە هەموو رۆژێکی جومعەدا حەجو عەمرەیەکتان هەیە ؟ حەجەکەتان ئەوەیە کە لەکاتی گەرمادا دەڕۆن بۆ جومعە ، عومرەکەشتان ئەوەیە کە لەپاش نوێژی جومعە لە مزگەوتدا دەمێننەوەو ، چاوەڕوانی نوێژی عەصر ئەکەن •

ئەی براینە ! ئەبێ بزانن ئەوکەسەی بڕوات بۆ نوێژی جومعەو ، لەکاتی خوتبەی ئیمامدا شتی پڕوپووچو قسەی دنیایی بکات ئەم ئەوابەی نیە ، تەنانەت ئەگەر کەسێ قسە بکات ئەم بێی بڵێ : « بێدەنگ بە ! » ئەمەش بە لەغوکردن دەژمێردرێ ، بەڵکو پێویستە بە ئیشارەت کابرای قسەکەر بێدەنگ بکات •

کەسانێ کە قورئانخوێن نین پاش سەلامدانەوە لە نوێژی جومعە ئەم ویردە بخوێنن بەمەرجێك قسە لەگەڵ کەسدا نەکەنو ، لەسەر

هەیئەتی کاتی نوێژی جومعە ڕووڵەقیبلە دابنیشن • ویردەکەش ئەمەیە : سوورەتی ئیخلاص (٧) جار ، (ناس)و (فلق) یەکی (٧)جار ، شیخ (ابن حجر) (ر • خ) ریوایەتی کردوە : هەرکەس ئەم ویردە بخوێنێ بۆی دەبێتە پارێز لە شەیتانەکانو یاریدەرەکانیان لەم جومعەوە تا جومعەی داهاتوو ، بێجگە لەوە کە پاداشی زۆری پێ ئەگات • شیخ (ابن حجر) لە کتێبی (زەواجر)دا فەرموویەتی : کەسێ جومعەی لەسەر واجب بێت ، ئەگەر سەرکەشی کردو وتی : من جومعە ناکەمو ، نەیکرد ، ئەوە هەرچەندە نوێژی نیوەڕۆیش بکات ، واجبە (قاضی) بە (حد)ی شەرعی بیکوژێ ؛ چونکە موعانەدەو سەرکەشیو بەرامبەرکێ لەگەڵ ئەحکامی ئایین‌دا ناکرێو ، تەرکی نوێژی جومعە بە گوناهێکی گەورە دادەنرێ •

براینە ! خوای گەورە فەرموویەتی : « فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل‌الله » واتە : هەرکاتێ کە نوێژی جومعە تەواوکرا ئیتر بڕۆنە دەرەوەو ، بە ئەرزی خوادا بڵاوبنەوەو ، داوای رزقو رۆزیو پارەو ماڵ لە خوای گەورە بکەن ، خوای گەورە بەمیهرەبانیی خۆی پێتان ئەدا • لەم‌ئایەتە پیرۆزەوە دەردەکەوێ کە کردنی نوێژی جومعە بۆ زیادبوونی رزقو رۆزی بەسوودە ، چونکە خۆی دەفەرموێ : لەپاش نوێژ داوای رۆزی بکەن ، مادام وای فەرموو بێ‌گومان مرۆڤ بێ‌بەش ناکاو بەشی خۆی رزقو رۆزی پێ‌دەبەخشێت •

ریوایەت‌کراوە : یەك نوێژی جەماعەت بەقەدەر (٢٧) نوێژی تەنها خێرو پاداشی هەیە ، جا پێویستە ئینسان ئەمە لێك‌بداتەوە کە ئەبێ بۆچی بەبێ‌بەهانەو بە بێ‌مانع ئەم (٢٧) نوێژە لەکیسی خۆی بدات ؟ ئەگەر کەسێ پێی‌بڵێن یەك کەوچك چایی بدە (٢٧) کەوچك چات لەو نەوعە ئەدەمێ ، ئەگەر کابرا نەیدا بە شێت دەدرێتە قەڵەم ،

بەوپێیە هەرکەس لەو (٢٧) نوێژە دووربکەوێتەوە شێتو بێعەقڵە .

ریوایەت کراوە : کەسێ نوێژی عیشا بەجەماعەت بکات وەکو ئەوەیە کە تا نیوەشەو خوداپەرستی کردبێت ، کەسێ نوێژی سبەینی بە جەماعەت بکات وەکو ئەوەیە کە تەواوی شەو خوداپەرستی کردبێت . ریوایەت کراوە : حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی : ئەگەر ئەوەی من ئەیزانم لە پاداشی نوێژی عیشاو نوێژی سبەینی ئێوە بتانزانیایە هیچ رۆژی تەرکی ئەو دوو نوێژەتان نەدەکردو ، بە جەماعەت جێبەجێتان ئەکردن ، ئەگەرچی بەسەردەستاندا رێگەتان بکردایە ، چونکە دەوام لەسەر ئەم نوێژانە نیشانەی دڵسۆزانەو ، ئەم نوێژانە لەسەر شانی ئەوانەی کە دینیان تەواو نیە لەهەموو شتێ گرانترە .

لەکتێبی (احیاء علوم الدین)ی غەزالیدا ریوایەت کراوە لە (ابن عباس)ەوە (خودای لێ رازی بێت) کە فەرموویەتی : هەرکەسێ لە شەوی جومعەدا یا لە رۆژەکەیدا سوورەتی (الکهف) بخوێنێ ئەوە هەتا جومعەی ئایندە لە دەردی نابار دەپارێزرێتو ، بۆی دەبێتە کەفارەتی گوناهەکانی ئەو بەینەیو ، خوێندنی ئەو سوورەتەی بۆ دەبێتە نورێ کە لە شوێنی ئەو شەخصەوە هەتا مەککەی موکەڕڕەمە رووناك دەکاتەوە .

ریوایەت کراوە : هەرکەسێ هەموو رۆژێ دەوام بکات لەسەر خوێندنی ئەم ویردەی ، کە بۆتان باس ئەکەم ، واتە : لەپاش نوێژی جومعە حەفتاویەک جار بیخوێنێ ، ئەوە خودای گەورە ئەوکەسە بێنیازو بێئیحتیاج ئەکا لە خەڵکو ، بەجۆرێ کە خۆی پێنەزانێ رزقو رۆزی بۆ رەوانە ئەکات . ویردەکە ئەمەیە : ـ « اللهم یا غني یا حمید ، یامبدیء یا معید ! یا رحیم یا ودود اغنني بحلالك عن حرامك وبطاعتك عن معصیتك ، وبفضلك عمن سواك ، بەڵام بەومەرجە کە لەپاش

سەلام‌دانەوەی لە نوێژی جومعە شێوە دانیشتنی خۆی نەگۆڕیو ، لەوشوێنە نەگوێزێتەوەو ، قسە لەگەڵ کەس‌دا نەکات هەتا ئەو دوعایە بەتەواوی ئەخوێنێ •

ریوایەت‌کراوە : هەرکەسێ شەوی جەژن بە خوداپەرستی زیندوو بکاتەوە لەورۆژەدا کە دڵ تیادەمرێ ئەو دڵی نامرێ •

براکانم ! ئاشکرایە کە ئایینی ئیسلام لەسەر پێنج‌روکن دامەزراوە :
١ ــ وتەی پیرۆزی شەهادەت • ٢ ــ پێنج فەرزە نوێژەکان •
٣ ــ رۆژووی مانگی رەمەزان • ٤ ــ زەکات • ٥ ــ حەج ، واتە :
زیارەتی ماڵی خوا بۆ یەکێک کە توانای هەبێ • بە تەرک‌کردنی
یەکێك لەم روکنانە بینای ئیسلامەتی‌ی مرۆڤ زیانی پێ‌ئەگات ، وەکو
یەکێ لە خانوویەك‌دا بێ چوار دیوارو سەربانێکی هەبێ ، کە یەکێ لە
دیوارەکانی یا سەربانەکەی بڕووخێ کاری تێك‌دەچێ • ئاخۆ کەس بە
خانوویەکی وەها ناتەواو رازی دەبێ ، هەتا بە دینێکی ناتەواوو ناڕەسا
رازی بێت ؟

ریوایەت‌کراوە : کەسێ حەجی ماڵی خودا بکات‌و لە ماوەی حەج‌کردنەکەیدا وتاری ناڕەواو کاری گوناه نەکات ، کە حەجەکەی تەواوکردو ، گەڕایەوە بۆ ماڵی خۆی ، وەها دێتەوە کە تازە لەدایك‌بووبێ ، واتە : گوناهی لەسەر نامێنێت مەگەر مافی خەڵقی ، تەنانەت دەربارەی ئەوەش زانا گەورەکان وتوویانە کە مادام خودای گەورە حەجەکەی لێ قبوول بکات خاوەن مافەکانیش رازی دەکات لەو کەسەو ، لێی خۆش‌ئەبن‌و عەفوی ئەکەن •

ریوایەت‌کراوە کەسێ لە ماڵی خۆی بێتە دەردەوە بەنیازی حەج ئەوە هەر هەنگاوێ دەنێ بە یەك چاکە بۆی دەژمێرێ‌و یەك گوناهی لێ

دائەوەرێ ، بە بەرزکردنەوەی پێیو دانانەکەیشی • هەروەها (طواف) واتە : سووڕانەوەی بەدەوری ماڵی خوادا بۆی دەژمێردرێ بە ئازادکردنی حەفتا بەندە لە نەوەی حەزرەتی ئیسماعیل (د • خ) •• لە رێکردنی مابەینی (صفا)و (مروە)داو ، لە راوەستانی خاکی (عرفە)شدا خودای گەورە نوورپرژێنیی بەزەیی خۆی دەردەخات • بە ڕاوەستانی حاجییەکان لە (عرفە)دا بەسەر مەلائیکەکاندا فەخر دەکاتو دەفەرموێ : بڕوانن بۆ بەندەکانی من ، چۆن لە رێگای دوورەوە هاتوون بۆ قاپیی منو ، سەرو پێی خۆیان رووتکردوەو ، مووی سەریان بەیەکاچوەو تووزاوی بوە ؟ هاتوون داواو تکای لێبووردن دەکەن لە گوناهەکانیان هەتا دەرگای بەهەشتیان لێبکەمەوە • پاش ئەمە رووی میهرەبانیو بەزەیی دەکاتە ئەهلی عەرەفاتو پێیان ئەفەرموێ : ئەگەر گوناهەکانتان بەقەدەر لمی شیوەکانو تکەتکەی بارانو کەفی دەریاکان بێ عەفوتان ئەکەم ، ئیتر بەرەو ماڵی خۆتان بگەڕێنەوە بە ئازادیو گوناهبەخشراوی هی خۆتانو هی ئەوانەش کە ئێوە تکاو رجای عەفوتان بۆ کردوون •

لەکاتی بەردەبارانکردنی شەیتاندا هەر بەردێ کە فڕێئەدەن دەبێتە هۆی دواکەوتنی گوناهێ لە گوناهە گەورەکانیان ، ئەو قوربانیەش کە لە رێگای خوادا سەریدەبڕن دەبێتە ئازوخە بۆ رۆژی قیامەت • ئەو موانەی سەریشتان کە دەیتاشن هەر یەکێکیان دەبێتە چاکەیەكو گوناهێکتان دائەپۆشێ • خۆ سووڕانەوە بە دەوری ماڵی خوادا ، کە لای زۆری لەوکاتەدا گوناهیان نەماوە ، ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کە فریشتەکانی دەوری ماڵی خودا موژدەیان بدەنێ بەوەی کە لەتاوانباری رزگار بوون ، ئیتر بۆ لەمەولا ئاگاداری خۆتان بنو خۆتان بپارێزن • هەر پارەیەکیش لەم رێگەدا سەرفتان کردوە یەك بە دە تا یەك

به حه‌وت‌صه‌دو زیاتریش بۆتان حسێب ئه‌کرێ • له‌و کاته‌دا که حاجی‌یه‌کان (لبيك لبيك) ئه‌ڵێن ، ئه‌گه‌ر نیه‌تیان له حه‌جه‌که باش بێ‌و پاره‌و زادیان حه‌ڵاڵ بێ ئه‌وه مه‌لائیکه وه‌ڵامیان ئه‌داته‌وه‌و ئه‌ڵێت : حه‌جه‌کانتان قه‌بووڵ ، گوناهه‌کانتان عه‌فوکراو بێ ، خۆ ئه‌گه‌ر نیه‌ت ناباش‌و پاره حه‌رام‌و تۆشه ناشه‌رعی بێ له‌وکاته‌دا فریشته‌کان ده‌ڵێن : «لا لبيك ولا سعديك» نیه‌ت ناڕه‌ساو پاره حه‌رام‌و ، حه‌جتان ناڕه‌واو نامه‌قبووڵه •

براکانم ! حه‌جی مه‌برووڕو قبووڵ‌کراو ئه‌وه‌یه که له‌گه‌ڵ نیه‌ت‌چاکی‌ی حاجی‌و حه‌لاڵی‌ی پاره‌و تۆشه‌که‌یدا ، له ماوه‌ی حه‌جه‌که‌یدا واته : له هه‌موو ئه‌و سه‌فه‌ره‌دا ، له هات‌وچۆدا ، له ماوه‌ی مانه‌وه‌ی له حه‌ره‌مدا له‌هه‌موو ره‌فتارو گوفتارێکی ناشه‌رعی‌و ناڕه‌وا پارێز بکاو ، به‌هیچ جۆر قسه‌ی ناموناسب‌و دڵئازارده‌ر به که‌س نه‌ڵێ ، به‌تایبه‌تی به هاوڕێکانی‌و ، هه‌میشه دڵ‌گه‌رم‌و زمان نه‌رم‌و به‌حه‌یاو شه‌رم بێت •

منیش ئه‌رکانی حه‌ج‌و مه‌رجه‌کانی‌و ، ئه‌وانه‌ی ده‌بنه هۆی به‌تاڵ‌بوونه‌وه‌ی حه‌ج ، له دوو نامه‌دا بۆتان ده‌نووسم •

براکانم ! خێروچاکه‌ی کرده‌وه ئیسلامی‌یه‌کان زۆر زۆره‌و ، له‌و عه‌ریضه‌دا که‌مێکی ده‌گونجا عه‌رزم‌کردن ، جا پیویسته بزانن هه‌رچی فه‌رزی عه‌ین بێ زانینی له‌سه‌ر (مكلف) واته : ئینسانی باڵغی عاقل واجبه ، پیاو بێ یا ژن ، ئه‌وکه‌سه‌ی ته‌رکی فێربوونیان بکات گوناهبار ده‌بێت ، دیاره ئه‌م فێربوون‌و زانینه چه‌ند پله‌و پایه‌ی هه‌یه ؟ بۆ وێنه : له‌سه‌ر ئینسانی گه‌داو گیرۆده‌وی کاسبی‌و نان‌په‌یداکردن زانستی سێ روکن له روکنه‌کانی ئیسلام واجبه : یه‌که‌م ناسینی خوداو ناسینی پێغه‌مبه‌ری خودا که خولاصه‌ی روکنی یه‌که‌مه ، زانینی مه‌عنای « اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله » واجبه •

دووەم : زانینی نوێژ • سێهەم : زانینی ڕۆژوو لەگەڵ مەرجو ڕوکنەکانیاندا • زانینی ئەوشتانە کە بەتاڵیان دەکەنەوە لەسەر هەموو کەس واجبە ، ئەمانە هەریەك لە نامەیەکی سەربەخۆدا عەرزم کردن ، ئەمانە فێربوونیان واجبە ، ڕەفتارو باوەڕپێکردنیان واجبێکی گەورەترە ، چونکە بە تەرکی فێربوونیان موسوڵمان فاسق ئەبێو ، بەهۆی باوەڕ پێنەکردنەوە کافر ئەبێ ، لەبەرئەوە کە لەوانەن بەئاشکرا داخڵی دینو ئایینن •

لەسەر ئینسانی موسوڵمان کە دەوڵەمەند بێو زۆر ناچاری کاسبی نەبێ فیربوونی ئەوانەی کە وتمان بەتەواوی واجبەو ، ڕەفتارپێکردنو ئیعتیقادو باوەڕکردن پێیان گرنگترە ، هەروەها زانینی واتای زەکاتو حەجو ئادابو مەرجو ڕوکنەکانیانو ئەوانەی دەبنە هۆی بەتاڵبوونەوەیان واجبە چونکە واجبە زەکات بداو حەج بکا ، دیارە بە بێزانینی ئەوانەش ناتوانێ جێبەجێیان بکات •

لەسەر بازرگانو ئەوانەی خەریکی کڕینو فرۆشتنن واجبە ئادابی مامەڵەو مەرجەکانو ڕوکنەکانی بزانن و مامەڵەی ڕاست لە ناڕاست جیابکەنەوە•هەروەها لەسەر هەموو (مکلف)ێ واجبە ، گەدا بێ یا دارا ، کە فێری حەرامو حەڵاڵ بێو ، بزانێ چی حەڵاڵەو چی حەرامە ، تا حەڵاڵ بە حەڵاڵ بزانێو ، حەرام بە حەرام • پێویستە بزانێ واجب کامەیەو سوننەت کامەیەو ، حەرام کامەیەو مەکرووە کامەیەو موباح کامەیە • واجبە باوەڕی وابێ ئەوەی خودا واجبی کردوە واجبەو ، ئەوەی خودا حەرامی کردوە حەرامەو ، ئەوەی مەکرووهی کردوە مەکرووهەو، ئەوەی خودا بە مەندووبی داناوە مەندووبەو ، ئەوەی کە موباحە موباحە ، واتە : گوناهبار نەبێ بەوەی کە واجبو حەرامو مەندووبو مەکرووەو موباح لە یەك جیانەکاتەوە •

بۆنموونە : عیبادەتێ کە سوننەت بێ ، وەکوو دوو رکاتی پێشی نوێژی بەیانی ، هەرچەند بەجێهێنانی واجب نیە ، بەڵام زانینی ئەوەی کە سوننەتە لەسەر موسوڵمان واجبە ، بەڵام ئەوەندە هەیە روو وەرچەرخاندن لە بەجێهێنانی سوننەت حەرامە ؛ چونکە ئەم لادانو رووەوەرچەرخاندنە ئەگەر لە زانای دینەوە بێت بە بێموبالاتیو گاڵتەکردن دەژمێرێو ، ئەم بێموبالاتی‌یە حەرامە • وە کردەوەی موسوڵمانان هەندێکیان بە شێوەی ئیطاعەتو بەندەگی داواکراونو ، هەندێکیان بە شێوەی مەصلەحەت ، بۆنموونە : نوێژکردن ئیطاعەتو عیبادەتە ، تەعزیەو دڵ خۆشکردنو دڵدانەوەی موسوڵمانانو مەرحەبا لێکردنیان بە شێوەی موناسەبەو خێرخواهی کۆمەڵەوە مەشرووعو دامەزراوە ؛ واتە : ئەم کردەوە واجبو سوننەتانە هەندێکیان پەیوەندی‌یان هەر بە خودای گەورەوە هەیەو ، هەندێکیشیان پەیوەندیان بە کۆمەڵ‌ڕێکخستنو کارسازی‌ی گەلەوە هەیە • بەشی ئیطاعەتو عیبادەتەکە بە بێ نییەت دروست نیە ، وەکو نوێژو رۆژوو حەج ، هەندێکیان بە بێنییەت دروستن بەڵام ثەوابو پاداشی چاکیان نیە ؛ وەکو دانەوەی مافی خەڵك ، داوای گەردنئازادی ، گەردنئازاکردنی خەڵك ، واز لە مەکرووهات هێنان ، نەکردنی کاری حەرام ، لەم جۆرە شتانەدا هەتا نیەتی بەجێهێنانی فەرمانی خودات نەبێ خێرت پێناگات ، بەڵام رزگار بوونی ذیممەی موسوڵمان لەمانە نیەتی پێناوێ ، تەنانەت کارو پیشە ، کە فەرزی کیفایەن ، نیەتیان پێناوێ ، بەڵێ بە بێنییەت ثەوابیان نیە ، ئەمەش بەمجۆرە دەبێ کە نیەتی ئەوەت بێ ئەمکردەوە فەرزی کیفایەیەو ، بۆیەی ئەکەم کە خۆم ثەوابم پێبگاتو موسوڵمانانیش ئەم ئەرکەیان لەکۆڵ بکەوێتو گوناهبار نەبن • بەخ‌بەخ بۆ پیشەساز چ‌دەوڵەتو چ‌بەهرەیەکی گەورەی دەستئەکەوێ ئەگەر کەمێ دڵو

زمانی خۆی بەم دوو کەلیمەیەوە ماندوو بکات ، واتە : نیەتی ئەوابی خۆیو رزگاریی خەڵکی لەدڵدا بێتو ئەم نیەتەش بە زوبان بەیان بکات بۆ فێرکردنی خەڵکو بۆ جووتکردنی زوبانو دڵ بەیەکەوە . هەروەها لە خواردنو خواردنەوەدا بەو نیەتە مەیلیان بکات هەتا دڵو لەشهێزیان تیا پەیدا ببێو بتوانێ کارو کاسبیی حەڵاڵو خواپەرستی بکات ، هەروەها نووستن لەگەڵ خێزانیدا بەنیەتی ئەوە بێ کە هەردوولایان لە گوناهکردنو ئارەزووی ناڕەوای نەفس رزگار بنو ، خودای گەورە لە نوطفەی ئەوان ئەولادی موسوڵمانی بەسوود بۆ گەلی موسوڵمان دروستبکاتو ، بەو نیەتەی کە هاوڕێیی خێزان بە رێکوپێکیو دڵی یەکتر راگرتن سوننەتە . ئەمە بە ئیحسانێکی گەورە دادەنرێ ، بەتایبەتی لەم مادەدا حەزرەت (د . خ)فەرموویەتی : من لە رۆژی قیامەتدا شانازی ئەکەم بە زۆریی پەیڕەوانم .

بەکورتی : لە هەر کردەوەیەکدا کە نیەتی بەگوێکردنی خودا هەبێو بە مەبەستی رەزای خودا بێ دەبێتە پاداشو جەزای چاک . هەر کردەوەیەکیش کە تەرک بێ ، وەکو تەرکی شەراب خواردنەوەو تەرکی قومارکردن یا تەرکی هەر گوناهێکیتر پێویستە ئەو تەرکە بە نیەتی رەزاو خوشنوودیی خوا بێت ، ئەگەرنا هەر ئەوەندەی سوود دەستدەکەوێ کە تووشی ئەو گوناهە نەبێ .

براکانم ! بە قوربانتان بم تێکۆشن بۆ ئیطاعەتی خوداو بۆ کاری قیامەتتان ، وەکو بۆ کاروباری دنیاتان تێدەکۆشن ، بە هەردووکیانەوە خەریك بن ، بەڵام زۆرتر بایەخ بە کاری قیامەت بدەن ؛ چونکە قیامەت نابڕێتەوە . هەروەها دڵنیا بن مادام ئێوە کاروباری ئایینی خوتان باش بەجێهێنا مەلائیکەی (کرام الکاتبین) لە دفتەری خۆیاندا ئێوە بە ئەهلی جومعەو جەماعەتو سوننەتو شەونوێژو رۆژووگرو کردەوەباش

ئەنووسن ، کە چوونە دەفتەری پیاوچاکانەوە ، ئەوسا ئەگەر بە هۆی نەخۆشی‌یەوە ، یا بەهۆی سەفەرکردن ، یا پیری‌و لاوازی ، ئەو کردەوە چاکانەی ، کە لە هەرەتی گەنجی‌و لەش ساغی‌دا دەتانکرد ، بۆتان نەئەکرا ، مەلائیکە ئەو کردەوە باشانەتان بۆ دەنووسێ •

هەروەها مرۆڤی دەوڵەمەند ، کە لەکاتی خۆیدا خێرو صەدەقەی کردبێ‌و ، لەدوایی‌دا کەمدەس بێ‌و خێرو صەدەقەی بۆ نەکرێ ، مەلائیکەی کردەوەنووس ئەو خێراتەی بۆ ئەنووسێتەوە •

موسوڵمان هەرکردەوەیەکی دنیایی بکا ، تەنانەت نەفەقەو بەرگی ژن‌و منداڵی خۆی‌و ئەوانەی نەفەقەیان لەسەریەتی ، مادەم نیەتی ئیطاعەتی خودای بێ ، ئەوە بە ئیطاعە بۆی دەنووسرێ ، وە هەرکەس لە کردەوەی خێرو صەدەقەدا کەم‌وکورتی هەبێ‌و دواکەوتوو بێ ، ئەوە زیان لە خۆی ئەدات •

براکانم ! دەخیلتان‌بم • بۆ ئایین تێبکۆشن ، لە خزمەتی زانایانی ئایین‌دا فێری ئادابی ئایینی خۆتان بن ، با گومڕاه نەبن ؛ چونکە کە مرۆڤ ئەحکامی ئایینی خۆی نەزانێ گومڕاه ئەبێت ، جا کە فێری ئادابەکەش بوون ڕەفتاری پێ‌بکەن هەتا خودای گەورە غەزەبتان لێ نەگرێت •

براکانم ! مرۆڤ لە ژیانی ئەم دنیایەدا دەتوانێ هۆیەکانی بەختیاری‌ی خۆی ڕێك‌بخات ، بێ‌گومان ئەگەر بە کەمتەرخەمی بژی کاتێ کە مرد پەشیمان دەبێتەوەو ، لەوکاتەشدا پەشیمانی سوودی نیە •

بەختیارە ئەوکەسە کە ئایینی خۆی فێردەبێ‌و ڕەفتاری پێ‌دەکات‌و ، بە سەربەرزی ئەمرێ ؛ ئەوکەسانە لە ڕۆژی قیامەتدا سەرفرازو سەربەرزن • والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته •

نامەی چواردەهەم

باسی نوێژی داماوی و موحتاجی یە

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله • والحمد لله • والصلاة والسلام علی رسول الله

وبعد • براکانم ! هەروەکو پێكهاتنی مەرجەکانی دوعاکردن بۆ قبوول‌بوونی ئەو دوعایە پێویستەو ، ئومێدی قبوول‌کردنی خوای گەورەش پێویستە ، هەروەها بەکارهێنانی ڕێگای دوعاکردن و ئادابی دوعاکردنیش پێویستە بۆ قبوڵ‌بوونی دوعا • ئاشکرایە کە ڕێگای دوعاکردن لە حەزرەتەوە ریوایەت‌کراوە (د • خ) جائەگەر موسوڵمان ئەو ڕێگای حەزرەتەی گرت ئەوا گەلێ هیوا بەهێز دەبێ کە دوعاکە قبوڵ بکرێ •

یەکێك لە ڕێگەکانی حەزرەت (د • خ)بۆ قبووڵ‌بوونی دوعا (صلاة الحاجە)یە لەگەڵ دوعای تایبەتی ی ئەم‌نوێژەدا ، یەکەم کەسێک کە حەزرەت (د • خ) نوێژی ئیحتیاجی فێرکرد کوێرێك بوو کە سکاڵای هێنایە لای پێغەمبەرو عەرزی‌کرد : ئەی پێغەمبەری خودا ! چاوم کوێر بووە ، حەزرەت (د•خ) نوێژی ئیحتیاجی و دوعاکەیشی فێرکرد ، ئەویش ڕۆیشت و بەجێی‌هێنا ، لەپاش ماوەیەک هاتەوەو عەرزی حەزرەتی کرد : یا رسول الله ! چاوم چاك بوویەوە •

براكانم ! ئەگەرچی فەرموودەو كردەوەی پێغەمبەر (د • خ) پێویست نیە بە تاقیكردنەوەو بەراورد ، بەلام من بۆئەوەی ئێوە دڵنیا بن ، چەند رووداوێكتان عەرزدەكەم : ـ

یەكەم : پیاوێ هەبوو لە شارەزوور ناوی (مام قادر) بوو ، لە وختێ گەرمادا كاری بێڵكاری بوو تا نوێژی عەصر ، بەهۆی ئەوەوە هەردوو چاوی كوێر بوون ، ئەویش گورج سواربوو لەگەل (معروف)ناوی كوڕیدا هات بۆ شاری سلێمانی ، مەعرووفی كوڕی هاتەلامو وتی : باوكم كوێر بووە ، منیش زۆر دڵم بۆی سووتاو ، لە شەودا (صلاة الحاجة)م بۆ كرد ، سبەینی لەگەڵ شەفەقدا رۆیشتم بۆ مزگەوت ، لە دەرگای مزگەوتدا چاوم بە مامقادر كەوتو پیمووت : كەفارەتی گوناهت بێ ، خەم مەخۆ ، ان شاء الله هەتا من ماوم نەفەقەی تۆ ئەدەم ، ئەویش ووتی : یاشیخ ! موژدەبێ ئیمشەو چاوم چاك بوویەوە ، منیش بە بیستنی ئەم موژدەیە **گەلێ** سوپاسی خودام كردو ، دوعاو درووودم بۆ گیانی پاكی پڕبەرەكەتی پێغەمبەر ناردو وتم : اللهم صل علی سیدنا محمد طب القلوب ودوائها وعافية الابدان وشفائها ونور الابصار وضيائها وعلى آله وصحبه وسلم •

دووەم : مامسلێمان ناوی هەزارمێردی گۆخلی(١) من بوو ، رۆژی پێی گەیشتم ، ووتی : یاشێخ ئازادم بكە ؛ خودا لەبەر تۆ منی كوێر كرد ! چونكە خیانەتم لێكردوی ، منیش دڵم بۆی سووتاو دوو سێ جار (صلاة الحاجه)م بۆ چاكبوونەوەی كرد ، پاش ماوەیەك جوابی بۆ ناردم كە چونكە شێخ ئازادی كردم خودای گەورە چاوەكانی پێدامەوە •

---

(١) گۆخلّ : سەرپەرشتیكەری مەرەزە •

هەروەها چەند جار بۆ کاری گرنگ ڕوویداوە (صلاة الحاجه)م کردوە ، بەشی زۆری خودای مەزن قبووڵی کردون ، بەڵام سوپاس بۆ خودا هەموو کاتێ باوەڕم بەوە بەهێز بوە کە (صلاة الحاجه)م لێقبووڵ ئەکرێت •

براکانم ! ئەگەرچی هەموو موسوڵمانێك باوەڕی بە پایەی گەورەی پێغەمبەر لای خودا هەیە ، بەڵام لە نێوان خەڵکدا فەرقو جیاوازی هەیە ، زوربەی قبووڵ بوونی دوعاو نزا لەسەر بەهێزیو بتەویی باوەڕە ، واتە : هەتا باوەڕ بەهێزتر بێ دوعاونزا لە قبووڵبوونەوە نزیکتر دەبێ ، جا لەبەرئەمە بۆ ئێمەمانان کە لە خەڵکی هەڕەمەین ، بۆ ئەوەی داواکەمان بێتەدی چاکتر وایە چەندجار بۆ مەبەستی حاصل بوونی مەتڵەبمان نوێژی حاجەو دوعاکەی دووبارە بکەینەوە ؛ چونکە بۆ دۆستانی خوداو پیاوچاکان دوعا زووبەزوو قبوڵئەبێت ، بەڵام بۆ ئێمەمانان وەها نیە •

فەرموودەی پێغەمبەرە (د • خ) [ان الله يحب الملحين في الدعاء] واتە: بەڕاستی خوای گەورە ئەوکەسانەی خۆش دەوێ کە لە دوعادا زۆر دەپاڕێنەوەو لەسەری دەڕۆنو وازی لێناهێنن • نابێ گومانی ئەوە بکەین کە پاڕانەوەی زۆرو نزای فرە ئەنجامی خراپ دەبێت ؛ ئەمجۆرە گومانە هەڵەیە ، چونکە دوعاو پاڕانەوە ، کە شەرعی بێتو بۆ شتی ناڕەوا نەبێ ، چەندین سوودی هەیە • یەکەم : پاڕانەوە لە خودا واتای ئەوەیە: ئەوکەسە کە دەپاڕێتەوە باوەڕی بە خودای خۆی زۆر زۆر بەهێزەو دان بە گەورەییو بێئیحتیاجی خودادا دەنێت • دووەم : باوەڕی بەوە هەیە کە خودای گەورە دەتوانێ هەموو کارێ جێبەجێ بکات • سێهەم : ئەگەر دوعاکە بە ئاشکرا بێ دەبێتە هۆی بڵاوبوونەوەی باوەڕ بە خودای گەورەو گەڕانەوەی ئادەمزاد بۆ لای خودا •

پێویسته بزانن : هەر بەندەیەك لە بەندەکانی خودا رێگایەکی تایبەتی هەیە بۆ بەرزەوەبوونی کردەوەی خێری بۆ ئاسمانو ، هەر لەو رێگایەشەوە رزقو رۆزی بۆ دێتەخوارەوە ، هەر لەو رێگەوە سەرکەوتنی رۆحیی هەیە بۆ مەقامی خۆی ، جا هەرکاتێ بەندە لەسەر ناوهێنانی خوداو ئیطاعەت کردنو لەسەر خێرو چاکەو بەخشین دەوامی کرد ،بە نیازی لادانی بەلا ئەوڕێگەیە پڕ ئەبێ لەم شتە باشانەو رێگەی هاتنە خوارەوە دەگرن لەو بەڵاو سزاو ئازارانە کە دەیانەوێ بێنە خوارەوەو ، صەدەقەو خێرو دوعاکە دەیانەوێت سەرکەونو ، لەوێدا لەیەکتر دەدەنو هەر دوولایان ماتڵ ئەبن ، بۆیە لە حەدیثی شەریفدا هەیە : الدعاء والبلاء يقتتلان الى يوم القيامة . ، زانایان وەها ئەم حەدیثەیان مەعنا لێداوەتەوە کە دوعا دەردو بەلا دەگێڕێتەوە ، : مەبەس ئەوەیە کە لەسەر فەرمانی خودای گەورە ئەم دوعاو پاڕانەوەو خێرو چاکەیە دەبنە پەردەی ڕێگرو نایەڵن بنیادەمەکە تووشی بەڵاو ئازار ببێت .

دوعاو نزاو پاڕانەوە لە قاپیی خودای گەورە گەلێك قازانجی هەیە ، دوعا دەبێتە هۆی ئەوە خودای گەورە رقی لە ئینسان هەڵنەستێ ؛ ریوایەتکراوە « من لم يسأل الله يغضب عليه » . هەروەها ریوایەتکراوە : « الدعاء عبادة » . لە ریوایەتێکیتردا « الدعاء مخ العبادة » ، بەڵکو دوعا گەورەترین خواپەرستییە ، چونکە کرۆکی دوعا بریتیە لە دەربڕینی داماویی ئادەمزاد لەبەر باری خوداداو ، شتێ خودای گەورە بۆی نەکاتو بۆی نەڕەخسێنێ جێبەجێ نابێت . دوعا بریتیە لەوەی کە ئەو مرۆڤە سەرکەش نابێ بە هێزو توانای خۆیو ، هەر دەستکەوتو بەرهەمێکی بۆ هەڵبسووڕێ هەمووی لە خواوەی دەزانێو ، دەیباتەوە سەر میهرەبانیو بەزەیی فراوانی ئەو . لە دوعاکردندا ئەوە

دەردەکەوێ کە ئەو مرۆڤەی بەڕاستی دەپارێتەوە کەسی‌تر بەشایانی ئەوە نازانێ داوای دڵخوازی دڵی خۆی لێ‌بکاو لێی بپاڕێتەوە ، خودای بەخشندەو میهرەبان‌و بێ‌نیاز نەبێ •

ریوایەت‌کراوە یەکێك هات بۆ لای حەزرەت (د • خ)و عەرزی‌کرد : ئەی پێغەمبەری خودا ئامۆژگاری‌یەکم بکە ، فەرمووی : « أوصيك بالدعاء »واتە : ئامۆژگاریت ئەکەم بەوەی کە لە خودای گەورە داوای دڵخوازی خۆت بکەی ؛ مەعنای ئەم ئامۆژگاری‌یە زۆر وردە ؛ مەعنای ئەوەیە : تۆ کە خودای پەروەردگار دروستی کردووی چاوو دەست‌و گوێی پێداوی ، هێزی تێکۆشان‌و کارکردنی پێ‌بەخشیوی ، لەسەرت پێویستە خۆت ئەوەندەی کە توانات هەیە تێکۆشی‌و هەر لەخوا بپاڕێیتەوە کە هۆی جێ‌بەجێ‌بوونی ئەنجامی تێکۆشینەکەت بۆ جێ‌بەجێ‌بکات‌و ، کوسپ لە ڕێگەت لابدات‌و ، دڵت ڕووناك بکاتەوە بۆئەوەی کە ڕێگەی ڕاست هەڵە نەکەی ، ئیتر ئەم حەدیثە پیرۆزە مەعنای ئەوە نیە کە مرۆڤ بە تەمەڵی دابنیشێت‌و تێ‌نەکۆشێ‌و تەنیا پاڵ بداتەوە سەر دوعا ؛ چونکە ئەمە خیلافی یاسای خودای گەورەیە لەم جیهانەدا ؛ یاسای خودا تێکۆشین‌و تاڵی نۆشینە ، هەتا ئینسان بگاتە خۆشی‌و ئاسایشی هەردوو دنیا •

هەندێ لە نەزانەکان ئەڵێن : رزق‌و ڕۆزی بە قەزاوقەدەری خودا لەکاتی خۆیدا بڕاوەتەوەو ، بە هیچ جۆرێ ناگۆڕێ ، ئیتر دوعاکردن‌و پاڕانەوە لە خودا ئەبێ سوودی چ‌بێ ؟ ئەوکەسانەی ئەم‌جۆرە قسەیە دەکەن نەفام‌و تێ‌نەگەیشتوون‌و قسەکەیان هەڵەیە بە چەند بەڵگە :ـ

یەکەم : پێغەمبەری خودا (د • خ)لە هەمووکەس زاناترە بەم مەسەلەیە ، ئەگەر ئەو بیزانیایە دوعاکردن‌و پاڕانەوە بێ‌سوودە هەرگیز

ئەمری نەدەکرد بە ئێمە کە دوعا بکەین ، هەروەها ئەگەر بیزانیایە خێرو صەدەقەکردن بێسوودە فەرمانی نەدەدا بە خێرو صەدەقەکردن ، مادام ئەمری کردوە بە دوعاکردنو خێرو صەدەقە کردن ئەوە مەعنای وایە ئەمانە سوودیان هەیە بۆ دینو بۆ دنیا •

دووەم : ئەو نەزانانە لە مەعنای قەزاوقەدەر حاڵی نەبوونو ، وا ئەزانن کە قەزا مەعنای ئەوەیە خودا لە وەختی خۆیدا بە بێقەیدوشەرط بڕیاریداوە فڵانکەس رزقو رۆزی زۆر بێو ، فڵانکەس رزقو رۆزی کەم بێ ، نەیانزانیوە کە دوعاکردنو خێرو صەدەقەکردنیش لە جوملەی قەزاو قەدەرە ، واتە : خودای گەورە عیلمیرابووردوە بەوەی کە فڵان بەندەی لە فڵان سەعاتدا دوعا ئەکاتو لە خودای گەورە دەپاڕێتەوە بۆ رزقو رۆزیو ، ئەو دوعایشە لە بارەگای خۆیدا مەقبوول دەبێ ، هەروەها لە عیلمیدا رابووردوە کە فڵان کەس لە فڵان رۆژدا ئەو صەدەقەیە دەکاتو،ئەو صەدەقەیە لە بارەگای خۆیدا قبوول دەبێتو دەبێتە هۆی زۆریی رزق یا لابردنو دوورخستنەوەی دەردو ئازارو مەینەت لەوکەسە • هەروەکو لە عیلمی خوادا رابووردوە کە فڵان نەخۆش زووبەزوو دەکەوێتە هاتوچۆی نەخۆشخانەو دەرمان وەردەگرێو دەبێتە هۆی چاک بوونەوەی •

ریوایەتکراوە لە حەزرەتی عائیشە (ر • خ) کە حەزرەت (د • خ)فەرموویەتی « لا یغني حذر من قدر » وتمامە عند الحاکم : « والدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل ، وان البلاء لینزل فیتلقاه الدعاء فیتعالجان الی یوم القیامة » واتە : خۆپاراستن لە شتێ کە خودا بڕیاری دابێتو ، شتەکەی بە قەیدو شەرتێکەوە نەبەستبێ ، پێویستە ئەبێ هەر ببێ ، لەگەڵ ئەمەشدا دوعاو سکاڵاو پاڕانەوە سوودی هەیەو

قازانج دەگەیەنێت بۆ پاراستن لەو بەڵایە کە هاتوەتە خوارەوەو ، لەوەیش کە هێشتا نەهاتوەتە خوارەوە ، لەو بەڵایانە کە خودا بەستوونی بە قەیدو شەرتەوەو ، بڕیاریداوە بە دوعاو پاڕانەوە دەفعیان بکات یاخۆ سووکیان بکات •

من ئەڵێم : بوختەی مەسەلە خودای گەورە پەروەردگاری جیهانەو ؛ مافو دەسەڵاتی تەواوی بەسەر هەموو مومکینێك لە مومکینەکاندا هەیە ؛ جا هەرچی رووئەدات لە بەڵاو ئازارو مەینەت کردوونی بە دوو بەشەوە ؛ بۆ بەشێکیان بڕیاریداوە کە هیچ شتێ بەرەنگاری بێنەکرێو بەشێوەیەکی پێویست دەبێ بێتەجێ ، لەمبەشەدا « لا يغني حذر من قدر » •• لە بەشەکەیتریاندا بڕیاریداوە کە بە پاڕانەوەو بە خێرو صەدەقە چاری بکات ، بۆ ئەم بەشە دوعاو خێرو صەدەقە بە سوودە ، لەعورفو نەریتی زانایانی ئیسلامدا بەشی یەکەم « قضا »ی « مبرم »ەو ، بەشی دووەم «قضا»ی «معلق»ە جا لەبەرئەوەی ئەم جیهانە جیهانی ئەسبابە ئەمرمان پێکراوە کە بەهۆی ئەسبابی خەیرەوە تێکۆشین بۆ پەیداکردنی خێرو پاداشو ، بە هۆی ئەسبابی خۆپاراستنەوە تێکۆشین بۆ چارکردنو بەرگری لە مەینەتو ئازار ، پێویستە ئیمە بە ڕێڕەوی ئەسبابدا بڕۆین ، ئەگەرچی ناشزانین ئەم مەینەتە (مبرم)ە یا (معلق) • پێویستە هەرچی هۆی سوودوەرگرتن بێ ، یا هۆی چارکردنو لادانی زیان بێ جێبەجێی بکەین •

سێهەم بەڵگە لەسەر هەڵەیی ئەوکەسانە دەوامی تێکۆشینی ئادەمیزادە بۆ دەرمانکردنی نەخۆشو بریندارو ، پارە صەرفکردن بۆ پارێزگاری تەندروستی ، یا پارە صەرفکرن لە دروستکردنی کۆشكو دامەزراندنو بووژاندنەوەی کشتوکاڵو ، ڕێکخستنی سوپای چەکدار بۆ پاراستنی وڵاتو ، جیهادکردن لەپێناوی بەرزکردنەوەو سەرخستنی

وتەی (حق)و غەیری ئەمانەش لەوشتانەی کە پەیوەندی‌یان بە ئەسبابەوە هەیە •

بۆنموونە : ناچێتە عەقڵەوە یەکێك بە تۆ بڵێت : بۆچی دەرمانی ئەو برینداره ، یا تەداوی ئەو نەخۆشە ئەکەیت ؟ خۆ ئەگەر موقەددەر بووبێ بمێنێ ئەوا دەرمانیش بەکارنەهێنێ هەر دەمێنێ،چونکە ئیمە ئەوەندە ئەزانین ئەمرمان پێکراوە کە پەیڕەوی‌ی ئەسباب بکەین ، لەوانەیە لە عیلمی خودادا رابووردبێ کە چاکبوونەوەی ئەم نەخۆشە بەو دەرمانە بێ • وتارەکەی من تەواو بوو •

ریوایەتکراوە : ــ « ما من مسلم یدعو دعوة لیس فیها اثم ولا قطیعة رحم الا اعطاه الله احدی ثلاث خصال : اما ان یقبل دعوته واما ان یدخرها له في الاخرة او یصرف عنه سوءا مثلها ، قالوا اذا نکثر قال : الله اکبر • »

واتە : هەر موسوڵمانێ دوعایەك بکاتو ، دوعاکەی گوناهی تیا نەبێو ، بڕینی رشتەی رەحمو خزمایەتی تیا نەبێ ، خودای گەورە یەکێ لەم سێ شتەی بۆ جێبەجێ دەکات : یا دوعاکەی قبوول ئەکات ، یا خێری ئەو دوعایە بۆ هەڵئەگرێ بۆ پاشەڕۆژی ، یا دەیکا بە هۆی پاراستنی لە مەینەتو ئازارو خراپەیەك کە لە پایەی ئەوشتانەدا بێ کە کابرا داوای ئەکات ، وە یا بەهۆی پیرۆزی‌ی ئەو دوعاو خێرو صەدەقەیە بەلاو ئازارەکە لەسەر دڵی گیرۆدەکە ئاسان دەبێتو پێی دەگاتە پایەی (رەضا بەقەضا)• بێ گومان ئەم پایەیە لە پایەی قبوولبوونی دوعاکە بەرزترەو ، بۆ دنیاو قیامەت بەسوودترە •

نابێ بڵێین ئەم (صلاة الحاجه)یە هەربۆ صاڵحەکان ئەبێ ، بەڵکو حەزرەتی پێغەمبەر (د • خ)کە لەگەڵ موسوڵماناندا بەبەزەیی‌و میهرەبانە ،

ئەم نوێژەی بۆ هەموو موسوڵمانان داناوە •

نیەتی (صلاة الحاجه) ئەوەیە کە بە عەرەبی بڵێت : « نویت ان اصلي سنة صلاة الحاجة رکعتین لله تعالی الله اکبر »یا بە کوردی بڵێت : نیەتم هەیە دوو رکات نوێژی داماوی‌و ئیحتیاجی ئەکەم بۆ خودای گەورە « الله اکبر » • لە رکاتی یەکەمدا لەپاش سوورەتی فاتیحە سوورەتی (کافرون)و ، لە رکاتی دووەمدا لە پاش سوورەتی فاتیحە سوورەتی ئیخلاص بخوێنێ‌و ، لەپاش ئەوەی کە سەلامی دایەوە روو لە قیبلە لەسەر هەیئەتی کاتی تەحیات دابنیشێت‌و ، ئەم ستایش‌و درووده بخوێنێ‌و ، لەپاش ئەمانە هەموو داوای مەبەستەکەی بکات ، ئەمەش ستایش‌و دروودەکەیە :ـ

[الحمدلله علی حلمه بعد علمه ، وعلی عفوه بعد قدرته • الحمدلله رب العالمین حمدا یوافی نعمه ویکافیء مزیده ، یا ربنا ! لك الحمد کما ینبغي لجلال وجهك وعظیم سلطانك ، اللهم لا أحصي ثناء علیك انت کما أثنیت علی نفسك ، فلك الحمد حتی ترضی ولك الشکر اذا رضیت ، الحمدلله بجمیع محامده کلها ، ما علمت منها وما لم أعلم •

الحمد لله الذي تواضع کل شیء لعظمته ، والحمدلله الذي ذل کل شیء لعزته ، والحمدلله الذي خضع کل شيء لملکه ، والحمد لله الذي استسلم کل شيء لقدرته ، الحمد لله الذي لا ینسی ذکره ، الحمد لله الذي لایخیب من رجاه ، الحمد لله الذي لا یکل من توکل علیه الی غیره ، الحمد لله الذي هو ثقتنا حیث تنقطع عنا الحیل ، الحمد لله الذی هو رجاؤنا حین یسوء ظننا باعمالنا ، الحمد لله الذي یکشف ضرنا عند کربنا ، والحمد لله الذي یجزی بالاحسان احسانا ، والحمد لله الذي یجزی بالصبر نجاة ، الحمد لله الذي لا اشرك به شیئا •• أشهد ان

لا اله الا الله . الحمد لله الذي لم يتخذ ولدا ، ولم يكن له شريك في الملك ،ولم يكن له ولي من الذل وكبره تكبيرا .. الله اكبر واعز مما نخاف ونحذر .

اللهم لك الحمد في بلائك وصنيعك الى خلقك ، ولك الحمد في بلائك وصنيعك الى اهل بيوتنا ، ولك الحمد في بلائك وصنيعك الى انفسنا خاصة ، ولك الحمد بما هديتنا ولك الحمد بما سترتنا ، ولك الحمد بالقرآن ، ولك الحمد بالاهل والمال والولد ، ولك الحمد بالمعافاة ، ولك الحمد حمدا كثيرا خالدا مع خلودك ، والحمد حمدا لا أجر لقائله الا رضاك . اللهم اني أحمدك واشكرك واثني عليك حمدا وشكرا وثناء يملأ كل منها الاكوان كله على ما ابقيتني حيا صحيحا سالما ، وعلى ما اوليتني من النعم التي لا أحصيها ولا استحقها الا بفضلك وكرمك ، وعلى ماصرفت عني من النقم التي استحقها ، صرفتها عني بفضلك وكرمك .

سبحان ذي الملك والملكوت ، سبحان ذي العزة والجبروت ، سبحان الحي الذي لا ينام ولا يموت ، سبوح قدوس ، ربنا ورب الملائكة والروح ، سبحان الذي في السماء عرشه ، سبحان الذي في الارض حكمه ، سبحان الذي في القبور قضاؤه ، سبحان الذي في البحر سبيله ، سبحان الذي في النار سلطانه ، سبحان الذي في الجنة رحمته ، سبحان الذي في القيامة عدله ، سبحان الذي رفع السماء ، سبحان الذي بسط الارض ، سبحان الذي لاملجأ ولا منجى منه الا اليه .. سبحان الله عما يصفون ، سبحان الله عما يشركون ، سبحان من لا يعرف قدره غيره ، ولا يبلغ الواصفون وصفه ، سبحان المقدر لما يشاء بقدرته ، سبحان الفعال لما يريد بعزته ، سبحان من يسبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته ، سبحان الذى بيده ملكوت كل شيء واليه ترجعون ...

اللهم صل على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد ، كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد ، **اللهم** بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد، **اللهم** وترحم على محمد وعلى آل محمد كما ترحمت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد ، **اللهم** وتحنن على محمد وعلى آل محمد ، كما تحننت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد ... **اللهم** صل وسلم وبارك على سيدنا محمد عدد معلوماتك في معلوماتك .. **اللهم** صل وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد واصحابه عدد خلقك ورضى نفسك وزنة عرشك ومداد كلماتك . **اللهم** يارب محمد وآل محمد صل على محمد وعلى آل محمد ، واجز محمدا ما هو اهله ، **اللهم** صل على محمد كما هو اهله ، **اللهم** صل على سيدنا محمد كما هو اهله ، **اللهم** صل على سيدنا محمد كما تحب وترضى له . **اللهم** صل على روح سيدنا محمد في الارواح ، **اللهم** صل على جسد سيدنا محمد في الاجساد ، **اللهم** صل على قبر سيدنا محمد في القبور وعلى آله وصحبه وسلم تسليما كثيرا . **اللهم** صل وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آل واصحاب سيدنا محمد كما يليق بكمالك وجلالك وجمالك ووجودك ونوالك ، وكما يليق بكماله ، وكما يليق بهم ، **اللهم** صل على سيدنا محمد الحبيب الشفيع الرفيع القدر العظيم الجاه وعلى آله وصحبه وسلم تسليما . **اللهم** صل على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد صلاة اهل السموات واهل الارضين عليه ، واجر يارب لطفك الخفي في امري . **اللهم** صل على محمد طب القلوب ودوائها وعافية الاجساد وشفائها ونور الابصار وضيائها وعلى آله وصحبه وسلم تسليما . **اللهم** صل على سيدنا محمد على قدر حبك فيه . **اللهم** صل على سيدنا محمد على قدر عنايتك به . **اللهم** صل على سيدنا محمد حق قدره ومقداره . **اللهم** صل على سيدنا محمد السابق للخلق

نوره والرحمة للعالمين ظهوره عدد من مضى من خلقك ومن بقي ومن سعد فيهم ومن شقي ، صلاة تستغرق العد وتحيط بالحد ، صلاة لا غاية لها ولا منتهى ولا انقضاء ، صلاة دائمة بدوامك وعلى آله وصحبه وسلم تسليما مثل ذلك • اللهم صل وسلم وبارك على سيدنا محمد عبدك ورسولك النبي الامي وعلى آل سيدنا محمد وازواجه امهات المؤمنين وذريته وأهل بيته وخدمه وخلفائه وصحبه كما صليت وسلمت وباركت على سيدنا ابراهيم وعلى آل سيدنا ابراهيم في العالمين انك حميد مجيد ، وكما يليق بعظيم شانه وشرفه وكماله ورضاك عنه ، وكما تحب وترضى له ابدا دائما ، عدد معلوماتك ورضى نفسك وزنة عرشك ومداد كلماتك أفضل صلاة وسلام وابركها واكملها واتمها كلما ذكرك الذاكرون وغفل عن ذكرك وذكره الغافلون وعلى جميع الانبياء والمرسلين وعلى آلهم واصحابهم والتابعين وعلى اهل طاعتك اجمعين من اهل السماوات والارضين ، وعلى جبرائيل وميكائيل واسرافيل وعزرائيل ، وعلى الكرام الكاتبين وعلينا معهم برحمتك يا ارحم الراحمين • اللهم صل على سيدنا محمد كما تحب وترضى له • اللهم صل على محمد وعلى آله وصحبه وسلم عدد ماكان وعدد ما يكون وعدد ماهو كائن في علمك أو قد كان • اللهم صل على سيدنا محمد صلاة تكون لك رضاء ولحقه اداء ولحوائجي قضاء • لا اله الا الله الحليم الكريم ، سبحان الله رب العرش العظيم ، والحمد لله رب العالمين ، اسألك موجبات رحمتك وعزائم مغفرتك والعصمة من كل ذنب والسلامة من كل اثم لا تدع لي ذنبا الا غفرته ، ولا هما الا فرجته ولا حاجة هي لك رضاء الا قضيتها يا ارحم الراحمين ، يا اول الاولين ويا اخر الاخرين ويا ذا القوة المتين يا راحم المساكين يا ارحم الراحمين (ثلاثا) •

يا من يملك حوائج السائلين ، ويعلم ضمائر الصامتين، وان لك في مسألتي

سمعا حاضرا وجوابا عتيدا ، وان لك من كل صامت علما ناطقا محيطا ، مواعيدك صادقة وأياديك فائضة ، ورحمتك واسعة ، ونعمتك سابغة ، انظر الي بنظر الرحمة يا كريم يا ذا الجلال والاكرام ، وتقبل دعواتي وهي أن تحفظ ايماني في حياتي وعند وفاتي وتطول عمري وتحسن عملي ، وتوسع رزقي ، وتقضي ديوني وتخلصني وترزقني الاخلاص لوجهك الكريم في جميع أحوالي وطاعاتي وتفعل (كذا وكذا ، وتعد مقاصدك) •• اللهم اني أسألك واتوجه اليك بنبيك محمد نبي الرحمة عليه الصلاة والسلام •• يا ربنا لك الحمد كما ينبغي لجلال وجهك ولعظيم سلطانك على ان جعلت لنا هذه الوسيلة العظيمة لهدايتنا والشفاعة لنا في قضاء حوائجنا •

ثم يتوجه الى حضرة الرسول صلى الله عليه وسلم ، ويقول : ـ يا نبي الرحمة ! ، صلى الله تعالى عليك وسلم ، اني اتوجه بك الى ربي في حوائجي التي اعرضها عليك ، وانت شرعت لنا هذه الصلاة فجزاك الله عنا افضل ما جازى نبيا عن قومه • ورسولا عن امته • وانت بشرتنا بان كلا ميسر لما خلق له ، وان الله تعالى يسرني لهذه الصلاة ، صلى الله عليك وسلم ، وانت قلت : اذا سألتم الله فعظموا رغبتكم ، فان الله لا يعظم عليه • آمنا بذلك وصدقناك يا رسول الله ، واني اتوجه بك الى ربي في حوائجي هذه ، ومن اعظمها ان يسددني الله بالايمان ويحفظه علي في حياتي وعند وفاتي ، ومن اعظمها ان يسهل امري (كذا ، كذا) •

ثم يقول : ـ

ان تقضى لي حاجتي يا رسول الله ، صلى الله عليك وسلم ، اللهم شفعه في بجاهه آمين يا ارحم الراحمين (ثلاثا) • واته : خودا تکاو شەفاعەتی پیغەمبەر (د • خ) بۆ ئیمە قبووڵ بفەرموو ئەی لە هەموو بەزەییداریێ بەبەزەیی تر •

جەلالەدینی سیوطی ، رەحمەتی خوای لێ بێ ، ریوایەتی کردوە : کەسێک ئیحتیاجی‌یەکی ببێ لای فەرمانداری یا کەسێکی‌تر لەپاش (صلاة الحاجه)و دوعاکانی ئەم دوعایشە بخوێنێ : « اللهم انك انت العزيز الكبير ، وانا عبدك الضعيف الذليل ، لا حول ولا قوة الا بك • اللهم سخر لي فلانا (ويذكر اسمه) وجنوده ، واتباعه ، واشياعه كما سخرت فرعون وجنوده واتباعه واشياعه لموسى عليه الصلاة والسلام ، لين لي قلوبهم كما لينت الحديد لداود عليه السلام ، فانهم لا ينطقون الا باذنك ، نواصيهم في قبضتك ، قلوبهم بيدك ، جل ثناء وجهك الكريم يا ارحم الراحمين •• والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته •

نامەی پانزەهەم

دوا نامەی باسی نوێژە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله ، والصلاة والسلام على رسول الله ، وبعد السلام والدعاء للاخوان بالحفظ من تعييبنا والملام •

براکان ! هەشتا نامەی ئاسانی نزیك بەفامی خەڵکی هەرەمەم بە زمانە فارسی‌یەکی تێکەڵ بە کوردی نووسی بۆ خزمەتی دەستەمەلاکانی دێهاتەکان بەهیوای ئەوەی کە ئەو مەلایانە بەونامانە خەڵکی تەمێ بکەنو فێری ئایینیان بکەن ؛ چونکە زوربەی مەلاکان خۆیان کتێبیان نیە ، کەچی وا تێگەیشتم کە گومانیان وایە ئەگەر بەونامانە ئامۆژگاری‌ی موسوڵمانان بکەن دەبێتە بێ‌قەدری بۆیان ، گومان ئەکەن کە ئەو جۆرە نووسراوانە بۆ منداڵان موناسبەو ، بۆ وەعظو ئیرشادپێ‌کردنی زانایانی ئایینی ناشێن • وا ئەم نامەشم نووسی بە ئومێدی ئەوەی کە نەکەونە شوێن خەیاڵاتو لەبەر رەزای خودای گەورە ئامۆژگاریی موسوڵمانانی پێ‌بکەن ، خۆ ئەگەر لەم نامەیەش نەپرسن ئەوا دەردەکەوێ کە لەبەر عارو عەیب لە نامەکانی‌تریشیان نەپرسیوە •

لەم نامەدا زۆر تەماشای عیبارەتی ئاسان دەکەم لەوانە کە تەبیعەتی

هەموو کەس وەریان بگرێو فڕێیان نەدات • هەروەها بەهۆی ئەم نامەیەوە راستیم بۆدەردەکەوێ : ئاخۆ مەیلتان هەیە بەم نامانە ئامۆژگاری بکەن ؟ جا لەبەرئەوەی نوێژ گەورەترین ئیطاعەتی بەدەنی یە ئەم نامەیشم هەر لەبابەتی نوێژەوە بۆ نووسین ، تا لەگەڵ ئەو نۆ نامەدا کە لەمەوپێش لە باسی نوێژا نووسیومن ببنە دە نامەی تەواو •

براکان ! ئەبوومەدیەنی مەغریبی (ر • خ) دەگێڕێتەوە کە بەڕاستی لە نوێژی موسوڵماندا تەنها ئەوەندەی دەنووسرێ کە دڵی ئاگای لێبێ ، جا لەسەر ئەم بناخەیە زاناکانی ئایین فەرموویانە : نوێژ لەسەر شێوەی ئادەمزادە ، واتە : هەروەکو چۆن مرۆڤ تێکەڵە لە ئەندامی پەنهان و ئەندامی ئاشکراو ، مرۆڤ نابێتە مرۆڤی تەواو ئیللا بە سەلامەتیی ناوو دەرەوەی ، هەروەها نوێژیش تێکەڵە لە (ئەرکان)و (ئەبعاض)و (هەیئات) ، هەروەك ئەندامەکانی لەشی ئینسان فەرقیان هەیە ، ئەم روکن و هەیئەت و بەعضەش فەرقیان هەیە ، هەروەك ئینسان بە لەناوچوونی هەندێ ئەندامی لەشی دەفەوتێ ، وەك دڵو ، دەماغو ، بەهۆی لەکیس چوونی هەندێکی تری نافەوتێ ، بەڵام تووشی کەموکووڕی دەبێو لانەواز دەبێت ، وەك زمان ، گوێ ، چاو ، دەست ، پێ ، هەروەها نوێژیش ئەگەر نییەت یا راوەستان، یا رکووع، یا سجوودی نەبێ ئەوا بەتاڵ دەبێ ، بەڵام ئەگەر قنووتی بەیانیان ، یا تەحیاتی یەکەم نەبێ نوێژەکە بەتاڵ نابێتەوە ، بەڵکو کەموکووری تیا پەیدا دەبێ •

ترس و لە خوا شەرمکردن لەکاتی نوێژکردندا هەندێ لە زانایانی ئایین بە واجبیان داناوەو ، بە وێنەی گیانی ئادەمیزادیان داوەتە قەڵەم ، واتە : هەروەك ئینسان بە بێگیان بە مردوو دەژمێررێ نوێژی بێخشووعیش بە بەتاڵو بێگیان دەژمێررێ • شێوەی ئەو نوێژکەرە کە گوێ بە روکنەکانی نوێژ نەداو لە نوێژدا ترس و خشووعی نەبێ ،

یا گوێ بە قنووت‌و تەحیاتی یەکەم نەدات ، وەکو بازرگانێکە پادشایەگی خاوەن شکۆو شەوکەت ئەمری پێبکا غوڵامێکی وریاو زیرەك‌و هونەرمەندی بۆ بکڕێ کە بۆ حضووری پاشا بەکاربێت ، ئەویش بڕوات غوڵامێکی شەل‌و کوێرو شێت بێنێ بۆی ، لەگەڵ ئەوەشدا داوای خەڵات‌و بەخشش لە پاشا بکات ، جا هەروەکو ئەم وەزعە بەعەقڵدا ناچێت هەروەها نوێژکەرێ کە خودا داوای نوێژی راست‌و ڕەوانی لێ ئەکاو ، ئەویش نوێژێکی نادروست‌و بێترس‌و خشووعی بۆ بکات ، لەگەڵ ئەوەشدا داوای پایەی بەرز لە خودا بکات ، ئەمەیش بە عەقڵدا ناچێت •

پێویستە بزانن نوێژی کەم‌وکورتی‌دار رووناکی بەدڵی ئینسان نادات‌و ، کە دڵی رووناك نەکردەوە نابێتە هۆی دووریی لە فەرمانی فاحشە (نالەبار)و تاوان ، بەپێچەوانەوە دەبێتە هۆی دووریی لە خودای گەورە ، وەکو حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : « من لم تنهه صلاته عن الفشحاء والمنكر لم يزدد من الله الا بعدا » واتە : کەسێ نوێژەکانی رێگای خراپەی لێنەگرن‌و مەنعی کاری ناشیرین‌و ناشەرعی لێ نەکەن ، هەر لە خودای گەورە دووردەکەوێتەوە •

لە حەزرەتی (عمر)ەوە دەگێڕنەوە (ر • خ) وتوویە : « رأى رسول الله (ص) رجلا صلى فاخف صلاته ، قال : اترون هذا ؟ لو مات على ملة غير محمد » واتە : پێغەمبەر (د • خ) زەلامێکی دی نوێژی دەکرد ، بەڵام بە بێموبالاتی نوێژەکەی ئەکرد ، واتە : گوێی نەئەدایە ئادابی نوێژەکەی ، جا حەزرەت (د • خ) فەرمووی : ئاگاتان لەم زەلامەبوو ؟ ئەمە ئەگەر لەسەر ئەم حاڵە بمرێ‌و ، نوێژەکانی ئاوەها بکات کە چاومان پێی کەوت ، لە سەر میللەتی غەیری (محمد) ـ د • خ ـ دەمرێ •

جا تەماشاکەن لەم فەرموودەداو لەم تەعبیرەدا چەند هەڕەشە هەیە ، مادام حەزرەت (د • خ) باسی ئایینی دەکات ظاهیر وابوو بفەرموێ : « مات علی غیر ملة محمد » بەڵام وای‌نەفەرموو ، بەڵکو فەرمووی « مات علی ملة غیر محمد » لەبەرئەوە کە پێغەمبەرەکان لە مەعنادا وەکو پێغەمبەری ئێمەنو ، لە ئیعتیبارا هەموویان وەکو یەکن ، جا ئەنجامی فەرموودەکەی حەزرەت ئەبێتە ئەوە: « مات علی ملة غیر الانبیاء »واتە : ئەوکەسە کە بەم جۆرە نوێژ ئەکات بە خاوەن ئایین ناناسرێتو ، کاتێ کە مرد هیچ ئایینێکی نیە ، نە ئایینی محمدو ، نەئایینی پێغەمبەرانی پێشوو ، کەوابێ لەسەر ئایینی کافرەکان دەمرێ •

جائەگەر یەکێک تۆزێ باوەڕی هەبێ ئەم‌جۆرە هەڕەشەیە بەسە ؛ کەوابێ ئەی براکان ! نیشانەی ئەهلی سەعادەتو بەختەوەران ئەوەیە نوێژکەر کاتێ نوێژ ئەکات زۆر بە هەستو ژیری چاودێری‌ی مەرجو ڕوکنو ئادابی دیاریو پەنهانی نوێژەکەی بکاتو ، ئاگای لە هەموو لەفظێکی نوێژەکەیو مەعناکەی هەبێو ، بەدڵ وابزانێ کە لە بەردەمی خودای گەورەدا ڕاوەستاوەو لێی دەپاڕێتەوە ، کەواتە پێویستە لە پاککردنەوەی دڵو دەروونی غافڵ نەبێ ، چونکە هەر دڵە کە بەر نەزەری خودای گەورە دەکەوێتو جێگای پرتەوی نورو تەجەللای خودایە •

براکان ! بزانن ئەو پاکی‌یەی لە موسوڵمان داوا دەکرێت چوار جۆرە ، یەکەم پاکی‌ی لەشو پۆشاکو شوێنی نوێژ ، ئەم جۆرە پاکی‌یە بۆ هەموو نوێژکەرانە • دووهەم پاکی‌ی ئەندامەکانی لەشیەتی‌لە چڵکی تاوانباری ، واتە : زمانی ، گوێچکەی ، دەستی ، پێی ، عەورەتی لە کردەوەی ناشەرعی دوور بن ، ئەمە تەنها دیندارە تایبەتی‌یەکان (خواص) پێ‌یان‌ئەکرێ • سێ‌هەم پاکی‌ی نەفسە لە هەموو جۆرە خوویێکی ناشیرینو ناپەسەند ، وەکو بەخیلیو کینەو خۆپەرستیو خۆ بە گەورە

زانین‌و خووە پیسەکانی‌تری نەفس ، ئەم جۆرە پاکی‌یانە بۆ ڕێڕەوانی ڕێگەی حەقیقەتە ، کە هەمیشە شەرم لە خودای عالەم دەکەن .
چوارەم : پاکی‌ی نەفس‌و ڕۆحە لە پەیوەندی بە غەیری خودای گەورەوە ، ئەمەش پایەی « صدیق » انە .

جا تەماشا بکەن کە داپۆشینی عەورەت مەرجی دروست‌بوونی نوێژەو ، هۆی داپۆشینی عەیب‌و عەورەتی ظاهیری لەشە کە لەپێش چاوی خەڵکدا ئەگەر دەرکەوێت چ ئابڕووچوونێکە بۆ ئینسان . هەروەها دەرکەوتنی ڕسوایی لە ڕۆژی قیامەتدا لە بەردەمی خودای گەورەدا گەلێ گرانترو نابارترە بۆ ئادەمزادو ، دەرکەوتنی ناشیرینی‌و چڵکی خووی ناپەسەندی دەروونی ئینسان وەك بەخیلی‌و کینەو خودپەرستی لەدنیادا لە حضووری خوداداو لە قیامەتدا لە بەرچاوی عالەمداو لە حضووری خودای گەورەشدا گەلێ لە هەموو عەیبێ عەیب‌ترو ناشیرین‌ترەو زۆرتر هۆی ئابڕووچوونە ، بێ‌گومان ئەم عەیبەو ئەم ناپەسەندیی خوورەوشتەو ئەم چڵکی گوناهباری‌و صیفەتە ناشیرینانە لە ئینسان دوورناکەونەوە بەتەوبەو پەشیمانیەکی بێ‌گەرد نەبێ ، لەگەڵ دەربڕینی شەرمەساری لە ڕووی حضووری خوداو سکاڵا لە بارەگای باڵادا ، کەوابێ کردەی شایستەی ئادەمزادی ئازاد ئاوەیە کە لە سەرەتای نوێژەوە باش لە حضووری خودادا ڕاوەستێ‌و ، هەروەك لە چوار ڕوکنەی جیهاندا هەر (کعبة الله)ی کردوە بە قیبلە ، هەر بەوجۆرە لە ناو هەموو دڵخوازێکی دنیاشدا هەر ذاتی خودای گەورە بکات بە قیبلەی‌دڵ‌و ، بەدڵ‌و بە ساغی ڕوو لە خودای گەورە بکات ، لە کاتێکدا نییەتی نوێژی وەختی هێناو وتی : « الله اکبر » لە هەموو بتێکی هەواو نەفس خۆی لادات‌و ، خۆی بهاوێتە ژێر ئاڵای گەورەیی ذاتی خوداو ، بەهێزی خوا بەیەك‌زانین هەموو شەریك بۆخوادانانێك‌و هەمو خوویەکی

بەدی نەفس بشکێنێو ، بە وتنی رستەی « اعوذ بالله من الشیطان الرجیم» بە قەڵای پارێزگاریی خودا لە هەموو ئاشووبو فیتنەو فێڵێکی ئەهریمەنو دەستەکانی لە بنیادەمو لە جنی خۆی پەنابدات ، کە (بسم الله الرحمن الرحیم) هات بەدەمیا یارمەتی لە ذاتی تاقو تەنیای خودای بێهاوتاو بێباك داوابکاتو ، باوەڕی وەهابێ کە هەر ذاتی خودای پەروەردگار (قیوم)و کاربەدەستی هەموو کائیناتەو ، تیشکی میهرەبانیی ئەو بەسەر هەموو رۆحو شەبەحێکدا پەخشو بڵاودەبێتەوەو ، هەموو بەهێزی خواستی ئەو پەیدا ئەبێو پایەدار ئەبێ ، کاتێ کە « الحمد لله رب العالمین ••• »ی خوێند باوەڕی وابێ ئەمجیهانە بەرزو نزمی هەموو خودا دروستیکردوەو ، خودا پەروەردەی دەکاتو ، هەر نیعمەتێ بە هەر نیعمەتخۆری بگات هەمووی هەر خودا خاوەنیەتیو ، لەسەر ئەو نیعمەتانە سوپاس بۆخودا پێویستە ، لەکاتێکدا وتی : « الرحمن الرحیم ، مالك یوم الدین » باوەڕی وابێ کە لە رۆژی قیامەتدا فەرمانو دارایی هەر بۆ خودای میهرەبانەو ، خودای گەورە هیچ شتێکی لێ ون نابێ ، لە بیروباوەڕی پەسەندو ناپەسەندو کردەوەی شیرینو ناشیرینو ، حسێبی هەموو ئەکاتو ، هەر ئەو دەتوانێ حوکم بەسەر خەلائیقدا بداتو ، هەر ئەو دەتوانێ تاوانی تاوانبار عەفو بکات •

هەروەها کە گەیشتە ئایەتی « ایاك نعبد وایاك نستعین » ئەوە بێنێتە بیری خۆی کە نەبوەو پەروەردگارێ دروستی کردوەو ئەندامی لەشی رێکخستوەو جوانی پێبەخشیوەو ، هۆشو بیرو هێزی زانستی پێداوە ، بۆیە پێویستە پەرستن هەر بۆ ئەو بێو ، داوای یارمەتیو کۆمەك هەر لەو بکرێ •

ئەنجا کە گەیشتە « اهدنا الصراط المستقیم » بەپاڕانەوەو سکاڵای دڵ داوای ئەوە بکات لە خوا کە شارەزای بکات بۆ رێگەی راست کە

ئایینی پیرۆزی ئیسلامە ، داوای ئەوە بکات کە لەسەر ئەو ئایینە دامەزراوی بکات بەجۆرێ کە بە هۆی ئاشووبو مەینەتی دنیا دڵی لانەدا لە بەجێهێنانی ئادابی ئیسلامو ، تەماشای ئەوە بکات کە ئەم ڕێگا ڕاستە ڕێگای ئەوکەسانەیە کە خودای گەورە بە میهرەبانیی خۆی نیعمەتی ئیمانو لەسەر ڕاستی دامەزرانی پێداونو ، لە ڕێگای ئادەمیزادی نابارى عەنادکارانە لای‌داون کە غەضەبی لێ گرتوونو لای‌داون لەو نەفامو نەزانانەی کە گومڕابوون ، بەڵکو خودای گەورە لەریزی ئەو ناپیاوانە لای‌دا بۆ ریزی پیاوچاکانو ڕەهبەرانو فیداکارانو مرۆڤە ڕاساڵەکانو ، لە کانگەی دڵەوە داوای قبووڵی ئەم دوعایە لە خودای گەورە بکاتو بەدەم بڵێ « آمین » •

لەراستیدا نوێژ خوداپەرستنێکە فەرزکراوە بۆئەوەی مرۆڤ بیکات بەهۆی یادی گەورەیی خودای خۆیو ، دەربڕینی بەندەییو ملکەچیی خۆیو ، دەرخستنی نیازمەندیی خۆی بەوخودایە کە بێ‌نیازە لە جیهان ، هەروەها بیکات بە هۆی ڕووناککردنەوەی دڵو دەروونی خۆی لە تۆزو غوباری تاوانو خەیاڵاتی پڕو پووچی نەفسو شەیتان بۆئەوەی کە چرایەکی خوداناسینی تێدا هەڵبکرێ کە سوودی هەبێ بۆ ماوەی ژیانو بۆ پاشەڕۆژی ، ئەم ئەنجامەش بەوە دەست ئەکەوێ کە مرۆڤ لەکاتی نوێژەکەدا بزانێ چێ ئەڵێو لەگەڵ کێدا موناجات ئەکات ، خۆ ئەگەر مرۆڤ لە نوێژدا بێ ئاگا بێو لە خودا غافل بێ ئەوە دەبێ بەهۆی قصوورو دووری لە خودای گەورەو ، نابێتە هۆی نزیکی لە بارەگای پەروەردگارەوە •

ریوایەت‌کراوە لە طەلحەی کوڕی عوبەیدوڵلا ڕۆژێ لە باخێکی خۆیدا نوێژی دەکرد ، لەناکاو چاوی کەوت بە بازێ کەوتووەتە شوێنی

پەلەوەرێ ، دەیەوێ بیگرێ ، پەلەوەرەکەش دەیویست لەناو لقەدارەکانی ئەو باخەدا خۆی وون بکاتو ، لە دەستی بازەکە رزگاربێ ، طەلحە لە نوێژەکەیدا ئەمەی هاتە پێش چاوو پێیەوە خەریک بوو ، لە نوێژەکەی غافڵ بوو ، نەیزانی چەند رکاتی کردوە ، بە هەرحاڵ لەپاش نوێژەکەی هات بۆ خزمەتی حەزرەت (د • خ)و سەرگوزەشتەکەی بۆ گێڕایەوەو ، عەرزی کرد : وا ئەو باخەم کرد بە هۆی کەففارەتی ئەو لەخودا غافڵبوونەمو کردم بە صەدەقە چۆن تصرفی تیا دەکەیت بیکە ، ئەنجا حەزرەت (د • خ)باخەکەی فرۆشت بە دووصەد هەزار درەمو ، بەسەر هەژارو گەداکانی مەدینەی پیرۆزدا بەخشیەوە •

دەگێڕنەوە کە ئیمام (زین العابدین)ی کوڕی حەزرەتی (حسین) خودایان لێ رازی بێ ، هەرکاتێ دەستی بە دەسنوێژگرتن دەکرد بۆ نوێژ رەنگی زەرد دەبوو ، حاڵی دەگوڕا ، عەرزیاندەکرد : بۆچی وەهات لێدێت ؟ ، دەیفەرموو : ئێوە دەزانن کە ئێمە لە بەردەمی کێدا رادەوەستین ؟ واتە : ئەم نوێژانە کە خودا لەسەری فەرز کردووین نیشانەی بەجێهێنانی یاسای بەندەیی‌و ملکەچی‌یە بۆ خودای گەورەو ، بەندەیی پێویستی بە ساغی‌و دڵسۆزی هەیەو ، دڵسۆزیش ئەرکێکی گرانەو بەجێهێنانی زۆر زەحمەتە ؛ لەبەرئەمەیە من لەم کاتانەدا وەزعم دەگۆڕێ •

لە حەزرەتی (عائشە)وە دەگێڕنەوە ، خودای لێ رازی بێ ، وتوویەتی حەزرەتی پێغەمبەر بەحاڵێکی عادەتی‌و ئارام قسەی لەگەڵدا دەکردین‌و قسەمان لەگەڵ دەکرد هەتا کاتی نوێژ دادەهات ، ئەنجا حەزرەت (د • خ)حاڵی دەگۆڕا وەک ئەوەی کە ئەو ئێمە ناناسێ‌و ئێمەش ئەو ناناسین هەتا نوێژەکەی دەکرد •

دەگێڕنەوە : کە خودای گەورە سرووش « وحي »ی بۆ حەزرەتی مووسا ناردوە تیا دەفەرموێ : ـ ئەی مووسا ! کاتێ ناوی منت هێنا وەها بەترسو هەیبەتەوە ناوم بهێنە وەك ئەوەی کە هەموو ئەندامەکانی لەشت لە یەك جیابنەوە ، لەکاتی یادی من یا ناوبردنی مندا دامەزراوو ئارام بە ، با زمانت لەکاتی لەناوبردنما لەپشتی دڵتەوە بێت ، واتە : هەتا دڵت بە ناوی من نووڕانی نەبێت ناوم مەبە ، هەر کاتێ بۆ پەرستنم راوەستای بە شێوەی بەندەیەکی خزمەتکاری داماو لە بەردەم گەورەی خۆیدا راوەستە •

جا ئەم جۆرە خوداپەرستیە بە کەسێ دەکرێ کە هەموو مەبەستی بێنێتە سەر چارەی رۆژی قیامەتو ، لە دنیادا هەوڵی ژیانی خۆی بدا بۆ پەیداکردنی تۆشەی پاشەرۆژو ، هەمیشە گەورەییو بێباکیی خودا لە دڵیا دامەزرێو ، بەم بیروباوەڕە جێگەی حیرصو طەماعو ئارەزووی نەفسی لە دەروونیدا نەیەڵێتو ، ئاگری حیرص بە ئاوی قەناعەت بکوژێنێتەوەو ، باوەڕی بێنە سەر ئەوەی کە هەرکەسێ زیاد لە ئەندازەی پێویست تۆزقاڵێك خۆشەویستیی دنیا بچێتە ناو دڵیەوە ئەوە مایەی زیانە بۆی لە قیامەتداو ، ئەگەر باوەڕی وەهابێ کە لەگەڵ خۆشویستنی دنیادا دەگاتە قازانجی رۆژی دوایی ، ئەوە بەهەڵەداچووە ، وەك ئەوکەسە وایە کەهەموو پۆشاکی بەری تێکەڵی چەوریو چڵکنی بێو ، گومانیشی وابێ کە مێشی پێوە نانیشێت ! کە ئەمەش نەبووەو نابێ ! •

لە حەزرەتی عائشەوە (ر • خ) دەگێڕنەوە کە فەرموویەتی : ـ ئەبووجەهم کراسێکی شامی بەدیاری نارد بۆ خزمەتی پێغەمبەر (د • خ) ، ئەوکراسە هەندی نیشانەو گوڵی جوانی تێدابوو ، حەزرەت (د • خ) کراسەکەی لەبەرکردو دەستی بەنوێژ کرد ، کاتێ سەلامی دایەوە فەرمووی : عایشە ! ئەم کراسە بنێرەوە بۆ ئەبووجەهم چونکە لەکاتی نوێژەکەمدا چاوم بە نیشانەیەك لە نیشانەکانی کەوت ئەوەندەی نەمابوو

دڵم تێک بداو لە خوا غافڵم بکات •

ریوایەت کراوە : جارێ قەیتانی سۆڵەکانی حەزرەت (د • خ) کۆن بووبوو ، بۆیە ئەو قەیتانەی دەرکردو یەکێکی تازەی تێخست ، کە سۆڵەکانی کردەپێی فەرمووی : ئەوقەیتانە تازە دەربێنن لەو سۆلانەو ، قەیتانە کۆنەکەی تێبخەنەوە ؛ چونکە کاتێ کە تەماشای ئەو قەیتانە تازەمە کرد گەلێ دلشاد بووم‌و پێم جوان بوو ، بەڵام کتوپڕ کەوتە دڵمەوە کە خودای گەورە لەو شادمانی‌و دڵخۆشی‌ی منە نارازیەو ، ئەترسم لێمان زویر بێ ! جا کەسێ کە خاوەنی هۆش‌و دڵی رووناك بێ با بە ئینصاف بیربکاتەوە : لە جێگایەك پێغەمبەر (د • خ) بەو پایە بەرزەوەو بەو خۆشەویستی‌یەی کە لای خودا بوویەتی ، سەرەڕای پایەی پێغەمبەرایەتی ، لەسەر قەیتانێکی تازەی سۆل لە غیرەت‌و رقی خودا بترسێ‌و ، کوتوپڕ لای بات ، ئەبێ حاڵی ئەم هەواپەرستانە چی بێ کە شەوو رۆژ لە رابواردنان‌و جلی نەرم‌و نیان‌و ناسك لەبەردەکەن‌و ئەنگوسیلەی ئاڵتوون دەکەنە پەنجەیان‌و لە حەڵاڵ‌و حەرام ناپرسنەوە ؟! ئەبێ ئەم دێورەوشتانە ، کە بە مەشایخ مەشهوورن‌و ، شانازی بەسەر خەڵکدا دەکەن بە نازو نیعمەتی زۆرو پایەو مایەی بێشومار ، حاڵیان لە حضووری خودادا چۆن بێ ؟ ئەم نەزانانە کە بە زانا مەشهوورن‌و حاڵیان وەهایە کە هەمیشە لە هەوڵ‌و تەقالادان بۆ پۆشاکی نەرم‌و نوێنی گەرم‌و رابواردن ئەبێ لە حضووری خودای گەورەدا حاڵیان چۆن بێ ؟! ئەو دەوڵەمەندە بەدبەختانە کە شەووڕۆژ لە هەوڵدان‌و ، بۆ ئارەزووی نەفسی ئەممارە هێزی خۆیان بەخت دەکەن‌و ، بیر لە حەرام‌و حەڵاڵ ناکەنەوەو ، لە خودا ناترسن‌و ، واجباتی بەدەنی‌و ماڵی بەجێناهێنن‌و ، بە زۆر نەبێ یادێکی مردن‌و

حسیب کردنی کردەوەی خۆیان ناکەن ، سبەینی لەکاتی لێپرسینەوەدا حاڵیان چۆن بێت ؛ •

پوختەی قسە ئەوەیە کە خودا ئادەمزادی بو خوداپەرستنو گوێڕایەڵی دروست کردوەو ، خوداپەرستیو گوێڕایەڵیش ئەوەیە کە لەگەڵ دڵسۆزیو چاودێریی ئەدەبدا بێت ، گەورەترین عیبادەتێکیش بە لەش بکرێ نوێژە ؛ کەوابێ لەسەر ئەو کەسانەی نوێژ دەکەن پێویستە چەند ئەتوانن بۆ ئەوە تێبکۆشن کە لەناو نوێژەکەیاندا ئاگایان لە دڵیان بێو ، دڵیان ببەستن بە بوون لەگەڵ خودادا ، بەڵکو خودای گەورە رەحمیان پێبکات •• بەڵێ هەر لەبەرئەمە بوو کە حەزرەتی عەلی (کرم الله وجهه) کە وەختی نوێژ دەهات حاڵی دەگۆڕاو تێكدەچوو ، کە عەرزیان دەکرد : بۆ وا پەرێشانی ؟ دەیفەرموو : وەختی دانەوەی ئەمانەت هاتوە ، ئەو ئەمانەتەی کە عەرزو عاسمان بۆیان هەڵنەگیراو ئادەمزاد هەڵیگرت ، جا نازانم ئەتوانین بە شێوەیەکی ساغو شایان تەسلیمی بکەینەوە یان ناء ؟ •

موسوڵمان هەقیوایە تێکەڵیو دۆستی لەگەڵ خودادا بێتو ، بە عیبادەتو خوداپەرستی دڵی ڕوناکو نوورانی بێت ؛ هەتا تامو خۆشیی لە خودا پاڕانەوە بچێژێ ، ئەگەرنا ئەو کەسانەی کە شایی دڵیان بە ژنو ماڵو منداڵو مایەو پایەی دنیایە هەرگیز لەززەتو خۆشیی پەیوەندیی لەگەڵ خودا ناچێژن •• چارکردنی دەردی پەیوەندی لەگەڵ دنیای بەد زۆر گرانە ؛ میهرەبانیو کەرەمو رەحمەتی خوداو هیدایەتو تەوفیقی دەوێو ، لە لایەنی بەندەوە تێکۆشانو خۆئازاردانو بیرکردنەوەو هاوڕێیی پیاوچاکانی دەوێ ، ئەگینا بەئاسانی دەسناکەوێ ؛ بۆیە گەلێ لە پیاوچاکان ویستوویانە تەنها دوو ڕکات نوێژ بکەن بە

بێ ئەوەی خەیاڵاتی دنیای تیابێ ، کەچی بۆیان رێک نەکەوتوەو لایان گران بووە . بەهەر حاڵ پێویستە تێکۆشین بۆ ئیخلاص (دڵسۆزی) جا ئەگەر بەتەواویش دەست نەکەوێ ئەوا کەمێکی بۆ موسوڵمان زۆرە « فان لم یصبها وابل فطل » . دڵ وەکو باغ وایە پێویستی بە ئاوو بارانە ، ئەگەر بارانی بەهێزی بەسەرا نەبارێ شەونمێکیشی بەسەرا بباری هەر باشە ، ئەگەر کردەوەمان هەمووی باش نەبێ و هەندێ خراپی تێدابێ ئەوا بەر ئەو کۆمەڵە دەکەوین کە خودای گەورە دەربارەیان فەرموویەتی :- « وآخرون اعترفوا بذنوبهم ، خلطوا عملا صالحا وآخر سیئا ، عسی الله ان یتوب علیهم ان الله غفور رحیم » واتە : چەند کەسانی تریش لە موسوڵمانان ئیقراریان کردوە بە گوناهەکانی خۆیان و ، کردوەی چاکیان هەیەو ، خراپەشیان کردوە ، ئەمانە هیوا هەیە کە خودا لێیان خۆش ببێ ، خودا تاوان بەخش و میهرەبانە .

براکانم ! ئەگەر بە چاوی ئینصاف سەیری ئەم نامەم بکەن بۆتان دەردەکەوێ کە خوێندنەوەو پەیڕەوی کردنی بەسوودەو ، بۆ موسوڵمانان سوودی زۆرە ، بەڵام تەنها باسی فاتیحەی تیا بوو ، تەحیات و ئادابەکانی تری نوێژم تیا باس نەکرد ، تکایە ئێوە باسی تەحیات و ئادابەکانی تری نوێژیان بۆ باس بکەن و ، ئەم نامەیە بکەنە هۆی سوودی پاشەڕۆژ بۆ هەموولایەکمان .

اللهم اغفر لي ولمن غدر بي ، وقرأ مکتوبي علی اخوانی ، ولمن اصغی الیه ، والسلام علی من اتبع الهدی واجتنب الردی .

نامەی شانزەهەم

وەڵامی نامەی بینباشی بەغدا

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله والحمد لله . والصلاة والسلام على رسول الله سيدنا محمد وعلى آله وصحبه ومن تبعهم باحسان في دين الله .

وبعد . براکانم ! ئەم نامانە کە دۆستی خۆتان بۆتانی ئەنێرێ ، بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (د . خ) لە هەموو دیاری‌یەك باشترە کە دۆست بۆ دۆستی خۆی بنێرێ . فەرموودەکەش ئەمەیە : « ما اهدى مسلم لاخيه هدية افضل من كلمة حكمة يزيده الله بها هدى او يرده عن ردى » رواه ابن عمر عليهما الرضوان ؛ کەوابێ ئینصاف ئەوەیە ئەو دیاری‌یە نەدەنە دواوەو وەری‌بگرن ، وەرگرتنەکەشی بەوە دەبێت کە بەسەر نەزانەکانیدا بخوێننەوەو ، بەپێی ئەو نامانە ئادابی دینیان فێربکەن ، هەروەها واجبە ئەوانیش گوێ بگرن ؛ چونکە حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی : لە گەورەترو پەسەندترین خووڕەوشتی موسوڵمانە کە لە بیستنی باسی ئایین تێر نەبێت ، کەوابێ رەفتارکردن بەم حەدیثە بۆ ئەو کەسانەیە کە خاوەنی تۆشەو زادی رۆژی قیامەتن ؛ چونکە خودای گەورە ئەمدنیایە کردوە بە مەنزڵگای موسافیرانی رێگەی قیامەت ، هەتا لە دنیادا توێشوویەك بۆ رۆژی قیامەت ئامادە بکەن ، باشترین توێشوویش نوێژە ؛ چونکە هێزی ئیمان بەهۆی ئیطاعەتەوەیەو ، قبووڵبوونی

ئیطاعەتیش لەسەر قبووڵبوونی نوێژ بەندە ؛ بۆیە من لە گەلێ نامەدا هەر باسی نوێژم نوۆسیوە . کەوایە ئەی براینە ! هەروەکو بە زیادبوونی مەعاشی مانگانە شاد دەبن پێویستە بە زیادبوونی ئیطاعەتو عیبادەتیش کە تۆشەی قیامەتە ، شادمان بن ، هەرچی لەمڕووەوە عەرزتان ئەکەم موافقی فەرمووۆدەی پێغەمبەرە ، جا لە جوملەی ئەو نوێژانەیە دو رکات (راتیبەی بەیانی) کە لە خەراجی دنیاو ئەوی لە دنیادایە بۆ مرۆڤ بەسوودترە ، وە چوار رکات سوونەتی راتیبەی پێش نوێژی نیوەڕۆ کەبەقەدەر چوار رکات نوێژی شەۆی (لیلة القدر) ثەوابی هەیە،دیارە هەر رکاتێکی نوێژی شەوی قەدر بەقەدەر سێهەزار رکات نوێژی شەۆیتر خێری هەیەو ، پایەی زیندوۆ کردنەوەی شەوی هەیەو،ئەو شەوە ئەوەندە بەبەرەکەتە کە هەموو گیانلەبەرێ ، بێجگە شەیطانو ئادەمزادی بێئاگاه ، لە تەسبیحو تەقدیسی خوداداان ، وە لەسەر ریوایەتێک ئەو چوار رکاتە (١) حەزرەت (د . خ) دەوامی کردوە لەسەریانو بوون بە سوونەتی مؤکدە ، حیکمەتی ئەمەش ئەوۆیە کە هەتا حازرانی مزگەۆت ئەو چوار رکاتە سونەتە ئەکەن کەسانێ کە غائیبن لە ئەهلی جەماعەت حازر ئەبنۆ فریای جەماعەتەکە **ئەکەون** . هەروەها دوو رکات پاش نوێژی نیوەڕۆیش لە سونەتی موئەکەدەیەو ، ئەگەر ماوە هەبێ چوار رکات بکەن باشترەو خێری زۆرترە . لەوانەیە بڵێین بۆیە حەزرەت (د.خ) لەسەر ئەم چوار رکاتی پاش نیوەڕۆیە دەوامی نەکردوەو ، تەنها دوو رکاتی کردوە ، هەتا دوۆ رکاتەکەیتر بباتە ماڵەوە ، واتە : لەبەر پیرۆزکردنی ناوماڵ لە ماڵەوە بەجێیهێناون ، یاخۆ لەبەر وەعظو ئیرشادی موسوڵمانان ماوەی کەم بوە ، بەڵام ئەم مانیعە لەپێش نوێژدا نەبوە .

---

(١) ڕای بەهێز لای شافیعی ئەوەیە کە سونەتی مؤکدەی پێش نیوەڕۆ دوو ڕکاتە .

براکان ! لە حەدیشدا هەیە کە مرۆڤ بە بێعوزر دەتوانێ نوێژی سوننەت بەدانیشتنەوە بکاتو ، ئەم نوێژەی خێرو پاداشی نیوەی نوێژی بەراوەستانەوەی هەیە ، جا ئەتوانێ دوو رکاتە موئەککەدەکە بەپێوە بکاتو دوو رکاتە غەیرە موئەککەدەکە بەدانیشتنەوە بکات ، خۆ ئەگەر پیرو بێهێز بوو ئەوا دەتوانێ هەر چوار رکاتەکە ، موئەککەدو غەیرە موئەککەد ، هەمووی بەدانیشتنەوە بکات • وە ئەگەر وەزعی وەهابوو کە بەدانیشتنەوە خشووعی زیاتر ئەبوو ئەوا هەر چوار رکاتەکە بەدانیشتنەوە بکات خەیری زۆرترە • هەروەها چوار رکات لە پێش نوێژی عەصردا سوننەتەو ، حەزرەت (د • خ) دوعای خێری بۆ ئەوکەسە کردوە کە ئەو چوار رکاتە دەکاتو ، موژدەی پێداوەو فەرموویەتی : هەرکەس لە ئوممەتی من راتیبەی عەصر بکاتو ، لە زوربەی کاتدا تەرکی نەکات هەتا لە دنیادا دەژی گوناهی بەخشراو دەبێت ، تەنانەت ئیمامی شافیعی (ر • خ) لەپێش مردنیا وەصیەتی کرد وتی : ئەوکەسەی من دەشۆرێ پاش مردنم با یەکێك بێ کە بەدرێژایی تەمەنی سوننەتی راتیبەی پێش نوێژی عەصری تەرك نەکردبێ ، کە وەفاتی کرد زانایانو پیاوچاکانی ئەو سەردەمەی میصر کۆبوونەوە کەسیوا نەبوو ئەو سوننەتەی هەرگیز تەرك نەکردبێ ، هەتا پیرەمێردی لە دەرەوەی میصرەوە هاتو ، فەرمووی : من ئەو سوننەتەم هەرگیز تەرك نەکردوە ، ئەو هاتو جەنازەکەی ئیمامی شۆرد ، ئەگەر ئەو نەبوایە جەنازەکە دوادەکەوت ، ئیمامی شافیعیش (ر • خ) کە ئەو وەصیەتەی کرد بە پایەی قطبیەت گەیشتبوو لە ئالی حەزرەتە (د • خ) •

دیسان لەپاش نوێژی مەغریب دوو رکات سوننەتە ، حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی ئەو سوننەتە گورج بکەن ؟ چونکە فریشتەی هەڵگری کردەوەی ئادەمزاد لە رۆژدا لەسەر ئەوە ماتڵ دەبێ هەتا نوێژی

مەغریبو سونتەتەکەیشی لەگەڵ نوێژەکانی رۆژدا ببەن بۆ (علیین)و لەوێدا بینووسن ، بەڵام ئەم پایە گەورەی سونتەتی پاشی مەغریبە بەمەرجێکە کە لەپاش سەلامدانەوە لە نوێژی مەغریب هیچ قسەی دنیایی نەکات هەتا ئەو دوو رکاتە دەکات •

گۆڕانی جێگەی نوێژ بۆ هەموو نوێژێ سوننە ، چ فەرزو چ سونتەت ، چ راتیبەی پێش نوێژ ، چ راتیبەی دوای نوێژو غەیری ئەمانەش ، هەتا جێگەی نوێژ زۆر بن‌و ، لە رۆژی قیامەتدا هەموویان شایەتی‌ی بۆ بدەن ، دیارە ئەم جێگە گۆڕینە بە مەرجێك سونتەتە کە مانیعێ نەبێ وەکو فەضیلەتی ریزی یەکەم یا مەشەققەتی دڕینی ڕیز ، یا هەر هۆیەکی‌تر ، لەمحاڵەتەدا کە شوێنی پێ‌ناگۆڕێ سونتەتە بەینی دوو نوێژەکە ماوەی هەبێ • وەکو قسەکردن (للنهی في حدیث مسلم عن وصل صلاة بصلاة الا بعد کلام او خروج لاسیما قبلیة الصبح ، تفصل عن الفرض باضطجاع او کلام او غیر ذلك) واتە : لە حەدیثێکدا کە موسلیم باسی کردوە لە صەحیحەکەیدا نەهی کراوە لە لکاندنی نوێژێك بە نوێژێکی‌ترەوەو دەبێ بە قسەیەك یا دەرچونێك بەینیان بخرێت ، بەتایبەتی راتیبەی پێش نوێژی بەیانی دەبێ لە فەرزەکە جیابکرێتەوە بە پاڵ‌کەوتنێك یا قسەیەك یا شتێکی‌تر • هەروەها لە بەینی نوێژی مەغریبو عیشادا نوێژی ئەووابین سونتەتە ، کە شەش رکاتە ، ئەگەر لە بەینی ئەو شەش رکاتەدا قسەی دنیایی نەکرا ئەوە بە عیبادەتی دوانزە ساڵ دەنووسرێو ، تا ئەو شەش رکاتە تەواو ئەکات فریشتە بە چواردەوری نوێژکەرەکەدا رادەوەستن‌و دوعای خێری بۆئەکەن • ئەم نوێژی ئەووابینە لای کەمی دوو رکاتەو ، لای زۆری بیست •

هەندێ لە (اولیاء الله) کە عیلمی ظاهریشیان بوە دوو رکاتی یەکەمی نوێژی ئەووابینیان بە نوێژی پاراستنی ئیمان ناوبردەوە

بەومەرجەی لە هەموو ڕکاتێ لەو دوو ڕکاتە جارێک سوورەتی « قەدر » بخوێنێو ، شەش یا حەوت جار سوورەتی (ئیخلاص) بخوێنێو ، (معوذتین) یەکی یەکجار بخوێنێو ، لەپاش سەلام دانەوە لەم دوو ڕکاتە سێجار بڵێت : « اللهم سددني بالايمان واحفظه علي في حياتي و عند وفاتي »و دە جار ئایەتی « ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة ، انك انت الوهاب »و ، پێنججار ئایەتی « فاطر السماوات والارض انت وليي في الدنيا والآخرة ، توفني مسلما ، والحقني بالصالحين » بخوێنێ •

دوو ڕکات سونەتی ڕاتیبەی پاش نوێژی عیشا بەقەدەر دووڕکات نوێژ لە شەوی (قەدر)دا خێری هەیەو ، نوێژی (وتر) لەپاش ئەم سونەتەی پاش نوێژی عیشا زۆر شەرەفو پایەی بەرزی هەیە ؛ بۆیە خودای گەورە لەسەر حەزرەتی واجب کردوە ، (د • خ)و ، ئیمام ئەبوحەنیفە لایوایە کە لەسەر هەموو ئوممەت واجبە • بێگومان هەر موسوڵمانێ ئەم نوێژی وەترە بکات خودای گەورە لێی ڕازی دەبێ •

حەزرەت (د خ) فەرموویەتی : ــ لە شەودا زۆر مەخەون ، چونکە خەوی زۆر لە شەودا دەبێتە هۆی فەقیریو لاتی لە ڕۆژی قیامەتدا •

یەکێکیتر لە سونەتەکان نوێژی « تهجد » واتە : شەونوێژە ، ئەم نوێژە لای کەمی دوو ڕکاتە ، بەڵام لای زۆری دیاری نەکراوە ، واتە : ئەگەر بتوانێ تا صەد ڕکات یا زیاتر بکات بە نیەتی (تهجد) دروستە • نیەتی ئەمنوێژە ئەوەیە بە زمان لەگەڵ موافەقەتی دڵدا بڵێت :[نیەتمە دوو ڕکات سونەتی شەونوێژ بۆ خودای گەورە دەکەم « الله اكبر »] یا بە عەرەبی بڵێت : [أصلى سنة صلاة التهجد ركعتين لله تعالى ، الله اكبر]• هەروەختێ لە خەو خەبەریبوویەوە لە شەودا شەونوێژ سونەتە ، بەڵام

گەورەتر ئەوەیە کە لە سێیەکی دوایینی شەودا بێ ئەگەر وا بۆی ڕێک نەکەوت با لە نیوەی دووەمی شەودا بێ •

دەگێڕنەوە : کە مرۆڤ نووست شەیتان سێ گرێ لەسەری دەدا ، واتە : سێ کەلیمەی نابادی موافقی ئارەزووی نەفس دەخاتە دڵیەوەو ، پێی دەڵێ « بنوو » ، « کاتیشەوە » ، « شەو درێژە » مەبەستی ئەوەیە بە هیوای ئاسایشی لەشەوە خەوێکی درێژ بۆ خۆی مسۆگەر بکاتو ، خەیاڵی هەستان بۆ شەونوێژ یا زوو هەستان بۆ نوێژی سبەینی لەبیری خۆی بباتەوە ، جا کاتی مرۆڤ خەبەری بوویەوە کە ناوی خودای هێنا یەکێ لەو سێ گرێیانە دەکرێتەوە ، ئەگەر دەستنوێژی گرت گرێی دەووەم دەکرێتەوە ، خۆ ئەگەر دوو ڕکات نوێژی کرد گرێی سێهەمیش ئەکرێتەوەو ، سێبەری شەیتانی لەسەر هەڵدەگیرێ • جا پاش ئەوەی کە نووستەوەو لەگەڵ بانگی بەیانیدا خەبەری بوویەوە تەماشا دەکات دڵێ پاکو ڕووناکو لەشی سووکو سینگی گوشادەو طەبیعەتی خۆشەو ، بەئاسانی دەڕوا بۆ دەستنوێژو نوێژەکەی سبەینێشی دەکاتو ، بە پیرۆزیو بەختیاری پەرستیاری خودای گەورە دەکات ، ئەمە هەمووی بەهۆی نوورو بەرەکەتی ئەو شەونوێژەوە بوو کە بەجێیهێنا ، تەنانەت ئەگەر لەشیشی ناساغ بێ بەهۆی شەونوێژەوە ناساغییەکەی بەرە بەرە کەمدەبێتەوە ، هەتا خودای گەورە بەتەواوی شیفای دەدات • بەپێچەوانەوە ئەگەر لە کاتی نووستندا بڕیاری ئەوەی نەدا کە شەو هەستێو شەونوێژ بکاتو سبەی زوو ئامادە بێ بۆ نوێژی سبەینێ ، ئەوە لەشی قورس دەبێو ، کە سبەی خەبەری دەبێتەوە لەو دڵڕووناکیو سینەگوشادیو شادمانییەی کە وتمان بێبەش دەبێت •

براینە ! پیاوچاکانی لەمەوپێش لە جیبەجێکردنی شەونوێژدا گەلێ ڕەغبەتیان بووەو ، لە سایەی پیرۆزیی شەونوێژەوە لەگەلێ تاریکیی

دینیو دنیایی خودا پاراستوونی ، واته : له بەلاو دژواریی دینیو دنیایی پارێزراو بوون ؛ چونکه شەونوێژ وەکو بارانی بەهاره ، ئاگری رقو قینی خودای گەوره له ئوممەت دەکوژێنێتەوه • هەروەها شەونوێژ دەبێته کەفارەتی گوناهی خاوەنەکەیو ، له تێکەڵیی تاوان دەپارێزێو ، دەبێته هۆی چارکردنی تاریکیو گەرمیی گۆڕو ، ئاگری دۆزەخ له ئینسان دووردەخاتەوه ؛ کەوابێ وا چاکه کاتێ که سێ سەعاتو نیو له شەو مابێ پیاو له خەو راستبێتەوەو دەستنوێژ بگرێو سەعاتو نیوێک خەرێکی نوێژ بێو ، ئیتر چەندی لەشەو دەمێنێ بخەوێتو ، به یەکێ بڵێت که بانگی بەیانی درا خەبەری بکاتەوه ، تا ماوەیەك لەسەر ئەم حاڵه دەوام بکات ئیتر خووی پێوه دەگرێتو ، هەر له خۆیەوه لەکاتی نوێژدا خەبەری دەبێتەوه •

ریوایەت کراوه که حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : ـ « أشرف امتي حفظة القرآن وأصحاب الليل » واته : گەورەتری ئوممەتی من ئەوانەن که قورئانیان لەبەرەو ، ئەوانەن که شەو بێدارنو شەونوێژ ئەکەن •

نوێژی « ضحى » ـ چێشتەنگا ـ سوننەته ، که لای کەمی دوو رکاته • دیاره چوارکات له دوو خێری زۆرترەو هەشتیشس له چوار خێردارتره ، هەروەها دوازده رکات گەلێ باشتره •

جا ئەگەر مرۆڤ نوێژی سبەینێ به جەماعەت بکاو ، خۆی به قورئان خوێندنو بیرکردنەوه له کاروباری قیامەتەوه خەریك بکاتو ، قسەی دنیایی نەکات هەتا کاتی چێشتەنگا ، ئەنجا دوو رکات سوننەتی چێشتەنگا بکات ، خێری یەك حەجو یەك عەمرەی تەواوی بۆ دەنووسرێ ، حەزرت (د • خ) له کاتی بەیانی خێری ئەو موسوڵمانەدا

دووجار کەلیمەی (تام تام)ی دووبارە کردەوە هەتا بزانن کە ئەو خێری حەجو عەمرەیە بەتەواوی بۆ دەنووسرێت • بەخ بەخ لەم دەوڵەتو دارایی‌یە دینیە ، کە لە هەموو رۆژێکدا بە صەرفی کاتێکی کەم لە خوداپەرستیدا خێری حەجو عەمرەیێکی تەواوی بۆ بنووسرێ ، بێ‌گومان زەرەرمەند کەسێکە کە ئەم خێرە باشە لە دەستی خۆی دەربکات • ئەم دوو رکاتە کە لەپاش هەتاوکەوتن‌و بەرزبوونەوەی رۆژ دەکرێت‌و ، من بە سوننەتی چێشتەنگام دانا ئەهلی تەریقەتەکان بە نوێژی (اشراق)ی ناوئەبەن ، واتە : نوێژی هەتاودەرچوون •

براکانم ! بزانن کە لە لەشی ئینساندا سێ‌صەدو شەصت جومگە هەیەو ، موافقی فەرموودەی پێغەمبەر (د • خ) هەمووکەس کە رۆژی لێ‌بوویەوە پێویستە بەرامبەر هەر جمگەیەك لەوانە خێرێك بکات ، جا ئەگەر دوو رکات نوێژی چێشتەنگا بکات لەباتی ئەو هەموە خێرانە جێ‌دەگرێت • جا ئەم فەرموودەیە دوو مانای هەیە ، یەکەم : ئەگەر ئەو سێصەدو شەصت خێرە بکات دەبنە هۆی چارکردنی ئەو دەردو بەلایانەی کە روودەکەنە ئەو سیصەدو شەصت جومگانەی لەش • دووەم : ئەو خێرانەی کردنی هەمووی بۆ دەنووسرێت • بە هەرحاڵ ئەم دوو رکاتە نوێژە ، ئەم سوننەتی چێشتەنگایە جێگەی هەموو ئەوخێرانە دەگرێتەوە •

لە حەدیثی قودسیدا هاتوە : کە خودای گەورە دەفەرموێ : ئەی ئادەمزاد ! بێزار مەبە لە بەجێ هێنانی چواررکات نوێژ لە سەرەتای رۆژەوە ، کە ئەو چوار رکاتەت کرد دەبنە کەفارەتی گوناهەکانی‌ترو ، من کیفایەتی تۆ ئەکەم، واتە : ئەوەندە خێرت بۆ دەنووسم کە بەست بێت ، مەبەس لەم چوار رکاتە دوو رکات سوننەتی پێش نوێژی بەیانی‌یە

لەگەڵ دوورکات نوێژی بەیانیدا کە کیفایەتی ئینسان ئەکەن بۆ کەفارەت •

ریوایەت کراوە : « الثابت في مصلاه ابلغ ممن يضرب في الافاق ، او كما قال » واتە : کەسێ کە هەموو رۆژی لەبەر فەرمانی خودای گەورە نوێژەکەی سبەینێو سوننەتەکەی بکاتو ، لە شوێنەکەی خوێدا دابنیشێت خەریکی یادی خوداو خوێندنی قورئانی پیرۆز بێت تا هەتاو دەکەوێ ئەوە رزقو رۆزی لەلایەن خوداوە لەوکەسە زۆرتر بۆدێ کە نوێژەکانی ناکاتو ، هەر لە سبەینێوە لە ماڵی خۆی دەردەچێت بە ئەملاو ئەولای دنیادا دەسوورێتەوە لەپێناوی رۆزی پەیداکردندا •

ریوایەت کراوە : سێ شت لەگەڵ سێ شتدا کۆنابنەوە : گوناه لەگەڵ تەوبەو پەشیمانیدا ، دەوڵەمەندی لەگەڵ زیناکردندا ، گەدایی دنیا لەگەڵ نوێژی چێشتەنگادا •

دوو رکات (تحية المسجد) واتە : نوێژی دیاریی مزگەوت سوننەتە ، یانی : کاتێک ئینسان رۆیشتە ناو مزگەوتەوە سوننەتە دوو رکات نوێژ بکات بە نیەتی دیاریی مزگەوت • حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : دەترسم ئوممەتی من بگەنە پایەیەک لە غەفلەتو بێئاگایی لە دین کە چوونە ناو مزگەوتەوە نوێژی (تحية المسجد) نەکەن •

هەروەها چوار رکات (صلاة التسبيح) سوننەتە ، حەزرەت (د • خ)ئەم نوێژەی بە عەبباسی مامی نیشانداو ، پێیفەرموو : مامی خۆم ! ئەتەوێ نوێژێکت فێربکەم هەرکاتێ بیکەیت بێتە کەفارەتی گوناهی بەرودواو کۆنو تازەو بچووکو گەورەو عەمدو خطأو ئاشکراو پەنامەکیو ، خودای گەورە لەو گوناهانە عەفوت بکات ؟ ئەی مامی خۆم ! هەموو رۆژی ئەو نوێژە بکەی باشە ، ئەگەر بۆتنەکرا هەموو

جومعەیەك ، ئەگەر بۆت نەکرا هەموو مانگێ ، ئەگەر بۆت نەکرا هەموو ساڵێ ، هەر بۆت نەکرا لە عومری خۆتا جارێك . جا سەیر بکەن کە حەزرەت (د . خ) چەندێ بەتەنگی ئەو نوێژەوە بووەو ، چەندی مەبەست بووە کە عەبباسی مامی خێری ئەو نوێژەی لەکیس نەچێ با یەکجاریش بیکا لە عومری خۆیدا .

براکانم ! بزانن هەر عیبادەتێ کە حەزرەت (د . خ) فەرمووبێتی دەبێتە کەفارەتی گوناهەکان بەومەرجەیە کە گوناهەکان بچووك بنو لە گوناهە گەورەکان نەبن ، بەڵام بۆ ئەم (صلاة التسبیح)ە بە صەراحەت فەرموویەتی : دەبێتە کەفارەتی گوناهی گەورەو بچووکو ، پارێز کردنی لە کەبیرە نەکردوەتە مەرج ؛ بۆیە شێخ ئەحمەدی (ابن حجر) فەرموویەتی : لە پاش بیستنی چاکەو پایەو خێری ئەم (صلاة التسبیح) . هەرکەس تەرکی بکات مەعنای وایە کە سستو بێموبالاتە بە دینی خۆی .

ئەی خۆشەویستەکان ! بزانن : لەبەرئەوە من دەربارەی چاکەو خێرو ئادابو موبطیلاتی نوێژ ئەم هەموە نامەیەم نووسی کە لە باسی هیچ عیبادەتێکی ترا نەمنووسیوە چونکە نوێژ لە گەورەترین عیبادەتی بەدەنییەو ، هیچ عیبادەتێ بەقەدەر نوێژ جۆرو بەشی نیە .

هەروەها یەکێك لە سوننەتەکان سوننەتی دەستنوێژە ، کە دوو ڕکاتەو زۆرە ، ریوایەت کراوە کە حەزرەت « د . خ » فەرموویەتی : « من توضأ نحو وضوئي ثم ركع ركعتين لا يحدث فيهما نفسه الا بخير غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر » واتە : کەسێ دەستنوێژ بگرێ وەك ئەودەستنوێژەی منو ، دوو ڕکات نوێژ بکاو ، لەنوێژەکەیا لەگەڵ نەفسی خۆیا تەنها قسەی خێر بکات ، خودای گەورە لە گوناهانی پێشو ئەو

دەستنوێژەی خۆش‌دەبێت • سونەتە لە رکاتی یەکەمدا پاش سوورەتی فاتیحە ئەم ئایەتە بخوێنێ : « ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاءوك فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لوجدوالله توابا رحيما » وە لە رکاتی دووەمدا ئەم ئایەتە بخوێنێ « ومن يعمل سوء او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفورا رحيما » ••

سونەتی تەوبەش یەکێکە لە نوێژە سونەتەکان ؛ حەزرەت (د • خ)بە شێوەی وەصیەت بۆ ئوممەتی خۆی فەرموویەتی : هەرکەس بە قەزاو قەدەر گوناهێکی گەورەی کردو پەشیمان بووەوە لەو گوناهە ، دوو رکات (صلاة التوبة)بکات بە هێوای عەفوی خودای گەورە ، ئومێدە خوای گەورە لێی‌قبووڵ بکات‌و لەو گوناهەی ببوورێ •

نوێژی ئیستیخارەیش سونەتە ؛ حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : هەرکاتێ کارێکی دینی یا دنیایتان هاتە بەردەم نوێژی ئیستیخارە بکەن • هەرکەس ئەم نویژە بکات دەبێتە نیشانەی بەختیاری بۆی‌و ، هەرکەس نەیکا ئەو نەکردنە نیشانەی بەدبەختی‌یەتی •

یەکێکی‌تر لە نوێژە سونەتەکان نوێژی سووك‌کردنی گرانی‌ی کاتی گیانەڵایە ، (جلال الدين)ی سیووطی (ر • خ) دەگێڕێتەوە : هەرکەسێ دوو رکات نوێژ بکات لە بەینی نوێژی مەغریب‌و نوێژی عیشاداو ، لە هەر رکاتێکدا پێنج جار سوورەتی (زلزال) بخوێنێ پاش سوورەتی فاتیحە ، ئەوە لە کاتی سەرەمەگ‌دا گیانی بەئاسانی دەرئەچێ‌و سزای گۆڕی سووك دەبێ‌و تێپەڕینی لەسەر پردەکەی رۆژی قیامەت ئاسان دەبێ •

یەکێکی‌تر لە نوێژە سونەتەکان نوێژی پاراستنی ئیمانە ، ئەم نوێژە وەك لە نامەی عیبادەتدا نووسیم زۆر بەسوودە •

یەکێکی‌تر نوێژی دۆزینەوەی شتی گومبووە ، واتە ئەوکەسەی کە ماڵ یا شتێکی بەنرخ گومبکات دوو رکات نوێژی سوننەت بکا بەنیازی دەست‌کەوتنەوەی ئەو شتە گومبووەو ، لەپاش سەلامدانەوە سێ جار بڵێت : « اللهم هادي الضال وراد الضالة ! اردد علي ضالتك بعزتك وسلطانك فانها من عطائك وفضلك » ، بەلام پێویستە گەلێ جار ئەم نوێژەو ئەم دوعایە دووبارە بکاتەوە تا ئەو شتەی دەست‌دەکەوێتەوە .

یەکێکی‌تر نوێژی لەبەرکردنی قورئانی پیرۆزە . لە ئیمام (علي)یەوە (ر . خ)ریوایەت کراوە : کە رۆژێ لای حەزرەت سکالای بێحفظی خۆی کرد بۆ ئەوشتانەی کە دەیانکاتەبەر ، حەزرەت (د . خ) ئەمری فەرموو کە چوار رکات نوێژ بکات لە شەوی جومعەدا بە نیازی بەهێزبوونی حافیظە ، ئەم نوێژە بە دوو سەلامدانەوە ئەکرێ ، واتە : هەردوورکاتی بەسەلامێک ، لەرکاتی یەکەمدا پاش سوورەتی فاتیحە سوورەتی (یاسین)و ، لە رکاتی دووەمدا (حامیمی دوخان)و ، لە رکاتی سێیەمدا (الم سجده)ەو ، لە رکاتی چوارەمدا سوورەتی (مولك) بخوێنێ‌و ، پاش سەلامدانەوەش ئەو حەمدو ئەناو تەسبیحات‌و صەلەواتە کە لەپاش (صلاة الحاجه)وە ئەخوێنران بخوێنێ‌و ، لەپاشان ئەم دوعایە بخوێنێ : « اللهمارحمني بترك المعاصي ما ابقيتني وان اتكلف مالا يعنيني ، وارزقني حسن النظر فيما يرضيك عني ..، اللهم بديع السماوات والارض، ذا الجلال والاكرام والعزة التي لاترام ، اسألك يا الله يا رحمان يا رحيم ! بجلال وجهك ان تنور بكتابك بصري ، وان تطلق به لساني ، وان تفرج به عن قلبي وان تشرح به صدري ، وان تستعمل به بدني ، فانه لا يعينني على الحق غيرك ، ولا يؤتيه الا انت ، ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم .

هەر نوێژێ کە لە کتێبە شەرعەکاندا کەم بێ بەدرێژی عەرزم کردن‌و ، ئەوەی لە کتێبەکانی‌تردا زۆر باس کراون تەرکم کردن •

یەکێکی‌تر لە نوێژە سوننەتەکان (صلاة القبور)ە ، کە برێتیە لە دوو رکات نوێژ لە شەوی جومعەدا لە کاتی شەونوێژدا ، لە رکاتی یەکەمدا سوورەتی (کافرون)و ، لە رکاتی دوەمدا سوورتی (ئیخلاص) بخوێنێ‌و ، لەپاش سەلامدانەوە خێری ئەم نوێژە بنێرێ بۆ گیانی پاکی حەزرەت (د • خ)و بۆ گیانی باوكو دایکی‌و هەرکەس لە مردوانی خۆی ، درێژیی ئەم‌نوێژە لە باسی ئازاردانی دایك‌و باوك‌دا باس‌ئەکەین •

هەندێ لە ئەولیای طەریقەتەکان چەند جۆرە نوێژێکیان ریوایەت‌کردوە ، لەبەرئەوە کە ئیسنادەکانیان لاواز بوە زانایانی شەریعەت لێیان وەرنەگرتوون ؛ لەبەرئەمە ئەوکەسەی ئەو نوێژانە بکات نییەتی سوننەتی موطلەقیان لێ بهێنێ ، هەتا لەلای زانایانی ئایینیش دروست بن‌و دابمەزرێن • ئەو کەسانەی ئەو نوێژانە ئەکەن با ئەو ئادابە جێ‌بەجێ بکەن کە ئەولیاکان فەرموویانە ؛ هیواداریـن ئەو مەقصوودەی بۆیان دەکرێن بێنەدی •

یەکێکی‌تر لە نوێژە سوننەتەکان نوێژی (استعاذە)یە ، واتە : نوێژی بەخواپەناگرتن لە فیتنەی شەیتان‌و خراپکارانی انس‌و جن • ئەم نوێژە دوو رکاتە ، لە رکاتی یەکەمدا سوورەتی (فلق)و ، لە رکاتی دووەمدا سوورەتی (ناس) بخوێنرێ‌و ، لەپاش سەلامدانەوە ئەم دوعایە بخوێنرێ : « اللهم اني اعوذ بك وباسمك الاعظم وكلماتك التامة من شر كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة ، واعوذ بك وباسمك الاعظم وكلماتك التامات من شر (فلان وفلان •• الخ) »و ناوی ئەوکەسانە بهێنێ کە بە نەیارو دوژمنیان ئەزانی ، « واعوذ بك وباسمك الاعظم وبكلماتك التامات من سوء

الخاتمة وسوء خاتمة كل اموري ومن عذاب القبر والحشر ، واعوذ بك من شر ما يجري به الليل والنهار ، ان ربي على صراط مستقيم ، لا اله الا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم »

یەکێکی‌تر لەو نوێژانە نوێژی [استحباب]ە ، واتە : نوێژێ بۆ ئەوە دەکرێت کە یەکێک نوێژکەرەکەی خۆش‌بوێ چ بۆئەوەی قازانجی پێ‌بگەیەنێت ، یابۆئەوەی لە شەڕی پارێزراو بێت • ئەم‌نوێژە دوورکاتەو ، لە پاش سوورەتی فاتحە لە رکاتی یەکەمدا سوورەتی (واقعه)و ، لە رکاتی دووەمدا سوورەتی (اعلى) دەخوێنرێت ، ئەم نوێژە زۆر بەسوودە ، لەپاش سەلام دانەوە زۆر صەلەوات لەسەر حەزرەتی پێغەمبەر بدات (د • خ)و لەنێو صەڵەواتەکانیدا با ئەم صەڵەواتەیش بخوێنێ :«اللهم صل وسلم على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه صلاة تكون لك رضاء ولحقه وحق اصحابه اداء ولقلبي من عدم محبة لائقة بعزتك وبرسولك شفاء ، اللهم اجعل حبك احب الاشياء الي ، وخشيتك اخوف الاشياء عندي ، اللهم اذا اقررت عيون اهل الدنيا بدنياهم فأقر عيني برضائي لك ربا وبرسولك نبيا وبالتوفيق على طاعتك متلذذا بها ، واقطع عني لذائذ الدنيا بالنسك والشوق الى لقائك ، واجعل طاعتك في كل شيىء مني • اللهم ارزقني حبك وحب من تحبه وحب عمل يقربني الى حبك ورضاك واجعل اخلاصك احب الي من كل شيي سواك يا ذا الجلال والاكرام، اللهم يا ودود، انت الذي اعلنت سر المحبة والمودة في قلوب اهل الاسرار ، وانت الذي اكملت ذوات الطالبين بنور الانوار وتجليت بالعز والنور القائم على الارواح فالفت الاشباح، اللهم يسر ودك وسريان حبك في قلوب اصفيائك وانبيائك • أسألك ان تلقي اخلاصك في قلبي ، ثم تلقي ودي ومحبتي في قلب حبيبك محمد نبيك صلى الله عليه وسلم والسلام ، كما القيت الوحي في قلب حبيبك محمد صلى الله عليه وسلم فالق حبي في قلبه وارضه عني ، اللهم ثم سخر لي

روحانية اسم فلان وفلان باسمك الاعظم وسائر الاسماء الحسنى وبحق حبيبك صاحب الامة ، انك على كل شيء قدير • وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله واصحابه أجمعين آمين يارب العالمين •

یەکێکی تر لەو نوێژە سوننەتانە نوێژی شوکرو سوپاسە بۆ خودا ، ئەم نوێژە دوو ڕکاتە ، لە ڕکاتی یەکەمو دووهەمدا لەپاش فاتیحە یەکجار ئایەتی « ولان شكرتم لازيدنكم ، ولان كفرتم ان عذابي لشديد » یەکجاریش سوورەتی (کوثر)و سێجار سوورەتی (ئیخلاص) بخوێنێو ، لەپاش سەلامدانەوە ئەم دوعایە بخوێنێ : « الحمد لله على حلمه بعد علمه ، وعلى عفوه بعد قدرته •• اللهم اني احمدك واشكرك واثني عليك حمدا وشكرا وثناء يملأ الكون كله على ما عجلت لي عقوبتي بمعصيتي وما افضحتني بخطيئتي وغفلتي ، وعلى ما اوليتني من النعم التي لا احصيها ولا استحقها الا بفضلك وكرمك ، وعلى ما صرفت عني من النقم التي استحقها ، صرفتها عني بفضلك وكرمك • اللهم لك الحمد حمدا كثيرا خالدا مع خلودك ، ولك الحمد حمدا لا منتهى له دون علمك • ولك الحمد حمدا لا منتهى له دون مشيئتك ، ولك الحمد حمدا لا اجر لقائله الا رضاك ، ولك الحمد عند كل طرفة عين واقل من ذلك وتنفس كل ذي نفس واقل من ذلك ، وارجو رحمتك فلا تكلني الى غيرك طرفة عين ولا اقل من ذلك ، واصلح لي شاني كله بلا اله الا انت وحدك لا شريك لك ، تب علي واغفرلي • اللهم لك الحمد واليك المشتكى وانت المستعان ، وانت المستغاث ، وعليك التكلان ، ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم » •

ئەی خوشەویستەکانم ! بەوەدا کە داوای بەیان کردنی سوننەتەکانتان کردبوو بۆم دەرکەوت کە چاکەویستو خێرخواهن ؛ لەبەرئەوە بەپێویستمزانی ئەو کردەوەیە کە لە حەدیثی پیرۆزدا بە

(افضل) حسێب کراوە بەکورتی عەرزتان بکەم : لەپێش هەموو شتێکدا بزانن لەطاعەتدا ئەوەی کە واجب بێ ، وەکو نوێژی فەرزو رۆژوو حەجو عەمرەو شتیتر ، بەجێهێنانی خێری زۆرترە لە طاعەتی سوننەت • هەروەها شتێ کە حەرام بێ ، وەك شەراب خواردن ، دزی ، بە هەرجۆر زیان بەخەڵك گەیاندن ، نەکردنی خێری زۆرترە لە نەکردنی شتی (مکروە) • پوختەی قسە : بەجێهێنانی واجبو نەکردنی شتی حەرام خێرو ثەوابیان لە هەموو کردەوەیەکیتر زۆرترە ، بەڵێ کردنی واجبەکان لەناو خۆیاندا هەندێکیان لە هەندێکیان ثەوابیان زۆرترە ، هەروەها نەکردنی حەرامەکان هەندێکیان لە هەندێکیان ثەوابیان زۆرترە • پاش ئەمانە ئەوەی کە بە سوننەت دانراوەو ، لە فەرموودەی پێغەمبەردا بە (افضل) ناوبراوە ، خێری لە سوننەتەکانیتر زۆرترەو ، زۆرنو ژمارەیان ئاسان نییە •

لێرەدا دەرکەوت : مەبەس لەو کردەوەیە کە لە فەرموودەی حەزرەتدا (د • خ)بە (افضل) دانراوە ئەوەیە لەناو ئەو طاعەتانە کە فەضلیان هەیە ئەوەیان (افضل)ەو (فضل)ی زۆرترەو ، تەفصیلدانی مەوقووفە لەسەر بەیانی حەزرەت (د•خ)یا استنباطو استخراجی زانایانی ئایین بۆ ئەندازەی (فضل)و فەرقخستنیان لە بەینی کردەوەکاندا • بەڵام بێ یەكو دوو لەناو هەموو خاوەن (فضل)ێکدا (معرفة الله) لە هەموو خاوەن (فضل)ێ گەورەترە ، واتە : باوەڕکردن بە ذاتی خوداو صیفەتەکانی خودا ، ئەوانەی واجبن بۆیو ئەوانەی محاڵن بۆیو ، ئەو صیفەتانەی کە جائیزە ببن یا نەبن وەکو لە نامەی بیروباوەڕدا باسمان کرد • ئەمجار چاکترین کردەوە حەجی مەبروورە ، واتە : ئەو حەجەی لەگەڵ شتی ناڕەوا تێکەڵ نەبوبێو ، هەموو روکنو مەرجو ئادابی بەجێهاتبێ ، ئەمجار نوێژ لە سەرەتای وەختدا بە جەماعەت لەگەڵ

راوەستانی درێژو لە خواترسیو مل کەچ کردنو ئاگاداری‌ی دڵدا • پاش ئەمە ئەمر بە مەعرووفو رێگرتن لە خراپەو ، جیهادو ، خزمەتکردنی دایكو باوكو دڵخۆش کردنی موسوڵمانانو ، رزگار کردنیان لە قەرزاری‌و ، بەجێ‌هێنانی پێویستی‌یان • ئەگەرخوا مەیلی لێ بێت ئەمانە لە نامەی (جێ‌بەجێ کردنی پێویستی‌ی موسوڵمانان)دا باس‌ئەکەین ، پاش‌ئەمانە نان‌دان بە موسوڵمانان ، کە ئەمەش لە نامەی (سەخاوەت)دا بەیاد ئەکەین • هەروەها گفت‌وگۆی شیرین‌و قسەی خۆش‌و نەرم لەگەڵ موسوڵماناناو ، چاوپۆشی‌و لێ‌بووردن‌و خۆش خوویی لەگەڵیانا ؛ چونکە حەزرەتی پێغەمبەر (د • خ) فەرموویەتی : « الا ان حسن الخلق من اخلاق الله تعالى •• » پاش ئەمانە صیلەی رەحم ، واتە ، بەجێ‌هێنانی پێویستی‌ی خزمایەتی بە وتارو بە کردەوەو بە ماڵ ؛ چونکە رێگەی رەحم‌بڕین گوناهێکی گەورەیە ، هەروەها گوزەشت‌کردن‌و بووردن لەو کەسانە کە نامەردی‌یان لەگەڵتا کردوەو ، بەخشش بەوکەسانەی کە موحتاجی‌تۆن • ئەم بەخششە لە گەورەترین صەدەقاتە • ئەنجا دوور کەوتنەوە لە هەرشتێ کە حەرام بێت • هەروەها جیهادو خوێن رژاندن لە رێگای خودادا ، واتە : بۆ بەرزکردنەوەی کەلیمەی (توحید)و ئایینی پیرۆزی ئیسلام ، چ دوژمنی ئایین بکوژی‌و چ دوژمنی ئایین بتکوژێ ، هەروەها قوربانی‌کردن بە سەربڕینی هەر حەیوانێ کە زور دڵت پەیوەندی‌ی پێوە هەبێت ، وەکو مەڕو بزن‌و گاو مانگای باش ، چ سەریان ببڕی‌و ، چ بیانبەخشی •

لە فەرموودەی حەزرەت‌دا هەیە : « افضل القراء الحال المرتحل » او كما قال • هاوڕێکانی عەرزیان کرد : (حاڵ)و (مرتحل) کێ‌یە ؟ فەرمووی : ئەوکەسەیە کە قورئانی خەتم‌کردو گەیشتە دوایی گورج بگەڕێتەوە بۆ سەرەتای قورئان‌و ، لەوێوە دەست‌بکاتەوە بە خوێندنی •

ذیکرو تەسبیح‌و تەهلیلە لە حەسەناتن • باسی ئەمانەم لەنامەیەکدا بۆنووسیون • خێر کردن‌و رۆژووگرتن‌و بەندە ئازادکردن لە گەورەترین جۆرەکانی طاعەتەو باشترینی ئەوەیە بەندەی گرانبەها ئازاد بکات • هەروەها کۆمەکیی موسوڵمانان‌و چاکەکردن لەگەڵیاندا کردەوەی چاکن‌و خێریان زۆرە •

ئەوانەی کە فەرموودەی پێغەمبەر (د • خ) بە (افضل) ناوی بردوون ئەمانە بوون کە عەرزم کردن • والسلام علی من استمع الحق واتبعە •

نامەی حەڤدەهەم

باسی ئایین فێرکردنی مناڵە

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله • والحمد لله • والصلاة والسلام علی رسول الله وعلی آله وصحبه الهداة الی دین الله •

وبعد ! ئەی موسوڵمانە خاوەن بیروباوەڕە تەواوەکان ! ڕەحم بە منالی بچوکی خۆتان بکەن ، ڕەحم بە ژێردەستەکانتانو برادەرانتان بکەن هەتا ثوابی زۆرتان دەستبکەوێ • خۆشەویستەکانم ! بە نەصصی فەرموودەی پێغەمبەر (د • خ) ئەم نامەی منە لە هەموو دیارییەکی دنیایی باشترو بەسوودترە ، تەنانەت لە دیاری پادشاە بۆ پادشاە قازانجی زۆرترە ؛ چونکە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : « ما اهدی مسلم لاخیه هدیة افضل من کلمة حکمة یزیده الله بها هدی او یرده عن ردی » هەروەها حەزرەتی عومەر (ر • خ)هەموو کاتێ لە هاوڕێکانی پێغەمبەری دەپرسی (د • خ) : عەیبم چیە پێم بڵێن ، وە دەیفەرموو : « رحم الله امرء اهدی الي عیوبي »جا ئەیفەرموو : ئەم جۆرە دۆستانە زۆرکەمو نایابن •

براکانم ! بۆ خاتری ڕەزای خوداو پێغەمبەری خودا هەرکەس پەیوەندی پێتانەوە هەیە ، وەکو کوڕتان ، کچتان ، کوڕەزاو کچەزاتان ، خۆشکەزاتان ، منداڵی برادەرانو دۆستانتان ، هەتا مناڵنو نەکەوتوونەتە ناو دنیاو کاروباری ژیانەوە ، بە خۆتان یا بەهۆی زانایێکەوە ئادابی دینو قورئانی پیرۆزیان فێربکەنو ، بە هەموو جۆرێ لەمبارەوە هەوڵبدەنو ، هەرچەند ئەو مناڵانەش لە فیربوونی ئەو ئادابانە نەفرەت بکەنو لەسەرشانیان گران بێ ئێوە هەرگیز لەم کارە پیرۆزە بەسوودە کۆڵ مەدەنو ، لەبەر خاتری خودای گەورە خەریکی بن •

ریوایەتکراوە : حەزرەت (د•خ) فەرموویەتی : « علموا اولادکم سنتي وان کرهوا » واتە : ڕەفتارو گوفتاری من بە مناڵەکانتان بڵێنو فیریان بکەن ، هەرچەندە ئەو منداڵانە پێیان ناخۆش بێو لەسەر دڵیان گران بێ • بێ گومان هەرکەس لە ئێوە کەموکورتی بکا لە فێرکردنی ئادابی ئایینداا بە منداڵانی موسوڵمان ئەوە خەسارەتمەندە ، هەرکەس لە وەرگرتنی تەعلیماتی ئایین عاجزو ماندوو بێتو لەسەر دڵی گران بێ ئەوە باوەڕی بێهێزە ، چونکە لە حەدیثی پیرۆزی پێغەمبەرا هاتوە : کە گەورەترین خووڕەوشتی مرۆڤی موسوڵمان ئەوەیە کە لە بیستنی کاروباری ئایینی هەرگیز تێرنەبێ • با ئەو کەسەی کە فیرکردنی ئایینی لەسەرشان گرانە بگری بۆ خۆیو ، با خۆی بە زیانلێکەوتوو بزانێ •

بە تایبەتی لەناو هەموو ئادابی ئاییندا ناسینی خودای گەورەو ناسینی پێغەمبەرو زانینی ئادابی نوێژی جەماعەتو نوێژی بەتەنیا زۆر مهمە ، بۆیە ئەم شتانە زۆر بەبایەخەوە سەیر کراون •

ئێوە بیربکەنەوە هەرکەس لە ئێوە پیشەیەکی هەبێ ئەولادەکانتان فێری ئەو پیشەیە دەکەن ، هەتا لە پاشەرۆژدا بژین ، ئەی بۆچی بیر لەوە

ناکەنەوە کە ئەگەر ئەولادەکانتان فێری ئادابی ئایین نەبن‌و بە عیبادەتەوە خوونەگرن لە پاشەرۆژدا تەرکی هەموو ئادابی ئایین ئەکەن‌و ، گیرۆدەی سزای رۆژی قیامەت ئەبن لەگەڵ ئەوەشدا کە دنیا ماوەی کورتەو دەبڕێتەوەو قیامەتیش هەرگیز نابڕێتەوەو ، زۆرتر لە دنیا پێویستە بە گوێ‌پێ‌دان‌و تەماشاکردن • فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) : « ما مثل الدنيا في الاخرة الا كما يغمس احدكم اصبعه في البحر فانظر بم يرجع ؟ » واتە : نرخی دنیا لە چاو نرخی قیامەتدا وەکو ئەوەیە پەنجەیەك بکەیت بە دەریایەکداو ، دەری بێنیتەوە ، تەماشا بکە ئەو پەنجەیە چەندێ لە ئاوی دەریاکە لەگەڵ خۆیا دەهێنێتە دەرەوە ، دیارە ئەو ئاوە کە بە پەنجەکەوە دێتە دەرەوە شتێکی زۆر کەم‌و بێ‌بایەخە لەچاو دەریاکەدا ، دنیاش لەچاو قیامەتدا وەها کەم‌و بێ‌نرخەو ، بۆ ئەوە ناشێ کە ئینسان خۆی بۆ تەرخان بکات‌و خۆی بۆ ماندووبکات •

براینە ! ئەو گیانلەبەرانەی کە پێویستیمان بە فێرکردنیان هەیە بۆئەوەی سوودیان لێ وەربگرین ، پێویستە هەر بە منالی‌و بچووکی رایانبهێنین‌و فێریان بکەین ئەگەرنا کاتێ گەورە بوون سوودیان لێ وەرناگیرێت ؛ مەبەستم ئەوەیە بەقەدەر ئەو گیانلەبەرانە نرخ‌و بایەخ بۆ منالەکانتان دابنێن‌و بۆ فێرکردن‌و تالیمدانیان تێبکۆشن ، هەتا لە پێویستەکانی سەرشانی خۆیان ئاگادار بن‌و ، فەرزو سوننەتی خۆیان بزانن‌و ، لە دنیادا بە بەختیاری بژین‌و ، لە قیامەتدا بە سەربەرزی زیندوبنەوە •

خۆشەویستەکانم ! من لەم نامە بچوکەدا کەمێك لە روکنەکانی ئیسلام‌و لقەکانی ئیمانتان پێ رادەگەیێنم‌و ، کەمێ لە گەورەیی قورئانتان بۆ دەنووسم بە هیوای ئەوەی خودای گەورە لە قیامەتدا پایەو پاداشی گەورەمان بۆ دابنێت •

پێغەمبەر (د • خ) فەرموویەتی : « اذا حمل رجل كلمة من اللـه الی اخیه المسلم كان له خیرا من حجة وعمرة ومن عبادة سنة » واتە : یەکێ فەرموودەیەکی خوای گەورە ببات بۆ برای ئایینیو تێیبگەیەنێت بۆئەوەی بیکا بە بیروباوەر بۆیو لەسەری دایمەزرێنێ ، تا رفتاری پێبکات ، ئەوە پاداشی زۆرترە لە حەجێكو عومرەیێكو خوداپەرستیی ساڵێك ؛ چونکە زانیاری بە خەڵك گەیاندن خێرێکی بەردەوامە ، شەخصەکە کە فێری دەبێت خۆی رەفتاری پێدەکاتو ، هەر کەسیش لەوەوە فێری ببێ رەفتارێ پێ دەکا ، هەروەها هەتا خودا مەیلی لەسەر بێ •

جا من بۆیە ئەمانەتان بۆ باسدەکەم هەتا برادەران هۆگری ئەم قازانجە بێنیهایەتە بن بۆ خۆیانو بۆ ئەولادیانو بۆ نەوەیان • منالەکانتان فێربکەن بەوەی کە هەرچی عالەم هەیە ، عەرشو کورسیو هەر حەوت طەبەقەی ئاسمانو هەموو عەردو ، بەهەشتو دۆزەخو هەرچی لەنێو ئەواندا هەیە هەمووی خودا دروستی کردوونو ، لە نەبوونەوە دەری کردوون بۆ بوون • هەروەکو دروستی کردون بە هەموویان دەزانێو ، لە کەمو زۆریان ئاگادارەو ، هەموو لەژێر زانینو ئاگاداریی خوادانو ، خودای گەورە ئاگای لە جمو جووڵو دامرکانو ئارام گرتنیان هەیە ، ئاگای لە کردارو گفتارو هەناسەو خەیاڵاتی دەروونیانە ، ئاگادارە لە هەرشتێ کە لە دڵی ئەواندایە ، تەنانەت هەتا خودای گەورە هەناسەو جوڵانەوەی ئەوان دروست نەکات بۆیان پەیدا نابێ •

زانایەك کتێبێ دادەنێت لەو شتانە ئاگادارە کە لەو کتێبەدا نووسیویە ، بێ گومان خودای گەورە چاکتر لە ذەرڕاتی جیهان ئاگادارەو ، زانینی بە هەموو جیهاندا دەگات ، چونکە زانینی خودا لەگەڵ زانینی یەکێك کە

ئەو دروستی گردبێ هەرگیز بەراورد ناکرێت . هەر گیایەك ، هەر زەڕەیەك لەنێو رووبارێکدا، یا لە دەریایەکدا ، لە زەوی یا لە ئاسمان یا لە هەوادا هەموو ئەمانە بەجارێ لەبەر تیشکی زانینی خودادا روونو ئاشکرانو ، هەرگیز نابێت بەقەدەر زەڕەیەك شت هەبێ لە عیلمی خودادا نەبێت .

هەر رزقو رۆزی‌یەك بۆ هەر گیانلەبەرێ هەبێ ، لە کەم هەتا زۆر ، لە حەلاڵو حەرام ، هەموو لە لای خوداوەیە ؛ رۆزی‌دەهەندەی هەموو گیاندارێکو هەموو خاوەن‌هەناسەیێکە ، هەر رۆزی‌یەکی بۆ هەر نەوعێ بڕیارداوە جۆرە تامو لەززەتێکی تێدا داناوە ، هەتا ئەو خاوەن‌رۆزی‌یە سوودی لێ وەربگرێ ، هەموو خاوەن رۆزی‌یەك بە رۆزی‌ی خۆی دەگاتو ، کەس ناتوانێ رۆزی کەس بخوات . تەنانەت بۆ هەموو دارو گیایەك رزقێك بڕیاردراوە لە ئاوو غەیری ئاو ، دیارە کاتێ ئەو رزقەی لێ بڕا وشك دەبێت . هەروەها بۆ هەرجۆرێك لەوانە ذیکرو تەسبیحێکی داناوە کە مانەوەی ئەو شتە لەسەر ئەو ذیکرو تەسبیحەیەو ، هەرکاتێ ئەو ذیکرەی نەما وشك دەبێو ، تا ئەو ذیکرو یادەی هەبێ کەس ناتوانێ بیبڕێو هەرگیز وشك نابێ . ئا بەم‌جۆرە گەورەیی‌و پایەبەرزی‌ی ذیکری خودای گەورە دەردەکەوێ .

خودای گەورە هەرچی بیەوێ دەتوانێ بیکاتو ، هەر خودا دەتوانێ سوود یا زیان بگەیەنێت بە هەرکەسو بە هەرشتو ، کەس ناتوانێ بە بێ خواستی خودا سوود بە کەس بگەیەنێتو زیان لە کەس بدات . هەموو جیهان ناتوانن باڵی مێشوولەیەك دروست بکەنو ، بە بێ خواستی خوداو توانای ناتوانن باڵی مێشوولەیەك هەڵبکەنن .

خودای گەورە بێ وێنەو بێ هاوبەشە ، واتە : هەرچەند ئینسان

بیر بکاتەوە کە خودا ئەمەیە یا ئەوەیە ئەو بیرە بێ‌سوودەو بە خودا ناگات ، چونکە بیرو خەیاڵی تەنها پەیوەندی بە جیسمو جیسمانی‌یەوە هەیەو ، هەرچی جیسمانی بێ دروست‌کراوەو لاوازەو خوا دوورە لەوانەوە • هەر لەبەرئەمەیە زاناکان فەرموویانە : « کل ما خطر ببالك فالله بخلاف ذلك » واتە : هەرچی بەدڵتا ڕادەبوورێ خودای گەورە ئەوە نیە •

خودا (قەدیمو باقی)یە ، واتە : هەربووەو هەر ئەبێو ئەمێنێتەوەو ، ئەو هەموو گیان‌لەبەرێ ئەمرێنیو ، کەس ناتوانێ ئەو بمرێنێ • خودای گەورە (مەکانی نیە) واتە : جێگیر نیە لە شوێنێکدا ، بەڵکو هەرچی کەونو مەکان هەیە ، وەکو عەردو ئاسمان ، بە قودرەتو توانای ئەو ڕاوەستاوە ، بە بێ‌ئەوەی لە جێگەیەکدا بێ یا لەسەر کۆڵەکەیەك ڕاوەستابێت ، کەواتە مادام هەرچی جێگەو مەکانی هەبێ خودا دروستی کردوە سەیر نیە بڵێین : خودا جێگەو مەکانی نیەو نایەوێت ؛ چونکە ئیحتیاجی تێکرا نیشانەو صیفەتی داماویو بێ‌هێزی‌یەو ، خودای گەورەش بەهیچ‌شت نیازمەند نیەو ، بۆ هیچ شت دانەماوەو ، بەسەر هەموو شتێکدا دەستی دەڕوات ، کەوابێ جێگەی ناوێ •

هەرچی وا لە ئاسمانو عەردو دەریاو رووباردا هەموو خودا دروستی کردوونو ئاگاشی لە هەموویان هەیەو ، لە هیچ شوێنێکدا نیە ، ئەوەی کە خەڵك لە کاتی پاڕانەوەو نزادا دەستو روو لە عاسمان بەرز دەکەنەوە مەعنای ئەوە نیە کە خودای گەورە لە عاسماندایە ، خودای گەورە لە هیچ شوێنێکدا جێگیر نیە ، بەڵکو لەبەرئەوەیە کە ئەمری خوداو وەحی لە جیهانی مەلەکووتەوە دێت بۆ عەرد بۆ لای پێغەمبەران (د • خ) ، هەروەها هەرچی خێرات پەیدا دەبێت وەکو باو بارانو هەتاوو ، ئەو شتانەی کە هۆی ئاسایشی ئەهلی سەرعەردن ، لە لای

بەرزی‌یەوە دائەبەزێو ، بە بیروباوەڕی مرۆڤ بەرزی موناسبە بۆ پایەی خودای گەورە ، واتە : بەپێی نەریتو عادەت بەرزی بۆ گەورەیەو نزمی بۆ بچووکە ، ئەگینا خودای گەورە لە هەموو جێگەیەکدا حازرەو ، پێویستی بە جێگە نیە ، ئەی لەپێش دروستکردنی عەرشو کورسی‌و ئاسمانو زەوی‌دا ، لەوکاتەدا کە هیچ مەکانێکی دروست نەکردبوو ، لەکوێ بوو ؟ دیارە لە بناخەدا خودای گەورە پێویستی بە شوێن نەبوەو ئیستەو لەمەوپاشیش پێویستی پێی نیە •

لەلایەکی‌ترەوە عالەمی ئاسمان پاکە لە تاوانو تاوانبارانو ، ئەوانەی لە ئاسماندان بەقەدەر تۆزقاڵێك بێ‌گوێ‌یی‌و نافەرمانی‌ی خودای گەورە ناکەن ، هەروەکو خودا دەربارەی فریشتەکان دەفەرموێ : « لا یعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون » ئەم ئایەتە پیرۆزە دروشمی گەردن‌کەچی‌ی ئەوانە •

خودای گەورە بە هەموو شتێك دەزانی‌و ، تۆزقاڵێکی لێ ون‌نابێت • ئێمە کە بەندەیەکی بێ‌هێزین ئاگامان لە موڵكو ماڵی خۆمان هەیە ، ئیتر چۆن خودای پەروەردگاری جیهان ئاگای لەو شتانە نابێ کە خۆی دروستی کردوون ؟ بێ‌زانیاری‌و بێ‌ئاگایی خەوش‌و کەمی‌یەو بۆ پایەی خودای گەورە ناشێت •

خودای گەورە (قیوم)و راگری جیهانەو ، هەموو ئەرواحو ئەشباحو هەموو گیانو گیان‌داری خۆیانو پەیوەندی‌یان هەموو بە هێزی تەوانایی خودا راگیراونو راگیر دەبنو دەپارێزرێن •

خودا مالیكو خاوەنەو ئێمە مەملوکین ، بەگوێ کردنو فەرمانبەرداری لەسەر شانمان واجبە ، پێویستە هەمووکات ئامادەو ملکەچ بین بۆ جێ‌بەجێ‌کردنی فەرمانی ئەو خودای پەروەردگارە •

پێویستە بزانین : پێغەمبەری ئێمە ، واتە : ئەوکەسەی کەخودا کردوویە بە رەهبەری ئێمەو ، لەلایەن خوداوە ئەمری پێ‌کراوە راهنموونیمان بکات ، ناوی (محمد)ە (د • خ) لە نەتەوەی عەرەبەو لە هۆزی قورەیشە ، باوکی ناوی (عبدالله)یەو ، دایکی ناوی (آمنە)یەو ، باپیری ناوی (عبدالمطلب)ەو ، باپیرە گەورەی ناوی (هاشم)ە • ئەمانەو رشتەی ئەمانە لە پیاوە گەورەکانی عەرەب بوونو ، لەناو هۆزی خۆیاندا سەربەرز بوونو ، لەسەر یاسای نیکاح یانی ژن‌مارەکردنو بەجێ‌هێنانی یاسای خانەدانە بەنرخەکان بوون •

ئەم پێغەمبەری ئێمە (د • خ) لە شاری مەککە لەدایك بوەو ، لە تەمەنی چل ساڵیدا بوە بە پێغەمبەری خوداو رەوانەکراوە بۆ تەمێ‌کردنی (انس)ۆ (جن) واتە : بۆ ئەوەی کە رێگەی ئیسلامو خوداناسیو خووڕەوشتی بەرزیان نیشان‌بدات • پاش ئەوەی کە بوو بە پێغەمبەر هەتا سیانزە ساڵ لە شاری مەککە مایەوە ، جا لەسەر ئەمری خودا لە شاری مەککە دەرچوو کۆچی‌کرد بۆ شاری مەدینە ، دە ساڵیش لە شاری مەدینەی مونەووەرە مایەوە ، ئەنجا لە تەمەنی (٦٣) ساڵی‌دا لەم شارەدا کۆچی دوایی کردو ، هەر لەوێش دەفن‌کراوەو قەبری پیرۆزی لەوێیە •

تا ئایینی پیرۆزی ئیسلام لە عەربستاندا بڵاو نەبوویەوە پێغەمبەر وەفاتی نەکردو ، کاتێ کە وەفاتی کرد ئایینی ئیسلام لە حیجازو یەمەن‌دا بڵاو بووبوەوە ، ئەنجا پاش وەفاتی ئەو حەزرەتی ئەبوبەکری صیدیق کرا بە جێ‌نشینیو ، پاش وەفاتی حەزرەتی ئەبووبەکر حەزرەتی عومەری کوڕی خەططاب کرا بە جێ‌نشینو ، پاش شەهید بوونی حەزرەتی عومەر حەزرەتی عوثمانی کوڕی عەففان کرا بە جێ‌نشینو ، پاش

شەهیدبوونی ئەویش حەزرەتی عەلیی کوڕی ئەبو طالیب بوو بە جێنشین‌و ، لە پاش شەهیدبوونی حەزرەتی عەلیی ، حەزرەتی حەسەنی کوڕی حەزرەتی عەلیی بوو بە جێنشین • ئەم پێنج‌ذاتانە خەلیفەو جێنشینی حەزرەتی پێغەمبەر بوون‌و (د • خ)و‌پێ‌یان دەوترێ : « **خولەفای** راشیدین » [ر • خ] •

پێویستە باوەڕتان وابێ ، هەر چەند پێغەمبەر (د • خ) بە زاهیری وەفاتی کردوەو لە قەبرا دەفن‌کراوە ، بەڵام حەزرەتی پێغەمبەری خۆمان‌و پێغەمبەرانی‌تر لە قەبردا زیندوون‌و جۆرە حەیاتێکیان هەیە کە تەنها خوا چۆنیەتی‌ی ئەو زیندوویەتیە دەزانێ • هەروەها پێغەمبەران لە قەبردا نوێژ ئەکەن ، تەنانەت هەندێ لە (ئەولیا) بە (**موکاشەفەی قەلبی**) لە کاتی نوێژدا دەنگی قامەت‌کردنی حەزرەتیان لە قەبردا بیستوە •

ئەوەش بزانن : لە رۆژی قیامەت‌دا ، کە ماوەی پێنج صەد ساڵ خەڵك لە سارای مەحشەردا رادەوەستن‌و ، هیچ کەس لە ئینس‌و جن ، گەورەو بچووك مەجاڵی حەسانەوەی نیە ، بەڵێ لەو رۆژەدا پێغەمبەری خۆمان شەفاعەت دەکات‌و ، بە شەفاعەت‌و تکای ئەو هەموو موکەللەفەکان بۆ مەیدانی لێپرسینەوەو دیوانی داوەری‌ی خوای گەورە دەبرێن •

شایانی زانینە کە حەزرتی (محمد المصطفی) ـ د • خ ـ لەگەڵ ئەوەدا کە بەندەی خودایەو عەبدێکی بێ‌دەستەڵاتە ، لە پایەدا لە هەموو مەخلووقێکی خودا گەورەترەو پایەی بەرزترە • پێغەمبەرە پێشووەکان هەریەکە بۆ سەر قەوم‌و ئەممەتێك رەوانەکراوەو دینەکەی لەپاش خۆی بە هاتنی پێغەمبەرێکی‌تر نەسخ‌بوەتەوە • بەڵام پێغەمبەری ئێمە حەزرەتی (محمد المصطفی) دروودی خودای لێ‌بێ خودا رەوانەی کردوە بۆ سەر هەموو چین‌و هەموو نەتەوەیەك لە جیهان‌دا بۆ ئەهلی

هەموو شارو لادێیەك • دینەکەی هەتا ڕۆژی قیامەت پایەدارەو ، پێویستە لەسەر هەرکەسێك کە ناوی پێغەمبەر (د • خ)بیسێ ئیمانی بێبهێنێو ، پەیڕەوی شەریعەتو ئاینەکەی بکات •

ئیمانو ئیسلام ئەوەیە کە بە دڵ باوەڕت بێ بە هەرچی کە حەزرەتی (محمد المصطفى) لە لایەنی خواوە هێناویەتی بۆ ڕێنموونیی ئیمەو ، بە زبان دوو ڕستەی شەهادەت بڵێیت : [اشهد ان لا اله الا الله ، واشهد ان محمدا رسول الله] لەگەڵ بەجێهێنانی کردوەی ئیسلام بە ئەندامە ئاشکراکانی لەش ، بۆنموونە : نوێژ بکەیت ، ڕۆژوو بگریت ، زەکات بدەیت ، ئەگەر دەستتڕۆیشتو توانای مالیو بەدەنیت هەبوو حەج بکەیت • هەروەها ئەوانەی کە خودای گەورە حەرامی کردوون ، وەك پیاوکوشتنو زیناکردنو شەرابو عارەق خواردنەوەو ماڵی خەڵك داگیرکردنو حەرامەکانیتریش ، تەرك بکەیت • پوختەی قسە : بەم سێشتە [باوەڕ کردن بەوەی پێغەمبەر لای خوداوە هێناویەتیو ، وتنی دوو ڕستەی شەهادەتو ، جێبەجێکردنی کارە ئاینییەکان بە لەش] ئیمان تەواو دەبێت • دیارە باوەڕکردن بەوەی حەزرەتی محمد (د • خ)لای خوداوە هێناویەتی ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە : ـ

١ ـ باوەڕ بە مەلائیکە ، واتە : باوەڕت بێ کە لە ئاسمانو عەرزدا گەلێ فریشتە هەن خەریکی بەجێهێنانی فەرمانی خودانو ، هەمیشە لە یادی خوادانو تەسبیحاتی دەکەنو ، لەم یادو تەسبیحاتە هەرگیز تێر نابن • ئەم مەلائیکانە جیسمیان نوورانییەو گوناه ناکەنو نێرومێیان نیەو زاوزێ ناکەن •

٢ ـ باوەڕ بە پێغەمبەرانی خودا ، لە حەزرەتی ئادەمەوە تا حەزرەتی (محمد) کە دواپێهێنراوی پێغەمبەرانە • لەناو ئەو پێغەمبەرانەدا بە

فەرموودەی حەزرەت (د • خ) (٣١٣)یان خاوەن شەریعەتن ، واتە : ئەمریان پێ کراوە فەرمانی خودا بە خەڵک ڕاگەیەنن • لەم ژمارەیە (٢٦) لەقورئاندا باس کراونو ناوبراون : [ئادەم • ئیدریس • هوود • صالح • نووح • ئیبراهیم • لووط • ئیسماعیل • ئیسحاق • یەعقووب • یووسف • ئەییووب • یوونس • ئیلیاس • ئەلیسەع • ذوولکیفل • شوعەیب • مووسا • هاروون • داوود • سولەیمان • زەکەریا • یەحیا • عوزەیر • عیسا • محمد المصطفی صلی الله علیهم وسلم] • ئەمانە هەموو خاوەن شەریعەتن •

٣ ــ باوەڕ بەو کتێبانە کە خودای گەورە بە جیبرائیلدا بۆ پیغەمبەرانی ناردوون ، کە (١٠٤) کتێبن : (٣٠) بۆ ئیدریس (٥٠) بۆ شیث کە پێغەمبەر (د • خ) ناوی بردوە • (١٠) بۆ حەزرەتی ئیبراهیم • تەورات بۆ مووسا • زەبوور بۆ داوود • ئینجیل بۆ عیسا • قورئان بۆ حەزرەتی محمد المصطفی علیهم الصلاة والسلام •

٤ ــ باوەڕ بە ڕۆژی (قیامەت) •

لە جوملەی باوەڕ بە دینی پێغەمبەرە (د • خ) باوەڕ بە ئازاروسزای گۆڕ ، واتە : مرۆڤ پاش مردن لەگۆڕدا بشاردرێتەوە یا لە دەریادا ون بێ یا بسووتێنرێ یا بدرێ بەدەم ئاوەوە لە هەموو ئەم حاڵەتانەدا ئەگەر لە ماوەی ژیانیدا مرۆڤێکی موسوڵمانو کردەوە باش بووبێ لەپاش مردن دەکەوێتە شادیو خۆشیو ڕابواردنی وەهاوە کە شایانی مرۆڤی باش بێ • خۆ ئەگەر لە ماوەی ژیانیدا مرۆڤێکی بەدرەفتار بووبێ ئەوە بە قەدەر ڕەفتارەکەی سزاو ئازار دەدرێ مەگەر خودای گەورە لێی ببووری •

هەروەها باوەڕ بەوەی کە ئەم دنیایە نامێنێ‌و هەرچی گیان‌لەبەری تێدایە هەموو دەمرن‌و ، لەوکاتەدا کە خودای گەورە بیەوێ هەموویان زیندوو دەکاتەوەو ، لە شوێنێکدا هەموو کۆدەکرێنەوە • زیندوبوونەوەکەیان لە عورفی شەرعدا پێی دەڵێن (بعث)و کۆبوونەوەکەیان پێی دەڵێن (حشر)و مەیدانی کۆبوونەوەکە پێی‌دەڵێن (محشر) • ئەنجا خودای گەورە موحاسەبەی هەموو خاوەن عەقڵێك دەکات کە لە دنیادا دەنگوباسی دین‌و ئایینی پێ گەیشتبێ‌و کردەوەی چاك‌و خراپیان بە تەرازووی کیشانەی خێرو شەڕ دەکێشرێت ؛ جا ئەوانەی کە کافر بوون هەر لەوێوە دەنێررێن بۆ دۆزەخ‌و لەوێ هەتا هەتایە دەمێننەوە ، ئەوانەش کە موسوڵمانن تاوانبارو بێ‌تاوان ئەمریان پێ‌دەکرێت کە بەسەر (سراط)دا گوزەربکەن •

سیراط پردێکە بەسەر جەهەننەمدا راکێشراوە لە موو باریکترەو لە ئەڵماس تیژترە • شوێن بازی هەموو موسوڵمانانە ، هەرکەسێ کردەوی باش بووبێ بەپێی باشیی کردەوەکەی بەسەر ئەوپردەدا تێدەپەڕێ ، هەندێ وەکو بروسکە ، هەندێکی‌تر وەك بای شەماڵ ، هەندێکی‌تریش وەك سواری تیژڕەو یا سواری عادەتی بەسەریا تێپەڕ دەکەن • ئەوانەش رەفتاریان بەد بووبێ ئەگەر عەفو نەکرابن لە پردەکەوە دەکەونە خوار بۆ ناو ئاگرەکەو بە قەدەر تاوانەکەیان سزا دەدرێن ، پاش ئەوە لە دۆزەخ دەردەکرێن‌و دەنێررێن بۆ بەهەشت •

هەرکەس لە دۆزەخ دەرچوو لەپێش ئەوەی بگاتە بەهەشت بە (حوض المورود) دەگات • ئەم حەوزە گۆلێکە لە دەرەوەی بەهەشتایە زۆر زۆر گوشادو پانە ، ئەوەندەی شەربە لە دەوروپشتایە لە ژماردن نایەت ، هەرکەس لەو ئاوە بخواتەوە هەرگیز تینووی نابێ‌و لە بەهەشتدا

هەر ئاوێك بخواتەوە تەنها بۆ لەززەتوەرگرتنەو لەبەر تینوویەتی نیە • جا کە لە (حوض المورود) دەرچوو دەڕوا بۆبەهەشتو هەمیشە لەسەر پایەو میزانی خۆی دەمێنێتەوە •

لە دەشتی مەحشەردا کاتێ کە خەڵك دەکەونە زەحمەتەوە پەنا بۆ هەر پێغەمبەرێ دەبەن بۆ تکاکردن کەس حازر نابێ تکایان بۆ بکات ، کە دێنە خزمەتی حەزرەتی (محمد المصطفی) ئەو تکایان بۆ دەکات •

کە مرۆڤ ئیمانی هێنا بەوەی کە حەزرەت (د • خ)لای خوداوە هێناویەتی بۆ بەرەی ئادەمزاد ئەبێ باوەڕیشی بەوە هەبێت کە ئەرکانی ئیمانو ئیسلام راستنو لە بناخەی ئایینی ئیسلامن ، دەبێ باوەڕی بێت بە واجیبێتیی پێنج فەرزەی نوێژ بەهەموو مەرجو روکنەکانیانەوە ، بەراستیش بیانکات • دەبێ باوەڕی بە واجیبێتیی رۆژووی رەمەزان بێ بە هەموو مەرجو روکنەکانیەوە ، دوور لەو شتانەی کە بەتاڵیدەکەنەوە ، ئەبێ ئەم رۆژوەش بگرێت•دەبێ باوەڕی بە واجیبێتیی زەکاتو سەرفیترە هەبێو بە نیەتێکی خاوێنو بێگەرد بەجێیبهێنێ • هەروەها باوەڕ بە واجیبێتیی حەجو بەجێهێنانی بەهەموو روکنو مەرجەکانیەوە بەشێکە لە ئیمان بەوەی کە پێغەمبەر (د • خ)لایخواوە هێناویەتی •

لە هەموو ئەم واجبانەدا بێجگە باوەڕ باسی بەجێهێنانمان کرد چونکە نیشانەی باوەڕبوون بەمانە ئەوەیە ئەوکەسە خاوەنئیمانە جێبەجێیان بکات ، کە ئینسانی موکەللەف واجباتی بەجێنەهێنا ئەوە مەعنای وایە یا بە ئێجگاری باوەڕی نیە ، یا باوەڕەکەی ئەوەندە بێهێزو لاوازە کە بە کەمترین شوبهە لادەچێت ، ئەمەش یەکێکە لە هۆیەکانی سەلبی ئیمان لە کاتی تەنگو چەڵمەی سەرەمەرگدا ، واتە : کابرا وەختی خۆی ئیمانو باوەڕی نەبوەو ، تەنها لەناو خەڵکدا خۆی بە خاوەنئیمان حسێب

کردوه ، دوایی لە سەرەمەرگدا باش دەرکەوتوە کە کابرا بێ‌ئیمان بوە ، یا خۆ باوەڕێکی لاوازو بێ نرخی بوەو ، بەهۆی وەسوەسەی شەیتان ئەو باوەڕە کەمەیشی لەناوچوەو لەئەنجامدا بەبێ‌ئیمان مردوە ، پەنا بە خوای گەورە •

هەر لەبەر ئەمەیە کە لەلای هەندێ لە پێشەواکانی ئایین ، وەك (شافعی) خودای لێ‌رازی‌بێ ، ئیمان‌و باوەڕ زیادو کەم دەکاو ، بەهێزو بێ‌هێز دەبێ • جا ئەو کەسە کە عەمەلی بە بەشێ لە ئیمان داناوە مەبەستی لە ئیمان ئیمانی تەواوە ، بینا لەسەر ئەوە کاتێ کە کردەوە نەبوو ئەصڵی باوەڕەکە دەمێنێ •

هەندێ رەخنە دەگرێ‌و دەڵێ : مادام کردەوە بەشێك بێ لە ئیمان کە کردەوە نەبوو ئیمانیش نابێ ، چونکە کە (جزء) فەوتا (کل)یش دەفەوتێ ، واتە : ئینسان کە عەمەلی نەبوو بە کافر حسێب دەکرێ •

وەڵامی ئەم رەخنەیە ئەوەیە کە عەمەل بەشێکە لە ئیمانی (کامل)و تەواو ، کە عەمەل فەوتا ئیمانی کامل دەفەوتێ نەك ئەصڵی ئیمان کە بریتی‌یە لە تەصدیق‌و باوەڕ بەوەی حەزرەتی محمد (د • خ)لە لایەنی خوداوە هێناویە •

لقەکانی ئیمان (٧٧)ن‌و ، ئەنجامی ئەم لقانە قازانجی ژیانی دنیاو قیامەتە بۆ موسوڵمان‌و ، بەهۆی ئەمانەوە باوەڕی بەهێزو تەواو دەبێ‌و ، بەمجۆرە موسوڵمانە دەڵێن موسوڵمانی تەواو •

پوختەی ئەم (٧٧)لقە باوەڕ بەحەق‌و راستی‌یە لەکردەوەدا • باوەڕ بەحەق (١٦) بەشی هەیە : (١) وەدەس‌هێنانی زانیاری‌یە ئایینی‌یەکان • (٢) ناسینی پەروەردگار • (٣) باوەڕ بە پاکی ئەو پەروەردگارە لە هەموو

کەم‌وکووڕی‌و خەوشێك • (٤) باوەڕ بە بوونی خۆی‌و صیفەتەکانی کە (حەیات‌و عیلم‌و ئیرادەو قودرەت‌و سەمع‌و بەصەرو کەلام)ن • (٥) دان‌نان‌و باوەڕکردن بە تاق‌و تەنیایی‌و بێهاوتایی خودای گەورە • (٦) دان‌نان‌و باوەڕ بەوە کە هەرچی غەیری خودایە بوون‌و نەبوونی بە قەزاو قەدەری خودایە • (٧) باوەڕ بە بوونی فریشتەکان‌و باوەڕ بەوەی کە لە هەموو تاوانێ پاکن‌و ، یەك دەقیقە لە یادی خودا غافڵ نین‌و ، لە پەرستگاری‌ی خودا کۆتایی ناکەن • (٨) باوەڕ بە هەموو پێغەمبەران‌و بە دوا پێغەمبەر کە حەزرەتی (محمد المصطفى)یە (د•خ) ، لەگەڵ دان‌نان بەوەدا کە هەموو ئادەمزادو پەری یەك بانگ‌کراوە بۆ خوداپەرستی لە لایەن ئەم پێغەمبەرەوە ، واتە پێغەمبەرەکانی‌تر هەریەك رەوانەکراوە بۆ ئوممەتێکی تایبەتی‌و دیاری ، بەڵام حەزرەت (د • خ)بۆ هەموو عالەم نێرراوە بە پێغەمبەری بەبێ جیاوازی‌و ، دەعوەتەکەی گشتی‌یە • (٩) باوەڕ بەوە کە هەموو پێغەمبەرەکان خاوەن موعجیزە بوون • (١٠) دەبێ بیروباوەڕی دەربارەی گشت پێغەمبەران باش بێت ، نەك وەك جوولەکە کە دوژمنی حەزرەتی عیساو حەزرەتی (محمد المصطفى) بوون • (١١) ئیمان‌و باوەڕ بەوە کە هەرچی غەیری خودایە هەموو (حادث)ە واتە لەپێشدا نەبوون‌و ، خودا لە نەبوونەوە دەری‌کردوون بۆ بوون‌و دروستی کردوون • (١٢) ئیمان‌و باوەڕ بەوە کە خودای گەورە ئەم‌جیهانە لەناوئەبات چونکە قیدەم‌و بەقا تەنها شایستەی ذاتی خودای گەورەن •

(١٣) باوەڕ بەوەی کە گیان لەبەران لەپاش مردن‌و لەناوچوون زیندوو دەبنەوە چ ئینسان‌و چ غەیری ئینسان • (١٤) ئیمان‌و باوەڕ بە زیندووبوونەوەی ئینسان لە قەبردا ، بە ژیانێکی بەرزەخی بۆ پاداش وەرگرتن یا خۆ بۆ سزا چەشتن • (١٥) ئیمان‌و باوەڕ بەو هەموو کارەساتە کە لە قیامەتدا روودەدات ، وەك حیسابی کردەوەو کێشانەی

کردەوەو پرد (سراط)و شەفاعەتو تکا لای بارەگای خودای گەورە • (١٦) باوەڕ بەوەی کە بەهەشت شوێنی جەزای چاکەیەو جێگای وەرگرتنی پاداشی خواپەرستی‌یەو ، دۆزەخیش جێگەی سزاو وەرگرتنی پاداشی کوفرو گوناەو تاوانباری‌یە •

لقەکانی‌تر کە پەیوەندی‌یان بە کردەوەو راستی لە کردەوەدا هەیە سێ بەشن • بەشی یەکەم پەیوەندی‌ی بە نەفسی موسوڵمانانەوە هەیە پەیوەندی‌یەکی باطنی ، وەك پاكـ کردنەوەی نەفس لە خووڕەوشتی بەد • جا پاککردنەوەی نەفس دە جۆرە • (١) پاککردنەوەی لە خووی نەوسنی‌و حەز لە خواردن کردن • (٢) پاککردنەوەی لە وتاری ناڕەوا • (٣) پاککردنەوەی لە خۆشویستنی ماڵ • (٤) پاککردنەوەی لە خۆشویستنی پایەو جێگاو رێگا • (٥) پاککردنەوەی لە بەخیلی • (٦) پاککردنەوەی لە خووی خۆ بەگەورە زانین • (٧) پاککردنەوەی لە حەسوودی ، واتە : حەزکردن بە نەمانی نیعمەتی غەیر • (٨) پاککردنەوەی لە حیقد ، واتە کینە لەدڵا راگرتن (٩) پاککردنەوەوی لە (ریا) واتە چاکە کردن بۆ بەرچاوی‌ی خەڵك (١٠) پاککردنەوەی لە عوجب ، واتە لە خۆ رازی‌بوون • یا وەك رازاندنەوەی نەفس بە خووڕەوشتی بەرز کە یازدە خووە ، یەکەم : پەشیمان‌بوونەوە لە تاوان • دووەم : ترس لە خودا • سێ‌هەم : تکاو هیوای عەفوی خودا • چوارەم بێ‌پەیوەندی بە دنیاوە ، واتە ئەوەندە پەیوەندی‌یەکەی بەهێز نەبێ کە لە ئاینی خۆی غافڵ بێت • پێنجەم : شەرم ، واتە شەرم لە کاری ناڕەواو ناشەرعی • شەشەم شوکرو سوپاسی خودای گەورە لەسەر نیعمەت • حەوتەم وەفاو چاودیری‌ی مافی خوداو مافی خەڵك • هەشتەم صەبرو خۆراگرتن لە گوناح ، واتە کاتێ تاوانێك هاتەپێش گیرۆدەی نەبێت‌و تەرکی بکات‌و لەبەر خاتری خودا نەیکات ، یا صەبرو خۆگرتن لەسەر

بەلاو گیرگرفت ، واتە کاتێ گیرۆدەی نەخۆشی یەك یا زیانێك بوو صەبر بکاتو خۆی بگرێو زیاد لە ئەندازە بێزاری دەرنەبڕێ ، هەروەها صەبرو خۆگرتن لەسەر خواپەرستی ، واتە هەرچەند طاعەتکردنو خوداپەرستی لەسەر شان گران بێ هەر لەبەر رەزای خودای گەورە بەجێی بهێنێ • نۆهەم ئیخلاص ، واتە راستی لەگەڵ خوداو پێغەمبەری خوداو موسوڵمانانندا • دەهەم « توکل » واتە پشت بە خوا بەستن • یازدەهەم رازی‌بوون بە قەزاوقەدەر ، واتە بە قەزای خودای گەورەو ئەو کارانە کە ئەو دەیانکات رازیو خۆشحاڵ بێو بێزاری دەرنەبڕێت •

بەشی دووەم یا پەیوەندی بە ظاهیر واتە دەری ئینسانەوە هەیە وەکو عیبادەت ، ئەمانەش سیازدە لقن (١) پاکی‌ی لەش لە بێدەستنوێژیو لەش‌پیسیو پیسی • (٢) بەجێ‌هێنانی نوێژەکان • (٣) دانی زەکاتو سەرفیترە بەوانەی کە پێیان رەوایە • (٤) بەجێ‌هێنانی ئەو کارانەی کە فەرزی کیفایەن وەکو نوێژی جەنازە • (٥) بەجێ‌هێنانی رۆژووی رەمەزان • (٦) ئیعتیکاف‌کردن لە مزگەوتدا • (٧) خوێندنی قورئانی پیرۆز ، کە لە پایانی ئەم‌نامەدا هەندێ لە خێرو پاداشی قورئان خوێندنتان بۆ باس‌ئەکەم • (٨) حەجی ماڵی‌خودا • (٩) عەمرە • (١٠) سەربڕینی قوربانی • (١١) بەجێ‌هێنانی نەزر • (١٢) راگرتنی قەدری سوێن ، واتە کاتێ سوێندێکت لەسەر نەکردنی شتێك خواردو وتت نایکەم ، ئەگەر ئەوکارە واجب یا سوننەت نەبێ ، نابێ بیکەیتو سوێندەکەت بشکێنی•(١٣) بەجێ‌هێنانی کەفارەت ، واتە ئەگەر سوێندت‌کەوت یا بەهۆیەکی‌تردەوە کەفارەتت کەوتەسەر ئەو کەفارەتە بدەی بەوانەی خێریان پێ رەوایە •

یاخۆ پێوەندی بە ذاتی ئینسان خۆیەوەو بە عەلاقەو پێوەندیەوە هەیە ، وەك داوێن‌پاکی لە زینا ، نیکاحی راستو شەرعی ،

بەجێهێنانی مافەکانی نیکاح وەك مارەیی‌و هەستان بە نەفەقەی پێویست ، چاکەکردن لەگەڵ باوك‌و دایك‌و ، بەجێهێنانی صیلەی ڕەحم ، واتە نەبڕینی پەیوەندیی خوێشایەتی‌و چاکەکردن لەگەڵ خزم‌و کەس‌وکاردا ، هەروەها بەگوێکردنی گەورەو خاوەن فەرمانانی ئیسلام لە کاروباری ڕەواو پەسەندا ، واتە ئەگەر ، بۆنموونە ، سەرباز بوو لە سوپای ئیسلامدا لەسەری پێویستە لەکاروباری ڕەواو شەرعیدا بێ گوێیی گەورەکەی نەکات ، یارمەتیدانی موسوڵمانان لە زیندووکردنەوەو بووژاندنەوەی شیعاری ئیسلامدا . ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە . جیهادکردن دژی کافران لەپێناوی پاراستنی ئاییندا . پاراستنی نەفس لە تاوانکاری . بەجێهێنانی مافەکانی جنایات لە ڕێگای قیصاص وەرگرتنەوە لە تاوانبار . پاراستنی ماڵ‌و سامانی خەڵك . بەجێهێنانی مافەکان‌و دوورکەوتنەوە لە زوڵم‌وزۆر . پاراستنی نەسەب لە ڕێگای نیکاحی شەرعی‌و لە ڕێگای دوورکەوتنەوەوە لە داوێن‌پیسی . پاراستنی نامووسی موسوڵمانان‌و ئەهلی ذیمە لە ڕێگای بەجێهێنانی حەددی زیناوە بەوشێوەی لە ئاییندا بڕیاردراوە ، هەروەها لەڕێگای بەجێهێنانی حەددی قەذفەوە ، واتە حەددی ئەو کەسەی کە بوختان بە نامووسی خەڵك دەکات بەو شێوەی کە لە شەریعەتدا باس‌کراوە . پاراستنی عەقل‌و هۆش بەهۆی مەنع‌کردنی خۆت‌و خەڵکی‌تر لە بەکارهێنانی ئەو شتانەی ئینسان مەست‌و سەرخۆش ئەکەن .

براکانم ! لە تەمەنی حەوت‌ساڵی‌یەوە تا کاتی باڵغ‌بوون مناڵەکانتان فێری سوورەتی (فاتیحە) بکەن ؛ هەتا کە باڵغ بوون‌و دەستیان‌دایە نوێژکردن نوێژەکانیان ڕاست‌و دروست بن‌و ، ئەگەر لەپاش مردنتان جارێ فاتیحەیەکیان بۆ خوێندن ڕاست‌و ڕەوان بێ‌و خێرەکەیتان پێ‌بگات ، چونکە بەکجار خوێندنی سوورەتی فاتیحە بەقەدەر سوورەتی بەقەرە خەیری

هەیە ، کە سوورەتی بەقەرە (٢٤) پەڕە دەبێت ، خۆ ئەگەر پازدە جار سوورەتی فاتیحە بخوێنێ ئەوە بەقەدەر سێ جوزئەی قورئان خێرو ئەوابی هەیە ، بەڵکو زیاتریش ، دیارە ئەگەر مناڵەکانتان فێرنەکەن ئەم نیعمەتە گەورەتان لەدەست دەرئەچێت • ئەمەش زیانێکی زۆر گەورەیە •

ئیمامی غەزالی (ر • خ) تەرتیبی ویردی فاتیحەی وا داناوە کە لەپاش نوێژی سبەینیان (٢٥) جارو ، لەپاش هەریەك لە نوێژی نیوەڕۆو عەصر (٢٥) جارو ، لەپاش نوێژی مەغریب (١٠) جارو ، لەپاش نوێژی عیشا (١٥) جار بەمجۆرە رۆژی دەبێتە صەدجار ، واتە : هەموو رۆژێ بەقەدەر دووهەزارو چوارصەد پەڕە قورئان ئەوابی هەیە • بەخ‌بەخ لەم سامان‌و نیعمەتە ، بەدبەختن ئەوانەی خۆیان‌و منداڵەکانیان لەم سامانە گەورەیە ناهومێد ئەکەن ، شتێکی ناڕەوایە هەندێ لە مامۆستایانی قوتابیان کە سەبارەت بە فێرکردنی مناڵانی موسوڵمانان کەمتەرخەمی ئەکەن ، لە ماوەی دوو ساڵدا یەك جوزء بەو منالانە دەخوێنن کە گوێڕاگری لێیان ئەو جوزئەش نازانن کە بەناو خوێندوویانە ، ئەنجا بە ناچاری خاوەن مناڵەکان لە قوتابخانە دەریان‌دەهێنن‌و لای وەستای ئیشی عادەتی وەك بەرگ‌دروو و ئاسنگەرو دارتاش •• تاد دایان دەنێن تا فێری کارێك بن • جا هەروەك بۆم باس‌کردن بە هەر جۆر بووە ئەبێ مناڵەکانتان فێری سوورەتی فاتیحە بکەن ئەگینا خۆتان گوناهبار دەبن‌و لە خێری فاتیحەی ئەوانیش ناهومێدو بێ‌بەش دەبن •

فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) کاتێ کە خودای گەورە رقی هەستێ فریشتەکان لەترسی ئەو دەس بە تەسبیح‌و تەقدیسی خودای گەورە دەکەن ، لەوکاتی رق‌وقینەدا خودای گەورە کە تەماشای قوتابخانەکانی سەر عەرد ئەکات خەریکی خوێندنی دەرسی قورئانن ئەو رق‌وقینەی

نامێنێو تاوانبارەکان عەفو دەکاتو ، فریشتەکانیش لەو ترسو بیمە ڕزگار ئەبن .

فەرموودەی پێغەمبەرە (د . خ) هەرکاتێ یەکێک لە ئێوە حەزبکا لەگەڵ ذاتی خودای گەورەدا قسەبکات با دەس‌بکا بە قورئان خوێندن . هەروەها لە حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێ : هەرکەسێ هەمووی بخوێنێتەوە لەوکاتەدا (٦٠)هەزار مەلائیکە حازر ئەبنو دوعای خێر بۆ ئەوکەسە ئەکەن کە قورئانەکەی خەتم کردوە . لە حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێ : لەگەڵ هەموو خەتمێکی قورئاندا دوعایەکی قبوول‌کراو هەیە ، کەوابێ زۆر ناڕەوایە ئینسان تێنەکۆشێ بۆ ئەوەی کوڕەکەی فێری قورئان خوێندن بێو خەتمی قورئان بکاو دوعای عەفوی باوكو دایکی بکا بەڵکو خودا گوناهی ببەخشێت . لەحەدیثی پیرۆزدا هەیە کە حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی : ـ سێ‌کۆمەڵ هەن لە گەورەکانی ئوممەتی من ئەژمێردرێن : (١) ئەوانەی کە قورئانیان لەبەرە . (٢) ئەوانەی کە هاوڕێی قورئانن ، واتە هەر رۆژی چەند جوزئێ لە قورئان ئەخوێنن دە جوزء یا کەمترو ، هەرگیز بە بێ‌عوزرێکی شەرعی تەرکی ناکەن . (٣) ئەوانەی‌کە شەونوێژ بەدەوام ئەکەنو بە بێ‌عوزرێکی رەوا تەرکی ناکەن ، ئەمانە لە گەورەکانی ئوممەتی پێغەمبەرن ، تەنانەت لەسەر حەدیثی پێغەمبەر (د . خ) ئەوانەی کە قورئان زۆرتر ئەخوێنن بە خواپەرستتر حیساب ئەکرێنو مەشهوورن . هەروەها لە حەدیثدایە کە فەرموویەتی : بەشی چاوتان بدەن لە عیبادەت‌کردن . ئەم عیبادەت‌کردنی چاوەش بریتی‌یە لە دەورکردنەوەی قورئانو ، بەکارهێنانی چاو لە خوێندنەوەیدا . فەرموودەی پێغەمبەرە : سینەی لە قورئان خاڵی وەك خانووی وێران وایە . هەروەها لە حەدیثدا هەیە : ئەهلی قورئان ئەهلی خوداو دۆستی تایبەتی خودان . دیسان حەدیثە : « خیرکم من تعلم القرآن وعلمه » واتە چاکترتان

ئەو کەسەیە کەفێری قورئان ئەبێو خەڵکیش فێری قورئان دەکات •

حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی فێربوونی یەک ئایەت لە قورئان خێرو پاداشی صەد رکات نوێژی هەیە • هەروەها فەرموویەتی خوێندنی قورئان لەناو قورئاندا لە گەورەترین خواپەرستیەکانی ئوممەتی منە • دیسان فەرموویەتی تەماشاکردنی ئایەتی قورئان خواپەرستیە وەکو تەماشاکردنی (کەعبە)ی خودا • لە فەرموودەی پێغەمبەرە کە خوێندنی قورئان لە نوێژا گەورەترە لە خوێندنی قورئان لە دەرەوەی نوێژدا ، هەروەها خوێندنی قورئان لە دەرەوەی نوێژدا پایەی گەورەترە لە تەسبیحو تەکبیرو ، تەسبیحو تەکبیر لە رۆژووی سونەت گەورەترە ، ئەگەرچی رۆژوو قەڵغانە لەرووی ئاگری دۆزەخدا • لە حەدیثدایە کە قورئان شەفیعو تکاکارە بۆ خاوەنەکەیو تکاکەشی مەقبووڵەو ، قورئان سامانو دەوڵەتێکە کە هەژاریو بێنەوایی بەدوادا نایەتو ، هیچ سامانێ نیە لە قورئان زیاتر بێ •

براکانم ! شێتو دێوانە کەسێکە کە ئەم سامانە گەورەیە بە منداڵی خۆی نەگەیەنێ • جا کە خوا یارمەتی دانو منداڵەکانتان قورئانیان تەواو کرد چاودێرییان بکەنو با فێری هەندێ کتێبی پەندو ئامۆژگاری ببن ، وەک (گولستان)ی شیخی سەعدی بێجگە لە هەندێ کتێبی شەریعەت • هەروەها ئەوەی خوێندوویەتی چاودێری بکاتو خۆی تیایا بەهێز بکات نەبادا لەبیری بچێتەوە • بێ گومان ئەوکەسانەی کە بەتەنها خوێندنی قورئانی پیرۆز واز لە منداڵەکانیان دەهێننو فێری خوێندنی پەندو ئامۆژگارییو شەریعەتیان ناکەنو ، بۆ ئەم مەبەستە رێگایان بۆ ساز ناکەن ، زۆری پێناچێ منداڵەکانیان بە کارو پیشەی دنیایەوە خەریک دەبنو قورئانەکەیان لەبیردەچێتەوەو ناچار دەبن جارێکیتر لە قوتابخانە

فێری بن • بۆیە زۆر تکاتان لێ ئەکەم کە لەم دەوڵەتە گەورەیە خۆتان و ئەولادتان بەشدار بکەن ، تا لە پاش مردنیشتان لە گۆڕدا بەهۆی قورئان خوێندنی ئەولادەکانتانەوە خێرو پاداشی چاکتان پێ بگات و لە سزاو ئازار رزگار بن •

حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : « القرآن هو النور المبين والذكر الحكيم والسراط المستقيم » واتە : قورئان بەراستی رووناکی و رۆشنایەکی ئاشکرایەو ذیکری پرحیکمەتی خودایەو رێگەیێکی راستی بێ جەفایە • هەروەها فەرموویەتی « القرآن هو الدواء » واتە : قورئان دەرمانی تاریکی ی دەروونە وە چارەی گومڕاهی ی ماوەی ژینە ، وە فەرموویەتی هەر کەسێ گوێ رابگرێ لە کەسێ کە قورئان بخوێنێ ئەوە بەقەدەر ئەو قورئانخوێنە خێرو ئەوابی هەیە • جا مادام وایە ئەی برای خۆشەویستم مناڵەکەت بکە بە قورئانخوێن و ، لە کاتێکدا دەوری قورئان ئەکاتەوە گوێی لێ رابگرە هەتا بەقەدەر ئەو خێرو پاداشت بۆ بنووسرێت ، وەك ئەوەی کە خۆت قورئانەکەت خوێندبێ •

حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی کەسێ خودا تەوفیقی بدا بۆئەوەی قورئان لەبەر بکات و ، وا گومان بەرێت کە یەکێک هەیە خودا نیعمەتی لەوە زیاتری پێداوە ، ئەوە بەهەڵەدا چووە ، واتە : چونکە پایەی کەس ناگاتە پایەی ئەوەی کە قورئانی لەبەرە ، مەگەر یەکێک ئەویش قورئانی لەبەربێت • هەروەها فەرموویەتی : هەرکەسێ لەنێو قورئاندا دەوری قورئان بکاتەوەو بخوێنێ لە کاتی پیری دا گیرۆدەی خەرەف نابێ ، واتە بەهۆی پیرۆزی ی قورئانەوە لە دەردی خەڵەفان دەپارێزرێت • لە حەدیثێکی تردا فەرموویە : هەرحەرفێ لە قورئان بۆ ئەوکەسەی دەیخوێنێتەوە بەرامبەری دە چاکەیە • دیسان فەرموویەتی قورئان هەزار

هەزارو بیستو حەوت هەزار حەرفەو ، لە رۆژی قیامەتدا وەکو ئینسانێکی نەخۆشو رەنگ‌زەرد دێ بۆ لای ئەوکەسە کە لە دنیادا خوێندوویەتیەوەو دەوری کردوەتەوە پێی‌دەڵێت من ئەو قورئانەم کە تۆ لە دنیادا دەتخوێندمەوە ئیستە بۆیە رەنگم گۆڕاوە دەترسم تووشی بەڵایەک بوو بێت ، من ئەو قورئانەم کە تۆ لە شەواندا خەوت لە خۆت حەرام ئەکردو دەوری منت دەکردەوەو ، لە رۆژدا بەهۆی خۆێندنەوەی منەوە تینووت دەبوو ، واتە مادام من لە دنیادا بووبووم بەهۆی ئازاری تۆ پێویستە لە قیامەتدا بمە هۆی ئاسایشو ئیستیراحەتت ، ئەنجا بانگ‌ئەکاتو ئەڵێت : وەرن خەڵاتی ئەم هاوڕێی منە بکەنو ، لێی رازی‌بن ، خوای گەورەش خەڵاتی ئەکاتو لێی رازی دەبێت •

حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی حەسەد، واتە بەخیلی بە خەڵك بردن حەرامە مەگەر بەخیلی بە یەکێک کە خودای گەورە تەوفیقی دابێتو وای‌لێ‌هاتبێ شەوو رۆژ بەقورئانەوە خەریك بێت ، یا بە یەکێك خودا ماڵێکی زۆری پێ‌دابێتو شەوو رۆژ ئەو ماڵە لەپێناوی رەزامەندیی خودادا باخت بکات •

لە فەرمودەیێکی حەزرەتەوە دەردەکەوێ کەسێ قورئان‌خوێن‌و پیاوچاك بێ کە چوە بەهەشت تکا دەکات بۆ دە کەسی وەها کە موستەحەققی سزان بە ئاگری دۆزەخو ، تکاکەشی لێ قبوڵ ئەکرێتو ، لە رۆژی قیامەتدا تاجی شەرەف ئەنێتە سەری باوكو دایکی ، واتە بە جۆرە خەلاتێ خەڵاتی باوکو دایکی دەکات کە پرشنگی لە پرشنگی رۆژ زۆرترە • ئەم فەرموودەی حەزرەتە درێژەو ، حەزرەت زۆر ستایشی قورئان دەکات تیایاو ، دەفەرموێت هەرگیز بەهۆی دوبارەکردنەوەوە لای موسوڵمان کۆن نابێو ، پێویستە هەرکاتێ کە قورئانەکە خەتم‌بکا لەسەرەوە

دەس پێ بکاتەوە ، هەتا دەربکەوێ کە لە قورئان خوێندن دەست بەردان نەبوە •

دەگێڕنەوە حەزرەت فەرموویەتی : ئەی عەلی ! قورئان فێربەو ، بە خەڵکیشی فێربکە ، لەباتی هەر حەرفێ دە چاکەت بۆ ئەنووسرێو ، کاتی مردنیش بە شەهیدی دەمریت • ئەی عەلی ! قورئان فێربەو بە خەڵکیشی فێربکە • کاتێ کە مردی فریشتەکان زیارەتی قەبرەکەت دەکەنو بە دەوریا دەسووڕێنەوە، وەك چۆن ئادەمزادی موسوڵمان حەجی ماڵی خودا ئەکات •

هەروەها ریوایەت کراوە هەرکەس لەبەر رەزای خودای گەورە بەخۆڕایی قورئان فێری خەڵك بکات لە رۆژی قیامەتدا فریشتەکان بە پێکەنینەوە دێن بەپیرییەوە • هەروەها ریوایەت کراوە هەرکەس قورئان فێری منداڵەکانی خۆی بکات خودای گەورە لە رۆژی قیامەتدا گەردنبەندێکی پێ ئەدا کە هەموو عالەم سەریان لێی سووڕئەمێنێ ئەوەندە جوانو نایابە •

ریوایەت کراوە ئەگەر موسوڵمان دەوام بکات لەسەر تەماشاکردنی قورئان خودای گەورە بینایی چاوی ئەوکەسە ئەپارێزێ تا ماوە لە دنیادا •

لە فەرموودەیەکی حەزرەتەوە (د • خ) دەرئەکەوێ هەرکەسێ بەدرێژایی تەمەنی هەر رۆژێ لە دووصەد ئایەتی قورئان کەمتر نەخوێنێ ئەوە لە قەبرا شەفاعەتی مردوانی حەوت قەبر ئەکات بە دەوروبەری خۆیداو ، ئەگەر باوكو دایکی ئەهلی سزا بن خودا سزاکەیان سووك دەکات • هەروەها ریوایەت کراوە هەر ماڵێ قورئانی تیا بخوێنرێ فریشتە دێن بۆ ئەوماڵەو ، شەیتانی لێ دووردەخەنەوەو ، ئەو خانوە دەبێتە هۆی خۆشیو شادی بۆ خاوەنەکەیو خێری زۆر ئەبێو شەڕی کەم دەبێت •

به پێنچەوانەی ئەمەشەوە هەر خانوویەك قورئانی تیا نەخوێنرێ شەیتانی لێ نزیك دەبنەوەو ، لەسەر ئەهلەکەی تەنگ دەبێو فریشتەی لێی دووردەکەونەوەو خێری کەم ئەبێو شەڕی زۆر دەبێت •

ریوایەت کراوە حەزرەت (د • خ) فەرمووی بە مەعاذی کوڕی جەبەل ، خودای لێ رازی بێ • ئەی مەعاذ ئەگەر طالبی ژینی بەختیارانەیتو دەتەوێ وەك شەهیدان بمریتو ، لە رۆژی قیامەتدا رزگار بیتو ، لە رۆژی ترس ئەمین بێتو بگەیت بە خێرو خۆشیو دوور بێت لە ناخۆشیو ، لە تاریکی دەرچیتو، لە گەرمای رۆژی قیامەتدا بچیتە ژێر سێبەری میهرەبانیی خودا ، ئەگەر ئەتەوی لە کاتی تینوویەتی جیهاندا تێراو بیت ، ئەگەر ئەتەوێ کێشمانەی کردەوەی باشت قورس بێتو ، لەکاتی رێون کردندا شارەزا بیت ، بەڵێ ئەگەر ئەمانە هەمووت ئەوێ قورئان بخوێنەو ، دەوام بکە لەسەر خوێندنەوەو دەورکردنەوەی ، چونکە قورئان خوێندن ذیکری رەحمانەو دووری لە شەیتانەو هۆی قورسی تای چاکەیە لە رۆژی قیامەتدا • هەروەها ریوایەت کراوە کە قورئان خوێندن هۆی نوورانیەتی دڵی موسوڵمانانە •

براکانم ! یەکێ لە پیاوانی خودا وتی : ئەحمەدی محەمەد ئاغام لە خەودا چاوپێ کەوت کە لە حاڵی گیان کەنشتا بوو ئێودیش لەدەوری بوون ، تەماشام کرد نورێ لە نینۆکی پێیەوە لە بەینی پیستو گۆشتدا هات تا گەیشتە ئەژنۆی ، لەو کاتەدا ئەحمەدی محەمەد ئاغا وتی : کاك ئەحمەد ! ئەوە نووری قورئانە لەپێش رۆحمەوە هاتوە ، ئەنجا نوورەکە گەڕایەوە بۆ نینۆکی پێی ، دیسان بانگی کرد: کاك ئەحمەد ئەوا نووری قورئان گەڕایەوە بۆ جێگەی خۆی ، پاش ئەمە نوورەکە سەرکەوتەوە ، دیسان بانگی کردەوە : کاك ئەحمەد ! وا نووری قورئان سەرکەوت ، هات لە پێش رۆحمەوە ، هەر بەم دەستوورە ئەو نوورە بە هەر جێگایەك

دەگەیشت بانگی ئەکردە کاك ئەحمەدو پێی دەگوت نوورەکە گەیشتوەتە ئەو شوێنە لە پێش ڕۆحمەوە ، هەتا ئەو نوورە گەیشتە سینەی • ئەمجار ئەو نوورە وەها زۆر بوو هەموو سینەی داگرت ، ئەنجا بانگی کرد : کاك ئەحمەد وا نووری قورئان لەپیش ڕۆحمەوە هات ، هەتا ئەو نوورە لە دەمیەوە دەرچوو ئیتر ئەحمەد ئاغا وەفاتی کرد • بەمحاڵەوە کە نووری قورئان لەگەڵ ڕۆحانیەتیدا بوو ، ڕۆحی بە هەر شوێنی دەگەیشت ئەو نوورەی لەگەڵدا بوو • ئەی براکانم ! ئەم ئەحمەد ئاغایە پیاوێکی دەوڵەمەند بوو ، تەوبەی کردو قورئانی کردەبەرو لە خانەقادا گۆشەنشین بوو تا کۆچی دوایی کرد •

براکانم ! زۆریی ناوی هەرشتێ نیشانەی گەورەیی ئەو شتەیە • لە قورئانی پیرۆزدا لە (٥٤) جێگەدا ناوی قورئان بە ناوی جیاجیا باسکراوە وەك : قرآن • فرقان • کتاب • وحي • نور • سبیل • روح • ذکر • شفاء • هدى • موعظة • رحمة • بیان • مهیمن • حبل • عهد • صراط مستقیم • حکیم • قیم • مبین • مبارك • حکمة • حدیث • حق • تذکرة • برهان • تفصیل • کلام عظیم • مەعنای هەریەك لەمناوانە لە تەفسیردا لە شوێنی خۆیدا دیاریو باسکراوە ، هەریەکەی جۆرە ستایشو پیاهەڵدانێکی قورئانە •

براکانم ! پاش ئەم بەیاناتەی منو بیستنی ئێوەیە ئیتر بێموبالاتی لەگەڵ قورئاندا نیشانەی نائومیدییە لە ڕەحمەتی خوداو ، نیشانەی بێهێزی ئیمانە • رجائەکەم لەمەوپاش لە فێربوونی قورئانو خوێندنیدا هەوڵبدەنو ، منالەکانتان فیربکەن ، بەڵکو ببێتە هۆی بەختیاریتان لە هەردوو دنیادا ان شاء الله •

والسلام على من رحم نفسه فاطاع الله ورسوله صلى الله عليه وسلم تسليما •

نامەی هەژدەهەم

بۆ عەشرەتی جاف

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله ، والصلاة والسلام على رسول الله ، وعلى آله وصحبه المجاهدين لاعلاء كلمة الله •

پاش ئەمانە براکانم ! نامەکانی دوستی خۆتان ، بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر گەورەترین دیاری‌یەکە کە دۆست بۆ دۆستی رەوانەکردبێ ، ئەوەتا پێغەمبەر (د • خ) دەفەرموێ [ما احدى مسلم لاخيه هدية افضل من كلمة حكمة يزيده الله بها هدى او يرده بها عن ردى] کەواتە هەروەك بە دیاری دنیایی دڵخۆش‌و دڵشاد ئەبن پێویستە بە دیاری‌ی ئایینی‌و خودایی باشتر دڵشاد ببن ، وە لەکاتی خوێندنەوەی نامەکانمدا بەهۆی درێژی‌یانەوە مەلوول‌و دڵپەرێشان نەبن ، ئەمەش نیشانەی بەهێزی‌ی ئیمانتانە ؛ چونکە حەزرەت (د•خ) فەرموویەتی گەورەترین خووڕەوشتی ئینسانی موسوڵمان ئەوەیە کە لە بیستنی قسەی خێری ئایینی تێر نەبێت •

نامەی تەعلیمی گوناهەکانیش بۆ تەرك‌کردنیان دیاری‌یەکی گەورەیە ؛ ئیمامی عومەر (د • خ) کە کاروباری موسوڵمانانی گرتەدەست‌و بوو بە خەلیفە بە هاوڕێکانی پێغەمبەری دەفەرموو : هەر عەیبێکم هەیە پێم‌بڵێن تا تەرکی بکەم‌و وازی‌لێ‌بهێنم ، هەروەها دەیفەرموو :

[رحم الله امرء اهدى الي عيوبي] واته رەحمەتی خودا لەوکەسە بێ عەیبەکانی خۆمم بەدیاری بۆ بێنێت‌و چی کاری ناڕەوام هەیە بێشەرم پێم‌بڵێت ، بەڵام دوستی وەها نایابەو ، ئەم دۆستەی خۆتان لەو دۆستە نایابانەیە •

حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : « اذا حمل الرجل كلمة من الله الى اخيه المسلم كان خيرا له من حجة وعمرة ومن عبادة سنة »واتە ئەگەر ئینسان قسەیەکی خێر لای خواوە بۆ برای موسوڵمانی بەرێت ئەوە خێری لە حەجێك‌و عەمرەیەك‌و خواپەرستی ساڵێک چاکترە • لەبەرئەمە عەزرتان ئەکەم مەرتەبەو پایەکانی موسوڵمان زۆرن ، کەمترین پایەی موسوڵمانی ئەوەیە ئەو موسوڵمانە چەند بایەخ بە پێویستی دنیایی دەدات ئەوەندەش بایەخ بە پێویستی قیامەتی بدات‌و ، چەند بەو دڵخۆش ئەبێ بەمیش وەها دڵخۆش بێت • لە عورفی کوردانا بەم جۆرە موسوڵمانە دەڵێن (پۆخڵ موسوڵمان) دەلیلی ئەمەش ئەوەیە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی [لا اله الا الله] رق‌و قینی خودا لە هەمووبەندەکانی خودا لادەدا هەتا ئەوان لەناو خۆیاندا قازانجی دنیا بەسەر قازانجی دیندا پەسەند نەکەن ، بەڵام کاتێ ئیختیاری سوودو قازانجی دنیایان کرد بەسەر قازانجی دینا ، واتە : بۆ دنیا نوێژو رۆژوو عیبادەتیان زایەکردو ، فەرقی حەرام‌و حەڵاڵیان نەکرد ئەوسا ئەگەر (لا اله الا الله)یش بکەن ، خودای گەورە شەڕیان لێ دوورناخاتەوەو ، ئەفەرموێ ئەمانە درۆئەکەن ، هەر بە دەم‌و زمان ناوی من ئەبەن‌و ، دڵیان لای من نیە •

براکان ! من وائەزانم ئێوە راست‌ناکەن چونکە تائیستە چەند نامەم بۆ ناردوون‌و هێچ گوێتان پێ‌نەداوە ، وادیارە لەمەولاش هەر گوێی پێ‌نادەن ، کەچی بەدیاریی دنیایی کەیف‌خۆش دەبن •

ئەی دەشتنشینان چەند جار تکام لێ کردن و بۆم نووسین و تەرغیبم کردن لەسەر زیندووکردنەوەی ئادابی ئیسلامی کە بانگ و نوێژی جەماعەت و مزگەوتی پاک و خاوێنە ، دەوارێک یا چادرێکی حەڵاڵ و تازەی چوار هەسوونی یە لەگەڵ خادمێکی دەم و چاو پاکی نوێژکەری ڕۆژووگرو بانگدەرێکی دەنگ خۆشە ، کەچی ئێوە ، لەگەڵ ئەو هەموو دەستەڵاتەو لەگەڵ ئەو مەڕومالاتەی کە خودا پێی داون ، گوێتان پێ نەدا ، تەنانەت خوتان نەگەیاندە کەمترین پایەی موسوڵمانی . ئیتر من نازانم چی بکەم و چی بڵێم .

ئیمام (فخر الدين)ی رازی و هەندێ لە پیاوانی ڕێبازی (تصوف) فەرموویانە : مەعنای حەدیثی (من عرف نفسه فقد عرف ربه) ئەوەیە هەرکەسێ نەفسی خۆی بناسێ بەو صیفەتەی کە خودا دروستی کردوەو بە خوای خۆی موحتاجەو ، بە بێیارمەتی ی ئەو ناتوانێ هیچ شتێک بکات ئەوە بەراستی خودای خۆی ناسیوە .

براکان ! مەعنای خۆناسین ئەوە نیە کە ئینسان بڵێت من جیسمم و گوشت و پێست و ئیسقانم و دڵ و سک و هێزی ئارەزوو ، هێزی رق گرتن و ، مەیلی خواردن و خواردنەوەم تێدا هەیە ؛ چونکە ئەم جۆرە خۆناسینە لە حەیوانیشدا بە شێوەیەکی گشتی هەیە ، هەروەها ئینسانیەت بە قسەکردن و بە ڕیش و بە گیانداری نیە چونکە (تووتی)ش قسە ئەکات ، بزنیش ریشی هەیە ، حەیوانی بێشعووریش گیانی هەیە ، بەڵکو لە خۆناسیندا پێویستە ئینسان بە راستی خۆی لە گیانلەبەرە بێشعوورەکان جیابکاتەوە ، ئەوە بزانێ کە خودای گەورە بۆیە عەقڵ و هۆشی پێداوە هەتا بیربکاتەوە لەوەی کە لەمەوپیش نەبوەو خودا دروستی کردوە ، لە سکی دایکیا پەروەردەی کردوەو ، هیناویەتە دەرەوە تا بە

هۆی هێزی رووناکی عەقڵەوە بزانێ پەروەردگارێکی زاناو توانای خاوەن‌خواست دروستی‌کردوە ، بێجگە لەوەی کە عەقڵو هۆشی پێ‌بەخشیوە رەهبەرێکی دەمو دڵپاک‌و خوورەوشت بەرزیشی بە پێغەمبەری ناردوەتە سەر ، ئەم رەهبەرە دەستووری ئایینی پێ‌گەیاندوەو ، رێگەی سەربەرزی‌و سەرشۆڕی ، بەختیاری‌و بەدبەختی نیشان‌داوە ؛ هەتا ئەم ئینسانە بە هێزی عەقڵو هۆش‌و لەبەر رووناکی‌ی تەمێو ئامۆژگاری‌ی ئەم ڕەهبەرە پایەبەرزەدا رێگای بەختیاری بگرێتە بەرو لەسەری بمێنێتەوە هەتا بە سەربەرزی بژی ، وە بە پاکی بڕواتە حضووری خودای گەورە • لەمبەیانەوە دەردەکەوێ کە ئادەمزاد وەکو باقی حەیوانات نیە ، چونکە بەختیاری‌ی حەیوانات لەوەدایە کە زۆر بخوات‌و قەڵەو بێت‌و مەینەت‌و کارو بارکێشانی نەبێ کە وانەبوو دەفەوتێ ، بەڵام بەختیاری‌ی ئادەمزاد لەوەدایە کە بیروباوەڕی پاک‌و بەجێی ببی ، خووڕەوشتی جوان‌و پەسەندی ببێ‌و ، بەقەدەر توانا لەو رێ‌وشوێنەوە بڕوات کە رەهبەری گەورە پیشانی‌داوە ، خزمەتی خۆی‌و باقی ئادەمزاد بکا هەتا ئاکامی دێ‌و بە سەربەرزی ئەمرێ • خۆ ئەگەر هەمیشە خووبداتە خەیاڵاتی دنیاو ئارەزووی نەفس ئەوە خووی حەیوانات ئەگرێ‌و لەسەر حاڵی ئولفەت‌گرتن بە حەیوانەوە دەمرێ• وەکو بیستوومە هەندێ شوان لە کاتی گیانەڵادا لەباتی دوو کەلیمەی شەهادەت (هەوهەو)ی کردوە بۆ لێخوڕینی حەیوانەکانی‌و (هەڕهەڕ)ی کردوە بۆ مەنعیان ، (بۆرەبۆرە)ی کردوە بۆ بانگکردنی سەگەکەی ؛ چونکە لەکاتی ژیانی‌دا لەگەڵ ئەمانەدا ژیاوەو ئولفەتی پێیانەوە بوەو هەر خەریکی ئەمانە بووە ، دیارە لەکاتی مردنیشمدا هەر بەوحاڵەوە گیانی دەرچوە [پەنابەخوا لە حاڵی خراپ] • حەزرەتی پێغەمبەر (د • خ) فەرمویەتی « کما تحیون تموتون وکما تموتون

تبعثون » ، واتە لەکاتی ژیاندا چۆن ژیاونو لەگەڵ کێ بوون بەوجۆرە دەمرن ، هەرچۆنیش بمرن لە ڕۆژی قیامەتدا بەوجۆرە زیندوو دەکرێنەوە •

بەنرخترین دەرزو ئامۆژگارییەك کە لە ڕەهبەری گەورەوە وەرمانگرتوە ئیمانو عەقیدەو بیروباوەڕی باشە ، واتە باوەڕ بە خودای گەورە کە پەروەردگاری جیهانە ، باوەڕ بە فریشتەکانی خودای مەزن ، باوەڕ بەو پێغەمبەرانەی خودا ناردوونی بۆ سەر بەرەی ئادەمزادو پەری ، باوەڕ بەو کتێبانەی کە خودای گەورە بە فریشتەی ئەمین (جوبرەئیل)دا ، دروودی خودای لێبێ ، ناردوونی بۆ پێغەمبەران ، باوەڕ بەوەی هەرچی لە جیهاندا ڕوودەدا هەمووی خودای گەورە دەیکات ، هەروەها ئەم جیهانە نەبوەو خودا دروستی کردوە ، باوەڕ بەوەی کە ئەم جیهانە نامێنێو گیانلەبەران هەموو ئەمرنو لەپاشاندا خودا زیندویان دەکاتەوەو حیسابی کردەوەیان لەگەڵ ئەکات ،جا باشەکانو ڕەفتار چاکەکان ڕەوانەی بەهەشت دەکاو هەتا هەتایە لەوێ دەمێننەوە ، بەدرەفتارەکانیش ئەگەر موسوڵمانو خاوەن ئیمان بووبن یا عەفو ئەکرین یا بەقەدەر تاوانەکانیان لە دۆزەخدا ئازار ئەدرێن ، ئەوسا لە دۆزەخ دەردەچنو بە حورمەت ڕەوانەی بەهەشت دەکرێنو ، لەوێدا هەمیشە دەمێننەوە • کافرە بێباوەڕەکانیش ئەخرێنە دۆزەخو لەوێدا هەمیشە دەمێننەوە ؛ چونکە پاداشی باوەڕی ناڕەوای بیدوایی سزای نەبراوەی بێدواییە •

ئەبێ بزانن ئەم بیرو باوەڕە باشانە وەکو دارێکی بۆنخۆشی گەورەی وەهان کە ڕەگو ڕیشەی چووبێتە خوارەوە بە عەرزاو لقەکانی بەرز بووبنەوە بۆ ئاسمان ، کردەوەی باشیش وەکو ئاوە بۆ درێژ بوونو گەشەکردنو مانەوەی ئەم دارە گەورەیە ، بەقیمەتترین کردەوەیەك کە

ئاوی ئەم داری ئیمانەی پێبدرێ نوێژە بە مەرجێک کە بە ساغیو موافقی شەرع ، لەگەڵ شەرتو روکنەکانیداو بە ئیخلاصی دڵ جێبەجێ بکرێت • جا لەبەرئەوەی کە بە زۆری نوێژ لە مزگەوتدا ئەکرێو جەماعەتیش لە نوێژدا زۆر بەنرخە هەندێ فەرموودەی حەزرەتتان پێ ئەگەیەنم (د • خ) دەربارەی نوێژی جەماعەتو گەورەیی مزگەوت ، هەتا بە یارمەتیو تەوفیقی خودا ببێتە هۆی مەیلی ئێوە بۆ بەختیاریی دینو دنیاتانو بەم حاڵە جوانەوە بگەن بە حضووری خودای گەورە •

لە حەدیثێکدا حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی نوێژێکی جەماعەت کە بە دووکەس بکرێو یەکێ‌لەو دوانە ئیمامەکە بێت پاداشی زۆرترە لە (٢٧) نوێژی تەنیا • وە فەرموویەتی : هەرکەسێ رووی‌کردە مزگەوت هەر هەنگاوێ بنێ دەبێتە هۆی ئەوەی پایەی بەرز بێتەوەو گوناهی لەسەر لابرێو ، خێرێکی بۆ دەنووسرێت • هەروەها فەرموویەتی هەرکەسێ رۆیشتە ناو مزگەوتەوە ئەوە وەها بڕیارئەدرێ کە لە نوێژکردندایەو بەدەوام خێری بۆ ئەنوسرێ هەتا لەومزگەوتەدا بەنیازی نوێژکردن بمێنێتەوە • لە حەدیثێکی‌تردا ئەفەرموێت مەلائیکە صەڵەوات لەوکەسە ئەدەن کە لە مزگەوتدایە هەتا لە مزگەوتدا بمێنێتەوە ، ئەڵێن خودایا ئەم ئینسانە عەفوبکەو رەحمی پێبکەو تەوبەی لێ قبووڵ بکە ، ئەم چاکەیە هەر بەردەوام ئەبێت مەگەر ئەو ئینسانە ئازاری یەکێک بدات یا قسەیەکی ناڕەوا بکات ، کە ئەمانەی کرد ئەو خێرو چاکەی نامێنێ •

ریوایەت‌کراوە کە هەر مزگەوتێ چەند مەلائیکە دەرگاوانیەتی ، چەند مەلائیکەش نێردراون بۆئەوەی لە خودای گەورە داوای عەفوو میهرەبانی بۆ ئەو کەسانە بکەن کە دەڕۆن بۆ مزگەوت، چەند مەلائیکەش مەئمووری ئەوەن بانگ لە موسوڵمانان بکەن بێن بۆ نوێژی جەماعەت لە

مزگەوت‌داو دەڵێن ئەی موسوڵمانەکان زووبەزوو خۆتان ئامادە بکەن‌و بێن بۆ نوێژی جەماعەت ، بێن بۆ ئەو خێراتەی کە خودای گەورە بۆ ئەهلی مزگەوتی بڕیارداوە ، بەپەلە بێن‌و بگەن بە عەفوی خودای گەورەدا ، جا هەرکەس زوو بگاتە مزگەوت هەزار حەسەناتی بۆ ئەنووسرێ ، بەڵام کاتی لەمزگەوت دەرچوون هەرکەس زووتر لە مزگەوت دەرچێ خەیری کەمتری بۆ دەنووسرێ‌و ، ئەو کەسەش لە دوای هەموو کەسەوە بچێتە دەرەوە گەلێك جەزای بۆ دەنووسرێ ، مەبەست ئەوەیە کە پەیوەندی بە مزگەوتەوە دەبێتە هۆی عەفوی خوداو ، دەبێتە هۆی سەربەرزیی موسوڵمان لە رۆژی قیامەتدا •

لە حەدیثی‌تردا فەرموویەتی بەجێهێنانی نوێژی جەماعەتی عیشا بەقەدەر زیندووکردنەوەی نیوەی شەوو ، جەماعەتی نوێژی سبەینێ بەقەدەر زیندووکردنەوەی نیوەکەی‌تری خێرو پاداشی چاکەی هەیە ، واتە : کەسێك نوێژی عیشاو نوێژی بەیانی‌یان بە جەماعەت بکات وەکو ئەوەیە کە بەدرێژایی شەو خواپەرستی کردبێت •

لە حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێ شەیتان گورگی ئینسانە ، واتە وەك چۆن گورك مەڕو بزن هەڵئەدڕێ‌و ئەیانخوات شەیتانیش وەها ئادەمزاد لە دین دەرئەکاو بێ‌خەیری ئەکات ، هەروەك گورك ناتوانێ زیان لە حەیوانێك بدات کە لەناو رانا بێ‌و لە بەرچاوی شوانا بێ ، شەیتانیش زاڵ نابێ بەسەر ئینسانێکدا کە لەناو جەماعەتدا بێ‌و لەبەر چاودێریی پێشەوادا بێت • هەروەها لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : [علیکم بالجماعة والمسجد] واتە : هەمیشە لەناو گەلی موسوڵمانان‌و مزگەوتدا بن‌و ، لە کاتی عیبادەتدا لەمزگەوتا بن • هەروەها لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : ئەوانەی کە زۆر دەڕۆن بۆ مزگەوت لە تاریکیدا ئەوانەن کە زۆر کەوتوونەتە ناو رەحمەتی خوداوە •

له حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێ موژده بدەن به ئوممەتی من ، ئەوانەیان که به تاریکی ئەڕۆن بۆ مزگەوت ، له ڕۆژی قیامەتدا خودا نوورو ڕووناکی‌ی فراوانیان پێ‌ئەدا • دیسان له حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : هەرکەس بەیانی‌و ئێواره ڕووی له مزگەوت بێ ئەوه به میوانی خودا دادەنرێت‌و خودا ڕێزی لێ ئەگرێت ، واته ئەگەر ڕۆژی (١٠٠)جار بڕواته مزگەوتەوه هەموو جارێ لەوجارانه دەگاته خێرو میهرەبانی‌ی خودای گەوره •

له حەدیثێکی تردا فەرموویەتی هەرکەسێ چل ڕۆژ لەسەریەك نوێژی جەماعەت بکاو بگات به تەکبیری تەحەڕڕومی ئیمامدا ، واته لەوکاتەدا کەئیمام (الله اکبر) دەکات حازربێ‌و فریای بکەوێت ئەوه زوو بەرائەتی بۆ دەنووسرێ ، واته : ڕزگار دەبێ له دووشت : یەکەم له نیفاق ، واته به هۆی نوێژکردنیەوه لەم جەماعەتەدا ئیمانی ئەپارێزری‌و به موسوڵمانی دەمرێ • دووەم ڕزگاربوون له ئاگری دۆزەخ • له حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : ئەی (بني سلمة) ! ئا ئێوه حسێبی نیشانەو شوێن‌پێی خۆتان ناکەن له کاتی ڕۆیشتنتانا بۆ مزگەوت وەکو خودای گەوره فەرموویەتی : « ونکتب ما قدموا وآثارهم » واته ئێمه ئەو کردەوه باشانه که موسوڵمانان کردوویانەو خستوویانەته پێش خۆیانەوه ئەیان‌نووسین لەگەڵ ژمارەی شوێنی پێیان لەکاتی ڕۆیشتنیاندا بۆ نوێژ بۆ مزگەوت •

له حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : خودای گەوره خۆشی‌دێ له نوێژی جەماعەت ، تەنانەت لەوکاتەدا که نوێژکەرەکان له مزگەوتدا ڕیزدەبەستن بۆ نوێژکردن • من بەهۆی ئەوانەوه شانازی بەسەر فریشتەکاندا ئەکەم • هەروەها له حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : هەرکەسێ

چل ڕۆژ بە ڕکاتی یەکەمی نوێژی جەماعەتدا بگات خودای گەورە لە سزای دۆزەخ ئازادی دەکاتو بە ئاگری جەهەنەم نایسووتێنێ •

لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : ڕەحمەتی خودا دەبارێتە سەر ئەهلی مزگەوت • هەروەها لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : هەرکەس لە عومری خۆیدا نوێژەکانی هەموو بە جەماعەت بکات ، واتە جەماعەتی پێنج فەرزە نەفەوتێنێ لە ڕۆژی قیامەتدا لەگەڵ تاقمی یەکەمدا بەسەر پردا ڕائەبوورێ کە ئەو تاقمە وەکو بروسکە بەسەر پردا تێدەپەڕن • شایانی زانینە کە پرد (سراط) حەوت پلەی هەیە کە هەرکام لەو حەوت پلانە هەزار ساڵ ڕێ بەرەوژوورکەو ، هەزار ساڵ ڕاستەڕێو هەزار ساڵ بەرەوخوارکەی هەیە ، واتە : ئەو تاقمە یەکەمە کە وەکو بروسکە بەسەر ئەو پردەدا تێدەپەڕن ماوەی بیستویەك هەزار ساڵ ڕێگە وەك بروسکە دەبڕنو بە ماوەیەکی زور کەم لێی تێبەڕ دەکەن •

لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : هەرکەسێ دەستنوێژ بگرێو بڕواتە مزگەوت بە نیازی نوێژو عیبادەت ئەوە بۆ زیارەتی خودای گەورە ڕۆیشتوە ، دیارە هەرکەسێ بۆ زیارەتی خودای گەورە بڕوات ئیکرامو ڕێزلێ‌گرتنی لە لایەنی خوداوە ڕاستە • دیسان لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : خودای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا دەفەرموێ : ئەوە دراوسێکانی من لەکوێن ؟ فریشتەکانیش بە سەرسامی‌یەکەوە عەرزی دەکەنو دەڵێن : خودای گەورە ! کێ شانی ئەوەی هەیە دراوسێی تۆ بێ ؟ خودا دەفەرموێ : ئەوکەسانەی کە مزگەوتەکانیان بە خوداپەرستی ئاوەدان کردوەتەوە ئەوانە دراوسێی منن • وەکو خودای گەورە فەرموویەتی : « انما یعمر مساجد الله من آمن بالله والیوم الآخر •• » •

ڕیوایەت‌کراوە کە هەموو شەوێ مەلائیکە بانگ ئەکەن : ئەی

ئەهلی گۆڕستان ئیستە خوزگە بە کێ ئەخوازن ؟ ئەوانیش لە وەڵامدا دەڵێن : خۆزگە بە ئەهلی‌مزگەوت ئەخوازین • ئەوان نوێژ ئەکەن‌و ئێمە نوێژمان نەئەکرد ، ئەوان ذیکری خودا ئەکەن‌و ئێمە نەمان‌ئەکرد • ئیمامی‌عەلی (ر • خ) فەرموویەتی : مەعنای ئایەتی (سابقوا الی مغفرة من ربکم وجنة عرضها السماوات والارض) ئەمەیە کە تێبکۆشین‌لەپێش خەڵکدا بڕوینە ناو مزگەوتەکان‌و لەپاش ئەوان بێینە دەرەوە لە مزگەوت هەتا بەر عەفوی خودا بکەوین • هەروەها لە حدیثێکی‌تردا پێغەمبەر (د • خ) دەفەرموێ : خودای گەورە دەفەرموێ کاتێ کە قەومی شایانی سزای من ئەبن کە دەبینم هەندێ لەوانە لەبەر رەزای من دێن بۆ مزگەوت ، لەبەر رەزای من یەکتریان خۆش دەوێ ، لەبەر رەزای من لە بەرەبەیان‌دا ئەپاڕێنەوە لە من‌و داوای لێبووردن‌و عەفوم لێ دەکەن ، بەهۆی ئەمانەوە ئەو سزایەیان لێ لائەدەم‌و چاوپۆشی‌یان لێ ئەکەم •

لە حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێ : مزگەوتەکان بازاری قیامەتن ، واتە : وەکو لە دنیادا بازار هەیەو ژیانی ئەهلی دنیا بە شت‌ومەکی بازاڕە ، مزگەوتەکانیش کە خوداپەرستی‌یان تیائەکرێت وەك بازاری قیامەتن ، بەهۆی مزگەوت‌و ئەهلی مزگەوتەوەو بە هۆی خوداپەرستی لە مزگەوتدا ئەوەی کە هۆی ئاسایش‌و بەختیاری‌ی ئینسان بێ لە قیامەتا دەست‌ئەکەوێ ، ئەو بازاڕەی قیامەت کە مزگەوتە هی خودایەو ماڵی خودایەو ، هەرکەس بڕواتە ناویان بە میوانی خوا حسێب ئەکرێ‌و ، میوانی خودایش پێویستە ڕێزی لێ بگیرێ • لە جوملەی ئەو ڕێزەیە ئەمە کە بەهۆی پیرۆزی‌ی کردەوەی ئەوانەوە خودا میهرەبانی‌و کەرەم لەگەڵ ئەهلی زەویدا بکات •

لە حەدیثێکی‌تردا دەفەرموێ ئەوانەی کە ئەهلی مزگەوتن‌و عیبادەت ئەکەن لە مزگەوتدا وەکو ئەرکانی مزگەوتن ، واتە :

مزگەوت بەهۆی ئەوانەوە بە ئاوەدانی دەمێنێتەوە ، ئەو مەلائیکەتانە کە وان لە مزگەوتا هاوڕێو هاودەمی ئەوانن ، ئەگەر یەکێ لەو نوێژکەرانە نەخۆش بکەوێ ئەڕۆن بۆ لایو دوعای خێری بۆ ئەکەن ، وە ئەگەر کەوتە نێو ئیشێکەوە یارمەتی ئەدەن هەتا بەئاسانی لەو ئیشە رزگار بێ •

لە حەدیثێکی‌تردا فەرموویەتی : بەجێ‌هێنانی موسوڵمان بۆ یەك‌نوێژی فەرز بە جەماعەت لە رۆژووی سوننەتی رۆژێك‌و نەنووستن‌و عیبادەتی شەوێك خێری زۆرترەو لای‌خوا خۆشەویست‌ترە •

ئەی براینە ئەوە بزانن کە هەر دێیەك مزگەوتی نەبێو جەماعەتی تیا نەکرێ لەم هەموو خێراتە بێبەش ئەبێ ، جا ئیتر لێکی‌بدەنەوە ئاخۆ بێ‌موبالاتی بە دین ئا بەم‌رادەیە لایقە بۆ یەکێ کە خۆی بە موسوڵمان بزانێ ، ئایا بە پیاوی موسوڵمان ڕەوایە خۆی لەم هەموو خێرو پاداشە بێ‌بەش بکات ؟ فەرموودەکانی پێغەمبەر سەبارەت بە خێرو پاداشی نوێژی جەماعەت زۆرە ، ئەگەر کەسێ رەحم بەخۆی بکا ئەم ئەندازەیە کە نووسیمان بۆتان بەسە ، خۆزگا کاغەز زۆرتر بوایەو ، شەویش درێژتر تا باسی سزاو ئازاری ئەوانە کە جەماعەت ناکەن بە تەواوی بمنووسیایە ، بەڵام وتووێژ بێ‌سوودە لەگەڵ ئەوانەی کە نامەی درێژی ئێمە ناخوێننەوەو تاقەتیان لێی نیە ، بەڵام تاقەتی ئەوەیان هەیە کە شەوورۆژ قسەی بێ‌هوودەو بێ‌سوود بکەن ! ئایا نازانن ئەگەر ئەوقسە درێژانە باسی شتی حەرامو باسی گوناەکردن بێ دەبێتە مایەی سزای قیامەت ، وە ئەگەر باسی شتی حەڵاڵیش بێ دەبێتە هۆی عیتابو سەرزەنشت لە رۆژی قیامەتدا ، کە بۆچی کاتی ئەو قسە بێ‌سوودانەتان لە خودا پەرستیدا صەرف نەکرد ؟ بۆچی عومری خۆتان بە خۆڕایی لە کیس‌دا ؟

(ابومدین)ی مەغریبی (ر • خ) کە یەکێکە لە زانا گەورەکان لە

حەزرەتەوە (د . خ) دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی هەر موسوڵمانێ نوێژ بکا ئەوەندەی بۆ ئەنووسرێ لە نوێژەکەی کە تێی بگاو دڵی ئاگای لێ بێ . لەم فەرموودەوە دەرئەکەوێ کە ثەوابی نوێژی ئینسانێک کە بەتەنیا نوێژ بکات بەقەدەر ئاگاداری‌ی دڵی ئەو کەسەیە ، نوێژی جەماعەتیش ئەگەر جەماعەتەکەی گەورە نەبێ ئەویش وەکو نوێژی تەنیا وەهایە ، بەڵام ئەگەر جەماعەت گەورە بێ‌و قەرەباڵغی نوێژکەر زۆر بێ ، ئەوە هەرچەند ئینسانی نوێژکەر غافڵ‌و بێ‌ئاگا بێ و فیکری لای نوێژەکەی نەبێ هەر ثەوابی زۆری بۆ ئەنووسرێ .

هەندێ لە زاناکانی ئایین فەرموویانە غافڵ بوونی دڵ تەنها بۆ نوێژکەری بەتەنیا زیانی هەیە ، بەڵام ئەگەر بە جەماعەت نوێژ بکا ثەوابی بۆ ئەنووسرێ چ ئاگای دڵی بێ یا نەیبێ ، لەمڕووەوە ئەو حەدیثە کە فەرموویەتی ئینسانی نوێژکەری غافڵ خێری بۆ نانووسرێ مەعناکەیان بڕیوە بەسەر نوێژکەری بەتەنیادا . هەروەها لە ئیشارەتی هەندێ حەدیثەوە وا دەرئەکەوێ کە خودای گەورە بەهۆی حضووری دڵی یەك ئینسانی موسوڵمانەوە نوێژی غافڵەکانیش بەتەواو ئەنووسێ ، چونکە نوێژی هەموو ئەهلی جەماعەت بە یەك‌نوێژ دائەنرێ کە تاقە ئینسانێ بیکات ، چونکە جەماعەتەکە بەستراوە بە پێشەوایێکەوە بۆ نوێژکەرەکان هەمویان .

هەندێ لە زانا ئایینی‌یە پێشوەکان فەرموویانە هەرکاتێ ئیمام‌و مەئموومەکان نوێژی جەماعەتیان دابەست خودای گەورە تەماشای دڵی ئیمامەکە ئەکات ، ئەگەر خێر لە دڵیا بێ خودا بەهۆی بەرەکەت‌و یومنی ئەو ئیمامەوە لە هەموو مەئموومیەکان رازی ئەبێ‌و ، نوێژەکەیان لێ قبووڵ ئەکات‌و ، هەموویان عەفو ئەکات ، وە ئەگەر خێر لە دڵی ئیمامەکەدا

ئەبوو تەماشای دڵی مەئموومی‌یەکان ئەکات ، ئەگەر خێر لە دڵی یەکێ لەوانا بێ بە بەرەکەتی ئەویەکەوە خودای گەورە لە مەئموومەکانی ترو لە ئیمامەکە رازی ئەبێو نوێژەکەیان قبووڵ ئەکاو گوناهیان عەفو ئەکات ، خۆ ئەگەر هەموویان غافڵ بوون ، واتە ئیمامو مەئموومەکان وەك یەك بێ‌ئاگا بوون ، خودای گەورە هەر ریعایەتی ئەوە ئەکات کە ئەو کۆمەڵە میوانی ئەونو هاتوون بۆ مزگەوت کە ماڵی ئەوەو ، بەم‌بۆنەیەوە لە گوناهی هەموویان چاوپۆشی دەکاتو دەفەرموێ لایقی کەرەمی من ئەوەیە کە ئەم میوانانە هەموویان عەفو بکەم •

براینە ! پاش بیستنی ئەم هەموو میهرەبانیو کەرەمی خودایە لەگەڵ ئەهلی جەماعەتدا موناسبی حاڵی ئەهلی جەماعەت ئەوەیە کە شادو دڵخۆش بن بە رەحمەتی خودا ، ئەوانەش کە جەماعەت تەرك ئەکەن موناسبی حاڵیان یا تەوبە کردنو پەشیمان بوونەوەیەو ، لە باقیماندەی عومریاندا دەس بە نوێژی جەماعەت بکەن ، یا با لەداخو حەسرەتدا بۆ خۆیان بمرن ، چونکە لەم هەموو خێراتە بێ‌بەش بوون •

پێویستە بزانن ئەوانەی دەربارەی جەماعەت کەمتەرخەمن دڵیان لە نووری رەحمەتی خوا دوورە، بەڵام ئەوانەی لەسەر جەماعەت بەردەوامن دڵیان بە نووری رەحمەتی خودای گەورە رووناکە ، بێ گومان تەرکی جەماعەت نیشانەی منافقیو لاوازیی ئیمانە ؟ چونکە عیززەتو گەورەیی ئینسان لە دنیاو قیامەتدا لە بەجێ‌هێنانی عیبادەتدایە ، لەوەدایە کە ئینسان بەرامبەر بە مافەکانی خودای پەروەردگار بەوەفا بێت • ئەو کەسانەی کە جەماعەتیان کردوە بە عادەتی خۆیان دڵیان دێتە سەر ئەوەی کە خزمەتی مزگەوت بکەنو فەرشو چراو بەرماڵو باقی پێویستیەکانی مزگەوت ئامادە بکەن ، ئەمانەش لە جوملەی خێراتی دەوامدارن ، یەکەم بەهۆی

ئەم شتانەوە کە بە مزگەوتیان دەدەن ، دووەم بەهۆی ئەوەوە کە دەبنە پیشەواو نموونە بۆ باقی ئەهلی چاکەو ، خەڵکی چاویان لێ ئەکەن •

لە حەدیثدا هەیە هەرکەسێ چرایێ لە مزگەوتدا دابگیرسێنێ ، واتە رووناکی بخاتە مزگەوتەوە حەفتا هەزار مەلائیکە دوعای خێری بۆئەکەن هەتا ئەو رووناکیە بەردەوام بێت • وە ئەگەر فەرش بخاتە مزگەوتەوە هەتا ئەو فەرشە بمێنێ حەفتا هەزار مەلائیکە لە خودای گەورە داوا ئەکەن لە تاوانی ئەو موسوڵمانە ببورێ•هەروەها لە حەدیثێکدا دەفەرموێ هەکەس ئەیەوێ ئەڵحەدی قەبری رووناك بێ با مزگەوت رووناك بکاتەوە • لە حەدیثێکی تردا فەرموویەتی هەرکەس مزگەوتێ دروستبکات ، هەرچەند لە هێلانەی (کورکورە)ش بچێ ، واتە لە شێوەدا بچووكو نامەحکەم بێ ، خودا لە باتی ئەو مزگەوتە لە بەهەشتدا کۆشکێکی پێ دەبەخشێت ، جا ئیتر خۆتان لێکیبدەنەوە ئەبێ کۆشکی بەهەشت چەند جوانو نایاب بێ ، وەکو لەباسی بەهەشتدا باسی ئەکەین • ئەیبراینە ! ئەگەر مزگەوت نەبێو عیبادەت کردن لە مزگەوتدا نەبێ ئەم خێرانەتان دەستناکەوێت • حەزرەت (د • خ) تەرکی جەماعەتی بە نیشانەی منافقی حسێب کردوەو ، مەبەست لە حەدیثەکە ئەوەیە هەرکەسێ تەرکی جەماعەت بکا منافقەو ئیمان لە دڵیدا دانەمەزراوە، دیارە کەسێ کە حەزرەت (د • خ) پێی بفەرموێ (منافق) ئەوە بەهیلاك دەچێ •

لە حەدیثێکی تردا فەرموویەتی : ئەمەوێ برۆمە سەر ئەو کەسانەی کە نایێن بۆ جەماعەت خانوەکانیان بسووتێنم • هەروەها ریوایەتکراوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی موسوڵمان لە مزگەوتدا وەکو ماسی وایە لە دەریادا (واتە هەمیشەبە خۆشی تیا ئەمێنێتەوە) بەڵام منافق لە مزگەوتدا وەکو پەلەوەرە لە نێوقەفەسدا • دیسان لە حەدیثێکی تردا

فەرموویەتی : لەهەر شوێنێکدا سێ‌خانوو گرد ببنەوە چ دەوارنشینو کوچەری ، مادام جەماعەت نەکەن شەیتان بەسەریانا زاڵ ئەبێ ، واتە : هەموو ئینسانێ گەورەو بچووك فریشتەیەکو شەیتانێک بۆ دڵی ڕەوانەکراوە ، جا ئەگەر ئەو خاوەن‌دڵە خەریکی یادی خودا بوو تەرکی مزگەوتو جومعە وجەماعەتی نەکرد ئەوە هێزی فریشتەکە پەرەئەستێنێ بەسەر شەیتانەکەداو ئەو ئینسانە دەگۆڕێو دەستەڵاتی شەیتانەکە ئەشکێنێ تا نەتوانێ ئەو ئینسانە گومڕا بکات ، خۆ ئەگەر ئەو خاوەن‌دڵە خەریکی ذکری خودا نەبێ ئەوا دڵی تاریك ئەبێو هێزی مەلائیکە کەم ئەبێو ، هەتا ئەم کابرایە پەشیمان نەبێتەوەو تەوبە نەکات ئەو شەیتانە دەستبەرداری نابێو گومڕای ئەکاتو ، ڕۆژبەڕۆژ لە ڕزگاری دوورئەکەوێتەوە •

خودای گەورە فەرموویەتی « یوم یکشف عن ساق ویدعون الی السجود فلا یستطیعون • خاشعة ابصارهم ترهقهم ذلة ، وقد کانوا یدعون الی السجود وهم سالمون » واتە لە ڕۆژێکدا خەڵك دەکەونە نارەحەتیەوەو ئادەمزادەکان بانگ دەکرێن بۆ سوجدەبردن بۆ خوداو لەو پایە بەرزە پڕمایە نائومێد ئەبن ، لەوکاتەدا بە چاوشۆڕی دەمێننەوەو شەرمەساری داگیریان ئەکات • ئەم حاڵە ناڕەوایەش لەبەرئەوە دێت بەسەریاندا چونکە وەختی خۆی بانگ‌کراون بۆ ئیمان‌هێنان بە خوداو پێغەمبەری خوداو بۆ نوێژکردنو سوجدە بردن بۆ خودا ، کە لەوحاڵەدا ساغو سەلامەتو تەن‌دروست بوون ، کەچی لەبەر ملهوڕیی خۆیان ئیمانیان نەهێناو سوجدەیان نەبرد ، جا ئیستەش لە پاداشی ئەو ملهوڕی‌یەدا ئەبێ ناهومێد بکرێن لەپایەی سوجدەبردن لە خودای گەورە • جاوەکو وتمان ئەم ئایەتە موبارەکە دەربارەی کافرەکان هاتوەتە خوارەوە ، بەڵام هەندی لە زانا (مفسر)ەکانی قورئانی پیرۆز فەرموویانە ئەم

ئایەتە دەربارەی ئەو کەسانە هاتوەتەخوار کە لە دنیادا ڕۆژی پێنج جار بە هۆی بانگەوە (مؤذن)بانگی کردوون بە حي علی الصلاة وحي علی الفلاح بۆ ئەوەی بێن بۆ مزگەوتو نوێژەکەیان بە جەماعەت بکەن کەچی نەهاتوون بۆ جەماعەتو ، هیچ عوزرێکی شەرعیشیان نەبوە ، ئەمانە لە ڕۆژی قیامەتدا لەکاتێكدا کە موسوڵمانان بانگ ئەکرێن بۆئەوەی سوجدەی تەعظیم بۆ خوای گەورە ببەنو ، موسوڵمانە باشەکان ئەڕۆنو سوجدە بۆ خودا ئەبەنو ، بەوپایەی لیقای تەجەلیاتە ئەگەن ، ئەوان پشتیان ئەبێ بە تەختەو ناتوانن سوجدە ببەن بۆ خودای گەورەو ، لەو پایە بەرزە بێبەش ئەبن ، جا لەوکاتەدا فریشتەکان پێیان ئەڵێن : لە دنیادا ئێوە بانگ کرابوون بۆسوجدەبردن بۆ خودا لە مزگەوتداو لەگەڵ جەماعەتدا ، بەڵام ئێوە موباڵاتان نەکرد ، بۆیە وا ئێستە لەو بەشو بەهرەیە بێبەش بوون •

لە « عبدالله »ی کوری « عباس »ەوە دەگێڕنەوە (ر • خ) کە کابرایەك تا ماوەی مانگی پرسیاری لێ ئەکرد لە حاڵی کەسێ کە بەرۆژا بەرۆژووەو بەشەوا نوێژ دەکات ، بەڵام ناڕوات بۆ جەماعەت لە نوێژەکانیاو بە تەنیا نوێژەکانی ئەکات ، ئەویش وەڵامی ئەدایەوەو ئەیفەرموو « هو في النار » • هەندێ کەس ئەڵێن ئەم پرسیارو وەڵامە تا ساڵێ دەوامی کردو ئیبنوعەباس لەسەر وەڵامەکەی خۆی مایەوە •

دەگێڕنەوە کە لە شاری کووفە پیاوێکی دەوڵەمەند هەبوو نەئەڕۆیشتە مزگەوت بۆ نوێژی جەماعەت ، جارێ لە جاران ئەو پیاوە مێوانداری‌یەکی گەورەی سازداو خەڵکی بانگ کرد بۆ سەر خوان ، لە موسوڵمانان کەس حازری سەر ئەو دەعوەتە نەبوو ، ئەیانوت : ئەو بەگوێی دەعوەتی خوای نەکرد بە « حي علی الصلاة » و « حي علی الفلاح» بانگی کرد ، ئێمەش بەگوێی دەعوەتی ئەو ناکەین •

دەگێڕنەوە ئینسانێکی موسوڵمانی گەورە بوو ناوی (بیعی خثعمی) بوو ، تووشی نەخۆشیی ئیفلیجی بوو ، هەمووجار ئەمری‌دەکرد دووکەس باڵیان ئەگرت‌و ئەیان‌برد بۆ مزگەوت بۆ جێ‌بەجێ‌کردنی نوێژی جەماعەت ، کە عەرزیان‌کرد تۆ عوزرت هەیە بۆچی ئازاری خۆت ئەدەی‌و ئەڕۆیت بۆ مزگەوت ؟ ئەیفەرموو چۆن ئینسان ئەتوانێ دەعوەتی خودا بە لەفظی حي علی الصلاة ، و حي علی الفلاح رەد بکاتەوەو بەگوێی نەکات ؟

لە حەدیثێکدا حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : ـ هەر جوملەیەك کە بانگدەر دەیڵێت خودای گەورە پاش ئەو جوملە دەفەرموێ (صدق عبدي) ، کاتێ ئەیشتە (حي علی الفلاح) ئەفەرموێ (صدق عبدي)و ئەمە دەبێتە وەعدە لەلایەن خواوە بەوەی هەرکەس بڕوا بەدەم ئەو بانگەوە خودای گەورە ڕزگاری دەکات‌و ، لە سزاو ئازای قیامەت ئازادی دەکات •

(ابو هریره) خوای لێ رازی بێ ئەفەرموێ : لەسەر فەرموودەی حەزرەت (د • خ)ئەو کەسەی کە تەرکی جەماعەتی کردوە بە عادەت بۆ خۆی‌و ، هەرگیز نەچوە بۆ جەماعەت بەهەر شوێنێکدا بڕوات مەلائیکە نەفرینی لێ‌ئەکاو لەعنەتی لێ‌ئەکا • ریوایەت کراوە ئەوکەسەی کە نوێژی عیشا بە جەماعەت ئەکات‌و ، لەپاش هەموو خەڵکەکە لە مزگەوت دێتەدەرەوەو ئەڕواتەوە بۆ ماڵ مەلائیکەکان ئالای نوورین لە پێش دەمیەوە هەڵئەگرن‌و لەگەڵیا ئەڕۆنە ماڵەوەو ، ئەو ئالایە لای سەریەوە دائەچەقێنن ، وە لە بەرەبەیاندا کاتێ هاتە دەرەوە هەمان کۆمەڵە مەلائیکە ئالاکە هەڵئەگرن‌و ، لەپێش دەمیەوە ئەڕۆنەوە بۆ مزگەوت ، ئەمە هەموو لەبەر ڕێزلێکرتنی ئەم شەخصەیە لەناو مەلائیکەکاندا • جا ئەگەر هات‌و ئەم

نوێژکەرە لەپاش نوێژی سبەینی لە مزگەوت نەیەتەدەرو خەریکی ذیکر بێ هەتا رۆژهەڵدێ ، ئەنجا دوورکات نوێژی (سنة الاشراق) بکات ئەوسا بێتە دەرەوەو بڕواتەوە بۆ ماڵی خۆی ئەوا ئەم دوورکاتەی بەقەدەر حەجێکی سوننەت ثەواب‌و قازانجی تێدایە ، ئەم‌باسەم لە نامەی عیبادەتدا نووسیوە • بەڵێ ئەگەر ئەم برایە ئەو نوێژی عیشاو سبەینێیە بە جەماعەت نەکا ، یا پاش نوێژ ذیکر نەکا ئەم پاداشە زۆرانەی دەستناکەوێ هەچەند لە پاش سوننەتی ئیشراقیش لە مزگەوت بێتە دەروە •

دەگێڕنەوە پیاوێکی کوێر هەبوو بەدەوام لە کاتی خۆیا ئەرۆیشت بۆ مزگەوت جەماعەتی ئەکرد ، تەنانەت لە کاتی باران‌و سەرمایشدا هەروابوو ، خێزانەکەی سەرزەنشتی ئەکردو پێی‌دەوت تۆ خودا مەعذوری کردویت ، بۆچ وا خۆت ئازارئەوەی ؟ ئەویش ئەیوت تا شوکرانەبژێری خوا بەجێبێنم کە دەست‌و پێی ساغ‌و سەلامەتی پێداوم ، شەوێ زۆر بە نارەحەتی گەیشتە مزگەوت‌و نوێژی بە جەماعەت کردو هاتەوە ، ئەو شەوە نووست ، بۆ سبەینێ کە لە خەو هەستا هەردوو چاوی رووناک بووبووەوەو ئەیانبینی ، ئەویش وتی بە ژنەکەی ئەمە جەزای ئەو شوکرە بوو کە دەمکرد •

لە تەفسیری (منیر)دا دەگێڕێتەوە کە لە رۆژی قیامەتدا لە کاتی رابواردن بەسەر سیراطدا قەرەباڵغێکی زۆر ماتڵ ئەبن‌و ناوێرن بەسەر ئەو پردەدا رابوورن ، مەلائیکەکان لێیان ئەپرسن ئایا ئێوە لە دنیادا لە مزگەوتا نوێژتان کردوە بە جەماعەت ، ئەوانیش ئەڵێن : بەڵێ ، جا مەلائیکەکان پێیان‌دەڵێن : خودا ئەو مزگەوتانەتان بۆ دەکات بە وێنەی کەشتی‌و ، هەرچۆن کەشتی دەبێ بەهۆی رابووردن بە دەریادا ئێوەش وەها لە ناو مزگەوتەکانتانا ڕادەبوورن بەسەر (سیراط)دا •

دەگێڕنەوە کە ئینسان لە پاش مردن کردەوەی دەبڕێتەوە لە سێ ڕێگەوە نەبێ ، یەکێ لەوانە صەدەقەی نەبڕاوەیە وەك دروست‌کردنی مزگەوت ، هەروەها دەگێڕنەوە کە موسوڵمان سێ شوورای هەیە مەنعی ئاگری جەهەننەمی لێ بکات ، یەکەم ذیکری خودا ، دووەم خوێندنی قورئان ، سێ‌هەم چوونە ناو مزگەوت ، تەنانەت لە ڕۆژێکدا کە دەجال دێتە ڕوی دنیا هەرکەس بڕواتە مزگەوت لە ئاشووبی دەجال پارێزراو دەبێت •

لە حەدیثێکی‌تردا هەیە کە نووری سەرعەرز لە مزگەوتەکانەوەیەو نووری مزگەوتەکان لە (کعبة الله) ەوەیە • هەروەها ریوایەت کراوە هەرکەس خووبگرێ بە چوونە ناو مزگەوتەوە بۆ جەماعەت‌و قورئان خوێندن‌و ذیکرکردن ، خوای گەورە پێنج بەهرەی پێ‌دەبەخشێ ، یەکەم رزق‌و رۆزی زۆر ئەکات ، دووەم لە سزای دۆزەخ پارێزراو دەبێت ، سێ‌هەم نامەی کرداری لای راستەوە پێ‌دەدرێ • چوارەم وەك بروسکە بەسەر سیراطدا رادەبوورێ ، پێنجەم بەبێ‌حیساب ئەچێتە بەهەشت •

نامەی نۆزدەهەم

باسی ئەحکامی مزگەوتە

بسم الله الرحمن الرحيم

باش ئەمە برا خۆشەویستەکانم ! لەم عەریزەدا باسی ئەوەتان بۆ ئەکەم کە موسوڵمانان بەهۆی قسەی بێسوودو پڕوپووجەوە لە مزگەوتدا گیرۆدەی گەلێ تاوان دەبن ، لە شوێنێکدا کە حەق وایە موسوڵمان بەبار خێراتو حەسەناتی تێدا وەربگرێ • هەروەها کەمێك لە خێروچاکەو پاداشی ئەوانەش باس ئەکەم کە دڵیان بە مزگەوتەوە بەسراوەو ، حەزئەکەن هەمیشە مزگەوتەکان بە عیبادەتو خوداپەرستی ئاوەدان بکەنەوە ؛ چونکە لەسەر فەرموودەی حەزرەت (د • خ) ئەوکەسەی بەدڵ حەزبکات بڕوات بۆ مزگەوتو لەوێ خەرێکی خوداپەرستی بێ ئەوە لەو کەسانەیە کە لە ڕۆژی قیامەتدا لە سێبەری عەرشی خودادا جێیان ئەکەنەوەو ، هەر هەنگاوێ کە دایئەنێ لە ڕێی ڕۆیشتنیدا بۆ مزگەوت خودای گەورە بەوە گوناهێکی لەسەر لائەباتو چاکەیەکی بۆ ئەنوسرێ •

خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا وەعدەی داوە بەوکەسانەی

ئەڕۆن بۆ مزگەوت بۆ خوداپەرستی کە هەنگاوەکانیان ئەنووسێ و جەزایان بەخێرات لەسەر دائەنێ ، وەکو فەرموویەتی : « **ونكتب ما قدموا وآثارهم** » وە لەباتی یەك هەنگاو دە دەوڵەت و پایەی قیامەتی بۆ ئەنووسرێ . وە ئەگەر ثەواب و پایەی ئەهلی مزگەوت و ئەوانەی ئەڕۆن بۆ مزگەوت بۆ خواپەرستی و ، خەریکی عیبادەت ئەبن و بە ئەدەب دائەنیشن ، بنووسم لە دوو شت ئەترسم ، یەکەم ئەترسم من بەم حاڵەوە نەتوانم هەموو ئەو ثەوابەو ئەو ریوایەتانە کە بە تەواوی واریدبوون لە خێراتی ئەهلی مزگەوتدا تەواو بکەم . دووەم ئەترسم هەندێ کەس بەهۆی بێهێزیی باوەڕەوە بکەونە ناو زیانی ئینکارو بڵێن چۆن بەرامبەر بە چوونە مزگەوت ئەم هەموو خێرو ثەوابە بۆ ئینسان بڕیار ئەدرێت .

برا خۆشەویستەکانم ! هەروەك باوەڕ ئەکەن بەوەی کە خوای گەورە بەرامبەر ئیمان و کردەوەی چاکە بەهەشتی نەبڕاوە دەدات بە موسوڵمان ، ئەگەرچی ئیمان و کردەوەی موسوڵمان لەچاو بەهەشتدا وەك قەترە بەدەریایە ، وەهاش باوەڕ بکەن کە خودای گەورە بە ئیحسان و کەرەمی خۆی بەرامبەر بە پەیوەندیی موسوڵمان لەگەڵ مزگەوتداو بەرامبەر بە نوێژکردن و ناوی خودا هێنان و قورئان خوێندن و ئیعتیکاف و خێرەکانی تر لەناو مزگەوتدا ئەوەندە پاداشی چاکە بەو موسوڵمانە ئەدات کە بەئاسانی حسێب نەکرێ .

ریوایەت کراوە لە هەموو شەوێکدا مەلائیکەکان بانگ لە ئەهلی گۆڕستان ئەکەن و پێیان دەڵێن : خوزگە بە کێ ئەخوازن لە ئەهلی دنیا ؟ ئەوانیش لە وەڵامدا دەڵێن : خوزگە بە ئەهلی مزگەوتەکان ئەخوازین ، ئەوان نوێژ دەکەن و ذیکری خودا دەکەن ، بەڵام ئێمە حاڵی ئەوانەمان نیە .

براکان ! خودای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا مەدحی ئوممەتی

حەزرەتی (محمد)ی کردوە (د • خ)و فەرموویەتی « في بيوت اذن اللـه ان ترفع ويذكر فيها اسمه يسبح له فيها بالغدو والآصال رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله واقام الصلاة وايتاء الزكوة » • جوملەی « اذن الله ان ترفع » باسی گەورەیی پایەی مزگەوتەکانەو ، بەوە مەدحیان دەکات کە ناوی خودایان تیا دەبرێو عەرزی ڕازو سکاڵاو داماوییان تیا دەکرێت لە بارەگای خودای گەورەداو ، نوێژی فەرزو سوننەتیان تیا دەکرێت ، هەروەها ئەوانەی نوێژیان فەوتاوە قەزای نوێژەکانی خۆیانیان تیادەکەنەوە بەمەرجە ئەگەر قورئان خوێن نەبن بڕۆنە لای زانایێکی باش فاتیحەکەیان فێر بنو ، تەحیاتو واجباتەکانیتر ڕەوان بکەن ، خۆ ئەگەر قورئانخوێنو زانا بن هەر بەخۆیان قەناعەت بکەن ، وە لەپاش بەجێهێنانی واجباتو سوننەتەکان دەسبکەن بە خوێندنەوەی قورئانی پیرۆزو بەقەدەر توانا قورئان بخوێنن •

براکان خوێندنی یەکجاری سوورەتی فاتیحە بەقەدەر خوێندنی درێژترین سوورەت لە سوورەتەکانی قورئانی پیرۆز خێرو پاداشی هەیە ، خۆ ئەگەر پازدە جار بخوێنرێ ئەوە بەقەدەر سی جوزئەی قورئان ثەوابی هەیە • وە ئەگەر صەد جار بخوێنرێ ئەوە بەقەدەر خوێندنی دوهەزارو چوارصەد پەڕە لە قورئان خێری هەیە ، ئەمەش لە گەورەییو میهرەبانیی خوداوەیە •

شێخ ئەحمەدی ئیبنوحەجەر ، ڕحمەتی خودای لێ بێ ، لە شەرحی کتیبی (عوباب)دا فەرموویەتی : سوننەتە لەناو مزگەوتدا هەڵقەی ذیکر بەسترێو ، هەڵقەی دەرزی عیلم دامەزرێ بەمەرجێ کە نەبنە هۆی سەرلێتێکدانی نوێژکەرەکانو ، وەزعێکی وەها پەیدا نەبێ لە مزگەوتدا کە شێوەی بێقەدری بدات بەو مزگەوتە • هەروەها

فەرموویەتی : سوننەتە ئینسانی موسوڵمان لە مزگەوتا بمێنێتەوە ؛ چونکە فەرموودەی حەزرەتە « المساجد بیوت المتقین ، فمن یکن المسجد بیتە یضمن اللە لە الروح والرحمة والجواز علی الصراط الی الجنة والنجاة من النیران » واتە : مزگەوتەکان ماڵی خاوەن طاعەتەکانن‌و ، هەرکەس مزگەوت بکا بە ماڵی خۆی خوای گەورە ئاسایش‌و میهرەبانی‌و تێپەڕینی بەسەر پردی سیراطدا بۆ بەهەشت‌و رزگار بوونی لە ئاگری دۆزەخ بۆ مسۆگەر ئەکات •

دەگێڕنەوە رۆژی حەزرەت (د • خ) تەشریفی برد بۆ مزگەوت تەماشای کرد لە مزگەوتدا دوو هەڵقە دامەزراوە لە یەکێکیاندا ذیکری خودا ئەکەن‌و لە یەکێکیاندا خەریکی باسی زانیاریی ئایینن ، واتە باسی ئیمان‌و ئیسلام‌و ئەحکامی ئایین ئەکەن ،لەوێدا حەزرەت (د • خ) فەرمووی دوو هەڵقە هەردوو خاوەن فەضل‌و بەنرخن بەڵام هەڵقەی عیلمەکەیان گەورەترە ، وە لە گەڵ کۆمەڵی باسی عیلم‌و دینا دانیشت • باسی گەورەیی ذیکرو صەلەواتم لە نامەیەکی تایبەتیدا نووسیوە •

وەك وتمان جوملەی (اذن اللە ان ترفع) ئیشارەیە بۆ لای پایەو قەدری مزگەوتەکان ، لەمخوسووسەوە زاناکانی دین فەرموویانە : لەم تعظیمەوە دەردەکەوێ کە واجبە ئینسانی موسوڵمان لە مزگەوتدا خۆی بپارێزێ لە کردەوەی حەرام‌و ناڕەواو لە وتاری ناشیرین‌و لە شتی بێهوودەو بێسوود • هەر لەم بابەتەوە ئیمام « فخر الدین »ی رازی لە تەفسیرەکەیدا فەرموویەتی : مەبەست لە جوملەی (ان ترفع) بەگەورەزانینی مزگەوتەکان‌و پاك راگرتنیانە لە پیسی‌و پاراستنیانە لە کردارو وتاری بێهوودەو ناڕەوا • هەروەها جلال‌الدینی سیوطی‌یش لە تەفسیری (الدر المنثور)دا فەرموویەتی مەبەست لە (ان ترفع)

بەگەورەدانانی مزگەوتو پاکراگرتنیەتـی لە هەموو کـردارو وتارێکی ناشیرینو ناپەسەند • دیارە وتاری حەرامو ناڕەوا وەکو غەیبەت واتـە : قسەی خراپی پاشملە ، یا نەمیمە ، واتە دووزبانیو قسەهێنانو قسەبردن ، یا بوختان واتە بە درۆ کردارو وتاری ناشیرین بدەی بەسـەر یەکێـکدا ، یا جنێودانو ئاژاوە هەڵـگیرساندنو شـەڕنانەوە ، یا گـاڵتە بە هەژارو داماوان یا دەربڕینی حەسوودیو کینەی دڵ لەگـەڵ خەڵـکاو فڕوفێـڵ کردنو گوناهە گەورەکانیتر کە لە نامەی (کبائر)دا نووسـراون • کردەوەی حەرامیش زۆرن ، بۆنموونە وەك ئەوەی یەکێـك کەوشـی پیس یا داری پیس یا عاسای پیس بباتە ناو مزگەوتـەوە یاوەکو بردنـی سووتەمەنی پیس بۆ مزگەوتو بۆ مەبەستی گەرمکردنی مزگەوت لەوێ بیسووتێنێ وەکو تەپاڵەو پشقل ، بەڵام ئەمە بەمەرجێ حەرامە کە تەڕبنو مزگەوت پیس بکەن ، واتە : ئەگەر وشك بن سوتاندنیان لە مزگەوتـدا حەرام نیە ، تەنها کەراهەتی هەیە • وە ئەگەر چرای رۆنی پـاك نەبـوو دروستە بە رۆنی پیس چرا هەڵبگیرسێنن لە مزگـەوتدا بەشـەرتێ مزگەوتەکە پیس نەکات • هەروەها غافڵبوون لە خودا لە مزگـەوتداو پێـکەنین بـە دەنـگی بەرزو پەنجەتەقاندنو زیـاد لـە عـادەت دەنگبەرزکردنەوە لە مزگـەوتدا ناپەسـەندو نـاڕەوان بـەڵام تەنهـا مەکرووهنو حەرام نین • تفو بەڵغـەمو چڵـم فـڕێدان بۆ دیـواری مزگـەوتو حیکایەتکردنی بێسـوودو بەرەڵاکـردنی شێت یا منـاڵی بێتەمیزو ، خواردنو خواردنەوە لە مزگەوتدا بەجۆرێ کـە کاربکاتە دابو نەریتو ئادابی مزگەوت ئەمانە هەموویان بە فیعلی حەرام حسێب دەکرێنو ، پێویستە موسوڵمان ئاگای لێیان بێت • تەنانـەت لای ئیمـام ئەحمەدی کوری حەنبەل ، خودای لێ رازی بێ ، تێکڕا خـواردن لـە مزگەوتدا حەرامە ، بەڵام لای ئیمامی شافیعی ، خوای لێ رازی بـێ ،

خواردن لە مزگەوتدا حەرام نیە ئەگەر مزگەوتەکە تەڕو پیس نەکات •

قال في شرح العباب : ويباح الجلوس في المسجد مع الحدث بلا كراهة والنوم فيه بلا كراهة اتفاقا ، سواء الغريب والاعزب وغيرهما ، والاكل مع بسط سفرة بشرط ان لا يتأذى به اى باحد الاشياء الثلاثة من النوم ومابعده احد من الناس او من غيرهم كالملائكة ان لم تتلوث به ارض المسجد او حصره او لم يتلوث بما يتولد منه نحو قشر المأكول او نواه او عظمه ، والا حرم • قال ابن العماد واتفق الاصحاب على حرمة تلويثه بالطعام وعلى حل الاكل فيه ان لم يحصل منه ايذاء واستقذار كما هو ظاهر مع التأذي ، والاولى ترك ذلك •• انتهى •

براکان ! بەمجۆرە وتارو کردەوانە کە باسمان کردن پایەو حورمەتی مزگەوت ئەشکێو خودای گەورە ڕێگای پێنەداوین بەو شێوە ناباره بڕۆینە مزگەوت، بەڵکو لەگەڵ ئەو وەزعەدا ئەگەر نوێژێکیش بکەین خێری نوێژەکەمان مەحو دەبێتەوە ، سەرباری ئەوەش بە گوناهباری لە مزگەوت دەردەچین • پێویستە بۆ قسەی غەیری ذیکری خودای گەورە ئەگەر قسەیەکی پێویست بوو بچینە دەری مزگەوتو لەوێ قسەکە بکەین ، ئەگەرنا لە ڕۆژی قیامەتدا لەسەر ئەو قسەیە ، ئەگەر حەڵاڵ بێ حیساب هەیەو ، ئەگەر حەرام بێ عەذاب هەیە •

براینە ! ئەگەرچی لە شەرحی (عباب)دا فەرموویەتی قسەی حەڵاڵ لە مزگەوتا دروستە ، چونکە حەدیثێ هەیە ئیمامی (مسلم) ریوایەتی کردوە کە حەزرەت (د • خ) کە نوێژی بەیانی‌یانی دەکرد لە مزگەوت دەرنەدەچوو هەتا هەتاو دەکەوت ، ئەصحابەکانیش باسی قسەی زەمانی (جاهلیەت)یان دەگێرایەوەو ، جاربەجاریش حەزرەت (د • خ) زەردەخەندەیەکی ئەکرد ، بەڵام ئەم شێوە بۆ ئێمە دەس‌نادات ، چونکە

حیکایەتەکانی هەموو چوەتەوە سەر زەممی زەمانی جاهلیەت‌و مەدحی زەمانی ئیسلام‌و سەعادەت‌و ، بووە بەهۆی هێزی ئیمان ، بەڵام بۆ ئێمە وا نیە بەڵکو قسەکردنی حەڵاڵیش ئەکێشێتەوە سەر شتی بێهوودە ، کەواتە بۆ ئێمە با دروستیش بێ هەر کەراهەتی هەیە •

ئەگەر یەکێ بە بێ‌سەبەب شتێکی بۆنداری وەك سیرو پیازو تووری خوارد ، ئەوە حەرامە بچێتە ناو مزگەوتەوە ، چونکە ئەذیەتی موسوڵمانان‌و مەلائیکە ئەدات ، تەنانەت ئەگەر مزگەوتەکەش کەسی تیا نەبێ هەر حەرامە لەبەر ئیحتیرامی مەلائیکەکانی مزگەوت • بەڵام ئەگەر بۆ دەرمان خواردی ئەوە نە حەرامەو نە مەکرووهەو ، دەبێتە عوزر بۆ تەرکی جەماعەت ، واتە ئەگەر نەڕوا بۆ جەماعەت قەیناکا •

براکانم ! خودای گەورە لە قورئاندا فەرموویەتی : « ومن یعظم حرمات الله فهو خیر له » واتە : هەرکەسێ بە قەدرو حورمەتەوە تەماشای ئەو شتانە بکات کە خودا حورمەتی پێداون ئەوە باشترە بۆی • ئاشکرایە ئەمانەی کە لەپێشەوە مەنعمان کردن، لەو شتانە کە موناسبی مزگەوت نەبوون هەموو شتێکن کە هەتکی حورمەتی مزگەوت ئەکەن • کەوابێ پێویستە ئاگادار بن • تەنانەت حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی « لا تعظموني في المسجد » واتە : لە مزگەوتدا زیادەرێزم لێ مەگرن ، لە ریوایەتێکی‌تردا « لا تفضلوني في المسجد » ، واتە بۆنموونە : کە هاتمە مزگەوت لەبەرم هەڵمەسن ؛ چونکە مزگەوت جێگەی تەعظیمی خودایە ، جێگەی طاعەت‌و لەخواترسی‌یە ، جێگەی ئەوە نیە خەریکی ئیش‌وکاری عادەتی بن مەگەر بە صودفە هەڵبکەوێ •

دەگێرنەوە پیاوێکی پیاوچاك‌و رەفتارپاك جارێ ویستی مەنعی کۆمەڵێك بکا کە لە مزگەوتدا خەریکی گاڵتەو گەپ بوون ، یەکێکیان

بێشەرم بوو چوو بەگژی ئەو پیاوە باشەدا • شەو پیاوە باشەکە لە خەودا چاوی پێکەوت ئەوکەسە کە بێحەیاتی لە گەڵ ئەوا کردبوو، خودا شێوەی گۆڕیوە بە شێوەی سەگو ، پێیانوت لەبەرئەوەی لەگەڵ تۆدا بێحەیاییکرد خودا شێوەی ئەو ئینسانەی مەسخکردوە •

ریوایەتکراوە حەزرەت (د • خ) رۆژێ فەرمووی بە ئەصحابەکان : ئەوکەسانەتان پیشاندەم کە نە دەستنوێژو نەنوێژو نە رۆژوو نە زەکاتو نە حەج قەبووڵ ناکرێ لێیان ؟ئەصحابەکان عەرزیان کرد : بەڵێ یارسول الله پێمان نیشانبدە ، فەرمووی ئەوکەسانەن کە دەستنوێژ دەگرنو دەڕۆن بۆ مزگەوتو دوو رکات نوێژی سووك ئەکەن ، ئەنجا پشت لە قیبلەی مزگەوت دەکەنو دەس بە قسەی دنیایی رووت ئەکەن ، قەسەم بەخودا مەلائیکەکان بەوانە ئەڵێن : ئەی دوژمنەکانی خودا بێدەنگ بن ، بڕۆنەوە بۆ ماڵی خۆتان لەگەڵ عاجزبوونی خودا لێتان • یەکێك لە ئەصحابەکان عەرزیکرد ئێمە لە ماڵی خۆمان دێینە دەرەوەو دەگەین بە برادەرو دۆستەکانمان ، چۆن لە مزگەوتدا قسەیان لەگەڵ نەکەین ؟ ئەویش فەرمووی خودا فەرموویەتی : « فاسعوا الى ذكر الله » واتە بڕۆن بۆ ذیکری خودا ، نەیفەرمووە (فاسعوا الى ذكر الدنيا) •

لە حەزرەتی (علی)یەوە (د • خ) ریوایەتکراوە کە فەرموویەتی :ـ خودای گەورە وەحیی کرد بۆ حەزرەتی عیسای کوڕی مەریەم ، على نبينا وعليه الصلاة والسلام ، کە خەبەر بدە بە بەنیئیسرائیل با نەرۆنە هیچ خانوویەك لە خانوەکانی من بە دڵێکی پاكو خاوێنو نەفسێکی لەخواترسو چاوێکی داخراوو دەستێکی پاکەوە نەبێ • براکان ! مزگەوت وەکو مەجلیسی خودا وایە ، هەرموسوڵمانێك لە مزگەوتدا بێ هاومەجلیسی خودای گەورەیە ، حەیفە بۆ کەسێ کە هاومەجلیسی

خودا بێ بە ئەدەب نەبێو رێز لە هاومەجلیسەکەی نەگرێ ، جا کەسێ ئەم ئەدەبەی نەزانی ئەوە خودای گەورە ئیهانەی ئەکاتو سووکی ئەکات •

ئەنەسی کوڕی مالیك ، خودای لێ رازی بێ ، دەگێڕێتەوە کە حەزرەت [د • خ] فەرموویەتی : من احب الله فليحبني ومن احبني فليحب اصحابي ، ومن احب اصحابي فليحب القرآن ، ومن احب القرآن فليحب المساجد افنيتها وابنيتها • اذن الله في رفعها وبارك فيها وميمونة وميمون اهلها ، محفوظة محفوظ اهلها ، مزينةمزين اهلها ، وهم في صلاة الله والله يقضي حوائجهم وهم في مساجد الله والله من ورائهم ، واتە کەسێ کە خودای گەورەی خۆش‌بوێ پێویستە منیشی خۆش‌بوێو ، کەسێ کە منی‌خۆش بوێ پێویستە قورئانی پیرۆزی خۆش‌بوێو ، کەسی کە قورئانی خۆش‌بوێ پێویستە مزگەوتی خۆش‌بوێ ، چ بینای خانوەکانیو چ دەوروبەری • خودای گەورە رێگای داوە بەرزبکرێنەوەو بەرەکەتو پیرۆزی پێداون ، خۆیان موبارەكو ئەهلەکانیشیان موبارەکن ،خۆیان لە شەیتانەکانی ئینسو جن پارێزراونو، ئەهلەکانیشیان پارێزراون ، بە ئیمانو باوەڕ رازاونەتەوە ، ئەهلەکانیشیان بە ئیمانو باوەڕ رازاونەتەوە ، لەوکاتەدا کە ئەوان خەریکی نوێژن خودای گەورە پێویستی‌ی ئەوان جێبەجێ‌ئەکات ، لەوکاتەدا ئەوان لە مزگەوتدان خودای گەورە لەپشتیانەوەیەو ئەیانپارێزێ •

ریوایەت‌کراوە غەریب لە جیهاندا چوار جۆرن : قورئان لە دەروونی پیاوی ستەمکاردا ، مزگەوت لەناو گەلی نوێژنەکەرانو رۆژوونەگراندا ، قورئانی پیرۆز لەماڵێکدا کە نەخوێنرێتەوەو دەورنەکرێتەوە ، ئینسانی چاكو کرداباش لەناو گەلی فاسقانو لەرێ‌لادەراندا •

ریوایەت کراوە حەزرەت (د • خ) لە باسی زەممی گوناهباراندا فەرموویەتی : لە ئاخرزەماندا هەندێ لە ئوممەتی من دەڕۆنە مزگەوت و هەڵقە هەڵقە دائەنیشن ، ذیکریان هەر دنیاو خۆشەویستیی دنیایە ، لەگەڵ ئەوانە لە مزگەوتدا دامەنیشن •

ریوایەت کراوە جارێ مزگەوتێ لە مزگەوتەکان بەرزبوویەوە بۆ ئاسمان تا لە بارەگای خودادا شکات لە ئەهلی مزگەوتەکە بکات لەسەر ئەوەی کاتێ کە دێن بۆ مزگەوت لە باتی ناوی خوداو ذیکرکردن وتاری حەرام و بێهوودە دێ بەدەمیاندا ، لە ئاسماندا کۆمەڵێ مەلائیکە هاتن بەپیریی ئەو مزگەوتەوەو پییانوت شکاتی تۆ پێویست نیە ، ئێمە مەئموورین بۆ سەر ئەو قەومەو ئەیانفەوتێنین • ئەی برادەران ئەم ریوایەتە لەسەر ئەوە دامەزراوە کە حەقیقەتی هەمووشتێ زانستێک و هەستێک و تەسبیحێکی بۆ دانراوە ، ئەوەتە خوای گەورە دەفەرموێ « سبح لله مافي السموات ومافي الارض » کەوابێ ئەگەر حەقیقەتی مزگەوت شکات لە قەومی خراپ بکا لەبارەگای خودادا جێگەی (تعجب) نیە ، چونکە حەقیقەتی مزگەوت دارو بەرد نیە •

شایانی باسە کە ئادابی مزگەوت لە حەقدە زۆرترن ، یەکێکیان ئەوەیە کە ئینسان ڕۆیشتە مزگەوت پێی ڕاستی پێش بخات و کە هاتەدەرەوە پێی چەپی پێش بخات • دەگێڕنەوە : ئەحمەدی بەصری کە پیاوێکی چاک بووە جارێ لە چوونەمزگەوتدا پێی چەپی پێش خست ، لە کەفارەتی ئەم خیلافسوننەتەدا بەندەیێکی بوو ئازادی کرد •

سوفیانی ثەوری (د • خ) جارێک لە چوونەمزگەوتدا پێی چەپی خستە پێش ، لەوێدا هاتیفی بانگی کرد (یا ثور) واتە (گا) ئیشارەیە بۆ ئەوە کە بە بێعەقڵی پێی چەپی پێش خستوە • براکانم ! ئەو پیاوە صاڵحە

لەسەر ئەو خیلاف سوننەتە لێی زویر بوونو بە گاجوت بانگیان کردوە .

برا خۆشەویستەکانم ! کاتێ ئەتانەوێ بڕۆنە ناو مزگەوت تەماشای پێلاوەکانتان بکەن ئەگەر شتێکی پیسیان پێوە بوو بەقەدەر توانا تێکۆشن پاکیان بکەنەوە با پێلاوەکانتان مزگەوتەکە پیس نەکا ، وە ئەگەر دیتان شوێنێ لە مزگەوت پیس بووبوو واجبە لەسەرتان ئەو پیسی‌یە لابەن ، هەروەها سوننەتە شتێکی بۆنخۆش لەو شوێنە بدەن هەتا بۆنی خۆش بکاو ، ئەهلی مزگەوت لەباتی ئەو شتە پیسە بە بۆنی خۆشی شتە بۆنخۆشەکە کەیف‌خۆش بن .

دەگێڕنەوە رۆژێ شەخسێ رۆیشتە مزگەوتەوەو کەوشەکانی خۆی کوتا بە عەرزی مزگەوتەکەدا ، ئیمامی ئەعظەم (ر . خ)لەو شوێنەدا بوو فەرمووی ئەگەر ئەو کابرایە کەوشەکانی بە رووی مندا بکوتایە پێم خۆشتر دەبوو لەوەی کە کوتای بە عەرزی مزگەوتەکەدا .

براکان ! خودای گەورە مزگەوتی خۆش‌دەوێو رێزو پایەی پێداوە ، واجبە ئێمەیش حورمەتی بگرین ، هەرکەس مزگەوت بێ‌حورمەت بکا خوای گەورەش ئەوکەسە بێ‌حورمەت ئەکات . کاتێ چوونە مزگەوتەوە وەها بڕۆن بەپێی خۆتان ئازاری کەس مەدەن ، سەلام بکەن لە حازرانی مزگەوت ، ئەگەر لە نوێژا نەبوون ، خۆ ئەگەر لە نوێژدا بوون ئەوا سەلامیان لێ مەکەنو بەس بڵێن « سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم » ، ئەگەر خوا مەیلی بێ ئەمە لە جێگەی ئەو دوورکاتە نوێژەی دیاری مزگەوتدا دائەنیشێ هەرچەند ئەمە قەولێکی مەوجوودە .

موسوڵمان کە رۆیشتە مزگەوتەوە ئەبێ بیری ئەوە بکاتەوە کە میوانی

خودایەو خودا زۆر گەورەیە ، میوانی خۆی دەرناکاتو حورمەتی ئەکرێو ، میوانداری‌ی خودا بۆ عەبدی خۆی عەفوکردنی گوناەو بەرزکردنەوەی پایەیەتی •

لە فەرموودەی پێغەمبەردا هەیە کە مزگەوتەکان بازاری قیامەتن لەو بازارەدا پێویستی‌ی رۆژی قیامەت دەس ئەکەوێ کە طاعەتو عیبادەتە ، کەواتە برای خۆشەویست ! پێویستە ئینسان لە مزگەوتدا بە ئەدەب دابنیشێ چونکە میوانی خودایەو میوان ئەبێ رێز لە خاوەن مەنزڵ بکرێو تەماشای پایەو شانی بکات •

ریوایەت کراوە کە لە زەمانی بەنی‌ئیسرائیلدا دووکەس رۆیشتن بۆ عیبادەتخانەیەک ، کاتێ گەیشتنە دەرگاکەی یەکێکیان رۆیشتە ماڵەوە ، ئەویتریان هەر لە دەرگای عیبادەتخانەکەدا کەوتو دەستی کرد بە گریانو وتی من زۆر تاوانبارمو بێگوێیی خاوەنی ئەمشوێنەم زۆر کردووەو رووم‌نیە بڕۆمە ژوورەوە • زۆر گریا تا بوورایەوەو گیانی بەخوداسپارد ، ئەنجا خودای گەورە وحیی کرد بۆ پێغەمبەری ئەو سەردەمە : ئەو شەخصەی کە لەبەر شەرمو حەیای خوی لەهۆش‌چوو مرد من هەموو گوناهەکانم عەفوکردو ، لە ریزی (صدیقان)دا نووسیم •

براکانم ! خۆخەریک کردن بە کڕینو فرۆتنەوە لە مزگەوتدا مەکرووهە ، ئەگەر سەر لەنوێژکەران نەشێوێنێو ، ئەگەر شێواندی ئەوە حەرامە ، مەگەر زۆر پێویست بێو ببێتە هۆی رزقو بژیوی منداڵەکانی ، یا بۆ مارەبڕین بێ ، چونکە لە فەرموودەی پێغەمبەرە (اعلنوا النکاح فی المسجد) • هەروەها دەرکردنی بای سك لە مزگەوتدا (خلاف الاولی)یە ، ئەگەر لە راگرتنیدا زیان نەبێ ، خۆ ئەگەر زیانی تێدا دەبوو واتە : تووشی

ئازاری ریخوڵەو ناوسکی دەبوو ئەوە بەرەڵاکردنی دروستە ، بەڵکو واجبە .

بۆ کەسێ کە شتی گومبووبێ دروست نیە لە مزگەوتا پرسیار بکا بەتایبەتی ئەگەر بە دەنگی بەرز قسەبکات ، سوننەتە لە جوابی ئینسانی وەهادا پیاو بڵێ : یاخودا نەیدۆزیتەوە ، ئەگەر ئەم شت گومبووە زۆر ناچارە با بڕواتە دەرەوەو لە حەوشەکەدا پرسیار بکات ؛ چونکە مزگەوت جێگەی دەنگ بەرزکردنەوە نیە مەگەر بۆ ذیکری خودای گەورە .

دەگێڕنەوە ئەعرابی‌یەك وشتری گومکردبوو ، بە دەنگی بەرز لە مزگەوتا بانگی کرد کێ وشترەکەی منی چاوپێکەوتوە ، لەوێدا حەزرەت (د . خ) فەرمووی خودا وشترەکەت پێ‌نەداتەوە ، بینای مزگەوت بۆ ئەمانە نی‌یە بۆ ذیکری خودای گەورەیە .

خۆشەویستەکانم ! ئەگەر بانگێکی بەرز بۆ دۆزینەوەی شتێکی وونبوو ئاوا بێ ئەبێ گۆرانی‌وتن‌و لەهوو لەعبو گۆرەوی‌بازی‌و چەقەچەقی خەڵکی چۆن بێ ، بێ‌گومان تاوانی ئەمانە لای خودا زۆر زۆرە . هەروەها ئەگەر کەسێ کۆکەی لێ بێ پێویستە هەتا بۆی دەلوێ بە دەنگی نزم بکۆکێ‌و بەڵغەمەکەی لە پارچە دەستەسڕێکدا داپۆشێ تا ئەڕواتە دەرەوە . مزگەوت مەجلیسی ئەوانەیە کە لەگەڵ خودای خۆیانا موناجات ئەکەن ، داوای عەفوی تاوان‌و گوناهی لێ ئەکەن ، هەتا ئینسان بەئەدەبتر بێ باشترە . هەروەها پێویستە ئینسان لە مزگەوتا دووربکەوێتەوە لە بێ‌ئەدەبی‌ی زاهیری ، پێویستە لە خوورەوشتی ناشیرین وەك ریاو حەسوودی‌و کینەو فیزو خۆبەزل‌زانین خۆی بپارێزێ . ئەم صیفەتانە لە پیس‌ی زاهیری نابارترن ؛ چونکە دڵ جێگەی عیبادەتەو ، کە ئەم صیفەتانەی تێدابوو ئیتر جێی‌ی عیبادەت‌و

خوداپەرستی تێدا نابێتەوە • پێویستە لە قسەی بێسوودیش زۆر دووربکەوێتەوە چونکە ئەوکەسە کە لە مزگەوتدایە با لە نوێژیشدا نەبی وەك ئەوەیە کە لە نوێژا بێت ، جا هەروەکو قسەکردن لە نوێژا نوێژ بەتاڵ ئەکاتەوە هەروەها قسەی بێسوودیش خێری دانیشتنی مزگەوت بەتاڵ ئەکاتەوە ، کەوابوو ئەبێ ئینسانی موسوڵمان کاتێ کە رۆیشتە مزگەوتەوە خەریکی عیبادەت بێ وەکو نوێژی (تحية المسجد) یا نوێژی سونەتی پاش‌و پێشی نوێژە فەرزەکان ، وە لەپاش نوێژەکان خەریکی خوێندنی (آیة الکرسي)و تەسبیحات‌و حەمدو تەکبیری خودا بێ ، پاش ئەمانە ئەگەر قورئانخوێن بێ خەریکی خوێندنی قورئان بێ ، ئەگەرنا بەدەنگێکی نزم‌و نەرم بۆ خۆی خەریکی (لا الاه الا الله) کردن یا صەڵەواتدان بێ ، خۆ ئەگەر شتێکی دینی بپرسێ لە ئیمام‌و ئەویش بەنەرمی فێری بکات ئەوە خێری گەلێ زۆرە •

بە هەرحاڵ موسوڵمان کە چوە مزگەوت وەك ئەوەیە کە لە بەردەستی خودای گەورەدا بێ ، دیارە حضووری خودای گەورە لەگەڵ هەڵگرتنی پیسی ظاهری یا مەعنەوی‌دا رێك ناکەوێ‌و ناگونجێت ، کەوابێ پێویستە لە مزگەوتدا بە ذیکرو فیکرەوە دابنیشن ، ئەگەر وابن لە لایەنی ذاتی خواوە گەلێ جۆر رێزو پایەتان دەست ئەکەوێ‌و ان شاء الله مورادی دڵتان جێبەجێ ئەبێ ، ئەگەرنا ئینسانی بێئەدەب هەمیشە سووك‌و ناهومید دەبێ‌و خەیرێکی ئاخرخەیری دەس ناکەوێ •

دەگێڕنەوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : « یاتي علی الناس زمان یکون حدیثهم في مساجدهم في امور دنیاهم ، فلا تجالسوهم فلیس لله فیهم حاجة » واتە زەمانێ دێ بەسەر خەڵکا کە قسەوباسی دنیایی خۆیان

له مزگەوتەکانا دەکەن ، که ئەوانەتان دی لەگەڵیانا دامەنیشن خوای گەورە پەیوەندی بەوانەوە نیەو ئیشی پێیان نی‌یە •

شایانی زانینە هەتا چل ماڵ لە چواردەوری مزگەوتا بە دراوسێی مزگەوت حسێب ئەکرێن ،وە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی هەرکەسێ دراوسێی مزگەوت بێو بە بی‌بەهانە نوێژەکەی لە ماڵی خۆیا بکاتو نەڕوات بۆ جەماعەت بۆ مزگەوت ئەوە نوێژەکەی ناقیصو ناتەواوە • دیارە جوملەی (حي على الصلاة) لە بانگدا دەعوەتی موسوڵمانان ئەکات بۆ مزگەوت بۆ نوێژکردن ، هەروەها جوملەی (حي على الفلاح) دەعوەتی موسوڵمانان ئەکات کە بێن بۆ رزگاربوون لە سزاو مەینەتی قیامەت ، بێگومان هەرکەس هات بەدەنگی ئەم دەعوەتانەوە ئەوە قبووڵکراوی خودایەو جێگەی لە قیامەتدا بەهەشتی ئەبەدی‌ی هەتا هەتایە • خودای گەورە دەفەرموێ « ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه وسعى في خرابها » • جا هەرچەند ئەم ئایەتە دەربارەی ئەو کافرانە نازڵ بووە کە مەنعی موسوڵمانانیان ئەکرد لە عیبادەتی خودا لە مزگەوتی(مسجد الحرام) لە مەککەی موبارەک ، بەڵام حوکمەکە عامە بۆ هەرکەسێ کە ببێ بەهۆی مەنعی مزگەوت لە موسوڵمانان ، چ بە زۆری دەست مەنعیان بکات یاخۆ بەهۆی بێشەرمی‌و بێ حەیایی‌یەوە مزگەوت سووک بکاتو ، کارێکی وەها بکات کە موسوڵمانان عیبادەتیان بە باشی بۆ نەکرێ لەو مزگەوتانەدا•دیارە زاڵمی‌ی کافرەکان لەبەرئەوەیە ماوەی موسوڵمانەکانیان نەداوە بۆ عیبادەت کردن • هەر لەبەر ئەم سەبەبە ئەو موسوڵمانانەش کە مزگەوت بە رزق‌و شتومەکی خۆیان مەشغووڵ ئەکەن‌و مەنعی خەڵك ئەکەن لە عیبادەت یا ئەو سەردارانە کە لەشکر لە مزگەوتەکانا دائەنێن‌و ، ئەو دەمترۆیشتوانەش کە مێوانی بێسەروبێی خۆیان لە مزگەوتا دائەنێن‌و ، ئەو بێشەرمانە کە مزگەوت ئەکەن بە شوێنی گەپ‌و گاڵتەو لەهو هەموو

ئەمانە لای خودای گەورە بە زاڵمێکی زۆر زاڵم حسێب ئەکرێن و بەرامبەر بە تێکدانی ئوسووڵی مزگەوت بەپێی ئایینی ئیسلام گیرۆدەی گوناهی گەورە دەبن • هەروەها ئەو (متولي)یانە کە ئەوقافی مزگەوت لەدەستیاندایە ئەگەر ماڵی مزگەوت بخۆن و فەرش و سووتەمەنی و چراو پێویستی یەکانی مزگەوت جێبەجێ نەکەن ، یا ئەوکەسانە کە نازرو بەردەستی (متولی) ئەوقافن ، ئەوانیش ئەگەر لەو ماڵە وەقفەی کە لە بەردەستیاندایە قصوور بکەن لە جێبەجێ کردنی پێویستیەکانی مزگەوتداو ، بێ فەرش و چرای بکەن ، ئەوانەش هەموو بەپێی مەعنای ئەو ئایەتە بە زاڵمێکی زۆر زاڵم و بە ستەمکارێکی نابار ئەناسرێن •

من ئەڵێم لە جوملەی (وسعى في خرابها) دەرئەکەوێ ئەوانەی کە تێدەکۆشن بۆ وێرانکردنی مزگەوت با خۆیان حازر کەن بۆئەوەی خودایش ماڵی ئەوان وێران بکات ؛ چونکە مزگەوت ماڵی خودایەو ، مەنعی وەقفی مزگەوت وەکو وێرانکردنی مزگەوتەکەیە • بە بەراوردێکی پەنجا ساڵیی خۆم و لەسەر بەراوردی پێشینیانیش بۆم دەرکەوتوە ئەوانەی ئەوقافیان لەژێر دەستا بوەو ، بەپێی بڕیاری واقف خزمەتی مزگەوت یا مەدرەسەیان نەکردوەو ، ماڵیان وێران بووەو گەلێ زیانی ناباریان بەسەراهاتوە ، خوا پەنامان بدا •

براکانم ! گەورەیی مزگەوت و ئەهلی مزگەوت لە فەرموودەکانی پێغەمبەردا بەئاشکرایی دەرئەکەوێت ، بەڵام بەومەرجەی کە خەڵکەکە بەئیحتیرامەوە بڕۆنە ناو مزگەوتەوەو لە مزگەوتا خەریکی خواپەرستی بن و بێجگە ذیکرو فیکرو طاعەت قسەی تێدانەکەن ، قسەیەك نەبێ کە مەصڵەحەت و قازانجی موسوڵمانانی تیابێ ، یا بۆ دڵخۆش کردنی میوانێ بێ کە رووی لە خودا بێ یا هیوای ئەوەی بێ کە رووبکاتە خودا • پیاوە

باشەکانی پێشینان لەوکاتەدا کە لە مزگەوتا بوون ئەگەر شتێکی پێویست بە قسە رووی دابێ چوونەتە دەرەوە قسەکەیان کردوە ، جا پاش قسەکەیان هاتوونەتەوە مزگەوت ۰

لە حەدیثی شەریفدا هەیە « الضحك في المسجد ظلمة في القبر » واتە پێکەنین لەمزگەوتا ئەبێتە هۆی تاریکی بۆ گۆڕی ئینسان ، تەنانەت لای هەندێ لە ئیمامەکان پێکەنین بە قاقا دەسنوێژ ئەشکێنێ ، بۆیە بە ڕای ئیمامی شافیعی (ر ۰ خ) سوننەتە بۆ کەسێ بە قاقا پێبکەنێ دەسنوێژەکەی تازە بکاتەوە ۰ جا هەروەکو قاقای پێکەنین هۆی تاریکیی قەبرە شەونوێژ کردنیش هۆی رووناکیی قەبرە ۰ شایانی زانینە هەرکەس لە مزگەوتا قسەی بێهوودە بکات لە ئەنجامدا لاتو گەدا دەکەوێتو لە دینیشدا هەر هەژارو بێدەستەلات دەبێت ۰

مزگەوت جێگەی پاڕانەوەیە لە خودا ، جێگای داواکردنی رەحمەتو کەرەمە لە خودا ، جێگەی شتی بێسوود نیە ۰ دەگێڕنەوە لە سەردەمی خەلیفەی دووەم حەزرەتی عومەری کوڕی خەططابدا هەژارێ خۆی کرد بە مزگەوتداو داوای شتی لە خەڵکەکە کرد ، ئیمامی عومەر بەپەلە هەستاو ڕۆیشتو پێیوت تۆ لە مزگەوت داوای شت لە غەیری خودا دەکەی ؟ واتە : داواکردن بۆ گەداو نەدارا قەیناکا بەڵام لە مزگەوتدا پێویستە پیاو هەر لە خودا داوای شت بکات ۰

براکان ! ئەو بێقەدرییە کە لەگەڵ مزگەوتەکانی وڵاتی ئێمەدا دەکرێ لە هیچ وڵاتێکدا چاوم پێی نەکەوتوە ، تەماشا ئەکەی لە کاتی شادیو شیوەندا قەرەباڵغ لەناو مزگەوتدا کۆدەبنەوەو نانو چێشت ئەخۆنو ، بە چەوریو چێشتی رژاوو ئاوو توێکڵی میوەو غەیری ئەمانە ناو مزگەوتەکە پیس ئەکەن ، فەرشی مزگەوت دەبەن بۆ ماڵان ساوەری

لەسەر وشک ئەکەنەوە ، زۆر جار کە لە مزگەوتا دەنوون فەرشی مزگەوت بەکاردێنن ، بەمجۆرە هەڵس‌وکەوتانە مزگەوت سووك دەبێت‌و زیانی لێ دەکەوێ . ئەگەر یەکێ بڵێت : ئەی بۆچی لە زەمانی حەزرەتدا (د . خ) ئەصحابی (صفه) لە مزگەوتا نووستوون‌و فەرشی مزگەوتیان بەکارهێناوەو حەزرەتیش (د . خ) دەستی نەهێناوەتە ڕێیان ؟ لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا دەڵێین : ئەو ئەصحابانە خاوەن عیبادەت‌و ریازەت بوون‌و ، هەرگیز لە مزگەوتدا بێ‌ئەدەبی‌یان لێ دەرنەکەوتووە ، بۆیە حەزرەت (د . خ) رازی بووە . ئێمە وەکو ئەوان نین بەڵکو نووستنی ئێمە لە مزگەوتا کەراهەتی هەیە .

ئەگەر کەسێ لە مزگەوتدا ئیحتیلامی بوو واجبە گورج بڕواتە دەرەوە ، مەگەر ترسی سەرمایەکی توندی هەبێ ، یاخود لەوە بترسێ کە لە دەرەوە پاسەوان بیگرن‌و تەوقیفی بکەن ، یا ترسی لەکیس‌چوونی ماڵ یا زیان بە ناموس گەیشتنی هەبێ‌و لەو دەوروپشتەشدا ئاو نەبێ یا هەبێ بەڵام ترسی ئەوەی هەبێ ئەگەر خۆی بشۆرێ نەخۆش بکەوێ ، خۆڵی پاکیش نەبێ تەیەمموم بکات ، لەم حاڵەتانەدا دروستە بە لەش‌پیسی‌یەوە لە مزگەوتا بمێنێتەوە ، ئەگەرنا گوناهێکی گەورەیە .

براکانم ! قەرەباڵغی شادی‌و خەتەنەسووران‌و هاوچەشنی ئەمانە ئەگەر لە مزگەوتا دابنیشن‌و نان‌بخۆن ئەبێتە هۆی فەوتان‌و عەیبداربوونی فەرشی مزگەوت‌و دەبێتە هۆی مەنعی خەڵک لە نوێژکردن لەسەر فەرشە وەقف‌کراوەکە ، هەروەها دەبێتە هۆی زیانی دینی‌و دنیایی ئەو خاوەن‌شادی‌یەش کە بوەتە هۆی ئەم کارەساتە ، بەتایبەتی ئەوکەسە کە زیان لە ماڵێ‌ئەدا کە وەقف‌کراوە بۆ مزگەوت .

ئەی برادەرینە ! خودای گەورە زوربەی حەقی زوڵم‌لێ‌کراوان

دەخاتە رۆژی قیامەت ، چونکە ئەمە بۆ زوڵملێ‌کراوەکە زۆر قازانجی هەیە ، زوڵملێ‌کراۋ لە دنیادا بە هەر جۆر بێ گوزەران ئەکات ، بەڵام ئەو زۆردارە نامەردە لە رۆژی قیامەتا وەها گیرۆدە دەبی خودا نەبێ کەس بە حاڵی نازانێ ، تەنانەت ئەگەر بەقەدەر حەفتا پیاوی چاك کردەوەی چاکەی هەبێ هەمووی ئەدرێ بە زوڵملێ‌کراوەکانو ئەم زاڵمە ستەمکارە خۆی بە رووتیو قووتی بێ‌خێرو چاکەو پاداشت ئەمێنێتەوە ، چونکە هەموو خێرەکەی دەچێت بۆ زوڵملێ‌کراوەکە • لەوکاتەدا ئەهلی قیامەت خۆزگە ئەخوازنو ئەڵێن خۆزگە ئێمە لە دنیادا زوڵممان لێ کرابایە هەتا لەم‌کاتەدا ئەم هەمووە خێرو پاداشەمان دەست‌بکەوتایە • بەڵام حەقی خانەی خودا هەر لە دنیادا لەو کەسە ئەسەنرێ کە زوڵمەکەی لێ کردوە چونکە خودا ئیحتیاجی بە ئەوابی رۆژی قیامەت نیە ، خودا پاكو بێ‌نیازەو هیچ جۆرە ئیحتیاجی‌یەکی نیە ، بۆیە لە دنیادا بەوجۆرە گیرۆدەی ئەکاتو تووشی ئەنواعی دەردو فەلاکەتی ئەکات ، بە سووکیو رەزیلی دەمرێو ، ئەگەر هەڵکەوێ بە رەزیلی نەمرێو دەوڵەمەند بێ خوا دنیای وەها لێ تەنگ دەکات کە لە رەزیل خراپ‌تر عومری خۆی بەسەربەرێو خێروخۆشی لەو دەوڵەتو ماڵەی نابینێ ، وەك چۆن مزگەوت خێری لە وەقفەکانی نەبینی ، هەق بەهەق • بێجگە لەمانەش سزایەك دەدرێ مەگەر هەر خوا بزانێ •

ریوایەت‌کراوە هەرکەسێ فەرشێ بخاتە مزگەوتەوە یا بە چرایێ رووناکی بکاتەوە • هەتا ئەو فەرشە یا ئەو چرایە بمێنێتەوە حەفتا هەزار مەلائیکە دوعای خێر ئەکەن بۆ خاوەنەکەیان •

لە پیاوێکی باوەڕ پێکراوم بیست وتی : مەلای فلانەدێ بۆی گێڕامەوە،ووتی ئەهلی دێ بەنۆبە داریان ئەهێنا بۆ سووتەمەنی‌ی مزگەوت

بەڵام من نەمئەهێنا تا شەوێ لە خەوا چاوم پێ کەوت کە لەو ماڵانەوە داریان بۆ مزگەوت هێناوە نوور بەرزئەبوەوە بۆ ئاسمان ، تەنها لە ماڵی ئێمەوە نوور بەرز نەدەبوویەوە ، پرسیارم کرد ئەم نوورە چ نوورێکە ؟ وتیان نووری نۆبەدارە ، وتم ئەی بۆچی نوور لە ماڵی ئێمەوە بەرز نابێتەوە ، وتیان تۆ نوبەدار نادەی . منیش لەو کاتەوە بڕیارمدا کە نۆبەدار بکەمو ، لە نۆبەی خۆمدا دار بدەم بە مزگەوت .

وختەی قسە مزگەوت لەهەر شوێنێکدا بێ دەبێتە هۆی پیرۆزیو دەوڵەتێکی نەبڕاوە لە دنیاو لە قەبراو لە قیامەتدا بۆ ئەهلی ئەوشوێنە بە مەرجێ کە حورمەتی مزگەوتەکەیان رابگرنو بە قسەی بێهوودەی دنیاییو بێ ئەدەبی ئەو دەوڵەتە نەبڕاوە لە دەستی خۆیان دەرنەکەنو ، ئەو ئاسایشی قەبرو قیامەتەی خۆیان لەدەست نەدەن .

لە شەرحی (عەقائیدی نەسەفی)دا کە بە فارسی دانراوە ریوایەت کراوە هەرکەسێ قسەی دنیایی لە مزگەوتا بکا ئەو مەلائیکانەی مزگەوت ئاوەدان ئەکەنەوە لە ترسی بۆنی پیسی دەمی ئەوکەسە لە مزگەوتەکە ئەڕۆنە دەرەوەو ئەڵێن خودایا عەبدەکانی تۆ ئێمەیان لە ماڵی تۆ دەرکرد ، خودای گەورەش لە وەڵامی مەلائیکەکانا ئەفەرموێت بە عیززەتو جەلالی خۆم قەسەم لە پاداشی ئەو کردەوە خراپەو ئەوقسە بێهودانەدا کەسانێکیان بەسەرا زاڵ ئەکەم کە ئەوانیش لە ماڵی خۆیانیان دەربکەن ، وەك ئەوان ئێوەیان لە مزگەوت کردە درەوە . جا لە ماڵ کردنەدەرەوە دوو جۆرە ، یەکەم ئەوەیە کە خودا دووچاری کۆچ کردنو لە وڵات دەرچوونیان ئەکات ، دووەم گیرۆدەی تەنگیو کەمگوزەرانی ئەبنو لە ماڵ بێزار ئەبنو ، لەو شوێنە دەرئەچن .

دەگێڕنەوە قسەی خراپ کردن لە مزگەوتا عیبادەتی حەفتا ساڵی کابرا لائەبا •

ئەی برادەرینە ! دەخیلتانبم نەکا شەیتان تەفرەتان بداو پێتان بڵێو بیخاتە دڵتانەوە مادام قسەی خراپ لە مزگەوتا ئەوەندە جەزاکەی قورسە چاك وایە ئیتر نەڕۆینە مزگەوتو لە ماڵی خۆمانا نوێژ بکەین ! ئەمە فێڵی شەیتانە بەگوێی مەکەن ، بەڵکو بە دڵێکی پاك تەوبە بکەنو لەو قسە خراپانە کە لەمەوپێش لە مزگەوتا کردوتانن پەشیمان بنەوەو بڕیاربدەن لەمەوپاش دووبارەی نەکەنەوەو بەئیحتیرام لە مزگەوتا دانیشنو حورمەتی مزگەوت بگرنو هەر عیبادەتی تیا بکەن • هەتا بە میهرەبانیی خودا بەو هەموو ثەوابو پاداشە بگەن • والسلام علیکم •

نامەی بیستەم

باسی ڕۆژووە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله سيدنا محمد وعلى اله وصحبه المجاهدين في سبيل الله •

پاش ئەمانە سەلامێکتان لێ ئەکەم کەببێتە هۆی سەلامەتی ئیمانو گیانی خۆتانو ئەولادەکانتان •

بزانن هەرچەند هەمووکەس بەقەدەر حاڵی خۆی ئیشی چاكو خراپ ئەزانێو ، ئەزانێ چاك کامەیەو خراپ کامەیە ، بەڵام بیستنی وەعظو ئامۆژگاری لە واعیظانەوە کار لە دڵی موسوڵمان ئەکاتو قازانجی زۆرە • خەڵکی بە ئامۆژگاریی زانایان زۆر بێدارو ئاگادار ئەبنەوە • لەبەر ئەمە لە بابەتی گەورەیی ڕۆژووی ڕەمەزانو تاوانی نەگرتنی ڕۆژووی ڕەمەزان بە قەدەر ماوە عەریزەیەکتان پێشکەش ئەکەم کە تەرجەمەی فەرموودەکانی حەزرەتی پێغەمبەر بێ (د•خ) • ئەم عەریزەیە لەسەر فەرموودەی پێغەمبەر (د • خ) لە گەورەترین خێرو صەدەقە ئەژمێررێ ، مادام وایە پێویستە ئێوەش لە خوێندنەوەی نامەکانی من کەمو کووڕی نەکەن ، بەتایبەتی فەرموودەی حەزرەتە (د • خ)هیچ موسوڵمانێ دیارییەکی نەناردوە بۆ

برای ئایینیی خۆی گەورەترو بەسوودتر بێ لە وتارێکی خێر کە شارەزای رێی چاکەی بکات یا لە تاوانێکی دووربخاتەوە •

ئەی برادەران وەکو عادەتە لەناو خۆتانا بەدیاریی دۆستانی خۆتان دڵشاد ئەبن‌و ، دیاری وەرئەگرن‌و رەدی ناکەنەوە • پێویستە نامەکانی دۆستی خۆیشتان وەربگرن‌و رەدی نەکەنەوەو پێی دڵشاد بن‌و لە خوێندنەوەی مەلوول‌و دڵپەرێشان نەبن • فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) : لە گەورەترین خوو رەوشتی ئینسانی موسوڵمانە کە هەرگیز لە بیستنی ئامۆژگاریی ئایینی تێر نەبێ • کەوابێ ئەگەر گوێ رانەگرێ بۆی ئەوە بە تاوان لەسەری دەنووسرێ‌و دەبێتە هۆی رقی خوا لێی ، بەپێچەوانەوە ئەگەر قبوڵی‌بکات دەبێتە هۆی زیادە نیعمەت‌و کەسبی کەرەم‌و میهرەبانیی خودای گەورە ؛ چونکە فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) ايما عبد جاءته موعظة من الله في دينه فانه نعمة من الله سيقت اليه • فان قبلها بشكر زاده الله نعما اخرى ، والا كانت حجة من الله عليه •• الى ان قال ويزداد بها سخطا • جا کە وەرگرتنی نامەکانی من هۆی زۆربوونی نیعمەتی خودا بێ‌و رەدکردنەوەیان هۆی تووڕەبوونی خودای گەورە بی وەرنەگرتنیان دەبێتە عەینی شێتی‌و بێسەلیقەیی ، بەتایبەتی بۆ ئەوکەسانەی کە دەتوانن بیانخوێننەوەو نایانخوێننەوە چونکە فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) اذا حمل الرجل كلمة من الله الى اخيه المسلم كان خيرا له من حجة وعمرة وعبادة سنة » واتە کاتێ پیاوی وتارێ لەلایەن خودای گەورەوە بەرێ بۆ لای برای موسوڵمانی خۆی ئەوە ئەو وتارە لەلای خودای گەورە لە حەجێک‌و عەمرەیێک‌و عیبادەتی ساڵێ چاترەو ثەوابی زۆرترە • جا هەرکەس رەحم بە خۆی بکا بەمجۆرە عیبادەتە توێشووی سەفەری رۆژی قیامەت بۆ خۆی پەیدائەکات ، چونکە خودای گەورە ئەم دنیایە کردوە بە جێگەی

کشتوکاڵ بۆ توێشووی ئەودنیا ، ئەم دنیا رێگوزەرە یا وەکو جێگەیەکە بۆ موسافیرانی قیامەت ئامادەکرابێ ، کە ماوەیێکی کەم تیایا ئەمێننەوەو ، ئیتر ئەکەونەڕێ بۆ ماواو مەنزلی دەوامدارو هەمیشەیی .

بێگومان پاش (توحید) خوابەیەکزانینو ، پاش پێنج فەرزی نوێژ گەورەترین توێشووی قیامەت بەجیهێنانی باقی ئەرکانی ئیسلامە ، کە یەکێک لەوانە رۆژووە بەهەموو جۆرێکیەوە ، فەرز یا سوننەت ، کە ئەو جەزایە بۆ ئەم دانراوە بۆ عیبادەتیتر نیە .

مەبەس لەمنامەیە بەیانی گەورەیی رۆژووەو بەیانی ئەوەیە ئەو کەسانە کە رۆژووی رەمەزان ناگرن تا چئەندازەیەک گوناهبار ئەبنو چەند تووشی زیان ئەبن لە نەگرتنی ئەو رۆژووە .

براکانم پێویستە بزانن خودای گەورە بۆ هەر یەکێ لە موسوڵمانان لە سەرەتای باڵغبوونیەوە دوو فریشتەی لەسەرشانی راستو شانی چەپی داناوە هەتا کردەوەی چاکەو خراپەی بنووسێ ، فریشتەی شانی راست چاکەو فریشتەی شانی چەپ خراپە ئەنووسێ . هەروەها خودا ئەمری فەرمووە بە فریشتەی لای راست هەر کاتێ ئەم عەبدی منە بەدڵ نیازی کردەوەیەکی باشی کرد یا نیازی قسەیەکی باشی کرد ، با ئەو کردەوەو قسەش بەجێنەهێنێ ، گورج خێرو چاکەکەی بۆ بنووسە . خۆ ئەگەر هاتو بەجێیهێنان ئەوە یەک بە دە هەتا یەک بە حەوتصەد جەزای بۆ بنووسەو ، لە دەفتەری کرداری چاکەیدا بووی بنووسە ، تەنانەت ئەگەر بەراستی نیەتی ئەوەی هەبێ ئەگەر قیمەتی پەنجا هەزار کیسە داراییو دەستەڵاتی هەبێ ئەیدا لە رێگای خودادا ئەوە بەتەنها ئەو نیەتە ساغە هەموو جەزاکەی بۆ بنووسە ، ئەگەرچی لەپاش ئەوکاتەش لەو نیەتە پەشیمان بێتەوە .

دەگێڕنەوە خواپەرستێ هەبوە لە بەنیئیسرائیلەکان لە ساڵێکی قاتیو گرانی‌دا بە لای کۆکایەکی گەورەی لمدا رابوورد ، ئەویش بە دڵ تەمەنای ئەوەی کرد کە ئەم کۆمەڵە لمە ئارد بوایەو هی ئەویش بوایە بوئەوەی هەمووی لە رێگەی خودادا بدایە بە گەداو داماوەکان • خودای گەورە وەحیی کرد بۆ پێغەمبەری ئەو چەرخە کە بڵێ بە فڵان خوداپەرست کە بەراستی ثەوابو خێری ئەوەندەی ئەو لمە ، کە ئارد بێتو بیکات بە خێر بۆ موسوڵمانان ، بۆم نووسی ، ئەمەیش هەر لەبەرئەوە بووە کە کابرا بەساغیو لە کانگای دڵیەوە نییەتی بووە کە ئەگەر بەقەدەر ئەو لمە ئاردی ببوایە لە رێگەی خوادا صەرفی دەکرد • بەڵام مەلائیکەی سەر شانی چەپ کە مەئمووری نووسینی کردەوەی خراپە ، ئەوە نییەتی کاری خراپ نانووسێ هەتا کابرا نەیکات بە کردەوەو دەری نەبڕێ ، ئەوسا هەر کارێکی خراپ یا هەر وتارێکی خراپ بە تاقەیەکێ دەنووسێ • جا بۆ هەندێ ئینسان هەتا سێ سەعات صەبر ئەکات ، واتە ئەگەر لەوماوەدا لەو ئیشە ناڕەوایە پەشیمان نەبوویەوە ئەوسا لەسەری ئەنووسێ • بۆ هەندێ ئینسانیش هەتا نۆ رۆژ صەبر ئەکات ئەوسا بە ئەمری مەلائیکەی شانی راست لەسەری ئەنووسێ ؛ چونکە مەلائیکەی شانی چەپ وا لە ژێر دەستی مەلائیکەی شانی راستدا •

دەگێڕنەوە کە لە رۆژی قیامەتدا یەکێ نامەی کردەوەکانی دەدرێتە دەست ، کاتێ تەماشای ئەکات حەجو عەمرەو جیهادو صەدەقەو خێراتی تێدا نووسراوە ، ئەویش بانگ ئەکاتو ئەڵێ ئەم دەفتەرە دەفتەری من نیە ، من ئەم کردەوانەم نەکردوە ، جا مەلائیکە جوابی ئەدەنەوەو ئەڵێن دەفتەری خۆتە ، لە کاتی خۆیا لە دنیادا بە دڵێکی ساغ نییەتی ئەم کردەوانەت بووە ، کە ئەگەر بۆت بکرێ بیانکەیو ، خودای گەورە بە میهرەبانی خۆی لەسەر نییەتەکەت بەتەواوی هەمووی بۆ نووسیوی •

ریوایەت‌کراوە هەرکەسێ سبەینان رۆژی لێ‌بوویەوەو لە دڵیا نی‌یەتی تەواوی هەبوو ئەوەندە خێرو خوداپەرستی بکات بۆ خودا ، ئەوە خودای گەورە هەموو ئەو خێراتەی لە سبەینێوە بۆئەنووسێ چ بۆی رێ‌بکەوێ ئەو رۆژە بەجێیان‌بێنێ یا نا ، ئەمە هەمووی لەبەر زۆری‌ی رەحمەت‌و کەرەم‌و میهرەبانی‌ی خودایە لەگەڵ ئەو عەبدانەی کە دڵیان ساغەو نییەتیان لەسەر کردەوەی باشە . فەرموودەی پێغەمبەرە « نیة المرء خیر من عمله» واتە: نییەتی چاکی ئینسان لە کردەوەکەی چاکترە ، لەبەر دووشت ، یەکەم بەگوێرەی نییەتەکەی مادام خودا پاداشی بۆ ئەنووسێ ئەو پاداشە زۆرترە لە پاداشی کردەوەکە چونکە کردەوە نیە خاڵی بێ لە عەیب . دووەم لە نییەتدا هیچ ریاو بەرچاوێنی نیە ، بەڵام کردەوە کەم هەڵئەکەوێ کە بەتەواوی لە ریاو لە خۆرازی بوون‌و خوە خراپەکانی‌تر پاک بێ ، مادام وەهابوو نییەتی ساغی ئینسانی موسوڵمان سوودی لە کردەوەکەی زۆرترە .

ئەی براینە تەماشابکەن رەحمەت‌و کەرەمی خودا دەربارەی بەندەی خۆی چەند زۆرە ، نافەرمانی‌و بێ‌شەرمی‌و تاوانباری‌ی بەندەکانیش بەرامبەر بە خودای گەورە چەند لە ئەندازە دەرچووە .

ریوایەت‌کراوە کە موسوڵمانێ رۆژووی رەمەزانی گرت مەلائیکەی کردەوەنووس عەرزی بارەگای ذاتی حەق ئەکات : لە پاداشی ئەم رۆژووەدا چی بۆ بنووسم ؟ خودای گەورە دەفەرموێت بنووسە : فلان کەس رۆژووی رەمەزانی گرتووەو رۆژووەکەی بۆ من بووەو من پاداشی ئەدەمەوە لە رۆژی قیامەت‌دا ، واتە غەیری خوای گەورە کەس نازانێ ئەندازەی پاداشی ئەو رۆژووە چەندێکەو ناشتوانێ بینووسێ . جا ئەمە پاداشی رۆژووی رۆژێ بێ لە رەمەزان ئەبێ پاداشی رۆژووی هەموو مانگەکە چەند بێ ؟

له حەدیثی قودسی‌دا هەیە : هەموو کردەوەیێکی خێر قابلە بە غەیر بدرێ له کەفارەتی گوناهداو له تۆڵەی تاوانا رۆژوو نەبێ ئەوە بەتایبەتی هەر بۆ خاوەن رۆژووەکە دائەنرێ ، واتە ئەو کەسەی کە رۆژووی گرتوە ئەگەر حەقی کەسێکی لەسەر بێ خودای گەورە لە خەزینەی ئیحسانی خۆی جێبەجێی ئەکاتو ، پاداشی رۆژووەکە بەتەواوی بۆ خاوەنەکەی دەمێنێتەوەو ، بەهۆی پاداشی ئەو ڕۆژووەوە دەنێررێ بۆ بەهەشتو لە کۆشکێکی پایەداردا دائەمەزرێت . جا لەبەرئەمەیە پێغەمبەر (د . خ) دەفەرموێ هەموو ئینسانێکی بەرۆژوو دوو شادمانی هەیە یەکێکیان ئێواران کە بەربانگ دەکاتەوە ، دوومیان لە رۆژی قیامەتدا لەوکاتەدا کە دەگات بە خودای گەورە ، دیارە یەکەمیان لەبەرئەوەیە کە لە رۆژا تینوو برسیو ماندوو بووە ، خودایش زووبەزوو بەرامبەر بە زەحمەتی ئەو رۆژە لە کاتی بەربانگدا شادمانی پێدەبەخشێت . دووەمیان لەسەر ئەو ئەساسەیە ئەگەر کابرای بەرۆژوو مافی خەڵکی لەسەر بێ خودای گەورە بە میهرەبانیی خۆی لەباتی ئەو جێبەجێی ئەکاتو پاداشی رۆژووەکەی بەساغی دەمێنێتەوە ، ئەمەیش کەم نیە . خۆ ئەگەر مافی خەڵکی لەسەر نەبێ ئەوە مەگەر هەر خودا بزانێ وەزعی ئەو رۆژووەوانە چون ئەبێو لە چپایەیەکی بەرزا دائەمەزرێنێ؟ پوختەی قسە ئەوەیە خودای گەورە پاداشی هەموو کردەوەیەکی باش بەگوێرەی پایەی کردەوەکە دائەنێ ، بەڵام پاداشی رۆژوو لەسەر پایەی ئیحسانو میهرەبانیی خودا خۆیەتیو بەوپێیە پاداشی دەداتەوە . هەروەها ریوایەتکراوە کە پاداشی رۆژووی سونەت ئەوەندە زۆرە ئەگەر خوای گەورە پڕ بەم عەرزە ئاڵتوون بدا بە کابرای بەرۆژوو پێی رازی نابێو هەڵیئەگرێ هەتا لە قیامەتدا خودای گەورە پاداشی ئەو رۆژووەی بداتەوە .

براكانم له حەدیثی شەریفدا هەیە كه یەك رۆژ رۆژووی فەرز به حەفتا رۆژ رۆژووی سونەت بەرامبەره ، جا لەبەر رووناكیی حەدیثە پێشووەكەدا دەردەكەوێ كه حەفتا جار عەرز پڕبكرێ له ئاڵتوون‌و بدرێ به خاوەنێ رۆژێ رۆژووی فەرز پێی رازی نابێ‌و ، پاداشەكەی دەبێ له قیامەتدا له خەزێنەی رەحمەتی خودادا جێ‌بەجێ بكرێ • ئەم مەبەستە بەو حەدیثە شەریفە رووناك دەبێتەوە كه دەفەرموێ ئەندازەی جەزاو پاداشی رۆژوو خودا نەبێ كەس نایزانێ ، بۆیە مەلائیكەی نووسەری كردەوە ناتوانێ پاداشی رۆژوو بنووسێ •

ریوایەت‌كراوه هەر موسوڵمانێ رۆژێ رۆژوو بگرێ‌و بێجگه خوا كەس پێ‌ی‌نەزانێ ئەوه جەزاكەی بەهەشتە • هەروەها ریوایەت‌كراوه كه رۆژووی رۆژووەوان ئەوەندە قازانجی زۆرە تەنانەت نووستنی ئینسانە بەرۆژووەكە عیبادەتە ، بێ‌دەنگ‌بوونی وەك تەسبیحات‌كردنە ، هەموو كردەوەیەكی چاكی دوو قاتە ، واتە نوێژێكی به دوو نوێژو دیرهەمێ خەیری به دوو دیرهەمەو ، دوعای قەبووڵەو گوناەو تاوانی عەفوكراوه ، چ ئەو رۆژووە فەرز بێ‌و چ سوننەت •

له حەدیثێكی دریژی‌تردا ریوایەت‌كراوه : كاتێ كه حەزرەت (د • خ) بەرۆژوو بوو له كاتی بەربانگ‌دا له یەكەم رۆژی رەمەزاندا خوای گەورە پیاڵەیەك (شرابا طهور)ی به جوبرەئیل‌دا بۆنارد ، كه هێنایە خزمەتی حەزرەت (د • خ) فەرمووی من به بێ‌ئوممەتەكەم ئەم شەرابەم ناوێ‌و نایخۆمەوە ، ئەنجا خودای گەورە فەرمووی وا بەشی ئەوانیشم قبووڵ كرد ، ئەوسا حەزرەت (د • خ) به هەندێ لەو پیاڵەیە بەربانگی كردەوە ، لەبارەی ئەو ئەندازەیەش كه له پیاڵەكەدا مابوویەوە ئەمر دەرچوو كه حەزرەتی جوبرەئیل بڕوات‌و تەماشای ماڵی باقی

ڕۆژووگرەکان بکاتو ، بە هەر خانوویەك لەو خانووانە دڵۆپێ لەو (شرابا طهور)ە بدات بەومەرجەی ئەو مـاڵە شەرابی تیا نەبێ ، وێنەی حەرامی تیا نەبێ ، ئەسبابی لەهەو لەعبی تیا نەبێ ، غەیبەتی تیانەبـێ ، ئینسـانی دووزمانی تیانەبێ ، پیاوو ژنی زینا کردووی تیانەبێ ، ئەهلی ئیحتیکاری تیانەبێ ، واتە ئەوانەی کە دەغلودانو رزق هەڵئەگرنو ئەیشارنەوە هەتا بە نرخی زیاد لە نرخی ڕۆژ بیفرۆشـن ، هەروەها زەکات نەدەری تیانەبێ ، هەتیو ئازاردەری تیا نەبێ ، ئازاردەری باوكو دایکی تیا نەبـێ ؛ چونکـە ئەو ماڵانە تا ئەو فەسادەیان تیابمێنێ لەم ڕەحمەتە دوور دەبنو لە (شرابا طهور) بێبەش دەبن •

لەمحەدیثە شەریفەوە دەردەکەوێ کـە لـە ڕەمەزاندا خـودای گـەورە بە چاوی ڕەحمەتو میهرەبانییەوە سەیری ڕۆژووگران دەکات ، بۆیە لە هەموو ڕەمەزانێکدا رزقی هەموو کەس گوشادترو فراوانترە لە غەیری ڕەمەزان •

ریوایەتکراوە کە ڕۆژوو دەبێتە سپێر لە ئاگری دۆزەخ ، واتـە لەکاتێکدا بڵێسەی ئاگری دۆزەخ شاڵاو دێنێ بۆ سەر ئەهلی مەحشەرو ، هەندێکیان ئەگرێو ئەڕفێنێ ، یا لە هەندێ شوێندا لە کاتی حەشرا کـە شووڕای ئاگرین گەمارۆی ئـەو خـەڵقە دەدا خودای گـەورە ڕۆژووی ئینسانەکە دەکاتە سپێرو ئاگری دۆزەخی پێ مەنعدەکـات یاخۆ مەبەست لـەو فەرموودە موبارەکە ئەوەیە کـە وەك چۆن قەڵغان ڕێ لە شمشێری دوژمنی ئینسان ئەگرێو ڕێـگای نادات بـگاتە گۆشتی لەشو برینداری بـکات بەوجۆرە پیرۆزیی ڕۆژوو پاداشی ڕۆژوو دەبێتـە هـۆی لادانی سزای دۆزەخ لـەو ئینسانەو ، نایەڵێت تووشی ئەو سزایە بێت •

ریوایەتکراوە کـە ڕۆژوو دەبێتە سپێر بەو مەرجەی بەهۆی درۆو

غەیبەتەوە نەدرێو بێسوود نەبێ ، واتە هەروەکو کە سپێر لەت‌لەت کرا ئیتر بەکاری ئەوە نایە دەفعی شمشیری دوژمن لە ئینسان بکات رۆژووش کە لەگەڵ غەیبەت‌کردن‌و درۆو گەزاف‌دا بێ بێ‌سوود دەردەچێ‌و بەکارنایەت .

ریوایەت کراوە کە خودای گەورە فەرموویەتی بە حەزرەتی مووسا (علی نبینا وعلیه السلام)کە دوو نوورم داوە بە (ئوممەتی (محمد المصطفی) هەتا دوو تاریکی زیانیان پێ‌نەگەیەنێت ، ئەویش عەرزی کرد :خودایا ئەو دوو نوورە کامەن‌و ئەو دوو تاریکی‌یە چین ؟ خودای گەورە فەرمووی دوو نوورەکە یەکێکیان نووری رەمەزان‌و ئەویتریان نووری قورئانە ، دوو تاریکی‌یەکەش بریتین لە تاریکی‌ی قەبرو تاریکی‌ی رۆژی قیامەت ؛ چونکە ریوایەت کراوە مانگی رەمەزان‌و قورئانی پیرۆز هەردوکیان لە رۆژی قیامەتدا تکا بۆ موسوڵمانان ئەکەن ، بێجگە لەوەی کە مەلائیکە لە سێ رۆژەی رەمەزان‌دا داوای لێخۆش‌بوون‌و داوای عەفوی گوناە ئەکەن بۆ ئەوکەسانەی کە رۆژوو ئەگرن هەتا کاتێ کە بەربانگ ئەکەنەوە . هەروەها دەگێرنەوە کە بەرۆژووبوون لە مانگی رەمەزاندا دەبێتە کەفارەتی گوناهی خاوەنەکەی هەتا رەمەزانی دووەم دێ بەوەمەرجەی کە رەمەزانی دوایش بگرێ‌و ، رۆژووەوانەکە خۆی لە گوناهی گەورە بپارێزێ وەك ئینسان کوشتن‌و زیناکردن‌و بەناحەق ماڵی خەڵك خواردن‌و هاوچەشنی ئەمانە .

ریوایەت‌کراوە کە حەزرەت ، دروودی خودای لێ بێ ، فەرموویەتی « اظلکم شهر کم » واتە : مانگەکەتان ، مانگی رەمەزان ، سێبەری بەسەرا کردوون ،سێبەری خۆشی‌و بەختیاری ، چونکە رۆژووی ئەم مانگە دەبێتە هوی لێخۆش‌بوونی گوناەو بەرزبوونەوەی پایەی موسوڵمانی بەرۆژوو .

حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : هیچ مانگی نیە بەسەر موسوڵماندا رابوورێ چاکتر بێ لە مانگی رەمەزان‌و ، هیچ مانگی نیە بەسەر موناڤقاندا ڕابووریێ خراپ‌تر بێ لە مانگی رەمـــەزان • موســـوڵمانان لەم مانگـــەدا نەلایەن خوداوە هیزی ماڵ‌صەرف‌کردنیان پێ ئەدرێ لە رێگەی خودادا ، هێـــزی خێـــرو خوداپەرستی‌یان پێ‌ئەدرێ ، بـــەڵام مونافقەکان هێـــزی تەماشاکردنی عەیب‌و خەوشی خەڵـــك‌و هێزی گەڕانیـــان بەدوای ناوو ناتۆرە دەرهێنان لە خەڵـــکدا هەیە • برادەرینە دەخیلتان‌بم ئاگـــادار بـــن بەهۆی دواکەوتنی عەیب‌وعاری موسوڵمانان‌و بەهۆی بێ‌ئاگایی لە ئادابی ئایین نەبن بە مونافق‌و ناوتان بە مونافق نەنووســـرێ ، ئینســـانی خـــاوەن شعوور دەبێ زۆر لەوە بترسێ کە لەم مانگەدا لە خودا غافڵ بێ‌و نـــاوی بە مونافق دەربکەوێ لە ناو موسوڵمانانا •

ریوایەت‌کراوە کە رۆژووی مانگی رەمەزان بەقەدەر رۆژووی دە مانگ خێری هەیە ، رۆژووی شـــەش رۆژی مانگی شەووالیش بەقەدەر رۆژووی دوو مانگ خێری هەیە ، ئەمە یەك‌ساڵ ، واتە : کەســـێ ئـــەم سی‌وشـــەش رۆژە بـــە رۆژوو بێ وەکو کەسێـــکە دوانزە مانگ بەرۆژوو بێ ، جا فەرقی ئەمە لەگەڵ ئینســـانی (صائم الدهر)دا ئەوەیـــە کە ئـــەم شـــەخصە وەك ئەوەیە ساڵێ بەرۆژوو بووبـــێ بەڵام (صـــائم الدهـــر) بەرۆژووی ساڵێـــك وەك ئەوەیە دەساڵ بەرۆژوو بووبێ •

براکانم ! رۆژووی سوننەتیش ئەنواعـــی هەیە ، یەکەم : رۆژووی (أیام البیض) واتە ئەو رۆژانەی کە شەوەکانیان بەهۆی مانگەوە رووناکن ئەوانەش بریتین لە رۆژانی سیانزەو چواردەو پانزەی مانگ ، ئەم رۆژووە گەلێ پاداشـــی خێری هـــەیە • ریوایەت‌کـــراوە کە جوبرەئیـــل عەرزی حەزرەتی کردوە فەرموویەتی موژدەبدە بەوانەی کە لە (أیام البیض)دا

بەرۆژوو دەبن ، خودا لە دنیادا روویان سپیو دڵیان نوورانی دەکاو ، لە قیامەتیشدا پاداشیان دەداتەوە • هەروەها ریوایەت کراوە کە رۆژووی (ایام البیض) رقو حەسەدو کینە لەدڵی رۆژوەوانەکەدا ناهێڵێ ، واتە خوای گەورە دڵی نوورانی ئەکات ، جا کە دڵی نوورانی بوو ئەم خوورەوشتە ناشیرینانەی تێدا نامێنێ •

دووەم رۆژووی دووشەممەو پێنجشەممەیە • فەرموودەی پێغەمبەرە هەر موسوڵمانێ رۆژووی ئەم دوو رۆژە بگرێ خودای گەورە کردەوەی لێ قبووڵ ئەکاتو تاوانی دەبەخشێ ؛ هەروەها فەرموویەتی پێم خۆشە لەم رۆژانەدا بەرۆژوو بم چونکە لەم رۆژانەدا کردەوەی ئینسان دەخرێتە بەردەمی خودای گەورە •

نەوعی سێهەم رۆژووی سەرتای مانگی (ذی الحجة)یە ، واتە مانگی قوربان ، ئەم رۆژانەی سەرەتای مانگ لە یەکیەوە تا هەشتەمی یەکی بە ساڵێ حسێب ئەکرێ بەڵام رۆژووی رۆژی نوهەم کە رۆژی (عەرفە)یە بە دووساڵ حسێب ئەکرێ ، واتە دەبێتە کەفارەتو گوناهی ساڵی پێشوو ساڵی دوایی دائەپۆشێ ئەگەر گوناهی هەبێ ، ئەگەرنا دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی پایەی ئەو موسوڵمانە ، بەڵام ئەم گوناهانە ئەبێ (حق الله) بن چونکە (حق الناس) پێویستی بە دانەوە هەیە یا بە گەردن ئازادکردنی لە لایەنی خاوەن حەقەکەوە •

ریوایەت کراوە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی کاتێ مانگی رەمەزان هات خودای گەورە بەهۆی پیرۆزیی ئەم مانگەوەو بەهۆی پیرۆزیی رۆژووەوە بە رەحمەتو بەرەکەت ئێوە دائەپۆشێو رەحمەتتان بۆ دەنێرێو گوناهتان لێ دائەوەرێنێو نزاو پاڕانەوەتان لێ وەرئەگرێ ، ئەمانە هەموو لەبەر کۆششو هەوڵی ئێوەیە بۆ طاعەت کردنو رۆژووگرتن • هەروەها

خودای گەورە لە مانگی رەمەزاندا بەهۆی ئێوەوە شانازیی بەسەر مەلائیکەکاندا دەکاتو دەفەرموێت: تەماشاکەن لەگەڵ زەحمەتی کارو کاسبیو هێزو تاوی گەرماو سەرما ئەم عەبدانی منە چەندێ ساغو دڵسۆزنو چۆن بەردەوامن لەسەر عیبادەتو خۆیان لە بەر نارەحەتیی برسێتیدا دەگرن •

براکانم ! لەم مانگە پیرۆزەدا بە خواپەرستی خۆتان نیشانی خودای گەورە بدەن هەتا رەحمەتتان بۆ رەوانەبکات ، لە راستیدا ئینسانی بەدبەختو کڵوڵ ئەوکەسەیە کە لەم مانگەدا بە بێعوزر خۆی لەم هەموە رەحمەتەی خوا بێبەش دەکات •

ریوایەتکراوە کە لە هەموو رۆژێ لە رۆژانی مانگی رەمەزاندا لەکاتی بەربانگدا خودای گەورە شەشصەد هەزار لە ئوممەتی پێغەمبەر عەفو ئەکات لە ئادەمزادو لە پەریو ، لە دواشەوی رەمەزاندا بەقەدەر ژمارەی عەفوکراوانی هەموو رۆژانی رەمەزان ، گوناهبار عەفو ئەکات •

براکانم ! هەرکەس بە بێبەهانەیەکی شەرعی رەمەزان بکوژێ واتە مانگی رەمەزان بەرۆژوو نەبێ ، یا بەرۆژوو بێو تەرکی گوناه نەکاتو ، لە شەوو رۆژی رەمەزاندا خەریکی فیسقو فجوورو بێرەزایی خوا بێت ئەوە بێگومان لەم خێرو بەرەکەتەی مانگی رەمەزان بێبەش دەبێ • لەم بابەتەوە ریوایەتکراوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : ئەگەر بتانزانیایە چەند خێرو بەرەکەت روودەکاتە ئینسانی خاوێنی بەرۆژوو لە رەمەزاندا بەدڵ داواتان لە خوا ئەکرد کە هەموو مانگەکانی ساڵ رەمەزان بوونایە •

ریوایەتکراوە هەرکەسێ لە مانگی رەمەزاندا هەر رۆژی حەوتجار بڵێت « اللهم اجرني من النار »واتە : خوایا پەنام بدە لە ئاگری دۆزەخ ،

ئەوە دوزەخ عەرزی بارەگای خودای گەورە دەکاتو دەڵێت : خودایـا ئەو بەندەیەت لە ئاگری من دووربخەرەوە • هەروەها هەر کەس رۆژی هەشت جار بڵێ : « اللهم ادخلني الجنة »واتە : خودایا بمخەرە بەهەشت ، ئەوە بەهەشت ئەڵێ خودایا ئەو بەندەیەت ئارەزووی هەیە بێتە ناو مـن ، بە میهرەبانیی خۆت بیکەیێنە بە من •

ریوایەتکراوە کە هەموو شەوێـکی رەمـەزان هەتا دەرکەوتنـی بەیان مەلائیکەیەك بانگ ئەکات « یا طالب الخير اقبل ويا داعي الشـر اقصر » واتە ئەی ئەوکەسەی کە طالبي خـەیرو پاداشـی وەرە حـازرو ئامادە بە ، ئەی ئەوکەسەی کە مەیلت لەسـەر گوناەکردنە دەستبەردار بەو وازبێنە لە گوناەو ئاگات لە ئیشـی خۆت بێ ، ئاخۆ کەسی هەیە کە دوعا بکا هەتا دوعاکەی لێقبووڵ بکەم ، کەس هەیە مرازو مەبەستێـکی هەبێ هەتا بۆی جێبەجێبکەم •

ریوایەتکراوە کە لە زەمانی حەزرەتی عومەری کوڕی خەططابدا (د • خ) حەزرەتی عەلـی (کرم اللـه وجهـه) حەدیثێـکی حەزرەتـی پێغەمبەری (د • خ) گێڕایەوە بۆیو فەرمووی بیسـتوومە لە حـەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : لەلای راستی عەرشـەوە جیگایەك هـەیە ناوی (حظيرة القدس)ە پڕە لە نوورو ، ئەوەندە مەلائیکەی تیایە خوا نەبێ کەس حیسـابیان نازانێ ، ئەو مەلائیکانە بەدەوام عیبادەت ئەکەنو ، یەك سەعات لە خوداپەرسـتی غافڵ نابن ، جا کاتێ ئەووەڵ شـەوی مانگی رەمـەزان هاتەپێشەوە داوای ئیجازە ئەکەن لە خودای گەورە بۆئەوەی بێنە خوارەوە بۆ سەر زەویو لەگەڵ جەماعەتی موسـوڵمانان‌دا نوێژبکـەن ، خـودای گەورە رێـگایان ئەداو هەموو شەوێـکی رەمەزان دێنە خوارەوەو لەگەڵ موسوڵمانانا نوێژ ئەکەنو ، اتصالیان بە هەرکەسێـکەوە هەبێ ئەوکەسـە

دەگاتە بەختیاری‌ی هەمیشەیی • جا ئەم ریوایەتەی حەزرەتی عەلی بوو بەهۆی ئەوە کە حەزرەتی عومەر (ر • خ) جەماعەتی بۆ تەراویحی رەمەزان دامەزراند • براکانم ! دیارە ئینسانی بەدبەختو چارەڕەش ئەوکەسەیە کە خۆی نەکا بە هاوڕێی مەلائیکەو حەز لەم بەختیاری‌یە هەمیشەیی‌یە نەکات •

ریوایەت‌کراوە کە گوناهی رۆژووەوانو ئەهلی ذیکر لە رەمەزان‌دا عەفو کراوەو ، هەرکەسێ شتێ لە خودا داوا بکات بێ‌بەش نابێ • هەروەها ریوایەت‌کراوە کەسێ لە بەربانگی رەمەزان‌دا نانی بەربانگی رۆژووەوانێ بدات لە جەزای ئەوەدا خودای گەورە گوناهەکانی عەفو ئەکاتو ، لەسزای دۆزەخ ئازادی دەکات ، هەروەها چەندێ پاداش بۆ رۆژووی ئەوکەسە نووسرابێ بۆ ئەویش ئەنووسرێ ، بە بێ‌ئەوەی پاداشی ئەوی‌تر کەم‌بێتەوە • جا یەکێ لە هاوڕێکانی پێغەمبەر (د • خ) عەرزی‌کرد ووتی : ئەی پێغەمبەری خودا هەموو یەکێ لە ئیمە ئەوەندە دەستی ناڕوات کە بەربانگی رۆژووەوانەکان ئامادە بکات ، ئەویش فەرمووی خودای گەورە ئەم پاداشە دەبەخشێ بە هەرکەسێ کە بەرمانگی کابرا بکاتەوە بە خورمایەك یا بە چۆڕێ ئاو یا بە پیاڵەیێ شیر ، واتە کەسێ دەستی نەڕۆیشت ئەوە بەم شتە کەمانەش ئەو پاداشەی بۆ دەنوسرێ • هەروەها ریوایەت کراوە هەرکەس بەربانگ بدا بە رۆژووەوانێ خودای گەورە ئەمر دەکات بە مەلائیکە لە شەوانی رەمەزان‌دا ئیستیغفاری بۆ بکەن ، واتە : داوا بکەن لە خودا لە گوناهەکانی خۆش‌بێت •

ریوایەت‌کراوە چوارشت هەن لە رەمەزان‌دا زۆر بەنرخن ، بە دوان لەوانە خودا لە خۆتان رازی بکەن ، دوانیشیان بۆ خۆتان پێویستن • ئەو

دوانەی کە دەبنە هۆی ڕەزامەندیی خودا لە ئێوە دوو کەلیمەی شەهادەتو ئیستیغفارە ، واتە لە ڕەمەزاندا « لا اله الا الله محمد رسول الله »زۆر بکەنو ، « استغفر الله العظیم »بکەن بە ویردی زمانتان • ئەو دووشتەش کە بۆ خوتان پێویستە داواکردنی بەهەشتە لەگەڵ پەناگرتن بە خودای گەورە لە ئاگری دۆزەخ •

ریوایەتکراوە کە مانگی ڕەمەزان ئەوەڵەکەی ڕەحمەتەو ناوەڕاستەکەی داوای لەگوناە خۆشبوونەو ، ئاخرەکەشی ئازادییە لە ئاگری دۆزەخ • هەروەها ریوایەتکراوە کە هەمووساڵێ لەپاش ڕەمەزان هەتا ڕەمەزانی داهاتوو بەهەشت خۆی ئامادە ئەکا بۆ هاتنەوەی ڕەمەزان ، چونکە کاتی عیبادەتو خوداپەرستییەو مانگی ئەوەیە کە پیاوی چاك بچێتە بەهەشت ، وەك ریوایەتکراوە لە یەکەم شەوی ڕەمەزاندا بایەك لە خواری عەرشەوە دێ بەسەر دارو درەختی بەهەشتا ، ناوی (بشیر)ە ، واتە موژدەدەر ، ئەو بایە کە ئەدا لە دارو گەڵاداری باغی بەهەشت ، یا کە دەدا لە هەڵقەی دەرگای کۆشکەکانی بەهەشت ئاوازەیەکی خۆشی وەها پەیدا دەبێ لێیانەوە کەس ئاوازی وەها خۆشی نەبیستوە ، حۆرییەکانی بەهەشت دێنە سەر بانی کۆشکەکانو ئەڵێن ئایا کەس نیە خوازبینیی ئیمە بکات لە خودای گەورە بە طاعەتو خواپەرستیو ، پرسیار ئەکەن لە (رضوان) کە مەلائیکەی خەزنەداری بەهەشتە ، ئەڵێن ئیمشەو چشەوێکە ؟ ئەویش وەڵامیان ئەداتەوە کە ئیمشەو یەکەم شەوی مانگی ڕەمەزانەو دەرگای بەهەشت بۆ بەرۆژوەکانی ئوممەتی (محمد المصطفی) کراوەتەوە ، چونکە لە سەرەتای ڕەمەزانەوە خودا ئەمردەکا بە (رضوان)و ئەفەرموێت دەرگای بەهەشت بکەرەوە ، هەروەها ئەمر دەکا بە (مالك)ی دەرگاوانی دۆزەخ کە قاپیی دۆزەخ لە ڕووی ئوممەتی پێغەمبەردا دابخاتو ، ئەمر ئەکا بە جوبرەئیل کە بڕوا هەرچی شەیتانی

ئینس‌و جن هەیە لە ڕووی عەرزا زنجیریان بکات هەتا بە وەسوەسەو خەیاڵاتی خراپ ڕۆژووی ئوممەتی خۆشەویستی من بەتاڵ نەکەنەوە •

ریوایەت کراوە جارێکیان لای پێغەمبەردا (د • خ) باسی ئەوەیان کرد کە ئوممەتە پێشووەکان تەمەنیان لە تەمەنی ئوممەتی ئەو درێژتر بووە ، حەزرەت زویر بوو چونکە لەم عومرە کەمەدا ناتوانن وەکو ئوممەتە پێشووەکان عیبادەت بکەن ، لەبەرئەمە خودای گەورە شەوی (لیلة القدر)ی دا بە حەزرەت‌و بە ئوممەتەکەی کە لە هەزار مانگ باشترە ، تا ئەگەر یەکێ لە موسوڵمانان لەو شەوەدا خوداپەرستی بکات لە خوداپەرستی‌ی هەزار مانگ پاداشی زۆرتر بێ • هەروەها ریوایەت کراوە کە حەزرەت ئاگاداری ئەوە بوە کە لە زەمانی بەنی‌ئیسرائیل‌دا شەخصێ بوە هەزار مانگ لەسەریەک خەریکی عیبادەت بوەو ، بەم‌بۆنەوە حەزرەت‌و هاوڕێکانی کەوتنە خەیاڵەوە کە عیبادەتی وەها بۆ ئەوان ناکرێ ، ئەنجا خودای گەورە بۆ دڵخۆش‌کردنی ئەوان سوورەتی (قدر)ی نارد کە ئەم ئایەتەی تێدایە « لیلة القدر خیر من الف شهر » •

براکانم زۆری‌ی پاداشی کردەوە لەبەر چەند هۆیێکە : یا لەبەر شەرەفی زەمانە وەکو عیبادەتی (لیلة القدر)و باقی‌ی مانگی رەمەزان‌و شەوو رۆژی جومعە ، یا لەبەر شەرەفی شوێنە وەکو نوێژو خوداپەرستی لە (مسجد الحرام) واتە (بیت الله)دا کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی نوێژێ لە (مسجد الحرام)دا بە صەدهەزار نوێژە ، وە نوێژێ لە مزگەوتی مەدینەی نوورانی‌دا بە هەزار نوێژە لە شوێنی‌تردا ، وە نوێژێ لە مزگەوتی قودسی شەریف‌دا بە پێنجصەد نوێژە لە شوێنی‌تردا • وە یا بەهۆی شەرەفی خاوەن عیبادەتەکەوەیە واتە بەهۆی زۆری‌ی ترسی لە خودا ، ریوایەت کراوە کە دوو رکات نوێژ لە

ئینسانێکی خاوەن‌وەرعەوە لە هەزار ڕکاتی ئینسانی بێ‌تەقوا باشترە ، جا مەعنای ئەوە کە (لیلة القدر) لە هەزار مانگ چاکترە ئەوەیە کە ڕکاتێ نوێژی شەوی (لیلة القدر) لە (٣٠) هەزار ڕکات نوێژ لە غەیری ئەومانگەدا خێری زۆرترە ، هەروەها خوێندنی جوزئێ قورئان لەو شەوەدا لە سی‌هەزار جوزئی قورئان لە شەوانی‌تردا خەیری زۆرترە • هەروەها یەك دینار بدەی بە فەقیرێ لە سی هەزار دینار لە شەوانی‌تردا خێری زۆرترە ، دیسان یەک کەلیمە لە حەمدو تەسبیح‌و تەهلیله لەو شەوەدا لە سی‌هەزار چەندانەی وەختی‌تر خێری زۆرترە والله اعلم • دیارە کەسێ خوا تەوفیقی بدات لە ماوەی شەوی (لیلة القدر)دا ئەوەندە عیبادەت دەکا کە بە عومری سێ‌صەد ساڵی ئوممەتە پێشوەکان ئەو ئەندازەیە مومکین نەبوە ، بەڵام ئەگەر لەو شەوەدا کۆشش نەکاو ، هەر بەعادەتی بڕوا بەڕێداو تەنها واجباتی ئەوشەوە بەجی‌بێنێ ئەوە ئەوشەوەی بە هەشتا ساڵە کە غاڵبی عومرە یا زیاترە لە غاڵبی عومر • خۆ ئەگەر ئەو شەوە بە طاعەت‌و خواپەرستی زیندوو بکاتەوە ئەوە پاداشی لە ژماردن نایەت ، جا کاتێ کە پێغەمبەر (د • خ) ئەم سوورەتەو ئەم ئایەتەی بۆ هات دڵشاد بوو پەریشانی‌ی خاتری نەماو دڵی موبارەکی ئارام بوو ، لە سایەی لوطف‌و میهرەبانی‌ی خوداوە ئەم عومرە کورتەی ئوممەتی لە عومری درێژی ئوممەتەکانی‌تری پێشوو درێژتر بوو •

حیکمەتی کورتی‌ی عومری ئەم ئوممەتەیش ئەوەیە ئەگەر لەم ئاخرزەمانەدا عومری ئەمانیش درێژ بوایە وەك هی ئوممەتە پێشوەکان ، بە بێ‌حیساب (شداد) و (نمرود) و (فرعون) لەناویانا پەیدا ئەبوون ، دیارە ئینسانێکی لەخۆبایی‌بوو کاتێ بزانێ عومری ئەگاتە هەشت‌صەد ساڵ یا نۆصەدساڵ مەگەر هەر خودا بزانێ چ جۆرە خراپەیەك ئەکات ، پەنابەخودا •

ریوایەتکراوە کە خودای گەورە (جل جلاله) لە شەوی (لیلة القدر)دا ئەمر ئەکات بە جوبرەئیل (د • خ) لەگەڵ کۆمەڵێ مەلائیکە بە ئاڵایەکی سەوزەوە دائەپەڕن بۆ سەر عەرزو ، ئاڵاکەیان لەسەر بانی (کعبة الله) دائەمەزرێننو ، جوبرەئیل باڵەکانی خۆی ئەکاتەوەو ، ئەمر ئەکات بە مەلائیکەکان بڕۆن بۆ ناو ئەو کەسانە کە بەرۆژوون لە ئوممەتی حەزرەت (د • خ)و سەلام بکەن لە هەرکەس پێی گەیشتن لە ئەهلی شەونوێژو رۆژووو ذیکرو خواپەرستیو دەسبخەنە ناو دەسیانو ، کاتێ کە دوعایانکرد ئامینیان بۆ بکەن هەتا دوعاکەیان قبوڵ بێت ، ئەو مەلائیکانەش چۆن ئەمریان پێکراوە وەها رەفتار ئەکەن لەگەڵ ئەم ئوممەتەدا ئەوانەی کە بەختیار بنو لەم مانگە پیرۆزەدا مەشغوولی خواپەرستیو طاعەت بن • دیارە نیشانەی گەیشتنی موسوڵمان بە مەلائیکە ئەوەیە ئەو کەسانە کە مەلائیکە سەلامی لێکردوونو دەستی خستوەتە دەستیان لەو ساڵەدا دڵیان بە نووری خودا رووناکو پاک دەبێتەوەو ، خووڕەوشتیان بەرەوباشی ئەگۆڕێو ، روو ئەکەنە چاکە لە ساڵان باشتر • سەرلەبەیانی جوبرەئیل بانگی (الرحیل الرحیل) ئەدا بەگوێی ئەو مەلائیکانەدا ، واتە بینەوە بڕۆینەوە بۆ ئاسمان ، کە مەلائیکەکان ئەگەنە خزمەتی جوبرەئیلو پرسیاری لێئەکەن ئایا خودای گەورە چی ئەکاتو چی کرد لە گەڵ ئەم ئوممەتەدا کە بەرۆژ رۆژوو دەگرنو بەشەو نوێژو خوداپەرستی ئەکەن ؟ جوبرەئیل وەڵامیان ئەداتەوە کە خودای گەورە بە چاوی رەحمەت سەیری ئەوانی کردوەو ، کەس لەم رەحمەتە بێبەش نەبووە چوار تاقم نەبێ ، یەکەم : شەرابخۆر • دووهەم ئەوانەی دڵی دایکو باوک دەڕەنجێننو لەگەڵیانا بێحقووقو بێئەدەبن • سێهەم : ئەوانەی کە پەیوەندی خوێشایەتی دەپچڕن • چوارەم ئەوانەی کە کینەو رق لە دڵیاندا رادەگرن بەرابەر بە موسوڵمانان •

ڕیوایەتکراوە شەوی جەژنی ڕەمەزان ناوی (لیلة الحائزه)یە ، واتە شەوی بەخشش ، وە هەر کە شەوی جەژن‌هات خوای گەورە تا شەبەق مەلائیکە ڕەوانە ئەکا بە هەموو وڵاتی موسوڵماناناو ، ئەمریان پێ ئەکا کە لە هەموو سەرکۆڵانو ڕێگایەکدا ڕاوەستنو ڕۆژووەوانەکان بانگ بکەن ، ئەوانیش بەو شێوە ڕادەوەستنو بانگ لە موسوڵمانان ئەکەن بە ئاوازێ کە هەموو گیان‌لەبەرێ دەیبیسێ جنو انس نەبێ ، ئەڵێن ئەی ئوممەتی محمد ! (د • خ)لە ماڵی خۆتان بێنە دەرەوە بۆ خزمەتی ئەو خودایە کە خاوەن کەرەمو خاوەن بەخششەو گوناهی گەورە دەبەخشێ ، جا کاتێ کە خەڵکەکە هاتن بۆ مزگەوت خودای گەورە لە مەلائیکەکان دەپرسێ : جەزای کەسێ کە بەکرێ گیرابێ چی‌یە ؟ مەلائیکەکان جواب ئەدەنەوەو ، دەڵێن : یا ربنا ویا الاهنا وسیدنا جەزایان ئەوەیە کە کرێکەیان بەتەواوی تەسلیم‌بکەی ، جا خودای گەورە دەفەرموێ مەلائیکەکان ! ئێوە بە شاهید بن کەوا بڕیارمدا جەزای ئەم موسوڵمانانە کە ڕۆژووی مانگی ڕەمەزانیان گرتوەو شەویش طاعەتیان کردوە ئەوەیە کە هەمووم عەفوکردنو لە هەموویان ڕازی بووم ، جا پاش ئەمەیشە خودای گەورە بە نەظەری ڕەحمەت ڕووئەکاتە هەموو بەڕۆژووەکانو پێیان ئەفەرموێ : ئەی عەبدەکانی من مەبەستی خۆتان دەربڕنو داوای بکەن ، بەگەورەیی خۆم قەسەم هەرچی لە خەیراتی قیامەت داوابکەن پێتان ئەدەم ، وە هەرچی لە شتی دنیایی داوابکەن من تەماشای ئەکەم ئەگەر خێری تیابوو بۆتان پێتانی ئەدەم ، ئەگەرنا پێتان نادەم ، بە عیززەتو جەلالی خۆم قەسەم عەیبو عارو هەڵەی ئێوە دائەپۆشم مادام ئێوە تەماشای حقووقی من بکەن ، بە عیززەتو جەلالی خۆم قەسەم ئێوە سووکو مەهتووك ناکەم مادام لە دائرەی فەرمانی من دەرنەچن ، دەی بگەڕێنەوە بۆ ماڵی خۆتان بە عەفوکراویو تاوان پۆشراوی ، وا بەهۆی پیرۆزیی ڕۆژووی

رەمەزانەوە لە ئێوە رازی بووم •

براکانم ! ئەو هەموو میهرەبانیو کەرەمی خودایە بەمەرجێکە لە رەمەزاندا بەهۆی نەزانیو بێموبالاتیی خۆتانەوە ئەوشتانە روونەدەن کە رۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە ، وەکو خواردنو خواردنەوەو جیماع لەگەڵ حەلاڵو خۆپرشاندنەوە ، هەروەها ئەو شتانە روونەدەن کە خێرو پاداشی رۆژوو لائەبەن وەکو غەیبەتکردنی خەڵكو بوختانو جنێوو کینە لەگەڵ موسوڵماناندا یا ریاکردنو درۆکردنو شتی وەکو ئەمانە ، ئەگەرنا رۆژووی موسوڵمان ناگاتە ئەو پایەی کە وتمان • حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : هەر موسوڵمانێکی بەڕۆژوو تەرکی درۆو کردەوەی خراپ نەکا خودای گەورە موحتاجی رۆژووی ئەو نیە چونکە نەخواردنو نەخواردنەوە لەگەڵ فەسادا نرخی **نیەو نایێت،** بەلام ئەگەر رۆژوو بە نیەتی ساغو بەجێهێنانی ئادابو ئەرکانەوە بێت ، بۆ ئەو چوار تاقمە نەبێ کە باسمان کردن ، بۆ هەموو کەس دەبێتە هۆی عەفوی تاوانو دەستکەوتنی پایەی بەرزو رەحمەتی خودا لە قیامەتدا بەتایبەتی گەیشتن بە خوای گەورە (جل جلاله) •

براکانم جا کە خودا بۆی کردن لە مانگی رەمەزاندا بەرۆژوو بوونو ، عیبادەتی خوداتان کرد لە شەوو رۆژاو ، بەر نیگای میهربانیی خوای گەورە کەوتن ، ئیتر رجاتان لێ ئەکەم لەپاش جەژنی رەمەزان دووبارە دەس نەکەنەوە بە گوناه کردنو هاوڕێیەتی نەفسو شەیتانو ، ئەو وەزعە جوانەی خۆتان تێکمەدەن ، ئەگەرنا ئیتر گلەیی لە خۆتان بکەنو گلەیی لە رەمەزان مەکەن ؛ ئینسان رۆژی دە جار خۆی بشۆرێ کە خۆی بخاتەوە ناوپیسی دیسان پیس دەبێتەوە •

هەندێ لە زاناکان فەرموویانە : رۆژوو سێ بەشە رۆژووی رۆح ، رۆژووی عەقڵ ، رۆژووی نەفس • رۆژووی رۆح بریتیە لەوی کە ئینسان

هەموو هیوایەك ببڕێو دووری بخاتەوە لە خۆی بێجگە لە هیوا بە خودای گەورە • ڕۆژووی عەقڵ ئەوەیە کە ئینسان بڕوا بە گژی هەوای نەفسی خۆیا • ڕۆژووی نەفس ئەوەیە کە ئینسان وازبێنێ لە هەرشتێ کە ڕۆژوو ئەشکێنێ وەك خوارنو خواردنەوەو هاوچەشنیان • جا ئەگەر ئەتوانن وەها بەڕۆژوو بن ئەوە زۆر هۆی بەختیارییە • ئەگینا با عەقڵو نەفستان بەڕۆژوو بێ ، ئەگەر ئەمەش ناتوانن واجبە نەفستان بەڕۆژوو بێو ، لەوشتانە کە بە ظاهیری شەرع ڕۆژوو بەتاڵ ئەکەنەوە دووربکەونەوە ، هەروەها خۆتان بپارێزن لەوشتانەش کە پایەو پاداشی ڕۆژووەکانتان دەهێننە خوار وەك غەیبەتو بوختانو فیتنەییو سوێنی درۆو درۆکردنو تەماشاکردنی نامەحرەمو باقی گوناهەکان • شایانی باسە ئەم گوناهە ناشیرینانە با ئینسان خۆی نەیانکا مادام بە ئارەزوو حەزی خۆی لەگەڵ یەکێکدا دابنیشێ کە ئەو گوناهەکە بکات هەر ئەبێتە هۆی بێنرخیی ڕۆژووەکەی چونکە بە گوناه ڕازیبوون خۆی گوناهە • هەر لەمڕووەوە لای خواناسە تایبەتییەکان ڕۆژوو ئەوەیە ڕۆژووی ڕۆحو عەقڵو نەفسو پێنج حاسەکەو هەموو ئەندامی لەش بێت ، هەرچەند هەمووی دێتەوە سەر دڵ ، ڕۆژووی دڵیش ئەوەیە تەنانەت لە نیازی گوناهیش خۆی بپارێزێ ، هەروەها ڕۆژووی گوێچکە ئەوەیە واتەی حەرام نەبیسێ ، ڕۆژووی چاو ئەوەیە تەماشای حەرام نەکا ، ڕۆژووی زمان ئەوەیە بە حەرام نەدوێ ، ڕۆژووی دەم ئەوەیە شتی حەرام نەجوێ ، ڕۆژووی دەست ئەوەیە ئازاری کەس نەداتو یارمەتیی کردەوەی خراپی کەس نەدات ، ڕۆژووی پێ ئەوەیە کە نەجوولێو نەکەوێتە ڕێ بۆ کردەوەی خراپ ، ڕۆژووی ئەندامەکانی تری لەشیش ئەوەیە کە لە شتی گوناهدا بەکارنەهێنرێن ، بێگومان ئەو کەسەی کە لە عەقڵو هۆشی ئایینی بێبەش نەبێ هەموو

ئەمانە وەرئەگرێو دەزانێ ئەمانەی کە وتمان راستن .

براکانم ! مانگی رەمەزان لە قورئانی پیرۆزداو لە حەدیثی قودسیو حەدیثی پێغەمبەردا (د . خ) گەڵی مەدحو سەنای کراوە ، ئەوەی کە دەستم کەوتوون کۆم کردوونەتەوەو تەرجەمەم کردوون : ـ مانگی ئیحسان ، مانگی خوێندنەوەی قورئان ، مانگی رەزای خودا ، مانگی عەفوی تاوان ، مانگی کردنەوەی دەرگاکانی بەهەشتو داخستنی دەرگاکانی دۆزەخ ، مانگی گوشادیی رزقو رۆزی لەسەر خێزانو میوان ، مانگی ئەمنو ئەمان ، مانگی زوریی خێرات ، مانگی زۆریی نەفەقات ، مانگی چەندقات بوونەوەی حەسەنات ، مانگی بەرزیی دەرجات ، مانگی لاچوونی (سیئات) ، مانگی ئازادیی گەردن لە ئاگری دۆزەخ ، مانگی زۆرکردنی پاداش ، مانگی هاتنەخوارەوەی جوبرەئیل ، مانگی هاتنەخوارەوەی قورئانی پیرۆز ، مانگی عەفوکردنی گوناهی کەمو زۆر .

ریوایەت کراوە کەسێ کە بەرۆژوو بێ لە خواردنو خواردنەوە بە بێ تەماشای حەرامو حەڵاڵ ئەوە رۆژوەکەی عادەتە ، وە هەرکەس بەرۆژوو بێ لە حەرامو ، بەربانگ بکاتەوە لەسەر حەڵاڵ ئەوە رۆژوەکەی عیبادەتە ، وە هەرکەس بەرۆژوو بێ لەهەمو گوناهێو رۆژووبشکێنێ لەسەر بیروباوەڕو کردارو وتاری باش ئەوە رۆژوەکەی پارێزگاریو لەخواترسی یە ، وە هەرکەس بەرۆژووی بێ لە گوناە ، واتە پەشیمان بێتەوە لە گوناەو ، لەسەر تەوبەو گەڕانەوە بۆ لای خودا بەربانگ بکاتەوە ئەوە رۆژوەوانێکی پاکو خاوێنە ، وە هەرکەس بەرۆژوو بێ لە خوورەوشتی ناپەسەندو ریاو بەرچاوێنیو ، لەسەر دڵسۆزیو دڵسافیو دەرون پاکی بەربانگ بکاتەوە ئەوە رۆژوەوانێکی

سالمە ، وە کەسێ بەرۆژوو بێ لە بەگوێکردنی ئارەزووی نەفس‌و، لەسەر خوانی بیرکردنەوە لە پاشەرۆژو ئەنجام‌و پەیداکردنی رەزامەندیی خودا بەربانگ‌بکاتەوە ئەوە بە قازانج‌و دەوڵەتی خۆی گەیشتوە لە دنیادا • وە هەرکەس بەرۆژوو بێ لە تەماع‌و ئەمەلدرێژی‌و ، لەسەر حاڵی چاوەڕوانیی ئەجەل‌و ئاکام بەربانگ‌بکاتەوە ، ئەوە رۆژوەوانێکی دوور لە دنیایە •

براکانم ! ئەم فەرموودانە هەریەکی لەسەر پایەی جۆرە ئینسانێک باس‌کراوەو ، پوختەی قسە ئەوەیە روژوەوان پێویستە رۆژوەکەی بەنیازی خواپەرستی‌و دڵسۆزی بێ‌و ، لەگەڵ بەجێهێنانی ئەرکان‌و ئاداب‌دا بێ‌و ، لەگەڵ ترس‌و ئومیدا بێ ئەنجا دەبێتە خوداپەرستی‌یەک کە لەناو خواپەرستی‌یەکاندا جێگای ببێتەوە • هەر لەمروەوە ریوایەت کراوە کەسێ بەرۆژوو بێ لەسەر بناخەی باوەڕ بە خوای گەورەو بەتایبەتی لەبەر جێبەجێکردنی ئەمری خوداو وەدەستهێنانی رەزامەندی ئەو بێت ئەوە خودای گەورە چاوپۆشی دەکات لە گوناهەکانی •

دیارە بەشێکە لە باوەڕ بە خوداو دڵسۆزی بۆ خودا ئەمە کە رۆژوەوان بە یەقین‌و باوەڕێکی ساغەوە بەرۆژوو بێ‌و حەزی لە پاداشی رۆژوەکەی بێت‌کە لای خوداوەیە ، هەروەها لە کاتی هاتنی مانگی رەمەزاندا نەفسی شاد بێ‌و ، بەهۆی هاتنی ئەم مانگی عیبادەتەوە شادمان بێت ، چونکە مانگی عیبادەتەو دەبێتە هۆی بەخشینی گوناەو پایەبەرزی لای خودا ، هەروەها نەفسیەتی وەها بێ کە درێژیی رۆژەکانی بە تاڵان بزانێ‌و وەها بزانێ هەتا کاتەکان دەوام‌بکەن ئەو خێراتی زیاد ئەبێ • ئەوکەسە ئەم رۆژووی رەمەزانەی بۆ ئەبێ بە کەفارەتی گوناەو بە مایەی پایەی بەرز لای خودای گەورە •

براکانم ! باش بزانن نزیك‌بوونه‌وه له خودای گه‌وره ته‌نیا به رۆژووی ره‌مه‌زان‌و نه‌خواردن‌و نه‌خواردنه‌وه نابێ ، به‌ڵکو پێویسته ته‌رکی کرده‌وه‌ی حه‌رام‌و زوڵم‌و بوختان‌و نامووس شکاندنی خه‌ڵك‌و ئازاردانی دراوسێیش بکات ، ئه‌گه‌ر موسوڵمان له‌به‌ر خوا به‌رۆژوو بێ ئه‌بێ ئاوه‌ها به‌رۆژوو بێ ؛ بۆیه حه‌زره‌ت (د • خ) فه‌رموویه‌تی گه‌لێ رۆژوه‌وان به‌شیان له رۆژوه‌که‌یان ته‌نها تینوویه‌تی‌و برسی‌یه‌تیه‌و به‌س •

براکان ! ئه‌گه‌ر که‌مێ بیربکه‌نه‌وه له سری ئه‌مه حاڵی ئه‌بن‌و حیکمه‌ته‌که‌یتان بۆ روون ده‌بێته‌وه چونکه رۆژوو خۆنزیك‌کردنه‌وه‌یه له خودا وه خۆنزیك‌کردنه‌وه له خودا هه‌رچه‌ند به ته‌رکی خواردن‌و خواردنه‌وه بێ ، به‌ڵام مادام له‌گه‌ڵ کرده‌وه‌ی ناشه‌رعی‌دا بوو مه‌عنای وای‌لێ‌دێ که ئینسان به کرده‌وه‌ی حه‌رام نزیك بێته‌وه له خودا ، یاخۆ به شتێ که نیوه‌ی حه‌ڵاڵ بێ‌و نیوه‌ی حه‌رام بێ ، دیاره شتی تێکه‌ڵ له حه‌ڵاڵ‌و حه‌رامیش نابێ به هۆی نزیك‌بوونه‌وه له خودای گه‌وره‌و ، نزیك بوونه‌وه‌ی وه‌ها مه‌حاڵه • وه ئه‌گه‌ر یه‌کێ رۆژوویه‌کی وه‌های گرت ، واته له‌گه‌ڵ کرده‌وه‌ی حه‌رام‌دا بوو وه‌کو خواردنی حه‌رام‌و غه‌یبه‌ت‌و گوناهه‌کانی‌تر هه‌رچه‌ند به‌ظاهیر رۆژوه‌که‌ی دروسته‌و قه‌زاکردنه‌وه‌ی ناوێ به‌ڵام هیچ پاداشی نیه •

ریوایه‌ت‌کراوه که صیفه‌تی (صبر) که له قورئان‌و حه‌دیثی شه‌ریفدا گه‌لێ جار مه‌دح‌کراوه سێ‌جۆره ، یه‌که‌م صه‌بر له‌سه‌ر به‌ڵاو مصیبه‌ت • دووه‌م صه‌بر له‌سه‌ر به‌جێ‌هێنانی طاعه‌ت • سێ‌هه‌م صه‌بر له گوناه‌و تاوان به مه‌رجێ که بێ به خووره‌وشتی خاوه‌نه‌که‌ی ، جا له حه‌دیثی شه‌ریفدا هه‌یه ئه‌وکه‌سانه‌ی صه‌بر ئه‌که‌ن له‌سه‌ر به‌ڵاو مصیبه‌ت وه‌کو زیانی نه‌فس‌و زیانی ماڵ‌و سامان سێصه‌د ده‌رجه‌یان هه‌یه

مابەینی هەر دوو دەرەجە لەوانە وەکو مابەینی عەرزو عاسمانە • هەروەها صەبر لەسەر طاعەت واتە خۆگرتن لە بەجێهێنانی عیبادەتدا وەکو نوێژو ڕۆژوو لە گەرماو سەرماو خۆشیو ناخۆشیدا سێصەد دەرەجەی لەسەر نووسراوە مابەینی هەردوو دەرەجە لەوانە وەکو مابەینی ئەرزو ژووری عاسمانەکانە • بەڵام صەبر لەسەر گوناە کە بووبێ بە خوو لە خاوەنەکەیدا سێصەد دەرەجەی بۆ دانراوە کە مابەینی هەردوو دەرەجەیان بەقەدەر دووجار مابەینی ئەرزو نیهایەتی عەرشە •

براکانم لە ڕۆژوودا ئەم سێ جۆرە صەبرە هەیەو ئینسانی بەڕۆژوو بە هەر سێ پایەکان دەگات ؛ چونکە صەبر لەسەر مصیبەتی تیایە کە صەبرە لەسەر مصیبەتی برسێتیو تینوێتیو بێهێزی ، صەبر لەسەر طاعەتیشی تێدایە چونکە ڕۆژوو خۆی عیبادەتەو ڕۆژووەوان خۆی ئەگرێ لە سەری • هەروەها صەبر لە گوناهیشی تیایە ، چونکە بەهۆی ڕۆژووی تەواوو ڕەساوە ئینسانی زۆر پاك خۆی دوور ئەخاتەوە لە تەماشای نامەحرەمو غەیبەتو ئارەزووەکانیتری نەفس کە حەرامو نارەوا بن ، بۆیە لە فەرموودەی خودا لە حەدیثی قودسیدا هەیە کەوا کەس قیمەتی ڕۆژوو نازانێ مەگەر خودای گەورە ، ڕۆژوو بۆ ئەوەو ئەو جەزای ئەداتەوە •

ڕیوایەت کراوە کە ڕۆژووی ڕەمەزان بە (معلق)ی دەمێنێتەوەو مەلائیکە نایخەنە ڕوو بۆ قەبووڵ هەتا ئەو ئینسانە بەڕۆژووە سەرفیترە نەدا بە موستەحەق ، کە سەرفیترەی دا بە موستەحەق ئەوجا ڕۆژووەکەی وەرئەگیرێ • بێگومان زۆر نەفامیو بێمەعنایییە کە ئینسان خۆی لەو هەموو خێرو پاداشە بێبەش بکا بۆ شتێکی کەمی وەك سەرفیترە کە بریتیە لە سێ ئیزرەم گەنم •

جا ئەمجار با کەمێ لە حاڵی ئەوانەش بزانین کە رەمەزان ئەکوژنو بە بێعوزرێکی شەرعی رۆژووی رەمەزان ئەفەوتێنن ، بێگومان کەسێ کە حاڵی وابێ رۆژووی فەرزی مانگی رەمەزانی موبارەك بە بێعوزر بفەوتێنێ رۆژووی سونتەتیش ناگرێو ، لە خێرو پاداشی رۆژووی دووشەممەو پینجشەممەو رۆژانی (ایام البیض)و نۆرۆژەی یەکەمی مانگی قوربان بەتایبەتی رۆژی نۆهەمی کە عەرەفەیە ، بێبەشو ناهومێد ئەبێ ، جا کە حاڵی ئینسانی موسوڵمان بگاتە رادەیەك کە ئەم هەموو خێرە لە کیسەی خۆی بدات وا باشە کە بۆ حاڵی خۆی بگرێ •

ریوایەتکراوە کەسێ کە رۆژووی رەمەزان بێ عوزری شەرعی تەرك بکات ئەگەر تەواوی ساڵ بەرۆژوو بێ قەزای ئەو مانگەی بۆ ناکرێتەوە ، ئەمەش مەعنای ئەوە نیە کە بە ظاهیری شەرع قەضای بۆ ناکرێتەوە بەڵکو مەبەست ئەوەیە ئەو خێرو پاداشەی دەستناکەوێ کە لە رۆژوە حازرەکەوە دەستیدەکەوێ • هەروەها ئەگەر کەسێ مانگی رەمەزان بەرۆژوو نەبوو قەزایشی نەکردەوە هەتا رەمەزانیتر هات ئەوە زیاد لەوە کە قەزای رۆژووی ئەو مانگە فەوتاوە واجبە لەسەری بۆ هەموو رۆژێکیش (مد)ی قووت واجب ئەبێ لەسەری بیدا بە هەژاران لە جۆری ئەو سەرفیترەی کە دەدرێ بە هەژار ، خۆ ئەگەر تا دوو ساڵ قەزای نەکردەوە ئەوە زیاد لە قەزای رۆژوەکە ، ئەبێ بۆ هەموو رۆژی دوو (مد) قووت بدا بە فەقیر لە کەفارەتا • هەروەها بە زیادبوونی هەرساڵێ هەموو رۆژێ (مد)ێ زیاد ئەکات • خۆ ئەگەر ئەو ئینسانە مردو قەزای نەکردەوەو فیدیەکەیشی نەدا ئەوا لەسەر ئەو قەولەی کە دەڵێ دروستە قەزای رۆژوەکەی لەلایەن کەسێکەوە بۆ بکرێتەوە واجبە رۆژوەکەی بگێڕرێتەوەو (مد)•(١) کەفارەتەکەش لە قووتی سەردەم بدرێ بە فەقیر

---

(١) موددێك کەمێك لە نیوکیلۆ زیاترە •

وەکو باسمان کرد ، بەڵام لەسەر ئەو قەولە کە دەڵێت دروست نیە قەزای رۆژووەکەی بۆ بکرێتەوە ئەوە واجبە لە ماڵی خۆی لەباتی هەر رۆژێکی فەوتاو (مد)ێ بدرێو ، لەباتی دواخستنەکەش کە تا ساڵێ دوای خستوە بۆ هەموو رۆژێ (مد)ێکی تر بدرێ .. پوختەی قسە بۆ رۆژووەکە رۆژی (مد)ێکو ، بۆ یەکساڵ دواخستن لەباتی رۆژی (مد)ێکو بۆ دووساڵ دواخستن دوو (مد)ە تاد ..

ریوایەت کراوە کە حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی لەخەودا چاوم بە دووکەس کەوت هاتن بردمیان بۆ کێوێکی سەختو ناهەموار ، وتیان پیم سەرکەوە ، وتم بەڕاستی لەتوانامدا نیەو ناتوانم ، وتیان نەخەیر سەرکەوتن بۆ تۆ ئاسانە . سەرکەوتین تا گەیشتمە ناوەڕاستی کێوەکە لەوێدا دەنگو ئاوازێکی زۆر ناهەموارم بیست ، پرسیم ئەو ئاوازە ناهەمواره چی‌یە ؟ وتیان ئەوە دەنگی ئەهلی دۆزەخە ، ئەنجا رۆیشتین لە رێگەدا کۆمەڵێکم هاتە پێش‌چاو بە ئێسکی سینگیاندا هەڵواسرابوونو ، هەردوو لەغاوەی دەمیان هەڵدڕابوو ، پرسیارم کرد ئەی ئەمانە کێن ؟ وتیان ئەمانە ئەوکەسانەن کە بە نەفامیو سەرکەشی لەپێش ئەوەی بانگی مەغریب بێ رۆژووەکەیان ئەشکێننو رۆژووەکەی خۆیان بەتاڵ ئەکەنەوەو خەڵکیش دوایان ئەکەونو ئەوانیش رۆژووەکەیان بەتاڵ ئەبێتەوە .

خۆم لە کتێبا نەمدیوە بەڵام بیستوومە ریوایەت کراوە کە حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی : لە رۆژی قیامەتدا یەکێ لە ئوممەتی من ئەبەن بۆ دۆزەخ ئەویش هاوارم لێ ئەکات کە فریای کەوم ، منیش ئەڕۆم بەهاوارییەوەو ئەڵێم بە زەبانیەکانی دۆزەخ ئەم شەخصە لە ئوممەتی منە ، ئەوانیش ئەڵێن یا رسول الله ناتوانین دەس‌بەرداری ببین ئەمە دوژمنێکی بەهێزی هەیە ، ئەپرسم لێیان دوژمنەکەی کێیە ؟ ئەوانیش ئەڵێن

دوژمنەکەی رەمەزانە ، واتە : ئەم شەخسە رەمەزانی کوشتووە ، کە ئەوە ئەبیسم منیش ئەگەڕێمەوەو تکای بۆ ناکەم .

براکانم ! لەمباسەدا فەرموودەی حەزرەت (د . خ) زۆرن ، بەڵام بۆ ئێوە ئەم ئەندازەیە بەسە .

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته .

نامەی بیست‌ویەکەم

باسی سەرفیترەی رەمەزانە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لانبي بعده ، وعلى اله وصحبه أجمعين •

براکانم ! خودای گەورە بتانگەیێنێ بە دەوڵەتی دنیاو قیامەت ئامین •

ئەم نامانەی من بەپێی فەرمـوودەی پیرۆزی پێغەمبەر (د •خ) گەورەترین دیاری‌یەکن کە دۆستان رەوانەی بکەن بۆ دۆستانی خۆیان ، چونکە حەزرەت (د •) فەرموویەتی : [ما اهدى مسلم لاخيه هدية افضل من كلمة يزيده الله بها هدى او يرده بها عن ردى] • هەروەها حەزرەتی عومەری کوڕی خەططاب (د • خ) هەموو کات لە ئەصحابەکانی دەپرسی لە خووڕەوشتی من کامەیان عەیبە ؟ هەروەها دەیفەرموو [رحم الله امرء اهدى الي عيوبي] بەڵام ئەو دۆستانە نایابن‌و خۆشەویستتان لەو دوستە نایابانەیە • تکاتان لێ‌ئەکەم گوێ لە فەرموودەکانی حەزرەتی پێغەمبەر (د • خ) بگرن ، بەپێی فەرموودەی خۆی ئەگەن بە خێرو خۆشی‌و ، ئەگەر گوێیان پێ‌نەدەن گیرۆدەی زیان ئەبن‌و خودای گەورەتان لێ‌دەرەنجێ ، فەرموودەکە ئەمەیە : « أيما عبد جاءته موعظة من الله في دينه فانها نعمة من

الله سیقت الیه فان قبلها بشکر زاده الله بها نعما اخری ، والا کانت حجة من الله علیه . » هەتا دەگاتە ئەوەی کە دەفەرموێ « ویزداد بها علیه سخطا » . بێگومان گەیاندنی ئەمجۆرە نامانە بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر گەلێ خێرو پاداشی هەیە ؛ ریوایەتکراوە : « اذا حمل الرجل کلمة من الله الی اخیه المسلم کان خیرا له من حجة وعمرة ومن عبادة سنة » . هەروەها لە حەدیثێکیتردا فەرموویەتی فێرکردنو فێربوونی مەسەلەیەکی ئایینی خێرو پاداشی هەزار رکات نوێژی سوننەتی هەیە ، جا کەسێ ئەم خێرو پاداشانە بزانێو رەحم بە موسوڵمانانی نەزان نەکا ئەوە بێموبالاتو کەمتەرخەمە لە بابەتی ئایینەوە . لەمرۆژانەدا گیرۆدەی بەڵای نەبارینی باران بوین . حەزرەت (د . خ)سەبەبی بێبارانی بەیانکردوە هەتا ئوممەتی ئەو لەو گوناهانە تەوبە بکەنو ، نەبنە هۆی سووتانو فەوتانی خۆیانو خەڵکیتریش . یەکێ لە هۆیەکانی بێبارانی نەدانی زەکاتو سەرفیترەیە.ئیمە لەسەر رێرەوی ئیمامی شافعین، خوای لێ رازی بێ ، کە لای ئەو زەکاتی گەنم گەنمەو هی جۆ جۆیەو ، زەکاتی مەڕو بزن مەڕو بزنەو ، هی گاو مانگاش گاو مانگایە . بەڵام مەئموورەکان لەسەر رێرەوی ئیمامی ئەعزەم ئیمام ئەبوحەنیفە (ر . خ)لە زەکاتی هەموو ئەمانەدا پارە وەرئەگرن ؛ چونکە لای ئەو دروستە لەباتی ئەوشتانە کە زەکاتیان تێدا هەیە نرخی شتەکە بدرێ ، واتە : ئەوەی ئەدرێ بە زەکات لە شتەکە نیە بەڵکو قیمەتەکەیەتی ، کەوابێ لەسەرتان واجبە لە مەسەلەی زەکاتدا تەقلیدی ئیمام ئەبوحەنیفە بکەن ، ئەوسا پارە بدەن لە زەکاتدا ، ئەگەرنا زەکاتەکەتان لەکۆڵناکەوێ . زەکاتی سەر فیترە لە زۆر شوێنا هەر نادرێ چونکە وەکیلی بیت المال داوای ناکاتو خەڵکەکەش لە خۆیانەوە نایدەن ، یاخۆ کەمێکی ئەدەن بە فەقیرو بە رووگیری گەردنی خۆیانی لە باقییەکەی پێ ئازاد ئەکەن .

براکانم حیکمەتی واجببوونی سەرفیترە چوار شتە : یەکەم : ئەوەیە کە ئینسان لەبەر ڕەزای خودای خۆی زیانێکی ماڵی ئیختیار بکا وە ئەمە لە مەعنادا تاقیکردنەوەیە بۆ ئینسان ئایا ئەتوانێ ڕەگی دنیا پەرستیو ماڵخواهی ببڕێ لەبەر ئەمری خودا یانا ، تەنانەت هەندێ لە زاناکان فەرموویانە ماڵپەرستی دەردێکی خراپەو ئینسان ئەفەوتێنێ ، هەروەها زەکاتدان دەرمانە بۆ ڕزگاری لەو دەردە ، وە بەهۆی زەکاتدانەوە نەفسی ئینسان لەو نەخۆشییە ڕزگار ئەبێ • حیکمەتی دووهەم گەیشتنی خاوەنماڵە بە پاداشێکی زۆر ؛ چونکە پاداشی زەکاتو سەرفیترە یەك بەحەفتایە ، واتە : کەسێ درهەمێ بدا بە داماوێ لە زەکاتا خودا بە حەفتا درهەم بۆی دەنووسێو ، مەنێ گەنم بە حەفتا مەنو سێ ئیزرەم سەرفیترە بە دووصەدو دە ئیزرەم گەنم ئەنووسرێ • حیکمەتی سێهەم ئەوەیە کە داماوو لێقەوماو لە داراییو ماڵی دەوڵەمەند سوودوەربگرن ، ماڵێ نەفسێکی پێ تێر بێ یا ڕووتێکی پێ پۆشتە بێتەوە گەلێ قیمەتی زۆرترە لە ماڵێ کە بە بێسوود صەرف بکرێو زایە بێ • حیکمەتی چوارەم ئەوەیە موسوڵمانان لە دینی ئیسلامدا هەموو برای یەکن و ، پێویستە لە خۆشیو ناخۆشیدا هاوڕێی یەکتر بن ، جا مادام جەژن کاتی دڵشادیو کەیف خۆشیی موسوڵمانانە پێویستە فەقیرەکانیش وەکو دەوڵەمەندەکان دڵشاد بن ، دیارە بەهۆی سەرفیترەکەوە حاڵیان خۆش ئەبێ •

سەبارەت بە زەکات مادام ماڵی دنیا تاسەر بەردەوام نابێ بۆ کەس ، ئیمڕۆ بۆ ئەحمەدەو سبەی بۆ مەحموود ، پێویستە بەم‌ماڵە بە شێوەی دەستەوام ئەم دەوڵەمەندە ئەمڕۆ یارمەتیی ئەو گەدا بدا ، هەتا سبەینێ ئەویش یارمەتیی ئەم بداتەوە • بێجگە لەمە گەدا چاوەڕوانی میهرەبانیی دەوڵەمەند ئەکات ، جا ئەگەر دەوڵەمەند بەشی فەقیر نەدا ئەوا فەقیرەکە دەبێتە دوژمنیو پەیوەندی چاك نابێ لەگەڵیا ، بەڵام ئەگەر بەشی بدا ئەوا

به چاوی دۆستی‌و برایی‌و خۆشەویستی‌یەوە بۆێ ئەڕوانێ‌و پەیوەندی‌یان بەهێز ئەبێ ، دیارە ئەگەر کابرای زەکات‌دەر یا سەرفیترەدەر بەتەواوی نەیاندا یا بە ظاهیری بیاندات ، بەڵام بە روو گیری لە کابرای وەربگرێتەوە مەگەر کەمێکی نەبێ یا گەردنی خۆی پێ ئازاد بکا ئەوە لە راستیدا ئەو زەکات‌و سەرفیترەیە نەداوە •

براکان بزانن ئێوە بە مەرجێ ذیممەتان لەم واجبی زەکات‌و سەرفیترەیە بەری ئەبێ کە تەقلید بکەن ، واتە : بە دڵ‌و زمان بڵێن ئێمە رازین بە فەرموودەی ئەو زانا ئایینیە بەرزانە کە فتوایان داوە دروستە لەناو ئەو هەشت جەماعەتەدا کە خودای گەورە لە قورئاندا فەرموویەتی زەکات‌و سەرفیترەیان پێ‌ئەدرێ ، دروستە بدرێ بە سێ جەماعەت یا بە سێ کەس لە یەك جەماعەت یا تاقەکەسێ لە یەك جەماعەت وەکو لە کتێبە ئایینیەکاندا نووسراوە • هەشت جەماعەتەکەش ئەمانەن : ١ـ (فقیر) ئەوەی هیچی نەبێ • ٢ ـ (مسکین) ئەوەی کەسبێ یا ماڵێکی هەبێ بەڵام بەقەدەر پێویستی نەبێ • ٣ ـ (عاملین) ئەوانەی لەلایەن دەوڵەتی ئیسلامەوە دێن‌و زەکاتەکە وەردەگرن یا کۆی‌دەکەنەوەو حیسابی ئەکەن • ٤ـ(مؤلفة القلوب) ئەوانەی کە دەوڵەتی ئیسلام لەبەر شان‌و شکۆە یا لەبەر بێ‌هێزی‌ی ئیمانیان‌و بە تەمای بەهێزبوونی خزمەتیان ئەکات • ٥ ـ (وفي الرقاب) واتە : ئەوانەی بە ماڵ ئازاد دەکرێن‌و موحتاجی یارمەتین‌و ، کە زەکاتیان پێ بدرێ بەو زەکاتە خۆیان ئازاد دەکەن • ٦ ـ (والغارمین) ئەوانەی کە قەرزارن‌و قەرزاری‌یەکەیان لە رێگای گوناها نەبێ ، یا تەوبەیان کردبێ ، یا لەپێناوی ئاشت‌کردنەوەی خەڵکدا قەرزار بووبن‌و نەیانبێ قەرزەکە بدەنەوە • ٧ ـ (وفي سبیل الله) واتە ئەو موسوڵمانانەی لە رێی خودادا غەزا ئەکەن‌و لای دەوڵەتەوە مەعاشیان نیە • ٨ ـ (وابن

السبيل) واتە ئەو موسافیرانەی کە لە ڕێگەی حەڵاڵدا بە بێخەرجی داماون •

ئەگەر سەرفیترە بە کوێرێکی داماو بدرێ‌و بە یەکجار سەرفیترەی هەمو ئەندامەکانی خێزانی پێدرا ئەوە دروستە ، بەڵام ئەگەر هەر بەشی یەك سەر گەنم حازر بوو پێویستی بەوە دەکرد کە ئەومیقدارە بە کڕین یا بە قەرز لەنێوان سەرفیترەدەرو کوێرەکەدا جێبەجێ بکرێ‌و ئەوە پێویستە ئەو کوێرە وەکیلێ بگرێت کە گەنمەکەی بۆ بفرۆشێ‌و بۆی وەربگرێ ، چونکە ئینسانی بێ چاو خریدو فرۆشی خۆی دروست نیە پێویستە وەکیل بگرێ •

ئەگەر سەرفیترە بە هەتیو بدرێ ئەگەر (وصي) هەبوو چاودێری بکات پێویستە سەرفیترەکە تەسلیمی (وصی)یەکە بکرێ ، خۆ ئەگەر (وصی) نەبوو بەڵکو لەلایەن قازی شەرعەوە چاودێری لەسەر هەتیوەکە دانرابوو ئەوە سەرفیترەکە تەسلیمی ئەو چاودێرە دەکرێ ، بەڵام ئەگەر لای قازییەوە چاودێر دانەنرابوو ، واتە قازی گوێی بەمجۆرە شتانە نەئەدا ، یا هەر قازی لە وڵاتدا نەبوو ، یا هەبوو بەڵام دوور بوو بەزەحمەت پێی دەگەیشتن ئەوە ئەگەر هەتیوەکە دایکی هەبوو لەسەر مەزهەبی ئیمامی شافیعی دروستە ئەو سەرفیترەیە تەسلیمی دایکی بکرێت ، ئەگەرنا پێویستە دەمڕاسی ئەو شوێنە یەکێ بکەن بە چاودێری ئەو هەتیوەو سەرفیترەکە یا زەکاتەکەی بۆ وەربگرێ ئەگەرنا بە بێشێوەیەك لەم شێوانە کە باسمان کردن ئەگەر هەروەها سەربەخۆ ئەو سەرفیترەو زەکاتە بدرێ بە هەتیوەکە دروست نیەو جێگەی زەکاتو سەرفیترە ناگرێت ، چونکە دانو وەرگرتنی نابالغ بێئیعتیبارە ، جا ئەبێ سەر لە زانایانی ئایین بدەنو پرسیان پێبکەنو ئەمباسە بە باشی حاڵی بن •

ریوایەت‌کراوە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی : هەر قەومێ زەکات‌و سەرفیترە نەدەن خودای گەورە لە وەختی باران پێویستیدا مەنعی بارانیان لێ ئەکات، بێ گومان حەزرەت راستگۆو باوەڕ پێ‌کراوە ، جا ئەمە کە وتمان زیانی گشتی بوو،زیانە تایبەتیەکەیش ئەوەیە کە ئینسان زەکات‌و سەرفیترە نەدات رۆکنێ لە رۆکنەکانی ئیسلامەتی‌ی خۆی رووخاندوە ؛ چونکە ئەرکانی ئیسلام پێنج شتن ، یەکەم دووکەلیمەی شەهادەت (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله) دووەم پێنج‌فەرزەی نوێژە لە هەموو شەوو رۆژێکدا • سێ‌هەم رۆژووی مانگی رەمەزانە لە هەموو ساڵێکدا • چوارەم زەکات‌و سەرفیترەیە • پێنجەم حەجی (بیت الله)یە بۆ کەسێ کە دەستی بڕوات • بەم پێنج‌شتە خانووی ئیسلام تەواو دەبێ بە هەر چوار دیوارو سەرمیچەکەیەوە ، دیارە هەرکام لەمانە نەبوو ئەوە یەکێ لە پێنج رۆکنەکانی دەفەوتێ ، بێ‌گومان ئینسانی هوشیار لە خانووی بێ سەرمیچ یان بێ‌دیواردا ناژی ، هەوەها موسوڵمانیش بە نەمانی یەکێ لەو پێنج رۆکنانەی ئیسلام موسوڵمانیەتیەکەی بەساغی نامێنێتەوەو ، بەرابەر بەو کەم‌و کورتی‌یە لە رۆژی قیامەت‌دا سزادەدرێ •

دیارە کە رۆژی قیامەت رۆژێکە مناڵان پیر ئەکات یانی ئەوەندە درێژە کە مناڵ تیایا پیر دەبێت ، یاخۆ لەبەر ترس‌و سامناکی لەورۆژەدا مناڵ سەری سپی ئەبێ ••

دە وەرن بەراوردێ بکەن ئەگەر خاوەن کوژراوێ پیاوکوژەکە بگرێ‌و ئەم پیاوکوژە دڵنیا بێ لەوەی کە دەکوژرێتەوەو گیانی دەردەچێ هێشتا ترس وای لێ‌ناکا کە سەری سپی ببێ ، کەواتە ئەبێ رۆژی قیامەت چەند سامناك بێ‌و ، ئەبێ ئەو ترسەی چ‌جۆرە ترسێ‌بێ کە موی سەری مناڵ سپی‌بکات ؟

رۆژی قیامەت رۆژێکە ماوەی پەنجا هەزار ساڵ درێژە وەکو خودای گەورە فەرموویەتی « في يوم كان مقداره خمسين الف سنة » ، واتە : رۆژی قیامەت پەنجاهەزار ساڵ ماوەی هەیەو ، لەمماوەدا پەنجا راوەستان هەیە ، هەر راوەستانێ بۆ سزای جۆرە گوناهێکە، ماوەی هەزار ساڵە مەگەر یەکێ خوای گەورە رەحمی پێبکاتو رزگاری بفەرموێ •

ئەو ماڵە زەکاتی تیا واجب بێتو لێی دەرنەکرێت لە رۆژی قیامەتدا دەبێتە پارچە پشکۆیەکی زۆر بەتینو سۆزندەو دەنرێت بە ناوچاوانو تەنشتو پشتی ئەو خاوەنماڵانەدا کە زەکاتیان لێ دەرنەکردوەو نەیانداوە بە موستەحەقان هەروەکو لە سوورەتی (توبە)دا دەفەرموێت : «يوم يحمى عليها في نار جهنم فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم ، هذا ما كنزتم لانفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون » جا ئەوەندەی لەلای خواوە بڕیاردرابێ بەمجۆرە سزا ئەدرێنو ، لە کاتی تردا ئەو پارچە ئاگرینانە خودای گەورە دەیانکات بە مارو دەیانئاڵێنێ بەدەوری ملیاناو ، بە ئەمری خودا پیانەوە دەدەن هەتا ئەوەندەی خواستی خوای لەسەر بێ ••

براکانم ! بە نەدانی زەکاتو سەرفیترە ئەم هەموو زیانە پەیدا ئەبێ : یەکەم نەبارینی باران ، دووەم نەمانی روکنێ لە روکنەکانی ئیسلام ، سێهەم ئەو دوو جۆرە سزایە کە باسمانکرد ، چوارەم لەکیسچوونی پاداشی یەک بە حەفتا ، پێنجەم بێبەش بوون لە پاداشی گەورەی رۆژووی رەمەزان ، کە وەکو باسمان کرد مەگەر هەر خودای گەورە بزانێت چەندێکە •

ریوایەت کراوە کە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی بە زەکات شوورا بۆ ماڵو سامانتان بکەن ، بە خێرو صەدەقە دەرمانی نەخۆشیی خۆتان بکەن •

براکانم ! لای هەندێ لە ئیمامانی موجتەهیدین ئەو کەسانە کە تەرکی بەجێهێنانی ڕوکنێ لە ئەرکانی ئیسلام ئەکەن وەکو زەکاتو سەرفیترە کافر ئەبن ، بەڵام کوفرێکی سووك ، چونکە کوفر ، پەنابەخوا ، دوو جۆرە ، یەکەم کوفری سووك وەك جێبەجێنەکردنی هەندێ لە ئەرکانو واجباتی ئیسلام ، دووەم کوفری گران وەك باوەڕنەکردن بە یەکێ لە ڕوکنەکانی ئیسلام . جا هەرکەس لە برایان ئەرکانی ئیسلامی بەراستی بەجێهێناو نوێژو ڕۆژووی بەساغی کردو ، زەکاتو سەرفیترەی بەتەواوی دا بە موستەحەقەکان ئەوە پێویستە لەسەری زۆر سوپاسی خوای گەورە بکات کە تەوفیقی داوە بۆ گەیشتن بەو نیعمەتە گەورەیەو بۆ خۆپاراستن لە سزاو مەینەتی ڕۆژی قیامەت ، خۆ ئەگەر خوانەخواستە وەها نەبوو ئەوە واجبە بزانی کە زەرەری کردوەو ، گورج پەشیمان بێتەوەو بگەڕێتەوە بۆ بەجێهێنانی هەموو واجباتی سەرشانی بەڵکو خوای گەورە لە ئازاری قیامەت بیپارێزێو نەشبێت بە هوی مەنعی باران لە موسوڵمانانو زیانی گشتی ئۆمەت .

براکانم بابەتێکیتر هەیە ئەمەوێ بۆتانی ڕوونبکەمەوە ئەویش مەسەلەی (تخمین)ی ڕەزەکانە . وا دەرئەکەوێ ئەو باغە ڕەزانە بە موافیقی شەرع تەخمین ناکرین ، چونکە ئەوکەسە کە دێ بۆ تەخمینی باغەکان پێویستە پیاوێکی زانا بێ بە بەری باغی مێوو عادڵو دادپەروەر بێو تەماشای هەموو بنە مێوەکان بکا ئەوجا میقدارێ ترێ ئەگەر بە تەڕی بفرۆشرێ یا میقدارێ مێوژ ئەگەر بکرێ بە مێوژ ، بکاتە ماڵ لەسەر خاوەن باغەکەو،خاوەن باغەکە بەو تەخمینە ڕازی بێ ئەوکاتە حەقی زەکاتەکە لە عەینی بەرەکە لائەچێو دەچێتە گەردنو ئەستۆی خاوەنەکەی ، لەبەر ئەوە خاوەن باغ ئەتوانێ بە ئارەزووی خۆی دەستکاری باغەکەی بکا بە لێخواردنو بە فرۆشتن ... تاد ، کەچی ئەمجۆرەی کە وتمان لە کەم

شوێندا جێبەجێ دەکرێت ، بۆیە هەموو بەرەکە مافی زەکاتی پێوە ئەمێنێو هەرکەس خاوەن (ورع) بێو خۆی بپارێزێ لە شتی شوبهەدار ناتوانێ لەو ڕێی بازاڕە بکڕێ بۆ خۆیو خێزانو میوانی ، کەوابێ چاك وایە زووبەزوو تەقلیدی ئیمام ئەبووحەنیفە بکەنو قیمەتی میقداری زەکاتی واجب بە موستەحەقەکان بدەن تا هەموو لایەك لە گوناه ڕزگار بنو خودای گەورەش ڕەحمەتی خۆی برژێنێ بەسەرمانا •

براکانم ! ئێمە هەموومان تاوانبارین ، بەڵام حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی نەدانی زەکاتو سەرفیترەو غەشو غەلکردن لە کێشانەو پێوانەداو ستەم کردنی کاربەدەستان لە خەڵکی ژێردەست دەبنە هۆی نەبارینی باران ، واتە : هەرکاتێ دەوڵەمەندەکان زەکاتیان نەداو ، ئەوانە کە زیاد لە مەسرەفی شەوو ڕۆژی جەژنیان هەیە سەرفیترەیان نەداو ، ئەوکەسانە کە خەریکی کڕینو فرۆشتنن بۆ خۆیان کێشانەو پێوانەی نەواویان کردو ، بۆ خەڵك کەموکورتیان کرد ، هەروەها کاتێ خاوەن دەسەڵاتەکان ستەمیان لە خەڵك کرد ، ئەوکاتە ئاسمان مەنع ئەکرێ لە باران ، ئاو کەم ئەبێ لە کارێزو ڕووباران ، گیا ناڕوێت لە دەشتو کۆساران ، کشتوکاڵ بێ بارەو بەرەکەت ئەبێ ، گرانی پەیدا ئەبێ لە لادێو شاران ، ڕەحمو میهرەبانیو بەزەیی نامێنێ لە دڵی خانەدانەکانو دەسەڵاتدارانا • بێگومان چاری ئەمانە هەموو تەوبەو پەشیمان بوونەوەی تاوانبارەکانە ، هەرکەس لەو گوناهەی کە کردوویەتی • خوای گەورە بە زمانی حەزرەتی نوحەوە (د • خ) دەفەرموێ « قلنا استغفروا ربکم انه کان غفارا ، یرسل السماء علیکم مدرارا ویمددکم باموال وبنین ویجعل لکم جنات ویجعل لکم انهارا » چونکە کەمبوونەوەی خێراتی ئاسمانو ڕزقو ڕۆزیی گیانلەبەرانو ، ئاسایشی جیهان هەموو ئەنجامی

تاوانباریو بێشەرمییە لەگەڵ خودای گەورەدا ، بەتایبەتی بەخیلیو رژدیی دەوڵەمەند لە خێرکردن ، وەك حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی « ما محق الاسلام محق الشح شيء »واتە : هیچ شتێ ئیسلام مەحو ناکاتەوە وەکو پەستیی رەوشتو بەخیلیو رژدی لە جێبەجێکردنی واجباتدا •

ئەگەر یەکێ لە زەکاتدانا پەلەیکرد ، بۆنموونە : پێش ساڵ تەواو بوون لە زەکاتی چلسەر حەیواندا سەرێ حەیوانی دا بە فەقیرێ ئەوە دروستە بەشەرتێك ئەو فەقیرە لە کاتی تەواوبوونی ساڵەکەدا هەر بە فەقیریو موستەحەقی بمێنێتەوە ، واتە : ئەگەر تا ئاخری ساڵ ئەوکەسە دەوڵەمەند بوو واجبە لەسەری ئەو زەکاتە بداتەدواوە بۆ زەکاتدەرەکە هەتا لەوکاتەدا بیدات بە فەقیرێ • هەروەها واجبە لەسەر ئەوکەسەی لەپێش تەواوبوونی ساڵدا زەکاتی وەرگرتوە کە لە ئاخری ساڵدا بێتەوە بۆ ئەو شوێنەی زەکاتەکەی تیا وەرگرتوە هەتا بە فەقیری وڵاتی کابرای دەوڵەمەند حسێب بکرێ ، جا ئەگەر لە ئاخری ساڵدا وەکیل بنێرێ بۆ ئەو شوێنە ئەوە بێسوودە چونکە وەکیل فەرعی ئەصیلە کە ئەصیل لەو شوێنەدا نەبوە بە موستەحەقی ئەو وڵاتە نەناسراوەو تەوکیل بێفائیدەیە • هەروەها ئەگەر لەپێش تەواوبوونی ساڵدا وەکیلێ بگرێو لەوشوێنەدا دایبنێ هەر بێسوودە ، بەڵام ئەگەر کابرای دەوڵەمەند تەقلیدی ئەو زانایانەی کرد کە دەڵێن دروستە زەکات نەقل بکرێت ئەوە کابرای زەکاتپێدراو بە موستەحەقی خارجی ئەناسرێو زەکاتەکەجێی خۆی دەگرێ • ئەم مەسئەلە پەنهانەو پێویستە ئاگاتان لێیبێ •

نبهني الله واياكم من نومة الغافلين وحشرني واياكم تحت لواء سيد المرسلين آمين •

نامەی بیستو دووهەم

باسی زەکاتە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله سيدنا محمد وعلى اله وصحبه المجاهدين في سبيل الله •

پاش ئەمە لە خودا ئەپاڕێمەوە ، وەکو چۆن ئارەزووی نەفس لەسەر بیستنی واتەی بێهوودەیە ، خودا بە میهرەبانیی خۆی دڵی ئێوە بە بیستنی فەرموودە پیرۆزەکانی حەزرەتی پێغەمبەر (د • خ) موبارەکو ڕووناک بکات ، هەتا بە باشی گوێ ڕاگرن بۆ تەرجەمەی ئەو فەرموودە موبارەکانە کە پێشکەشتانی ئەکەم ، جا لەمڕووەوە پێویستە بزانن بێموبالاتیو نەبیستنی فەرموودەکانی پێغەمبەر نیشانەی ناتەواویو نارەسایی ئیمانە ، چونکە بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر گەورەترین خووڕەوشتی ئینسانی موسوڵمان ئەوەیە کە هەرگیز لە بیستنی ئایین تێر نەبێ ، بێگومان ئەگەر ئینسانی موسوڵمان بەپێچەوانەی ئەمە بوو ئەوە واتە : ئیمانو باوەڕی لاوازە • لەبەرئەمە ، ئەی براینە ! پێویستە لەبەر ناتەواویو ناپاکی ئەحواڵی خۆتان بگرینو ، پەنابەخوا ، لەئەنجامی خۆتان بترسن ، مادام خۆشەویستیی خوداو پێغەمبەری خواتان ئەوەندە نەبێ زیاد بێ بەسەر

عەلاقەو پەیوەندیی خۆتانا ، حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی « لایؤمن احدکم حتی یکون الله ورسوله أحب الیه مما سواهما » واتە : ئیمان‌و باوەڕی هیچ کەس لە ئێوە تەواو نابێ هەتا حاڵی وەها نەبێ کە خوداو پێغەمبەری خودا لە لای ئەو خوشەویستتر بن لە هەموو شتێکی‌تر لە ئەولاد ، لە سامان ، لە پایە ، لە نەفس •• تاد • بێ‌گومان لەم فەرموودەوە دەرئەکەوێ کە خۆشویستنی خوداو پێغەمبەر نیشانەی ئیمانەو ، یەکێ لە نیشانەکانی ئەم خوشویستنە ئەوەیە ماڵ‌و دارایی دنیا کە خۆشەویستی ئینسانە لە ڕێگەی مەحەبەتی خوداو پێغەمبەری خودادا بە دڵ صەرفی بکات ، ئیتر ئەو صەرف‌کردنە چ بۆ جێ‌بەجێ‌کردنی واجباتی ئیسلام بێ وەکو زەکاتی ماڵ‌و کەفارەتی سوێنی درۆو نەذر ، یاخو بۆ جێ‌بەجێ‌کردنی سوننەت بێ وەك نان بە هەژاران دان‌و صەدەقەو بەخشش بە موسوڵمانانی موحتاج •

براکانم ! من لەبەر ئاگادارکردنەوەی ئێوە چەند ئایەت‌و چەند حەدیثێ کە لەبابەتی زەکاتەوە وارد بوون بۆتان بەیان ئەکەم‌و بۆتان ڕوون ئەکەمەوە هەتا بەباشی لەم واجبە حاڵی بن ، ئەگەرچی هەندێ خەڵك لەم عەرزو بەیاناتەی من مەلوول‌و دڵگران بن ، چونکە حەزرەت (د • خ) ئەفەرموێ « علموا الناس سنتي وان کرهوا »واتە سوننەت‌و کردەوەو وتاری من بە خەڵک نیشان‌بدەن با حەزیشی پێ‌نەکەن‌و بەلایانەوە ناخۆش بێ •

ریوایەت‌کراوە هەرکەسێ نەصیحەت‌و ئامۆژگاری‌یەکی لە لایەنی خواوە بۆهات ئەگەر بە دڵ وەری‌بگرێ‌و سوپاسی خوای لەسەر بکا ، ئەوا خودا نیعمەتی بۆ زیاد ئەکات ، ئەگەرنا ئەوە دەبێ بە شاهید لەسەری لە ڕۆژی قیامەتداو ، دەبێتە هۆی ناڕەزایی خودا لەوکەسە لە ڕۆژی

قیامەتدا • ئەم فەرموودە پیرۆزە بەشێکی موژدەی خۆشەو بەشێکی هەڕەشەیەو ناخۆشە ، بۆیە دوعامکرد بۆتان کە خودا دڵتان باش بکا بۆئەوەی گوێرابگرن لە تەرجەمەی ئەو ئایەتو حەدیثانە کە دەیخەمە پێش چاوتان هەتا لە نەگبەتی نارەزایی خودا پارێزراو بن •

یەکێ لەو ئایەتانە دەفەرموێ « ولا تحسبن الذین یبخلون بما آتاهم الله من فضله هو خیرا لهم بل هو شر لهم سیطوقون بما بخلوا به یوم القیامة »واتە : هەرگیز گومان مەبە ئەوکەسانەی کە رژدی ئەکەن لە دانی زەکاتدا ئەو رژدییەیان چاك بێ بۆیان بەڵکو ئەوە شەڕو شومو نەگبەتییە لەسەریان لە رۆژی قیامەتداو ، بەهۆی ئەو رژدییەوە دەکەونە سزا ، جاربەجار ئەو ماڵە دەبێتە مارو دەئاڵێتە گەردنیانو ، بەدرێژایی کات پیانەوە دەداتو دەبێتە هۆی سزاو ئازاریان ، جارجاریش ئەو ماڵی زەکاتە دەبێتە پشکۆی زۆر بەتینو ناوچاوانو تەنشتو پشتیانی پێ داخدەکرێ ، مەلائیکەکان لە کاتی ئازاردانیاندا پێیاندەڵێن ئەمە ئەو ماڵەیە کە کۆتانکردبوەوەو هەڵتانگرتبوو بۆ خۆتان ، واجب بوو بۆ هەژارانو داماوانی سەرف بکەن کەچی صەرفتان نەکرد، دەی تاڵاوو ئازاری ئەوە بچێژن کە راتانگرتبوو •

جا ئەم ئایەتە گەورە هەرچەند دەربارەی زەکات هاتبێت بەڵام هەموو مەصرەفێکی واجبی سەرشانی ئادەمیزاد ئەگرێتەوە ، کەوابێ ئەگەر کەسێ بەقەدەر حاڵ مەصرەف بۆ خۆیو ژنو مناڵی نەکا چ لە خواردەمەنیو چ لە بەرگو پۆشاكو رایەخو نوێنا ، یاخود صەرفی نەکا لە حەجی ماڵی خودادا یا لە غەزایەکدا رووی کردبێتە موسوڵمانانو پێویستی بە ماڵ بێ ، یا صەرفی نەکا لە خواردەمەنیو پۆشاکی گەداو داماواندا لە ساڵە گرانیدا ، یاخۆ صەرفی نەکا بۆ میوانی رێبواری

بێخەرجی کە سەفەرەکەی حەلاڵ بێ ، یا صەرفی نەکا بۆ هەتیوانو لێقەوماوان لە گەڕەک یا لە لادێدا، یا صەرفی نەکا لە ڕێگای فێربوونی ئەحکامو ئادابی دینا لە واجباتەکەیدا وەك فێربوونی بیرو باوەڕی ئیسلامیو فێربوونی نوێژو دەسنوێژو روکنەکانی نوێژو ئەوانەی نوێژ بەتاڵ دەکەنەوەو سوننەتەکانی نوێژو واجبەکانیتر لای زاناکان ، یا صەرفی نەکات لە خزمەتی ئەو قوتابییانەی کە دەرزی دین ئەخوێنن یا صەرفی نەکا بۆ ماموستاکانیان ، یا صەرفی نەکا لە دەرمانکردنی نەخۆشی داماودا ، یا صەرفی نەکا لە شۆردنو کفنو دفنی مردووی فەقیری بێماڵدا ، تاوانبارە . هەرکەس خاوەن دەسەلات بێو سامانو دارایی هەبێو بەقەدەر حاڵ لەکاتی پێویستا شانبەشانی موسوڵمانەکان نەڕوا بەڕێداو لەم مەصرەفە واجبانە خۆی بخاتە دواوە ئەوە بەپێی ظاهیری ئەم ئایەتە گەورەیە سزا ئەدرێ ، پەنابەخوا . جا ئەو سزا ناباره ، ئەو ئازاری ئاگرومارە بۆ ئەو زەکاتنەدەرە پایەدارە ، هەتا حوکمدەدرێ بەسەر عیبادا جا یا عەفوئەکرێو رەوانەی بەهەشت دەکرێ ، یا عەفوناکرێو رەوانەی دۆزەخ دەکرێ .

هۆی داغکردنی ناوچاوو تەنشتو پشتی زەکاتنەدەر ئەوەیە کە ئینسانی داماوو هەژار لە وەختی خۆیا کە داوای زەکاتی لێکردوە رووی لێ گرژ کردوە ، یا پشتی لێ کردوە ، یاخۆ تەنشتی تێ کردوە .

بەهێزترین ئایەتی هەڕەشە لە زەکاتنەدەر ئایەتی « ویل للمشرکین الذین لا یؤتون الزکاة وهم بالآخرة هم کافرون »ە واتە : وەیلو سزای سەخت بۆ ئەو کافرانەیە کە شەریكو هاوبەش بۆ خودا دادەنێنو زەکاتی ماڵ نادەن بە موستەحەقەکان ، تەماشا بکەن خودای گەورە لەم ئایەتەدا زەکاتنەدەری بە موشریك ناوبردوە ، ئەڵبەت لەبەرئەوەیە کابرا ئەوەندە

به ماڵەکەی پشتئەستوورە کە بە رازقی خۆی داناوەو بە شەریکی خودای داناوە ، پەنابەخوا .

ئیمام (ابو بکر)ی (صدیق) خەلیفەی یەکەمی پێغەمبەر (د . خ) بە دلیلی ئەم ئایەتە شەڕی کردوە لەگەڵ زەکاتنەدەراندا ، هەندێ لە زانایان فەرموویانە عورف لەسەر ئەوەیە کەسێ کە گوناهێکی گەورەی بێو گوناهی بچووکیشی بێ ئەوە بە گوناهە گەورەکە ذەمی ئەکرێو باسی گوناهە بچووکەکانی ناکرێ ، جا لەبەر رۆشنایی ئەمەدا ئەگەر مەبەستی خودای گەورە لەم ئایەتەدا کافری موشریك بوایە باسی صیفەتی (لا یؤتون الزکاة)ی نەدەکرد کەوابێ ئەبێ هەر مەبەستی زەکاتنەدەرێ بێ کە بەهۆی زەکاتنەدانەکەیەوە بە عینوانی موشریك ناوبراوە .

پوختەی قسە : زەکات روکنێکە لە روکنەکانی ئیسلام ، دیارە زەکاتنەدان هۆی رووخاندنی روکنێکە لە روکنەکانی ئیسلام ، هەروەك زەکاتدان دەبێتە هۆی هێزدان بە ئیسلام ، جا ئیتر ئەم ئەندازە بەسە بۆ کەسی هوشیار بێو ئاگای لە رۆژی قیامەتی خۆی بێ . ریوایەت کراوە کە حەزرت (د . خ) فەرموویەتی زەکات بکەن بە شوورای ماڵی خۆتانو ، بە صەدەقە دەرمانی نەخۆشتان بکەن .

دەگێڕنەوە کاتێ کە حەزرەت (د . خ) ئەم فەرموودەی فەرموو گاورێك بیستیو رۆیشتەوە بۆ ماڵی خۆیو وتی بە خێزانەکەی من قسەیەکی وەهام بیستوە ، وا من ئەو ماڵەم کە شەراکەتەو ، شەریکەکەم بردوویە بۆ میصر بۆ بازرگانی زەکاتەکەی ئەدەم ، جا ئەگەر (محمد) قسەکەی راست دەرچوو ماڵەکەم بە سەلامەتی هاتەوە ئەوا دەڕۆم ئیمان بە (محمد) دێنمو ئاینی ئیسلام قبووڵ ئەکەم ، خۆ ئەگەر ماڵەکەم فەوتا

ئەوە هـەر كاتێ بۆم هەڵكەوت (محمد) ئەكوژم • چەند رۆژێ لەم وادە رابورد ئەهلی قافڵەكە نامـەیان هات كە لە رێگەدا تاڵانكراونو هیچیان بۆ نەماوەتەوە ، كابرای گاور شیری هەڵگرتو رۆیشت بۆ نزیكی حوجرەی حەزرەت (د • خ) بەڵـكو فرسەتی لێبێنێو بیكوژێ • هێشتا لە رێـگەدا بوو نامـەی شەریكەكەی پێگەیشت نووسیبووی : دڵگران مەبە لە رۆژی ئـەو تاڵانەدا لەبەرئەوەی كە وشترەكەم لاواز بوو من كەوتبوومە دواوەو لـــە كاروانەكەدا نەبوومو لـەو تاڵانە رزگار بوومو هەموو ماڵەكەمان بە سەلامەتی دەرچوو ، جا گاورەكە دڵی شـاد بوو وتی دیارە ئـەو ذاتـە راستی فەرمووەو راستە ، زوو رۆیشتە خزمەتیو موسوڵمان بوو •

ساڵی هەزارو دوصەد هەشتاو شەشی هیجری بیستم قافڵەیێكی گەورە لـە شـاری موصلەوە رووبەشاری حەلەب رۆیشت بۆ بازرگانی ، یەكێ لـە بازرگانەكانی مووصل بارێ لیرەی لـەو قافڵەدا ناردبوو بۆ تیجارەت لـە رێـگەدا جـەردە دایان لـەو قافڵە گەورەیەو هەموویان بـــە تاڵان برد ، كـە ئەم هەواڵە گەیشتە شـاری مووصڵ هەموو بازرگانەكان عاجزو خەمبار بوون ، بەڵام بازرگانی خـاوەن بارە لیرە هیچ عـــاجز نەبـوو ، هاوەكارەكانی لێیانپرسی تۆ چۆن هیچ عاجز نیتو خەم ناخۆی ؟ ووتی ماڵی مـن نافەوتێ چونـكە زەكاتم بەتەواوی داوە • پاش چـــەند رۆژی ئەهلی قافڵەكـــە هاتنەوەو دەركەوت كـــە ماڵی خـاوەن لیرەكە خـودا پاراستوویەتیو ، لە كاتی تاڵانەكەدا كەس دەستی بۆ نەبردوە •

ریوایەتكراوە هەركەس زەكات نەدا نوێژەكانیشی وەك نەبوو وایە، چونـكە خوای گەورە لـە گەلێ ئایەتی قورئاندا زەكاتو نوێژی بەیەكەوە باسكردووەو ئەو دوو روكنـە وەك یەك روكنیـان لێهاتوە جـا ئەگەر كەسێ یەكێكیان نەكا ئەوە وەكو ئەوەیە كە هیچیانی نەكردبێ • ئەمەش

دەردێکی‌ترە لەسەر ئینسانی زەکات‌نەدەر ، وەکو حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی «ما محق الاسلام شیء محق الشح» واتە هیچ شتێ ئیسلام مەحو ناکاتەوە بەقەد بەخیلی‌و پیسکەیی •

هەندێ لە زاناکان فەرموویانە کەلیمەی (شح) بریتیە لە بەخیلی‌کردن‌و سستی لە جێ‌بەجێ‌کردنی واجبە مالی‌یەکان‌دا ، گەورەترین واجبی مالیش زەکات‌و سەرفیترەیە ، هەروەها بەگوێرەی زاهیری فەرموودەی پێشوو ئەوکەسە کە زەکات نەدا نوێژەکەشی قبوول ناکرێ ، جا نەکبەتی لەمە گەورەتر چی‌یە بۆ سەر شانی موسوڵمان کە بەجارێ دوو روکن لە ئەرکانی ئیسلامی لەکیس‌بچێ ، یەکەم زەکات‌و دووەم نوێژ ، کە لەسەر فەرموودەی پێغەمبەر (د • خ) کە ئەفەرموێ «الصلاة خیر موضوع» نوێژ چاکترین عیبادەتێکە کە بۆ ئینسانی موسوڵمان دانراوە • تەماشابکەن هەرکەس لە ئێوە ئەگەر خانوویەکی ببێ‌و دوو دیواری بڕووخێ چۆن لەو خانوەدا دادەنیشێ‌و چۆن ئەژی ؟

دەگێڕنەوە کە حەسەنی بەصری فەرموویەتی ئەوکەسەی کە زەکاتی ماڵی خۆی بدا لە ئاسمانی یەکەمدا ناوی (سەخی)یەو ، لە دوەمدا ناوی (جواد)ەو ، لە سێ‌هەم‌و چوارەمدا ناوی (کریم)ەو ، لە پێنجەمدا ناوی (مبارك)ەو ، لە ئاسمانی شەشەم‌و حەوتەمدا ناوی (مغفور)ە ، واتە خوالی‌خۆشبوو عەفوکراو •

یەکێ لە تابیعی‌یەکان فەرموویەتی لە کاتی سەرەمەرگ‌دا بۆ ئینسان دوو مصیبەت روونەدەن ، یەکەم ئەو ماڵەی کە بە خوێنی جگەری خۆی پەیدای کردوە ئەکەوێتە دەس میرات‌بەرو ئەو لەو ماڵە بێ‌بەش ئەبێت • دووەم ئەوەیە کە پرسیاری ئەوماڵەش لەو ئەکرێت ، لێی ئەپرسن ئەو ماڵەی چۆن پەیدا کردوە لە حەرام یا لە حەلاڵ ؟ ، هەروەها لەوەیشی کە

صەرفی کردوە لەچیدا صەرفی کردوە ، لە مەصرەفی حەڵاڵو بێعەیبدا صەرفی کردوە ، بۆنمونە وەکو بەرگ و پۆشاکی خۆیو خێزانی ، یاخۆ لە حەرامدا خەرجی کردوە وەکو عارەق خواردنەوەو کردەوەی ناشیرین و نارەواو ناشەرعی ؟

لە فەرموودەی حەزرەتە (د • خ) «الویل لمن ترك عیاله بخیر وقدم علی ربه بشر» واتە نەگبەتی بۆ ئەو کەسە کە کاتێ مرد خێزانەکەی بە گوزەرانی باشەوە بەجێدێڵێو ، بە کردەوەی خراپەوە دەگاتە خوای خۆی ، واتە : زەکاتی ماڵی دەرنەکردوە ، سەرفیترەی نەداوە ، ماڵی خەڵکی بە ناحەق خواردوە ، غەشو خیانەتی لەگەڵ خەڵکا کردوە • • تاد •

حەزرەت (د • خ) فەرمویەتی : ئەوانەی کە زەکاتی ماڵیان دەرناکەن لەکاتێکدا پێویستییان بە باران بێت خودای گەورە مەنعی بارانیان لێئەکاتو ، ئەگەر حەیوانی بێزوبان نەبوایە هەرگیز بارانیان لێ نەدەباری • هەروەها ریوایەت کراوە ئەوکەسانەی کە ماڵیان حەڵاڵەو زەکاتی لێ دەرئەکەن ئەوە لەپاش مردنیان کە میراتبەرەکانیان لەو ماڵە خەرجبکەن بۆ خۆیان خوای گەورە پاداش بۆ ئەوانیش ، واتە بۆ مردوەکانیش ئەنووسی ، بەخ بەخ لەم میهرەبانییەی خودا کە تەنانەت پاش مردنی زەکاتدەریش هەر خەیری بۆ ئەنووسێ •

ریوایەتکراوە لە حەزرەت (د • خ) چوارکەس هەن کە لە رۆژی حەشردا لە قەبر دەرچوون حیسابیان لەگەڵ ناکرێو بە بێپرسیار رەوانەی دۆزەخ دەکرێن ، یەکەم کەسێکە لە سبەینێدا دەنوێو بەتایبەتی نوێژەکەی ئەفەوتێنێ ، دووەم کەسێکە زەکاتی ماڵی خۆی نادا ، سێهەم کەسێکە هەمیشە وا بەدوای فیسقو فجوورو ئارەزووپەرستییەوە ،

چوارەم کەسێکە گوێ ناداتە نوێژی عیشاو تەرکی ئەکات .

ریوایەت کراوە کە لە رۆژی قیامەتدا لەکاتی هەیبەتی خوداو راکێشانی خەلکدا بۆ مەیدانی لێپرسینەوە حەزرەت (د . خ) نەفرینو بێزاری دەرئەبڕێ لەو کەسانەی کە زەکاتیان نەداوەو لەورۆژەدا گیرۆدە دەبن . هەروەها ریوایەت کراوە لە حەزرەت کە فەرموویەتی لە شەوی میعراجدا چاوم کەوت بە کۆمەڵێ کە مەلائیکە سزایان ئەدان ، ئەو کۆمەڵە لە دەشتێکدا بوون پڕبوو لە بەردی گەرمی بەئاگر سوورکراوەو ، بەوبەردانە داخ ئەکرانەو ، ناوبەناو زەقومیان ئەکرد بەقوڕگیانداو ، بێجگە پێشو پاشیان کە بە پارچە بەردێک داپۆشرابوون ، هەموو لەشیان رووت بوو ، حەزرەت ئەفەرموێ لە جوبرەئیلم پرسی ئەمانە کێن ؟ فەرمووی ئەوانەن کە زەکات نادەن . براینە ! خوای گەورە ئاگادارەو زانایە بە حاڵی هەموو کەس لە دنیاو لە قیامەتدا ، جا خودای گەورە وێنەی پاشەرۆژ (قیامەت) بە پێغەمبەری خۆی نیشان ئەدا لە دنیادا ، واتە : ئەم صوورەتانە کە حەزرەت (د.خ) چاوی پێ کەوتوون صوورەتی رۆژی قیامەتیانەو ، هەر لەئێستەوە خودای گەورە بە پێغەمبەری نیشانداوە ، هەتا بیگێڕێتەوە بۆ ئوممەتەکەیو ، ئەوانیش پەندی لێ وەربگرنو خۆیان لە گوناح بپارێزن .

لە ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا زەکات بریتیە لە دەیەك یا بیستیەك یا چلیەك ، وەکو لە کتێبی شەرعدا بەیان کراوە ، ئەمەش لەبەرئەوەیە کە ئەم ئوممەتە ئیشیان ئاسان بێ ، وەکو حەزرەت (د . خ) فەرموویەتی «بعثت بدین سهل» واتە لەلای خوداوە بە دینو ئایینێکی ئاسانەوە رەوانەکراوم بۆسەر خەڵق .

براکانم ! ئەم ماڵی دنیایە کە ئێوە هەتانە راستە بە رەنجو مەینەت

پەیداتان کردوە ، بەڵام ئەگەر باش لێی ورد ببنەوە ماڵی هەموومان ماڵی خودایەو ، هەر خودا بە خواستی خۆی‌و لەسەر حیکمەتی خۆی بەشی‌دەکاتەوە بەسەرماندا ، ئەگەرنا دەوڵەمەندی بە عەقڵ نیە ، گەلێ عاقڵ بێ‌ماڵەو ، گەلێ ئینسانی بێ‌عەقڵ دەوڵەمەندە ، دەوڵەمەندی بە رەنج‌و تێکۆشانی زۆریش نیە ، گەلێ کەسی رەنجکێش بێ‌مایەیە ، گەلێکیش لەلایەکەوە ماڵێ پەیدا ئەکات کەچی لە چەند لاوە تووشی زیان ئەبێ ، کەوابێ لەگەڵ ئەوەشدا کە دەوڵەمەندی عەقڵ‌و تێکۆشان‌و هەوڵی دەوێ ، راستەکەی ئەوەیە کە لەسەر تەوفیق‌و یارمەتی‌ی خودا راوەستاوە ، بۆیە پێویستە ئینسان ماڵەکەی خۆی بە ماڵی خۆی نەزانێ‌و ، ئەوەی خودا لەسەری واجب کردوە بێدا بە موستەحەقەکان ، هەروەها پێویستە لە تەماشاکردنی فەقیراندا تەماشای قازانجی دنیایی خۆتان نەکەن‌و تەماشای شۆرەت‌و ناوبانگ نەکەن نە بۆ خۆتان ، نە بۆ ئەو کەسانە کە پێیان‌ئەدەن •

ئەگەر خزم‌و خوێشی خۆتان وەکو براو برازاو خوشک‌و خوشکەزاو خزمانی‌تر ، یا لە دراوسێکانتان ، یا خەڵکی گەڕەک فەقیریان تیابوو زەکاتیان پێ‌بدەن •

ئەگەر کەسێ بە شەرع حەقی زەکات وەرگرتنی نەبێ‌و بێت بەزۆر ماڵتان لێ‌بسێنێت ئەوە ئەگەرچی نیەتی زەکاتیشی لێ‌بێنن بەشەرع بە زەکات حسێب ناکرێت‌و ، زەکاتەکەتان لەسەر ئەمێنێ ، بەڵام ئەگەر زەکاتیان پێ ئەشیا ئەوە مادام بە ناوی زەکاتەوە داوای بکات‌و ، خاوەن ماڵیش نیەتی زەکاتی لێ بهێنێ ئەوە بە زەکات حسێب ئەکرێت •

چۆنیەتی دەرکردنی زەکات لە باغی رەز ئەوەیە هەر لە سەرەتای پێ‌گەیشتنیەوە بەهۆی ئینسانی عادڵی ژیری زانا بە چەن‌و چۆنیەتی

میوەی باغات ئەو باغە تەخمین بکرێ بە ئەندازەیەکو بخرێتە ئەستۆی خاوەن باغەکە لەگەڵ ئەندازەی زەکاتی پێویستو خاوەنباغەکەش ئەم خستنە ئەستۆیە قبوڵبکات ، ئەوسا بۆ خاوەنباغ دروستە بە ئارەزووی خۆی دەستبخاتە بەرهەمی ئەو باغە بە فرۆشتنو بەخشینو خواردن .. تاد ، چونکە میقداری زەکاتەکە دیارییەو ، لە ئەستۆی خاوەن باغدا کراوە بەماڵ .

پێویستە ئەوکەسە تەخمینەکە دەکات بزانێ تەخمین بکاتو ، تەماشای هەموو بنە مێوەکان یا دار خورماکان بکات . دیارە ئەم تەخمینکردنە سوننەتەو واجب نیە ؛ چونکە خاوەنماڵ ئارەزووی خۆیەتی یا تەخمینی میوەکەی بکاتو یا خۆ صەبربکاتو تەسەڕوفی تیا نەکات تا بەتەواوی میوەکەی پێئەگاتو ، بەڕاستی حەقی خودای لێ دەربکات .

شایانی باسە ئەم کاروباری تەخمینە ، واتە تەخمین کردنو قبووڵی تەخمین ئەبێ لای زانایەکی ئایینی فێریان بێن . جا لەبەر ئەوەی ئەمانە بەپێی شەرع نایەنەجێ کابرای خاوەنماڵ مادام لەو باغە دەخوات دەبێتە حەرامخۆر ، هەروەها کڕینو فروشتنی ئەو میوەش حەرامە چونکە بەشی موستەحەقی تێدایە ، مەگەر تەقلیدی فەرموودەی ئەو ئیمامانە بکات کە فەرموویانە حەقی زەکات لە گەردنی خاوەن ماڵدایەو لە عەینی ماڵەکەدا نیە ، لەپاش ئەو تەقلیدە تەسەڕوف دروستە ، بەڵام پێویستە ئاگای لە دانی حەقی زەکات بێ هەتا قەرزار نەبێ ، یا تەقلیدی فەرموودەی ئەبوحەنیفە (ئیمامی ئەعزەم)بکات کە فەرموویەتی دروستە لەباتی زەکات قیمەتەکەی بدرێتو ، هەر میقدارێ ئەیەوێ تەسەڕوفی تیا بکات قیمەتی میقداری زەکاتەکەی بدا بە موستەحەقەکان .

لە حەدیثی شەریفدا هەیە هیچ ماڵێ لەکیس ناچێت لەسەر وشکانی یا لە دەریا مەگەر بەهۆی نەدانی زەکاتەوەو ، زەکات نەدەر لە قیامەتدا وا لەناو ئاگری دۆزەخدا • هەروەها لە حەدیثێکی تردا فەرموویەتی : کەلێ کەس کەسابەتێکی پاكو خاوێن دەکەن ، بەڵام لەدواییدا لەبەر نەدانی زەکات ماڵەکەیان پیس دەکەن •

براکانم ! هەموو ماڵی من بە قوربانی ئێوە بێت ، تەماشای میهرەبانیی خودا بکەن کە فەرموویەتی : ئەی عەبدەکانی من لەو ماڵی خۆمە کە لای ئێوەیە میقدارێکی بدەن بە من بەقەرز ، بەمەرجێ بیدەن بە من کە سبەینێ لە قیامەتدا من یەك بە دە ، تا یەك بە حەفتا، تا یەك بە حەوصەدو زیاتریش بیدەمەوە بە ئێوە • ئەوەش بزانن کە خودای گەورە داوای ماڵ بۆ خۆی ناکات ، خودا بێ‌نیازە لە ئێوەو لە ماڵی ئێوە ، بەڵکو داوای ئەوە دەکات ئەو ماڵە بدەن بە برا داماوەکانی خۆتان لە موسوڵمانان (انما المؤمنون اخوة) بەراستی موسوڵمانان برای یەکترن ؟ حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی « المؤمن اخ المؤمن » واتە : موسوڵمان برای موسوڵمانە ، دەی ئەبێ ئەوە چ نامەردو چروکێ بێ ئەوکەسەی ئەوەندە مەردایەتی تیا نەبێ کە بە ئەمری خودای صاحب‌ماڵ بکاو بەگوێی فەرمانی ئەو بکا کە فەرموویەتی دەیەکێ ، یا بیستیەکێ ، یا چلیەکێ لەو ماڵی منە کە لای تۆیە بدە بەو براتە کە داماوەو بێ‌نانو ئاوە ؟ جا لەبەرئەوە کە ئەم دنیایە دەماغی ئینسان کاس دەکاتو پیاوەتی لە لا ناهێڵێ ، حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی دنیا وەك لاشەی مردار وایەو هیچ عاقلێ خۆشی ناوێ « الدنیا جیفة وطلابها کلاب » واتە : دنیا وەك لاشەی مرداردو ئەوانەش دەکەونە شوێنیو لێی کۆدەبنەوە وەك سەگ وەهان ، کەوابێ هەرکەس دنیای خۆش‌بوێو کۆی‌بکاتەوەو حەقی خوای لێ‌دەرنەکاو نەیدا بە داماوان ئەوە لە چینی سەگان حسێب ئەکرێ • بەڵام

ئەگەر نەکەونە دوای ئارەزووی نەفسو حەقی خوای لێدەربکەن ئەوە خودای گەورە لە خۆتان رازی ئەکەن • هەر لەمبابەتەوە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی « نعمت الدار الدنیا لمن تزود منها للاخرة » واتە چاك خانوو مەنزڵێکە ئەم مەنزڵی دنیایە بەومەرجەی کە ئینسان تۆشەی قیامەتی تیا هەڵبگرێ « وبئست الدار الدنیا لمن صدته عن آخرته وقصرت به عن رضا ربه » واتە خراپ خانوو مەنزڵێکە دنیا بۆ کەسێ کە مەنعی بکا لە تەماشاکردنی قیامەتی خۆیو دەستی کۆتا بکات لە رەزامەندیی خودای خۆی •

زیرەکانی ئایین فەرموویانە هەمووشتێ زەکاتێکی لەسەرەو زەکاتی خانوو ئەوەیە کە هۆدەیەکی وەهای تیابێ میوان بتوانێ تیا بحەسیتەوە ، زەکاتی پایەو شان ئەوەیە کە ئینسان بگاتە فریای ئەوکەسانە کە پەنایان پێهێناوە ، زەکاتی زانست ئەوەیە کە خاوەنەکەی ئامۆژگاریی نەزانان بکات ، زەکاتی ماڵو دەغڵو دانو میوەو حەیوانات دیارە •

دەگێرنەوە کە رۆژێ شەیتانی لەعین گەیشت بە حەزرەتی خضر (د • خ)و یەکێ لە قسەکانی لەگەڵیا ئەمە بوو کە پێیوت ئەی خضر من ئەرۆم چوارگۆشەی دڵی دەوڵەمەند ئەگرمو تیایا دائەنیشمو هەوڵئەدەم ترسی هەژاری دەخەمە دڵیەوە لەگەڵ مەحەبەتی دەوڵەمەندی هەتا زەکاتیماڵی خۆی نەداو ئەو مافی خوایە بەسەرەوە بمێنێ هەتا بەیەکەوە لە گەڵ مندا بمانخەنە دۆزەخەوەو بەیەکەوە بسووتێین •

براکانم شەیتان زۆر زانا بوو پێش ئەوەی بەر نەفرینی خودا بکەوێ دەرزی بە فریشتەکان دەوت ، بەڵام لەبەر خۆبەزلزانین بێگوێیی خودای گەورەی کردو ، خودای گەورەش لەعنەتی لێکردو لە قاپیی رەحمەتی خۆی دەری کرد ، ئیتر بوو بە دوژمنی نەتەوەی حەزرەتی ئادەم (د • خ)و ،

لەبەرئەوەی شارەزای هەموو گوناهەکانە ئەزانێ بەکام گوناه بیانفەوتێنێو ، ئەزانێ کە زەکات نەدان گوناهێکی زۆر گەورەیەو ، دەبێتە هۆی ماڵوێرانیی دەوڵەتمەندان ! بۆیە دەڕواتە ناو دڵیانەوەو ئەو گوناحەیان پێ ئەکات ، جا ئاگاتان لە خۆتان بێ نەوەك بتانخەڵەتێنێ .

حەزرەتی پێغەمبەر (د . خ) فەرموویەتی ، کە لە وەختی پێویستدا باران نەباری ئەوە نیشانەی ئەوەیە کە ئەهلی ئەو وڵاتە زەکاتیان نەداوە ، هەروەها کە تاعوونو ناساغیی خراپ کەوتەناو ئەوە نیشانەی ئەوەبە کە زینا زۆر ئەکرێت .

ریوایەتکراوە جارێ حەزرەتی مووسا (د . خ) بەلای جوانێکدا رابورد کە نوێژێکی زۆر باشی ئەکرد ئەویش زۆری پێخۆشبوو (ماشاء الله)ی لێکرد ، خودای گەورە فەرموی یا مووسا ! زەکاتو نوێژ وەکو مندالی دوانە وان ، هەرکامیان لەویان جیابوەوە من قەبووڵی ناکەمو ، ئەم جوانە زەکات نادا کەوابێ نوێژەکەیشی لێ قبووڵ ناکەم .

ریوایەتکراوە کە ئیبنوعەبباس (د . خ) فەرمووی هەرکەسێ ماڵی هەبوو حەجی پێ کرد ، بەڵام زەکاتی ماڵی خۆی نەدا ، ئەوە لەپاش مردن کە ئاگادار ئەبێ بەسەر سزای خۆیا لەسەر تەرکی زەکات لە خودا ئەپاڕێتەوە کە زیندووی بکاتەوەو بڕواتەوە دنیا بۆئەوەی کە زەکاتی ماڵەکەی بدات ، لەوێدا چەندکەس حازر بوون ئینکاری قسەکەیان کردو وتیان بێجگە کافرەکان کەس داوای گەڕانەوە بۆدنیا ناکات ، ئەنجا ئیبنو عەبباس فەرمووی مادام ئێوە وا ئەڵێن با من ئایەتی خوداتان بەسەردا بخوێنمەوە کە زەکاتنەدەریش لە ترسی سزای خۆی داوای گەڕانەوە بۆ دنیا دەکات ، ئەوەتە خودای گەورە دەفەرموێ . « وانفقوا مما رزقناكم من قبل ان ياتي احدكم الموت فيقول رب لولا اخرتني الى اجل قريب فأصدق

وأكن من الصالحين » واته : له ڕێـگەی خودادا حەقی موستەحەقەکان بدەنو زەکاتی ماڵتان دەربکەن لەپێش ئەوەدا که مردن یەخەی هەریەکێ له ئێوه بگرێو بیکوژێو ئەویش هاوار له خودا بکاتو بڵێت خودایا بۆچی بۆ ماوەیەکی کەم مردنمت دوانەخست هەتا زەکاتی ماڵەکەم دەربکردایەو له جوملەی بەندەکاندا داخڵ بکرایێمو ، به صالح ناوم بنووسرایه ؟ •

ڕیوایەتکراوه کاتێ ئینسان له ڕۆژی قیامەتدا بەسەر سـیراطدا رادەبوورێ ئەگەر له دنیادا زەکاتی نەدابێ پردەکه لار دەبێتەوه هەتا کابرا بکەوێته خوارەوه بۆ دۆزەخ، ئەنجا زەکاتەکەی له شێوەی ئینسانێکدا بانگی ئەکات : خوا بتکوژێ ، دەربارەی من قصوورت نەکردایه هەتا ئیسـته رزگار ببوویتایه •

براکانم ! لەم بابەتەدا حەدیث زۆره ، بەڵام ئەم میقداره بەسـه بۆ کەسێ که به دڵ ئاگادار بێ • والسلام

نامەی بیست‌وسێ‌هەم

باسی واجباتە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله سيدنا محمد وعلى الـه وصحبه المجاهدين لاعلاء كلمة الله •

پاش ئەمە بزانن هەر شتێ کە خودا واجبی کردبێ لەسـەر هـەر موسوڵمانێ واجبە لەسەر ئەو موسوڵمانە ئەو شتە فێربێ‌و ئاداب‌و ئەرکانی حاڵی بێ ئەمجا باوەڕیشی بێ کە ئەوشتە واجبە لەسەری پاش ئەوە عەمەلی پێ بکاو بە موافقی شەرع جێ‌بەجێی بکات ، ئەمە سێ واجب بوو لەسەر موسوڵمان بەرابەر بە هەموو واجبێ • ئیتر هەرکەس بەمانە نەزانێ ئەوە عوزری نیە لە قیامەتداو تاوانبارە •

براکانـم ! تاقیـم کردوەتەوە کە ئەهلی ئەم زەمـانە گوێ نادەنـە ئامۆژگاری‌ی درێژ ! بۆیە بە شێوەیەکی کورت واجباتیان بۆ باس‌ئەکەم ، جا ئەگەر گوێ بەم‌شێوە کورتەش نەدەن ئەوە بەوە حسێب ئەکرین کـە سستن لە ئاینداو ، ئەم حاڵەیان دەبێتە هۆی نارەزایی خودای گەورە ، بەڵام ئەگەر بەدڵ گوێیان گرت‌و مەیلیان هاتە سەر ئیطاعەی حـەق ئەوە خودا لێیان رازی دەبێ‌و نیعمەتیان زیاد ئەکات بە بەڵـگەی ئەم حەدیثـە

پیرۆزە « ایما عبد جاءته موعظة من الله في دينه فانها نعمة من الله سيقت اليه ، فان قبلها بشكر زاده الله تعالى نعما اخرى ، والا كانت حجة من الله عليه (الى ان قال) ويزداد عليه سخطا » •

جا پێویستە بزانن یەکەم واجبات ناسینی خودای گەورەیە بەقەدەر طاقەتو توانای ئادەمزاد ، باوەڕ بە تەنهایی خودا ، باوەڕ بە صیفاتی سەلبیو ثبوتی وەکو لە نامەی بیروباوەڕدا باسمان کرد ، کە خودای گەورە (مەوجوودە) واتە : هەیە ، (قەدیمە) واتە ئەووەڵی بۆ نیە ، (باقیە) واتە نەبوونی بۆ نیەو دوایی نایەت ، (موخالیفی حەوادثە) واتە لە هیچ شتێ ناچێ ، (قائم بالذات)ە ، واتە ئیحتیاجو پێویستی بە هیچ شتێ نیە • صیفەتی (وجود) پێی ئەڵێن صیفەتی نەفسیەو ، ئەم پێنج صیفەتە پێیان ئەڵێن صفاتی سەلبیە •

هەروەها خودای گەورە خاوەن حەیاتە یانی زیندوە ، خاوەن عیلمە یانی زانایە بە هەمووشتێ ، خاوەن ئیرادەیە یانی خواستی هەیەو ، خواستی لەسەر هەر شتێ ببێ ئەبێو خواستی لەسەر هەرشتێ نەبێ نابێ ، خاوەن قودرەتە ، واتە توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیە کە مومکین بێ ، خاوەن کەلامە واتە گفتوگۆێ کردوە لەگەڵ پێغەمبەرانداو بە فریشتەی گەورە (جوبرەئیل)دا دەستووری بۆ ناردوون ، خاوەن سەمعە واتە هەمووشتێکو هەموو دەنگێ ئەبیسێ تەنانەت ئەگەر مێروولەیەك بەسەرعەرزا بڕوات بە ڕێگەدا خودای گەورە دەنگی ئەو مێروولەیە دەبیسێ ، خاوەن بەصەرە واتە هەموو شت ئەبینێ ، جا ئەم صیفەتانە پێیان ئەڵێن صیفاتی ثبوتیە ، چونکە لە مەعناکانیاندا نەبوون نیە ، هەروەها گەلێ شتی تریش لە کاروباری بیروباوەڕ ، وەکو باوەڕ بە مەلائیکەی خوداو ، باوەڕ بە پێغەمبەرانو ، باوەڕ بەو کتێبانەی خوا ناردوونی بۆیانو ئیمان

به رۆژی قیامەتو ئیمان بە قەزاو قەدەر ، واتە هەرچی روو‌بدا لە جیهاندا هەمووی لەسەر زانستو خواستو تەوانای خودایە ، جا ئەمانە هەموو کۆدەبنەوە لەژێر ناوی ئیمن بەوەی کە حەزرەت لای خوداوە هێناویەتی کە حەقیقەتی ئیمانە ، وەکو زاناکانی ئوصوولی دین فەرموویانە : « الایمان هو التصدیق بما جاء به النبي (ص) مما علم من الدین بالضرورة اجمالا في ماعلم اجمالا وتفصیلا فیما علم تفصیلا »واتە ئیمان باوەڕکردنە بەو حوکمانە کە پێغەمبەری رەهبەر (د • خ) لەلای خواوە هێناونی لەوانەی کە بە ئاشکرا زانراون لە ئایینو یاسای ئایین ، بەکورتی لەوانەی کە بەکورتی زانراونو ، بەدرێژی لەوانەی کە بەدرێژی زانراون ، بۆنموونە وەکو باوەڕ بە پێغەمبەرایەتیی هەموو پێغەمبەرەکان بەتایبەتی پێغەمبەری خۆمان کە حەزرەتی (محمد) ە (د • خ) •

لەبارەی باوەڕ بە پێغەمبەری خۆمانەوە پێویستە بزانین محمد (د • خ)کوڕی (عبدالله)ی کوڕی (عبدالمطلب)ی کوڕی هاشمە ، دایکی (آمنه)ی کچی (وهب)ی کوی (زهره)یە • هەروەها پێویستە ئیمانمان بێ بەوەی هەموو پێغەمبەران مەعصوومو بێگوناه بوون • پێویستە ئیمان بە سزاو ناخۆشیی قەبر بۆ هەندێ کەسو ، ئیمان بە رزگاریو خۆش‌حاڵیی هەندێ کەسی‌تر لە قەبردا • ئیمان بەوە کە ئەم جیهانە وێران ئەبێو هەموو گیانداری ئەمرێو ، ئەم دنیا ماوەیێ بە چووڵی ئەمێنێتەوە ، ئەمجا خودای گەورە هەرچی مردوە زیندوویان دەکاتەوەو ، فەرمان ئەدا بە فریشتەکان کە بیاندەنە بەر بۆ مەیدانی حیساب ، لەویدا بەهۆی ترازووی کیشانەی کردارەوە خێرو شەڕی هەموو کەس دەردەکەوێ ، ئەمجا بە ئەمری خودای گەورە ئەبێ هەموو بڕۆن بەسەر سراطدا ، کە پردێکە لە موو باریکترەو لە ئەڵماس تیژتر ، دیارە ئەوانەی کە خودا رەحمیی‌پێ‌کردون بەئاسانی بەسەریا رائەبوورن ، بەڵام ئەوانەی شایانی

سزاو ئازارن لە پردەکەوە دائەکەون بۆ ناو دۆزەخ ، جا هەرکەس لەو دۆزەخییانە خاوەن ئیمان بێ بەقەدەر تاوانەکەی سزا دەدرێو لەپاشان ئەکرێتە دەرەوە بۆ بەهەشت ، ئەوانەش کە ئیمانیان نەبوە هەتا هەتایە لە دۆزەخدا دەمێننەوە ، ئەوکەسانەش کە لە دۆزەخ دەردەچن لەپێش ئەوەدا بگەنە بەهەشت لەسەر (حوض المورۆد) کۆدەبنەوە ، ئەو حەوزە بەقەدەر مانگە رێگایەك گوشادو گەورەیەو ، ئەوەندە گۆزەڵەی بەدەورایە مەگەر خودا بزانێ ، ئیتر هەرکەس ئاو لەو حەوزە بخواتەوە قەت تینووی نابێو ، بۆ لەززەت نەبێ ئاو ناخواتەوە ، پاش ئەوە ئەڕۆن بۆ بەهەشتی پایەدارو هەتا هەتایە تیایا دەمێننەوە .

هەروەها واجبە لەسەر هەموو موسوڵمانێکی باڵغی عاقڵ کە ئادابی دەسنوێژو خۆشوردنی لەشپیسیو تەیەممووم‌و ئادابی رۆژووو زەکاتو سەرفیترەو حەجو بەجێهێنانی ، ئەگەر دەستی رۆیشتو ، غەزاکردن لە رێگای خزمەتی ئاینی ئیسلامدا بزانێ . دیارە فێربوونی ئەمانە یا بە دەرزخوێندنە بە منداڵی یا گەورەیی لە لای زاناکان ، یا بە دانیشتنە لە مەجلیسی زاناکانو پرسیارلێکردنیان هەتا باش حاڵیبێ . هەروەها دەبێ ئەسبابی دۆزینەوەی قیبلە بزانێ ، بۆنموونە : لە وڵاتی شارەزوورا ئینسان کاتێ راوەستا بەجۆرێ کە لەکاتی لاکردنەوە بەلای راستدا ئەستێرەی قوطب ببینێ ئەوە رووی لە قیبلەیە . شایانی باسە ئەستێرەی قوطب ناوی (جدی)ەو یەکێکە لەو حەوتە کە پێیان دەڵێن حەوتەوانان ، ئەم جەدیە بچووکەکەیانەو کەوتوەتە لای (شمال) باکوورەوە ، لە وڵاتی ئێمەدا بە ئەندازەی بیست‌وچوار دەرەجە بەرزیی هەیە لە ئوفوق لەلای باکوورەوە .

واجبە لەسەر ئینسان هەر وەعدەیەکیدا بە یەکێ مادام وەعدەکەی

خەیر بێ بەجێی بهێنێو بە بێ عوزری شەرعی هەرگیز خیلاف وەعدە نەکات • واجبە هەر عیبادەتێ کە دەیکاو هەر ئیشێکی چاکە کە دەیکا بە ئیخلاص بیکا ، واتە : هەر بۆ ڕەزای خودا بیکات ، هەروەها ئەگەر تەرکی گوناهیشی کرد هەر لەبەر خودا تەرکی بکات نەك لەبەر زیانی ماڵ یا لە ترسی نەخۆشی یا لە ترسی یەکی لە خاوەن دەستەڵاتەکان •

واجبە هەموو موسوڵمانێ ئیطاعەی ئەمری خوداو پێغەمبەری خودا بکات ، هەروەها واجبە ئیطاعەی ئەمری خاوەن ئەمری موسوڵمان بکات ، مادام ئەمر بکات بە شتێ کە شەرعیو موافقی ڕاستیو حەق بێ • واجبە لەسەر هەموو موسوڵمانێ ئەمر بکا بە چاکەو نەهی بکا لە خراپە ، وەکو لە نامەی تایبەتیدا نووسیومە • واجبە ئینسان باوەڕی ببێ بە وەعدەی خودا لەگەڵ وەعیدیدا ، واتە : خودا هەر بەڵێنێکی دابێ بە ئەهلی طاعەت کە پاداشی چاکەیان ئەداتەوە لە قیامەتدا ، یاهەر هەڕەشەیێکی کردبێ لە تاوانباران کە لە قیامەتدا حەقیان لێ ئەستێنێو سزایان دەدا هەموو ڕاستەو هەر واش دەبێ •

واجبە ئینسان هەرکەسی خۆش ئەوێ لەبەر خودا خۆشی بوێو ، لە هەرکەس عاجز بێت پێویستە لەبەر خودا لێی عاجز بێت • هەروەها واجبە ئینسان تێبکۆشێ بۆ لابردنی خووی خراپی نەفس وەك کینەو حەسوودیو خۆبەزل زانینو بەخیلیو لەخۆباییبوونو خۆبەباش زانینو خووڕەوشتی خراپی تریش • لەگەڵ ئەمەشدا واجبە لەسەر هەموو کەس تێبکۆشێ بۆ ئەوەی ئەخلاقی خۆی باش بکاو صیفەتی سەخاوەتو غیرەت لەسەر دینو خۆشویستنی پیاوچاکان کەسب بکات • واجبە هەمیشە لە بەینی ترسو ئومێدا بێو ، لە قەهری خودا ئەمین نەبێو لە ڕەحمەتو میهرەبانیشی ناهومید نەبێ • واجبە بەقەدەر توانا لەبەر بەڵاو

نارەحەتی‌دا خۆگر بێو ، پشت بە خودا ببەستێو ، هەمیشە بە قەزای خودا رازی بێ • واجبە عەورەتی خۆی داپۆشێ ، واتە ئەگەر پیاوە ناوبەینی ناوكو ئەژنۆی دەرنەخا بۆ نامەحرەمو ، ئەگەر ژنە هیچ شوێنێكی لەشی دەرنەخا بۆ نامەحرەم • واجبە لەسەر نیعمەت شوكرو سوپاسی خودا بكاتو ، لە یادی خودا فەرامۆش نەبێو ، ذیكری خودای گەورە بكاتو ، لای كەمی لە هەموو سبەینێو ئێوارەیەكدا بڵێت : « اللهم انی احمدك واشكرك واثني عليك حمدا وشكرا وثناء يملأ كل منها الكون كله على ما اوليتني من النعم التى لا احصيها ولا استحقها الا بفضلك وكرمك ، وعلى ما صرفت عني بفضلك وكرمك من النقم التى استحقها ، صرفتها عني بفضلك ورحمتك » •

هەروەها هەركەس هەر خواردەمەنی‌یەك دەخوا واجبە هەر لە سەرەتاوە ئەوە بخاتە دڵی خۆیەوە كە ئەمە نیعمەتی خودایە ، ئەم مەسئەلە پەنهانەو هەمووكەس نایزانێو كەم هەڵئەكەوێ ئینسانی موسوڵمان ئەم یادەی بێ ، ئەم عالەمە كە شەوو رۆژ لە خودا غافڵن چۆن ئەوە ئەهێننە دڵیانەوە كە ئەم نیعمەتە نیعمەتی خودایە •

واجبە لەسەر ئینسان هەر ئەمانەتێ كە درایە دەستی خیانەتی تێدا نەكاتو بیگەیێنێتەوە بە خاوەنی خۆی • هەروەها واجبە كاتێ زیانێكی لێ كەوت زۆر خەمی بۆ نەخواو ، كاتێ شتێكی دەست كەوت پێی باییو شادمان نەبێ ، واتە واجبە بە زیانی دنیایی زۆر دڵگران نەبێو بە قازانجی دنیاییش زۆر بایی نەبێ ؛ چونكە دنیا دەوامێكی زۆری نیەو هەر بەفەنادا ئەچێ ، گوناحە ئەوەندە ئینسان باوەشی پیابكات كە تەنگەنەفەسی بكات ، ئەم مەسەلەش هەروەها پەنهانە •

واجبە دنیا لە بەرچاوی ئینسانی موسوڵمان سووك بێ ؛ ئەم

دنیایە داوی ئیبلیسەو گەلێ کەسی پێ گیرۆدە دەبێ • واجبە ئینسان هەرگیز بەهۆی دنیاوە شانازی نەکات بەسەر خەڵکداو خۆی بە گەورەتر نەزانی لە خەڵك ؛ چونکە ئەم خۆبەگەورەزانینە گوناهی گەورەیە • واجبە ئینسان پەندو عیبرەت لە مەخلووقاتو رووداوەکانی جیهان وەربگرێ ، واتە کاتێ کە ئینسانێکی بەدکرداری دی تووشی دەردێ هات ئەوە بکا بە سەرمەشق بۆ خۆیو پارێز بکا لەو جۆرە تاۋانبارییە • واجبە ئینسان بیر بکاتەوە لە نیشانەو ئاثاری دەستەڵاتو توانای خودای گەورە کەچۆن ئاسمانو مانگو رۆژو ئەستێرەکانی دروستکردوە کە هەرکام لەۋانە لەسەر خەتێکی تایبەتی هاتوچۆ دەکاتو دەسوورێتەوە ، چۆن ئەم زەویو کەژو کۆسارو گیاو دارو درەختەی دروست کردوە ، چۆن ئەم دەریا گەورە گەورانەی لەگەڵ عەرزا رێکخستوە کە پڕن لە گیانلەبەری جۆراوجۆر ، هەتا دڵی رووناك بێتەوە بەمە کە ئەم جیهانە جوانە رازاوەیە پەروەردگارێکی خاوەن زانستو تەوانای هەیە ، خواستی لەسەر هەر شتێ هەبێ ئەبێو خواستی لەسەری نەبوو نابێ • لەم بابەتەوە ریوایەت کراوە کە بیرکردنەوەی سەعاتی لە عیبادەتی ساڵێ گەورەترەو ، لە ریوایەتێکی تردا لە عیبادەتی شەصت ساڵ چاترە •

زاناکانی ئایین فەرموویانە تاۋان دووجۆرە بچووكو گەورە ؛ تاۋانە گەورەکان وەکو کوفر ، پەنابەخوا ، وە پیاوکوشتنو زیناکردنو دەس بردن بۆ ماڵ یا ناموسی خەڵك ، وە شەرابخواردن ، وە فیتنەو ئاژاوە دروستکردن لە بەینی خەڵکدا ، وە تێکدانی ناوبەینی موسوڵمانانو زۆر گوناهی تر کە لە حەوتصەد زیاترن واجبە لەسەر هەموو موسوڵمانێ هەموو ئەوانە تەرك بکات ؛ واتە هەرکەسێ گوناهێکی گەورە بکاو زوو تەوبەی لێ نەکا ئەوە وەك ئەوەیە چەند

گوناهێکی کردبێ ، یەکەم ئەو گوناهەی کردوە ، دووەم لێی پەشیمان نەبوەتەوەو ، هەتا پەشیمان بوونەوەکەی دوابخا گوناهەکە لەسەری گەورەتر ئەبێ •

هەروەها واجبە لەسەر هەموو موسولمانێ ، وەك جلال الدینی سیوطی فەرموویەتی ، پارێزگاریی تەندروستی خۆی بکا ، واتە بەقەدەر حاڵ پێویستە بزانێ چ خواردەمەنییەك قازانجی هەیەو کامەیان زیانی هەیە ، پاش ئەوە کە ئەمەی زانی لە هەرچی خراپە خۆی بپارێزێ ، وەك واجبە دڵی خۆی بپارێزی لە نەخۆشیی نەفسی •

واجبە ئاگادار بێ لە نەخۆشیی ریاکردنو کینەراگرتن لە دڵداو لەخۆباییبوونو پارەپیسیو رژدیو پیسکەییو خۆزلکردن بەسەر خەڵکداو بەسوزکی تەماشاکردنی خەڵکیو ، جاسووسیەت کردن لەسەر خەڵك واتە گەڕان بەدوای دۆزینەوەی عەیبو خەوشی خەڵكداو وێنەی ئەمانەش • هەروەها واجبە لەسەر ئینسانی باڵغی عاقڵ کە لە نەفەقەی خۆیو خێزانیدا وەکو ژنو منداڵی قصوور نەکاو ، بەقەدەر دەستەڵاتی خۆی مەصرەفیان بۆ بکاتو کەمو کووڕکردنی گوزەران لەسەر خۆیو خێزانی حەرامە ، بەڵێ ئەگەر بۆ نەفسی خۆی لەبەر ریازەتی نەفسو بەشێوەی زوهدو تەرکی دنیا گوزەرانی خۆی کەمبکاتەوە ئەوە قەیناکات •

واجبە لەسەر ئینسان ئەگەر گیانلەبەرێکی لە بەردەستدا بوو ، مەصرەفی خواردنو ئاوو هەرچی پێویستە بۆی بکات یا بیفرۆشێ ، هەروەها ئەگەر داماوێ هات بۆ لای ئینسان واجبە بەقەدەر حاڵو توانا مەصرەفی بۆ بکاو لەو هیلاکەتە رزگاری بکات • هەروەکو واجبە لەسەر موسوڵمان بەقەدەر حاڵو دەستەڵات ماڵ صەرف بکات لە پێناوی

هەر واجبێکی ئیسلامیدا کە رووئەدات وەکو لە نامە پێشوەکاندا باسمان کردن .

بۆنموونە : نوێژی جەماعەت لە دێهات‌و شارو گەڕەدێکاندا فەرزی کیفایەیە ، دیارە هەتا ماڵ صەرف نەکرێ بۆ مزگەوت‌و پێویستیەکانی مزگەوت ئەم جەماعەتە جێبەجێ ناکرێ ، جا لێرەدا هەروەکو جەماعەتەکە فەرزی کیفایەیە صەرفی ماڵیش بۆ دروستکردنی مزگەوت‌و کڕینی رایەخ‌و بەرماڵ‌و چراو سووتەمەنی‌و پێویستیەکانی‌تریش بۆ مزگەوت وەك ئاوو ئاودەستخانە ، هەروەها صەرفی ماڵ بۆ راگرتنی کەسێ کە خزمەتی مزگەوتەکە بکات ، یا بۆ ئەوکەسەی کە رێ‌وشوێنی بیروباوەڕی ئیسلامی‌و ئەحکامی نوێژو رۆژوو حەج‌و زەکات‌و ئەحکامەکانی‌تر بە موسوڵمانان فێربکات ، فەرزی کیفایەیە . ئەم جۆرە کەسە ئەمڕۆ پێی‌دەڵێن ئیمامی دێ یا ئیمامی مزگەوت کە ئادابی ئایین بە بێ ئەو جۆرە کەسانە جێبەجێ ناکرین ، هەروەها صەرف‌کردنی ماڵ لەپێناوی حەج‌و عومرەداو ، صەرفی ماڵ لەپێناوی بەخێوکردنی هەتیوی بێحاڵ‌و ماڵداو ، بۆ کفن‌و دفن‌کردنی مردووی بێکەس واجبە .

باخت‌کردنی ماڵ‌و تێکۆشان بۆ چارکردنی تاوانی تاوانباران ، بە هەرشێوەیەك ئاسان بێ ، واجبە ، ئیتر چ بە ئامۆژگاری‌و چ بە پەنابردنە لای فەرمانڕەوای رۆژ بێ . ئامۆژگاری کردنی موسوڵمانان واجبە بۆ لابردنی شەراب‌خانەو فەسادخانەکان کە هەموو وەکو داوی شەیتانن‌و بۆ گیرۆدەکردنی موسوڵمانان ئامادە کراون ، ئەبێ ئەوەش بزانین کە هەروەکو چارکردنی ئەم جۆرە شتانە واجبە ، ئەوەش واجبە کە چارکردنەکە بە شێوەیەك بێ فیتنەو ئاشووبی لێ پەیدا نەبێ ، هەتا

نەبێتە چاری زیان بە زیانێکی گەورەتر • ئەوەش بزانن کە صەرف کردنی ماڵ لە ڕێگەی چاری تاواندا بەقەدەر سێ حەجی ماڵی خودای گەورە پاداشی هەیە •

هەروەها واجبە صەرفی ماڵ بۆ دەفعو لابردنی ئەو کەسانەی ئەیانەوێ بە زۆر ماڵی موسوڵمانان داگیربکەنو دەستدرێژی بکەنە سەر کەرامەتو شەرافەتیان • ئەوانەی ڕێ لە خەڵکو لە کاروان دەگرنو رووتیان دەکەنەوە واجبە بە هەمووجۆرێ لابرێنو دەفعبکرێن چ بە ئامۆژگاری یا بە هێزی فەرماندار ، بەتایبەتی ئەم ئینسانە خراپانە کە زۆرو هێزیان پەیداکرد دنیا وێران دەکەن ، کەوابێ چارکردنو بەرگری کردنیان واجبە •

ئەوەی لە بابەتی واجبات کەوتەوە بیرم نووسیم ، جا هەرکەس بێجگە لەمانە واجبێکی تر ئەزانێ با بیخاتە سەر ئەمانە ، خودا پاداشی چاکی بداتەوە • والسلام علی من اتبع الهدی •

نامەی بیست‌و چوارەم

باسی حەجە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده ، والصلاة والسلام على من لا نبي بعده ، وعلى آله وصحبه واتباعه باحسان الى يوم الدين .

براکانم فەرموودەی پێغەمبەرە هەرکەسێ توانای حەج‌کردنی بوو بەجێ‌ی‌نەهێنا ئەوە کە مرد ئەیەوێ وەکو جوولەکە یا وەکو گاور مرێ ، یا بمرێ • ئیمامی عومەر ، خوای لێ رازی بێ ، لە سەردەمی جێگەنشینیی خۆیدا ویستی مەئموور بنێرێ بۆ وڵاتەکانی ئیسلام تا هەرکەسێ کە حەجی لەسەر واجبەو بە ئارەزوو حەجەکەی نەکردوە سەرانەی جوولەکەی لێ‌بستێنرێ ، واتە وەکو جوولەکە موعامەلەی لەگەڵدا بکەن ، بەڵام ئەصحابەکان مەنعیان کردو ، ئەویش وازی لەوە هێنا •

براکانم ! بزانن ئەم واجبە کە ناوی حەجە چەند روکن‌و شەرت‌و واجب‌و موحەڕڕەمات‌و (فدیە) واتە : کەفارەت بە حەیوان سەربڕین‌و چەند سوننەتی هەیە کە من بەڕیز بۆتان باس‌ئەکەم تا سوودی لێ وەربگرن‌و حەج‌و عومرەکەتان بەتاڵ نەبێ ، چونکە ئەگەر حاجی

لەپێش وادەی حەج کردندا ئەوانە نەزانێ کاتێ کە بەو شوێنە پیرۆزە گەیشت سەرگەردان ئەبێ ، مەگەر یەکێ لەگەڵ حەجاجی زانادا بڕواو لە مانگی (شوال) یا (ذی القعدە) لە (مکە)ی پیرۆز دابنیشێو ئوسووڵی حەج فێر ببێ •

براکانم شەرتی دروستبوونی موطلەقی حەجو عومرە ئیسلامی‌یەتە ، واتە کەسێ موسوڵمان نەبێ حەجی دروست نی‌یە •

شەرتی ئەوەش کە ئینسان ئادابی حەج بەجێ‌بێنێ پێنج شتە ئیسلامی‌یەت ، تەمیز ، هاتنی وەخت ، زانینی ئادابەکانی حەج ، زانینی چۆنیەتی کردنی •

جا ئەگەر ئینسانێکی نابالغو خاوەن تەمیز ئەو شەرتانەی تێدا بێتەجێو حەج بکا ئەوە حەجەکەی دروستە ، بەڵام کاتێ کە بالغ بوو حەجی لەسەر واجب بوو پێویستە حەجەکەی بکاتەوە •

شەرتی بەجێ‌هێنانی حەجی نەزری شەشە : ئیسلام ، بلووغ ، عەقل ، هاتنی وەخت ، زانینی چۆنیەتی‌ی حەج ، زانینی ئادابی حەج •

شەرتی بەجێ‌هێنانی حەجی واجب ، کە روکنێکە لە پێنج روکنەی ئیسلام ، حەوتن : ئیسلام ، بلووغ ، عەقڵ ، هاتنی وەخت ، زانینی چۆنیەتی‌ی حەج ، زانینی ئادابی حەج ، ئازادی واتە : بەندە نەبێ ، واتە ئەگەر بەندەیەك حەجێکی کردو ، پاش ئەوە ئازادکرا ئەوە واجبە لەسەری حەجەکەی بکاتەوە ئەگەر توانای هەبوو •

شەرتی واجببوونی حەج پێنجشتە : ئیسلام ، بلووغ ، عەقل ، ئازادی ، ئیستیطاعە ، واتە توانای کردنی حەج • هەروەها شەرطی ئیستیطاعەی نەفسی خۆی حەوت شتە : بوونی زاد ، واتە گوزەرانی شەوورۆژ ، تەنانەت زەرفو تۆشەبەرە بۆئەوەی پێویستیە بەقەدەر

ئەورۆژانەی دەڕواو دێتەوە بۆ شوێنی خۆیو ، پێویستە زیادیش بێ لە ژیواری ئەوانەی کە ژیانیان لەسەری واجبە • دووەم : بوونی وڵاخی سواری • سێهەم : ئەمینیی ڕێگەوبان • چوارەم : بوونی هۆی ژیانی وڵاخەکان لەو شوێنانەدا کە بەعادەت مەنزڵی تێدا دەگرن • هەروەها پێویستە لەو شوێنانەدا حەماڵو خاوەن وڵاخو غەیری ئەوانیش کە زەخیرەکەیان بڕایەوە بە کڕینو بە نرخی عادەتی دەستیان بکەوێ • پێنجەم : ئەوەیە کە کات بەبەریەوە بێ واتە : ئینسان لەوماوەدا بگاتە (مەکە)و ئەرزی (عەرەفات) • شەشەم : توانای سواربوونی ببێ ، سواربوونی کەشتی یا حەیوانی سواری ، ئەگەر لەوانە بوو کە لە کەژاوەدا بڕوا بەسەر وڵاخەوە ئەبێ ئەولاکەیشی ئینسانی تیابێ •• خۆ ئەگەر (معضوب)بوو واتە لێ کەوتوو شلەپەتکە بوو مادام دارا بێ واجبە نائیبێ بگرێ بۆ خۆی کە بڕوا حەجی بۆ بکات ، بەڵام مادام خۆی بتوانێ حەج بکا ئەوە دروست نیە جێگەدار بگرێ حەجی بۆ بکات • حەوتەم : ئەگەر ژن ڕۆیشت بۆ حەج پێویستە پیاوێکی مەحرەمی دەسکەوێ کە لەگەڵیا بێ ، وەکو مێردی یا باوکی یا برای یا کوڕی یا مامی یا خاڵی ، ئەگەرچی لای ئیمامی شافیعی (ر • خ)بۆ ژن دروستە لەگەڵ کۆمەڵەژنێکی بەحورمەتدا بڕوا بۆ حەجی واجب • جا کاتێ کە ئەم شەرتانە لە ئینسانا هاتنەدێ واجبە ئینسانەکە کردەوەو ڕوکنەکانی حەج فێربێو **بیانزانێ** •

ئەنجا بزانن ئەرکانی حەج شەشن ، یەکەم نیەت ، واتە بەدڵ قەسد بکاتو بڵێت وا قەسدی حەجم کردو ئیحرامم بەست بۆ حەج بۆ خودای گەورە • دووەم راوەستان لە ئەرزی (عەرەفە)دا ئەگەرچی لە پاش زەوالی(١) ڕۆژی نۆی مانگی قوربان بێ ، چونکە وادەی

---

(١) زەوال : کاتی لادانی خۆر لە ناوەڕاستی ئاسمان •

راوەستانی عەرەفە پاش زەواله ، هەرچەند یەك دەقیقە پاش زەوال راوەستێ ، ئیتر هەتا شەبەقی رۆژی جەژن ، کە رۆژی دەهەمی قوربانە ، ماوەی راوەستانی عەرەفە دەمێنێ ، بەڵام یاسای حەج وەهایە کە پاش رۆژاوابوونی رۆژی عەرەفە هەموو حاجیەکان لەعەرەفەوە ئەڕۆن بۆ ئەرزی (مزدلفه) ، ئەگەر کەسێ درەنگ بگاتو شەو لە عەرەفە راوەستێ ئەوەش دروستە .

سێهەم سوڕانەوەی دەوری کەعبەیە . چوارەم سەعیە لە بەینی صەفاو مەروەدا کە دوو شوێنن لە نزیکی کەعبەدا . پێنجەم تاشینی مووی سەر یا هەڵپاچینی واتە کورتکردنەوەی مووی سەرە لەپاش (رەمی) واتە بەرد فڕێدان بۆ کۆگای (جمرة العقبه) لە رۆژی جەژندا . سەرتاشینو کورتکردنەوەی موو لە ئەرزی (مینا) یا مەککەی پیرۆز یا لە شوێنێکی تردا لە ئەرزی حەرەم یا غەیری حەرەمدا دروستە ، بەڵام لە ئەرزی (مینا)دا خێری زۆرترەو ، نابێ لە سێموو کەمتر بتاشێ یا هەڵپاچێ ، ئەگەر لەوە کەمتر بێ بە سەرتاشینو کورتکردنەوەی مووی سەر حسێب ناکرێ . شەشەم تەرتیبە لە بەینی زوربەی ئەم روکنانەدا ، واتە : نیەتی ئیحرام لەپێش هەموو روکنەکاندا بێ ، راوەستانی (عەرەفە) لە پێش طەوافی روکندا بێ ، طەوافی روکن لەپێش سەعیکردنی بەینی صەفاو مەروەدا بێ ، بەمەرجێ کە لەپاش (طواف القدوم)سەعیی نەکردبێ ، بەڵام دروستە کە سەرتاشین بکەوێتە پاش طەوافی روکنو ، پاش سەعیی بەینی صەفاو مەروە بێ . دیارە ئەگەر یەکێ لەم روکنانە تەرکبکرێ ، یا بە ناڕەوایی جێبەجێ بکرێ ئەوە حەجەکە بەتاڵە ، بەتاڵیی حەجیش دوو جۆرە ، یەکەم ئەوەیە حەجەکەی فەوتاوە ، ئەمەش وەکو تەرکی نیەتی ئیحرامەکەی ، یا نیەتی ئیحرامهێنان لەپاش راوەستانی عەرەفە ، یاخۆ

راوەستانی عەرەفەی لەکاتی خۆیدا لەدەس دەربچێ ، لەم حاڵانەدا حەجەکە لە گەردنی ئەمکەسەدا دەمێنێو لەسەری واجبە لە ساڵی ئایندەدا حەجەکە بکاتەوە . خۆ ئەگەر حەجەکەی بە جیماع کردن بەتاڵ بوویەوە ئەوا لەگەڵ ئەوەدا کە واجبە لە ساڵی داهاتوودا حەجەکەی قەزابکاتەوە دەبێ فیدیەکەشی بدات وەکو باسی ئەکەین . خۆ ئەگەر وڵاتەکەی دوور بوو لە (مەککە)ی پیرۆزو لە توانایا نەبوو ساڵی داهاتوو بێتەوە بۆ (مەککە) ئەوە واجبە هەر لە شاری مەککە دابنیشێ تا ساڵی داهاتوو حەجەکەی قەزا دەکاتەوە .

دووەم جۆری بەتاڵ بوونەوەی حەج ئەوەیە کە حەجەکەی ناقص بێ ، بۆ نموونە تەرکی (طواف الافاضه) یا سەعیی بەینی صەفاو مەروەی کردبێ ، یا تەرکی سەرتاشین یا هەڵپاچین ، یا تەرکی تەرتیبی کردبێ لە بەینی زوربەی روکنەکاندا ، لە هەموو ئەم شێوانەدا واجبە لەسەری ئەو روکنەی تەرکی کردوە بیکاتەوە ، وە ئەگەر سێ روکنی تەرك کردبوو با هەر لە ئیحرامدا بمێنێتەوە هەتا ئەوەی کە تەرکی کردوە دەیکاتەوە . مادام لە ئیحرامدا بمێنێتەوە کاتی کردنەوەیان فراوانەو ، هەر کاتێ بێ دروستە .

ئەرکانی عومرە پێنجشتە ، یەکەم نیەتی عومرە واتە ئیحرامبەستن بە نیەتی عومرە ، دووهەم طەوافی کەعبەی پیرۆز ، سێهەم سەعیی بەینی صەفاو مەروە ، چوارەم سەرتاشین یا کورتکردنەوەی وەکو لەپێشەوە باسمانکرد . پێنجەم تەرتیب .

یەکێ لەوروکنانە کە طەوافە حەوت واجبی هەیە : پاکیی لەشو پۆشاك لە بێدەستنوێژیو لەشپیسیو لە هەر پیسیەك کە عەفوی لێ نەدرابێ ، هەروەها پێویستە تەماشای بەرپێی خۆی بکات لە کاتی

هاتوچۆدا نەوەك پیس بێ . خۆ ئەگەر لەبەر زۆریی قەرەباڵغیی حاجییەکان پیسی زۆر بوو ئەوە مادام بەعەمدی پێ دانەنێ بەسەریا عەفوەو قەیناکات بەومەرجەی پیسییەکە تەڕ نەبێ ، ئەگەرنا پێویستە گورج پێی بشۆرێو بێتەوە بۆ جێگەی طەواف ، جا ئەگەر ئەمە بەینی زۆر نەبوو ئەوا لەسەر ئەو طەوافانەوە کە کردوویەتی طەوافەکانی تەواو بکات ، ئەگەرنا پێویستە هەر لە ئەووەڵەوە دەستبکاتەوە بە طەوافو حەوت جارەکە بەجێبێنێ .

یەکێ لە واجبەکانی طەواف داپۆشینی عەورەتە ، چ پیاوو چ ژن ، واتە : ئەگەر بە قەدەر نینۆکێ لە ئەندامی عەورەتی دەرکەوت ، کە بۆ پیاو مابەینی ناوكو ئەژنۆیەتیو ، بۆ ژن هەموو لەشیەتی بێجگە دەمو چاوو دوو دەستەکانی هەتا مووچ ، یا فۆتەی ئیحرامەکەی ئەوەندە تەنكو ناسك بوو کە مەنعی بینینی عەورەتی نەدەکرد ئەوە طەوافەکەی بەتاڵە .

لە واجبەکانی طەوافە کە سەرەتاکەی لە بەرامبەری (حجر الاسود)ەوە دەستپێبکات بەجۆرێ کە هەموو ئەندامەکانی لای چەپی لەگەڵ هەمووی (حجر الاسود)دا یا لەگەڵ هەندێکیدا بەرامبەر بنو ، لەوکاتەدا نیەتی طەواف بهێنێ . بێگومان ئەم بەرامبەرییە لەگەڵ (حجر الاسود)دا بەهۆی قەرەباڵغەوە زۆر گرانەو پێویستی بە هەوڵو تێکۆشان هەیەو ، دەبێ حەوتجار بەتەواوی طەوافەکان بەجێبێنێ ، ئەگەر کەوتە گومانەوە کە حەوت جار یا شەش جار طەوافی کردوە لای کەم حسێب بکاتو لەسەر ئەو کەمە طەوافەکەی تەواوبکات تا بەیەقین ژمارەکەی تەواو بێ ، هەروەها پێویستە لەم طەوافانەدا لای چەپی خۆی لە کەعبە لانەدا ، ئەگەر لایدا پێویستە گورج بێتەوە سەر باری واجبو لای چەپی بکاتە لای کەعبەو طەوافەکەی بکات .

گەلێ حاجی ئادابی طەواف نازانن پێویستە فێری بن تا حەجەکەیان دروست بێ • ماچ کردنی (حجر الاسـود) لە قەرەباڵـغدا گرانە باشتر ئەوەیە هـەر لە دوورەوە بـە پەنجە ئیشارەی بۆ بـکاو ئەنجا پەنجەکەی خۆی ماچ بکات ، کە ماچی کرد لەو کاتەدا هەنـگاو دانەهێنێ ، چونـکە لـەو حاڵەدا رووی لـە کەعبەیە نەك لای چەپی ، واتە کـە ماچی کرد پێویستە لای چەپی بکاتەوە کەعبەو طەواف بـکات •

ئاگادار بن لە کاتی طەوافدا بەسەر (شازروان)ی دیواری کەعبەدا نەڕۆنو ، چاکی فۆتەکانتان نەکەوێتە سەری چونکە واجبە ئێمە طەوافی ماڵی کەعبە بـکەین ، ئەو (شازروان)ە زیادە دیوارێکی کورتە کـە لـە دیواری کەعبە دزراوەتەوەو ، بەقەدەر دوو تا سێ بست بەرزەو لـکاوە بـە دیوارەکـەوەو ، ئەبێ طەوافەکەمان بە دەوری ئەویشدا بێ • وە ئەگەر لە کـاتی طەوافدا گەیشت بە ژنێ ، یا هێرشی حاجییەکانی بەسەردا هات ، ئەویش ویستی لە ژنەکە یا لەو هێرشە دوورکەوێتەوە ، ئەوە ئەو چەند هەنـگاوەی بۆ حسێب ناکرێ بە طەواف چونکە بە نیازی طەواف هەنگاوی نەناوە بەڵـکو بە قەصدی دوورکەوتنەوە لە ژن یا لـە قەرەباڵغ بووەو ، لەو کاتەشدا لای چەپی لە کەعبە لای‌داوە کەوابێ بـە دوو سەبەب ئەو ئەندازە طەوافەی بەتاڵە ، یەکەم: لای چەپی روو لە کەعبە نەبوە ، دووەم : هەنـگاوی بە قەصدی دوورکەوتنەوە بووە لە ژنەکـە یا لە قەرەباڵغەکە ، نەك لەبەر طەواف •

هەروەها ئەگەر پیسییەك لەبەر پێیدا بوو ، ئەویش خۆی لـەو شتە لاداو ، بەهۆی ئەو خۆلادانەوە لای چەپی لە کەعبە ترازا ، یا هەر بۆ دوورکەوتنەوە هەنـگاوی نا ئەوەیش لە طەواف حسێب ناکرێ ، جـا ئەگەر لە شوێنی لادانەکەیەوە طەوافەکە تازە نەکاتەوە ئەوە طەوافی لەو ئەندازەدا بەتاڵە بەو دەلیلانەی کە پێش نەختێ باسمان کردن •

ئەو ژنانە کە طەواف ئەکەن پارێزیان نیە گەوابێ گاتێ ژنی طەواف‌کەر دەستی کەوت لە پیاوێ یا بەهویەکی‌تر دەستنوێژی شکا پێویستە گورج بڕوا دەستنوێژ بگرێو بێتەوە بۆ طەواف کردن ، جا ئەگەر زۆری پێ‌نەچوو ئەوا لەو شوێنەوە کە طەوافەکەی بەتاڵ بوە دەس‌پێ‌بکاتەوە ، ئەگەرنا هەر لەسەرەوە دەس‌بکاتەوە بە طەواف‌و بەتەواوی بیکا .

کە طەواف‌کەر گەیشتە (حجری اسماعیل) با نەڕواتە ناو (حجر)ەوە ، چونکە (حجری اسماعیل) داخڵی کەعبەیەو ، لە کاتی بەعمیرکردنەوەی کەعبەدا حەجاجی کوڕی یووسف لە خانووی کەعبەی دەرکردوە ، هەندێ دەڵێن ئەندازەی دوو گەزی لە کەعبەیە ، جا کاتێ لە دەری حجرەوە طەوافی کرد با لای چەپی خۆی بکاتە لای حجرەوە وەك لە طەوافدا باسمان‌کرد . شایانی باسە دەبێ لە هەر حەوت جاری طەوافەکەدا وەك باسمان کرد ئاگاداری مەرجەکانی دروست‌بوونی طەواف بێ ئیتر چ ئەو طەوافە طەوافی روکن بێ ، یا طەوافی قدوومو گەیشتن بە مەککە ، یا طەوافی وەداعو ماڵئاوایی . ئەنجا پاش طەواف دوو ڕکات سوننەتی نوێژی طەواف بەجێ‌بێنێ یا لە مەقامی ئیبراهیم یا لە نزیکی کەعبە لە هەر شوێنێکیدا بێ یا لە مسجد الحرامدا ، بڵێ نیەتمە دوو ڕکات سوننەتی نوێژی طەواف ئەکەم الله اکبر .

واجباتی روکنی سەعیی بەینی صەفاو مەروە چوارن : یەکەم ئەوەیە کە ئەم سەعیە لە پاش طەوافی روکنی تەواو بێ ، ئەگەر لە پاش طەوافی قودووم سەعیی نەکردبێ ، بەڵام ئەگەر لەپاش طەوافی قودووم سەعیی کردبێ ئیتر لەپاش طەوافی روکن سەعی کردن نە روکنەو نە شەرطە . دووەم پێویستە ئەووەڵی سەعیەکەی لە صەفاوە

بێ بۆ مەروە • کە لە صەفاوە گەیشتە مەروە ئەمە جارێکە لە حەوت جارەکانو ، کە لە مەروەوە گەیشتەوە بە صەفا دەبێتە دووجار ، بەم جۆرە رۆیشتن لە صەفاوە بۆ مەروە جارێكو گەڕانەوەی لە مەروەوە بۆ صەفا جارێکە هەتا هەر حەوت جارەکە تەواو ئەبن •

سێهەم پێویستە لەو شوێنەدا کە دیاری کراوە بۆ هاتوچۆ رابووریێ ، واتە لە ناوەڕاستی مەیدانەکەدا بێتو بڕواو بگەڕێتەوە ، نەوەك لە (مسعى) دەرچێ • چوّاردم دەبێ هەموو هەنگاوەکانی بە نیەتی سەعی بێ هەروەکو لە طەوافدا دەبێ بە قەصدی طەواف بێ ، وە بە هەموو ئەوشوێنەدا هاتوچۆ بکات هەتا پەنجەکانی پێیو پاژنەی بە دیواری طەرەفی صەفاو مەروە بکات ، تەنانەت ئەگەر بە سواری سەعی بکا پێویستە سمی ولاغەکەی بگات بە دیواری هەردوولاکان ئەگینا ئەو جارەی بۆ حسێب ناکرێ ، ئەم مەسئەلە کەمکەس رەفتاری پێ ئەکات •

ئەمە تا ئیستا واجباتی دوو روکن لە شەش روکنەکانی حەجم بۆ باس کردن بە باشی وەریان بگرن ، بەلاّم واجباتی حەج پێنجن • یەکەم ئەوەیە کە ئیحرامی بەست بۆ حەج یا بۆ عومرە با لە میقاتی خۆیەوە بێو بەسەر میقاتدا بەرەو مەککەی موکەڕڕەمە لانەدا ، ئیحرامی پاش لە میقاتلادان دروستە ، بەلاّم ئەگەر نەگەڕێتەوە بۆ میقاتو لەوێوە ئیحرام نەبەستێ پێویستە حەیوانێ سەربڕێ بۆ فیدیە کە وەکو حەیوانی قوربانی بێ • دووهەم واجبی حەج ئەوەیە کە بەشێ لە شەوی جەژن لە موزدەلیفە بێ ، بەلاّم ئەم مانەوەیە لە نیوەی دووەمی شەودا بێ ، واتە مانەوەی لە نیوەی یەکەمی شەوەکەدا کافی نیەو ، مانەوەی لە هەموو شەوەکەدا سونەتەو واجب نیە • سێهەم مانەوەی شەوەکانی (ایام

التشريق) لە ئەرزی (مینا)دا ، ئەگەرچی تەنها دووشەو بێت • چوارەم : رەمیی جیمارە ، واتە بەردفڕێدان بۆ ئەو سێ کۆگایە کە دیاری کراون • پینجەم واجبی حەج ئەوەیە کە هەرچی لە کاتی ئیحرامدا حەرام بێ نەیکات • لەمەوپاش ، ئەگەر خوا مەیلی لێ بێ ، باسی ئەو شتانەتان بۆ ئەکەم کە لە ئیحرامدا حەرامن •

طەوافی وەداع لە واجباتی حەج نیە ، بەڵام لە واجباتی وەداعە ، واتە ئەگەر حاجی لە مەککە بمێنێتەوە ئەو طەوافەی لەسەر نیە ، جا ئەگەر کەسێ بەقەدەر مەسافەی قەصر لە مەککەی موکەڕڕەمە دەرچوو یا گەڕایەوە بۆ شوێنی خۆی ، ئەگەرچی مەسافەی قەصریش نەبێ ، پێویستە ئەم طەوافی وەداعە بکات ، ئەگەر نەیکرد فیدیەی لەسەر واجب دەبێو پێویستە حەیوانێکی وەك حەیوانی قوربانی بۆ هەژارانی حەرەم سەربڕێ •

شەرتەکانی دروستبوونی (رمی) بەردفڕێدان ، کە واجبێکە لە واجبەکانی حەج ، هەشتن ، یەکەم تەرتیب واتە لەپێشدا بەرد فڕێبدات بۆ کۆگای یەکەم ، دوای ئەوە بۆ کۆگای ناوەڕاست ئەنجا بۆ کۆگای (عقبە) • جا ئەگەر لە رۆژی یەکەمدا رەمیی نەکردو سبەینێ هات بۆ رەمی ئەوە پێویستە لەپێشدا رەمیی رۆژی یەکەم قەزا بکاتەوە ئەنجا رەمیی رۆژی دووهەم بکات •

شەرتی دووەم ئەوەیە کە حەوت بەرد لە وردە بەردیوا کە لە نۆك گەورەتر بێ فڕێ بدات بۆ ناو کۆگاکە • سێهەم ئەوەیە ئەو بەردفڕێدانە لەگەڵ قەصدا بێت ، واتە بەدڵ نیازی ئەوەی ببێ کە بەرد فڕێئەدات • چوارەم دەبێ ئەوەی فڕێیدەدا بەرد بێت • پێنجەم فڕێدانەکە عادەتی بێت واتە : بۆنموونە بە پێ فڕەی نەدات • شەشەم

ئەوەیە بەردەکان یەکە یەکە فڕێبدات • حەوتەم ئەوەیە بە قەسدی ئەو کۆگایە ڕەمی بکا بۆ ئەدای واجب • هەشتەم ئەوەیە لە ڕۆژی یەکەمدا بۆ هەرسێ کۆگاکان بەرد فڕێبدات هەروا لە ڕۆژەکانی تریشدا • بەڵام لە ڕۆژی جەژندا تەنها بەرد بۆ ئەو کۆگایە فڕێبدات کە ناوی (جمرة العقبە)یە • ئەنجا پاش ئەو بەردفڕیدانە سەری بتاشێ یا کورتی بکاتەوە ، بەم دووکردەوەیە (تحلل)ی یەکەمی بۆ جێبەجێ دەبێو ، بێجگە جیماعو عەقدی نیکاح هەرچی لێی حەرام بوە بۆی حەڵاڵ دەبێت • جا پاش ئەوە کە ڕۆژی یەکەمو دووەم لەپاش ڕۆژی جەژن حاجی‌یەکان ڕەجمی هەرسێ کۆگاکانیان کرد ، زوربەیان ئەگەڕێنەوە بۆ مەککەی موکەڕڕەمە • ئەم گەڕانەوە پێی‌دەڵێن (نفری‌اول) واتە دەرچوونی یەکەم لە خاکی مینا ، وە ئەگەر لە ڕۆژی جەژندا نەچووبوون بۆ مەککە بۆ طەوافی کەعبەو سەعیی بەینی صەفاو مەروە کە لە میناوە دەرچوون با بڕۆن طەوافی کەعبەو سەعیی بەینی صەفاو مەروە بکەن ، بەڵام زوربەی حاجی‌یەکان هەر لە ڕۆژی جەژنا طەوافی کەعبەو سەعیی بەینی صەفاو مەروە دەکەن •

شەرتەکانی دەرچوونی یەکەم هەشتن ، یەکەم ئەوەیە ئەو دەرچوونە لە ڕۆژی دووەمی (ایام التشریق)دا بێ نەك لە ڕۆژی‌یەکەمدا • دووەم ئەوەیە ئەو دەرچوونە لەپاش زەوال بێ ، واتە پاش لادانی خۆر لە ناوەراستی ئاسمان • سێهەم ئەوەیە کە ڕەمیەکانی ڕۆژی دووەمی تەواو کردبێ ، جا پاش ئەوە دەربچێ • چوارەم ئەوەیە کە لەو دووشەوی (ایام التشریق)ەدا لە مینا بووبێ ، مەگەر بەهانەیەکی شەرعی ببێ ، کە بە ناچاری چووبێ بۆ دەروەی مینا • پێنجەم ئەوەیە کە نیەتی (نفر) دەرچوونی ببێ • شەشەم ئەوەیە کە نیەتی دەرچوونەکەی لەگەڵ دەرچوونەکەیدا هاوشانو ڕێك بێ • جا کە ڕەمیی کۆگای (عقبە)ی

تەواو کرد با بگەڕێتەوە بۆ عەرزی میناو لە میناوە دەرچێو بگەڕێتەوە بۆ مەککە • بەڵام ئەگەر لەلای کۆگای (عقبە)وە بگەڕێتەوە بۆ مەککە ، بەبێ ئەوەی بڕواتەوە بۆ مینا ، ئەوە دەرچوونەکەی دروست نیە ؛ چونکە کۆگای (عقبە) لە دەری عەرزی مینایەو ، پێویستە لە خاکی میناوە دەرچوونی یەکەم دەستپێبکرێ • هەندێ حاجی هەر لەپاش رەمیی کۆگای (عقبە) لەوێوە ئەڕۆنەوە بۆ مەککە ، ئەم دەرچوونە دروست نیە • حەوتەم ئەمەیە کە دەرچوونەکە لەپێش رۆژ ئاوابوون بێو لەپاش زەوالی رۆژی دووەمی (ایام التشریق) بێت • هەشتەم ئەوەیە کە قەصدی هاتنەوەی ئەرزی مینا ئەکات واتە : بڵێ ئەم شەوی سێهەمە ئەگەڕێمەوە بۆ میناو لەپاش ئەوە لە مینا دەرئەچم ؛ چونکە ئەگەر ئەم قەصدەی هەبوو و هاتەوە بۆ مینا پێویستە شەو لە مینا بێو رۆژی سێیەم هەر سێ کۆگاکە بەردباران بکات •

ئەوشتانەی بەهۆی ئیحرامەوە حەرام دەبن :

ئەوشتانەی کە بەهۆی ئیحرامەوە لەسەر حاجی یا خاوەن عومرە حەرام ئەبن دە شتن ، یەکەم : داپۆشینی لەشو سەر بە لیباسو کەوش لەپێکردن ، بەڵێ دروستە نەعل یا شتی وەکو نەعل لەپێبکات ، چەتر یا سێبەری کەژاوە بە داپۆشینی سەر حسێب ناکرێو زیانی نیە • دووەم بۆن خۆشکردنی لەش یا بەرگو پۆشاك ، بەڵێ لەپێش ئیحرام بەستن بۆن خۆشکردنی لەشو چاورەشتن سوننەتە ، یا ئەگەر شتێکی بۆنخۆش بخوات یا لە مەرەکەبی نووسیندا بۆنی خۆش بەکاربێنێ ئەوە زیانی نیە • سێهەم چەورکردنی مووی سەرو ڕیشو سمێڵو برۆیە ، بەڵام چەورکردنی ئەندامەکانیتری لەش زیانی نیە • چوارەم

لابردنی مووی سەرو غەیری سەر بە تاشین‌و کورت‌کردنەوەو رنینەوە• جا ئەگەر تاقە موویەك لابا ئەوە حەرامەو پێویستە (مد)ێ قووت بدا بە هەژارو ، ئەگەر دوو موو لابا دوو (مد)و ئەگەر سێ موو بوو ئەوە پێویستە حەیوانێ سەرببڕێ کە بۆ قوربانی بشێ • پێنجەم بڕینی نینۆکی پەنجەی دەستی یا پێی ، جا بە بڕینی یەك نینۆك (مد)ێ قووت‌و بە هی دوو نینۆك دوو (مد)و بە بڕینی سێ نینۆك حەیوانێك واجب دەبێت • شەشەم مارەبڕینە لە ماوەی ئیحرام‌دا چ ژن‌بێنێ یا ژن‌بدا بە شوو • حەوتەم جیماعە ، هەروەها موقەدیماتی جیماعیش حەرامە بەشەرتێ لەگەڵ ئارەزووی نەفس‌دا بێ • ئیستیمنایش حەرامە : واتە ئاوهێنانەوەی خۆی • هەشتەم راوکردن‌و نێچیرگرتن‌و نێچیرکوشتن لە حەرەمی مەککە یا لە غەیری حەرەمی مەککەدا ، هەروەها خواردنی گۆشتی نێچیری حەرەم یا غەیری حەرەم،با یەکێکی‌تریش ئەو نێچیرەی کوشتبێ • نۆهەم : بڕینی دارو گیای حەرەمی مەککەی موکەڕڕەمە یا حەرەمی مەدینەی مونەووەرە ، جا ئەمە وەکو بۆ موحریم حەرامە بۆ غەیری موحریمیش هەر حەرامە • دەهەم هەڵکەندنی دارو گیای حەرەمی مەککەو مەدینە ، ئەمەش وەکو بۆ موحریم حەرامە بۆ غەیری موحریمیش حەرامە ، بەڵام دارو گیای مەدینەی مونەووەرە فیدیەی لەسەر نیە • جا بە کردنی هەریەك لەم دە کردەوەیە فیدیە واجب ئەبێ ، بەڵام عەقدی نیکاح تەنها حەرامەو فیدیەی لەسەر نیە •

بۆ خوێنی فیدیە بیست‌ویەك سەبەب هەیەو ، هەموو فیدیەکان چوار جۆرن• یەکەم جۆر مورەتتەب‌و موقەددەرە ، مورەتتەب واتە : هەتا عاجز نەبی لە فیدیەی یەکەم ناچی بۆفیدیەی دووەم • موقەددەریش واتە : کە عاجز بووی لە دانی یەکەم شت شەرع بەدەڵ‌و جێگەداری بۆ داناوە ،

بۆنموونە : ئەگەر نەتوانی حەیوان سەرببڕی شەرع دە ڕۆژ ڕۆژووی بڕیارداوە •

هۆیەکانی حەیوانسەربڕین دە شتن ، یەکەم (تمتع) یا (قران) لە حەجدا • (تمتع) ئەوەیە کە لە میقاتی حەجدا ئیحرام ئەبەستێ بۆ عومرەو دەڕوات بۆ طەوافی کەعبەو سەعیی بەینی صەفاو مەروە ئەکاتو ، (تحلل) ئەکاتو بەرگو پۆشاکی خۆی لەبەرئەکاتو، لەپاشاندا هەر لە مەککەوە ئیحرام دەبەستێ بۆ حەجو لەگەڵ حاجییەکاندا حەج ئەکات • (قران)یش ئەوەیە کە لە میقاتدا بە جارێ ئیحرام ئەبەستێ بۆ حەجو عومرە بەیەکەوەو مەناسیکەکان تەواو ئەکات ، لەم دوو شێوەی (تمتع)و (قران)دا واجبە حەیوانێک سەرببڕێ کە بۆ قوربانی بەکاربێ ، بێگومان ئەم قیرانو تەمەتتوعە بۆ خەڵکی هەڕەمە گرانەو ، چاک وایە بەشێوەی (افراد) ئیحرام ببەستێ ، واتە : لە ئەووەڵەوە ئیحرام ببەستێ بۆ حەجو پاش ئەوە حەجەکەی تەواو کرد پڕوا لە نزیکترین جێگەی حەل ئیحرام ببەستێ بۆ عومرەو عومرەکەیشی بەجێبێنێ •

یەکێکی تر لە هۆیەکانی فیدیە نەکردنی ڕەمیە ، یا تەرکی شەومانەوە لە موزدەلیفە ، یا تەرکی شەومانەوە لە مینا ، یا تەرکی ئیحرامبەستن لە میقاتدا ، واتە میقات لابداو ئەنجا ئیحرام ببەستێ ، یاخۆ حەجەکەی فەوتابێ بەهۆی نەگەیشتن بە ڕاوەستانی عەرەفەدا ، یا تەرکی طەوافی وەداع ، یا موخالەفەی نەذر بکات بۆنموونە نەذری کردبێ لەسەر خۆی کە بەپیادە حەج بکا کەچی بەسواری بڕوا بۆ حەج • لەهەموو ئەمحاڵانەدا واجبە حەیوانێک سەربڕێ کە بۆ قوربانی بشێ ، ئەگەر ئەمەی نەتوانی با دە ڕۆژ بەڕۆژوو بێ سێ ڕۆژ لە مەککەو حەوت ڕۆژ کە گەڕایەوە بۆ ماڵ • ئەگەر لە ڕۆژانی حەجدا مومکین نەبوو ئەو سێ

رۆژە بەرۆژوو بێ با لەپاش ايام التشريق بە نیەتی قەزای ئەو رۆژانە بەرۆژوو بێت •

دووەم جۆری فیدیە لەگەڵ تەرتیبو تەعدیلدایە ، مەعنای تەرتیب رابوورد ، تەعدیلیش ئەوەیە کە لە کڕینی وشتری (بدنە) عاجز بوو بۆی هەڵنەسووڕا دەتوانێ گایەك سەربڕێ ، ئەگەر ئەمەیشی بۆنەکرا حەوت مەڕ سەربڕێ ، ئەگەر ئەمەشی بۆ نەکرا نرخی وشتری (بدنە)کە هەرچەند بوو بیدا بە قووت وەکو گەنمو بیدا بە هەژارانی حەرەم • ئەمجۆرە فیدیەیە دوو سەبەبی هەیە ، یەکەم جیماع کە حەج بەتاڵ دەکاتەوە ، جا فیدیەکەی وەك باسمانکرد وشترێکی (بدنە)یە ، ئەگەر وشتر نەبوو گا ، ئەگەر گا نەبوو حەوت سەر مەڕ ، ئەگەر ئەمەش نەبوو نرخی وشترەکە بدا بە قووت ، ئەمەشی بۆ نەکرا بەقەدەر ژمارەی (مدە) قوتەکان لەباتی هەر موددێ رۆژێ بەرۆژوو بێ • دووەم سەبەب (احصار)ە ، واتە : مەنعبکرێ لە تەواوکردنی حەج لەمحاڵەدا پێویستە (تحلل) بکا بە سەربڕینی حەیوانێ واتە : مەڕێ یا بزنێ کە بۆ قوربانی بشێ ، ئەگەر ئەمەی بۆ نەکرا نرخی مەڕەکە بکات بە قووتو لەباتی هەر موددێ رۆژی بەرۆژوو بێ •

سێهەم جۆری فیدیە لەگەڵ تەخییرو تەعدیلدایە ، مەعنای تەعدیلمان باسکرد ، تەخییریش ئەوەیە کە حاجییەکە ئارەزووی خۆیەتی یا حەیوانێ سەربڕێ یا بایی نرخی ئەو حەیوانە قووت بکرێو ، لەباتی هەر موددێ رۆژێ بەرۆژوو بێت ، ئەمەش دوو سەبەبی هەیە ، راوکردن یان بڕینو هەڵکەندنی درەختو گیای ئەرزی حەرەم •

بەشی چوارەم فیدیەی تەخییرو تەقدیرە کە مەعنای هەردووکیان رابووردن ، ئەمەش لە حاجییە هەڕەمەکانەوە رووئەدات ، پێویستە ئەم

مەسئەلە باش تێبگەن • جا ئەم خوێنڕژاندنە هەشت سەبەبی هەیە :
لابردنی موو ، نینووك كردن كە بەم دوو سەبەبە فیدیە واجب ئەبێ ، لەبەركردنی بەرگ‌و پۆشاك ، چەوركردنی مووی سەرو ریش‌و سمێڵ ، خۆ بۆنخۆش كردن ، موقەددیماتی جیماع‌و جیماع كردن ، دیارە لەپاش جیماع كردنی جاری یەكەم كە حەجەكەی پێ فاسید ئەبێ پێویستە حەجەكەی تەواو بكات ، جماعی مابەینی تەحەللولی یەكەم‌و تەحەللولی دووەم •

شەرتی واجب بوونی فیدیە لەم هەشت ئەسبابەدا ئەوەیە كە ئەوكەسە ئەمانە ئەكا بزانێ ئەمانە حەرامن‌و بەعەمدی بیانكا ، واتە ئەگەر نەیئەزانی كە حەرامە یا لەبیری‌چوو و كردی ئەوە فیدیە واجب نابێ مەگەر لە لابردنی موو و نینۆككردندا كە بە هەموو حاڵ فیدیەیان تیا واجبە بەوشەرتە كە ئینسانێكی (ممیز) بێ ، سوودو زیانی خۆی بفامی ، بەڵێ ئەوەندە هەیە ئەگەر ئەوكەسەی كە موەكانی لائەبا لەبەر عوزرێك بێ ، بۆنموونە لەترسی ئاڵۆشی لەشی یا لەترسی ئەسپێ‌و ڕشك ، یا ئەوكەسەی كە نینۆكی ئەكرد لەبەرئەوە ئەیكرد كە لەشی بریندارەو ئەگەر نینوكی ببێ زامەكانی ئەكولێنێتەوە ، ئەوە هەر چەند فیدیەیان تیا واجبە بەڵام گوناهی ناگات •

لەهەر یەك لەم هەشت ئەسبابانەدا حاجی ئارەزووی خۆیەتی یا مەڕێ سەرببڕێ یا سێ صاع (١) قوت‌بدا بە شەش مسكێن یەكی نیو صاع ، یا سێ ڕۆژ ڕۆژوو بگرێ • شایانی باسە بە هیچ‌كام لەم شتانە كە بەهۆی ئیحرامەوە حەرام دەبن حەج فاسید نابێ بە جیماع نەبێ وەك باسمان كرد •

---

(١) صاع : نزیكەی دوو كیلۆو نیوە •

سوننەتەکانی حەج :

سوننەتەکانی حەج زۆرن ئەگەر عەوام یا زانا ئەوانە نەکا حەجەکەی بەتاڵ نابێتەوە ، بەڵام هەندێ لەوانە کردنیان ئاسانە ، وەکو غوسڵە سوننەتەکان• ئەمانە وەکو ذیکرو ویردەکان نین کە فێربوونیان گران بێت، چونکە ئەو ئەورادانە هەرچەند فێریان ببن مەعنایان نازانن کەوابێ خۆیان بەوانەوە خەریك نەکەن ، لە باتی ئەوانە با هەر بڵێن خودایا عەفوم بکە ، خودایا حەجەکەم قبووڵ بکە ، خودایا ئیمانم سەلامەت بکە ، خودایا ئەولادەکانم صاڵح بکە ، خودایا خۆم و ئەولادم داماو و موحتاج مەکە ، خودایا لەم بەندەی خۆتە رازی بە ، خودایا بەهەشتم پێ ببەخشەو لە دۆزەخ بمپارێزە ؛ ئەمانە ئاسانو بەسوودنو لەناو ذیکرەکاندا فێری (لبيك لبيك) ببێو بیخوێنێو ، لە ماوەی ئیحرامدا (لبيك) خوێندن سوننەتە هەتا دەگاتە کاتی بەرد فرێدان بۆ کۆگای (عقبە) لەوکاتەدا (الله اكبر) سوننەتەو ، لەگەڵ هەر بەردێکدا کە فڕێی دەدا یەك جار بڵێ (الله اكبر) • ئەمەش شێوەی مەشرووعی تەلبیەکەیە : «لبيك اللهم لبيك لا شريك لك لبيك ان الحمد والنعمة والملك لك لا شريك لك »ئەم لەفظانە سێ جار بخوێنێتەوەو لەپاشاندا صەلەوات لەسەر حەزرەت بداو داوای رەزای خوداو بەهەشت بکاو لە ئاگری دۆزەخ داوای پەنا بکات •

لە ماوەی حەجدا لە دە جێگەدا خۆشۆردن سوننەتە : لە بەستنی ئیحرامدا ، کاتی چوونە ناو شاری مەککە ، لەکاتی راوەستانی عەرەفەدا ، لەکاتی مانەوە لە موزدەلیفەدا ، ئەگەر بۆ چوونە عەرەفات خۆی نەشۆردبوو ، هەروەها لە سێ رۆژەی میناداو ، نەك بۆ طەوافی روکن •

نووسینی ئەذکارم تەرك کرد چونکە ئەم نامەیە بۆ خەڵکی هەرەمە نووسراوەو ، ئەذکار بۆ خەڵکی نەخوێنەوار گرانە ، بەڵێ ئەگەر

یەکێک لەپێش حەجدا فێریان بێ ئەوە زۆر باشە ، هەروەها ئەگەر بتوانرێ وێنەی کەعبەیان بۆ بکێشرێ هەتا بزانن روکنەکانی چۆن رێکەووتوون و ، بەخەیاڵ چەندجار طەوافی کەعبە بکات پێش ئەوەی بڕوا بۆ حەج •

لەکاتێکدا کە باران ئەبارێ خۆیان نەخەنە ژێر (میزاب الرحمە)وە ، چونکە لەسەرەوە هێلانەی کۆترەو پڕە لە ریقنەی کۆترو ئاوی بارانەکە پیس دەکات و کە بێت بەسەریاندا لەش و بەرگ و پۆشاکیان پیس ئەکات و نوێژو طەوافیان بەتاڵ ئەبێتەوە •

مـن وەختێ لەو شوێنە موبارەکەدا بووم لای والیی جیددە شکاتم کردو داوای ئەوەم کرد هەندێ لەوح ببەستن بە دەوری ئەومیزابەدا هەتا ئاوەکەی پیس نەبێ و نوێژی موسوڵمانان بەتاڵ نەبێتەوە ، ئەویش فەرمانیدا وای لێ بکەن ، پاش هاتنەوەمان خەبەر هات کە چاکیان کردوە ، جا ئەگەر ئەم خەبەرە راست بێ و ئاوی پلووسکەکە بە پاکی بێتە خوار ، باشە حاجی خۆی بداتەبەر ئەو ئاوە کە بە پلووسکی (میزاب الرحمة)دا دێتە خوارەوە •

براکانم ! ئاموژگاریتان ئەکەم دەخیلتان بم لە رێگەی حیجازدا خۆتان لە خواردنی خواردەمەنی ناموافق بپارێزن وەکو گۆشتی وشتر • شەکرو جاترەو پیازو سماق و ترشی سماق لەگەڵ خۆتان بەرن ، بەتایبەتی ئەگەر سکەنجەبین دەست بکەوێ هەموو وەختێ ئاوی سکەنجەبین بخۆنەوە کە بەلەززەت ترو سالمترە •

من کە بەکورتی ئەم رێ و شوێنی حەجەم کۆکردوەتەوە سەیدئەحمەدی کوڕی سەید مەعرووفی نۆدێیم و ، ئەم نامەیەم بۆ برادەرانی عەوامی خۆمان کۆکردوەتەوە ، ئەگەرنا زاناکان پێویستیان بەم

جۆره کتێبانه نی‌یه ، من بۆیه ناوی خۆم برد که موسوڵمانان به دوعای خه‌یر یادم بکه‌ن .

له نامه‌یه‌کی‌تردا به زمانی عه‌ره‌بی باسی هه‌ندێ له‌و ئه‌زیه‌ت‌و ئازاره‌م نووسیوه که له لایه‌ن کاربه‌ده‌ستان‌و ئاوکێشان‌و خاوه‌ن وشترانی وڵاته‌که‌وه به حاجی‌یه کورده‌کان ده‌گه‌یشت ، هه‌رکه‌س ئه‌و نامه‌یه بخوێنێته‌وه قازانجی لێ وه‌رئه‌گرێ ، واته ده‌توانێ تا ئه‌ندازه‌یه‌ك ئاگای له‌خۆی بێ‌و خۆی بپارێزێ .

له‌به‌رئه‌وه‌ی چاودێری‌ی کورتی‌ی ئه‌م نامه‌یه‌م کرد ، هه‌موو مه‌سئه‌له‌کانی حه‌جم به‌یان‌نه‌کرد ، لێم‌ببوورن ، چونکه درێژه‌پێ‌دان له‌گه‌ڵ کورت‌خوازی یه‌ك‌ناکه‌وێ .

هذا آخر ما اردنا جمعه والله اسأل ان يعم للعاملين به نفعه آمين آمين يا مجيب السائلين والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته .

نامەی بیستو پێنجەم

نامەی مرققە(١)

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله ، والصلاة والسلام علی رسول الله ، وعلی آله وصحبه الحماة لدین الله •

پاش ئەمانە براکانم ! ئەم نامە پیرۆزانە کە من ئەیانێرم بۆ خزمەتی ئێوەو ئێوەیان پێ عاجز ئەکەمو داوێن گیری ئێوە ئەبم هۆی ئەمەیە کە عەرزتان ئەکەم : یەکەم هەموو کەس پێی خۆشە دیاری یەکی زۆر بەنرخ بۆ برای گەورەی خۆی یا بۆ دۆستێکی راستەقینەی بنێرێ • من خوم بە خزمەتکاری ئوممەتی حەرزەتی باپیرم ئەزانم (د • خ)و ، زۆرم پێ خۆشە دیاری بنێرم بۆتانو ، هەتا توانایشم بێ ئەم دیاری یانە هەر ئەنێرم بۆتان • دووەم : فەرموودەی پیرۆزی پێغەمبەرە (د • خ) « ما اهدی مسلم لاخیه هدیة افضل من کلمة حکمة یزیده الله بها هدی او یرده بها عن ردی »واتە : هیچ موسوڵمانێ دیاری یەکی نەناردوە بۆ برای خۆی باشتر بێ لە کەلیمەیەکی زانیاریو ژیری بێتە هۆی ئەوەی کە خودای گەورە بەهۆی ئەو کەلیمەوە وشیاریو شارەزایی رێگای راستی زیاد بکا یاخۆ لە گومراهیو لە ناوچوونی لابداو بپارێزێ • تەماشائەکەم ئێوە بە دیاری ی

---

(١) واتە : نامەی هەندێ نەرمە ئامۆژگاری •

دنیایی زۆر دڵشاد ئەبن‌و سوپاسگوزاری خاوەنەکەی ئەبن ، بەڵام من کە ئەم دیاری‌یانەتان بۆ رەوانە ئەکەم خۆم مەمنوون‌و دڵشاد ئەبم ئەگەر ئێوە وەری‌بگرن‌و بیخوێننەوە ، یا کاتێ کە خوێنرایەوە بۆتان بەدڵ گوێ‌یان لێ رابگرن‌و مەعناکەیان حاڵی بن‌و رەفتاریان پێ‌بکەن ؛ چونکە هەریەکێ لەم نامانەی من گەلێ مەسەلەی ئایینی تیایە •

لە فەرموودەی پیرۆزی پێغەمبەردا هەیە کە فێربوونی یەك مەسەلەی ئایینی‌و فێرکردنی بەخەڵك ئەوەندەی هەزار رکات نوێژی سوننەت پاداشی هەیە ؛ من لەبەر ئەمانە زۆر داوێنتان ئەگرم‌و دەخیلتان ئەبم کە طالبی خوێندنەوەی عەریزەکانی من بن ؛ چونکە وەکو زاناکانی ئاین فەرموویانە ئەگەر کەسێکی زانا نەبێ دین بە خەڵك بڵێت ئەم کۆمەڵە وەکو کوێر دەمێننەوەو نازانن روو لە چلایە بکەن • بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر ئەم نامانە کە دۆستی خۆتان بۆتان ئەنێرێ نیعمەتی خودای گەورەن کە بۆ ئێوەی دیاری کردوون‌و قبووڵ‌کردنیان دەبێتە هۆی ئەوە کەخودا نیعمەتی زۆرتان بۆ رەوانە بکات‌و ، قبووڵ‌نەکردنیان دەبێتە هۆی رق‌و نارەزایی خودا لە ئێوە ، جا برا خۆشەویستەکانم ! هەر لەبەر پاراستنی خۆتان لە نارەزایی خودا ئومێدەوارم لەم نامانەی من عاجزو دڵپەرێشان نەبن ، کە عاجز نەبن موژدەبێ لە ئێوە کە پشت بەخودا ئیمانتان دامەزراوە ؛ چونکە لە حەدیثی پێغەمبەردا هەیە کەوا یەکێ لە گەورەترین ئەخلاقی موسوڵمان ئەوەیە کە لە بیستنی خێری ئایینی تێر نەبێت •

براکان ! لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە هەرکاتێ کۆڕێك دەست‌بکەن بە ذیکری خودا یا باسی خودای گەورە بکەن لە دەوروپشتی ئەوانەوە فریشتەکان لە دەوروبەری ئەواندا چین لەسەر چین ریز دەبەستن‌و ،

هەموو ئەوفریشتانە دوعای خێر بۆ ئەهلی ئەو گۆڕە ئەکەن‌و خودای گەورە دوعاکەیان قبووڵ ئەکات‌و ڕەحمەت بەسەر ئەو گۆڕەدا دەبارێ • بەخ‌بەخ لەو کۆمەڵە موسوڵمانە کە هوشیارو ئاگادار بن‌و لە خودای خۆیان غافڵ نەبن‌و فریشتەکان دوعایان بۆبکەن‌و ، ڕەحمەت بباری بەسەریانا ، ئەمە چ حاڵێکی خۆشەو چ وەزعێکی پیرۆزە ، پێویستە ئینسان شوکری خودای لەسەربکا کە بەرابەر بە ئەهلی ذیکرو یادی خودا ئەم جۆرە ڕەحمەتەی هەیە •

براکان ! دەخیلتان بم هەموو شەوێ هەشت نۆ دقیقەیەك گوێ ڕابگرن بۆ نامەی ئەم براتانە کە ئێوەی خۆش‌دەوێ‌و قازانجی دین‌و دنیا بۆ ئێوە لە خودای گەورە داوا ئەکات • ئێوە کە ئەڕۆن بۆ شوێنی کۆمەڵەی غافڵان کە هەندێ کتێبی وەکو شاهنامە ئەخوێننەوە پارەش دەدەن‌و وەختیشتان لەکیس‌دەچێت‌و هیچ سوودیشتان دەس‌ناکەوێ ، بەڵام من هیچم لە ئێوە ناوێ ئەوەنەبێ کە لەو نامانەی بۆتانیان ئەنێرم سوود وەربگرن ، وە ئەگەر زۆر لەسەر ئەمە بڕۆم‌و پێی لێ داگرم سەرزەنشتم مەکەن ؛ چونکە حەزرەت (د • خ) فەرموویەتی « علموا الناس سنتي وان كرهوا » واتە ڕەفتارو وتاری من بە موسوڵمانان ڕابگەیەنن هەرچەند ئەوان پێیان ناخۆش بێ • من بەش‌بەحاڵی خۆم مەبەستم ئەوەیە کە بەرابەر بەم زەحمەتە خودا ڕەحمم پێ‌بکات‌و خۆشمی‌بوێ ، چونکە لە حەدیثی قودسی‌دا هەیە «ما خلقت في السموات والارضين خلقا احب الي ممن ذكرني الناس » واتە : لە عەرزو ئاسمانا مەخلووقێکم دروست‌نەکردوە خۆشەویستتر بێ لام لەوکەسەی کە من بخاتەوە بیری خەڵك ، واتە ئەوەندە باسی من بکات کە خەڵکی بکەونە ذیکرو یادی من • جا لەم حەدیثە قودسی‌یەوە هەروەکو قەدرو قیمەتی یادی خودای گەورە دەردەکەوێ هەروەها مصیبەتی لە خودا غافڵ

بوونیش دەردەکەوێ ، واتە ئەوکەسەیش کە خۆی لەخودا غافڵ بێو بشبێ بە هۆی غافڵبوونی خەڵك ئەوە لە لای خودا گەلێ بەدچارەو ناشیرینە •

جا من لەبەر ئەوە ئەم نامانە ئەنێرم بۆ خزمەتی ئێوە کە لە خودا غافڵ نەبنو خواتان بکەوێتەوە بیرو بیپەرستن ، چونکە مادام نامەکانی منتان خوێندەوە ئاگادار ئەبن لەسەر ئادابی ئایینی خۆتانو ، ئەو ئادابە بە ئەهلو خێزانی خۆتان نیشانئەدەن ، هەروەها بە دۆستانی خۆتانی ئەڵێن •

ریوایەتکراوە کاتێ پیاوێ وتارێکی ئایینی لەلایەنی خودای گەورەوە بە برای موسوڵمانی خۆی بگەیەنێت ئەوە لە حەجو عەمرەیەکی سوننەتو لە عیبادەتی ساڵێ خێری زۆرترە ، بەخبەخ لەم بەشە گەورە ! فێرکردنی یەك مەسەلەی ئایینی تەنانەت بە خێزانی خۆت ئەوەندە پاداشی هەیە •

ریوایەتکراوە دوو عەرەبی بەدو هاتن بۆ خزمەتی حەزرەت (د•خ)مەدحی تایەفەیەکی عەرەبیان کرد کە گەورەکەیان ئامۆژگارییان ئەکاتو ئادابی ئایینیان پێئەڵێ ، هۆزەکەیشی هەموو گوێی بۆ رائەگرنو ، فێری ئەو ئادابە ئەبن ، هەروەها زەممی تایەفەیەکی تری عەرەبیان کردو وتیان گەورەکەیان گوێ بە دین نادات‌و ئامۆژگاریی عەشرەتەکەی ناکاتو ، ئەگەر بە هەڵکەوت جارێ ئامۆژگارییان بکات ئەوان گوێی بۆ راناگرن ، کاتێ حەزرەت (د • خ) ئەم باسەی لەوان بیست فەرمووی : یا ئەبێ ئەم کۆمەڵە بێموبالات بەدینە دەستبەرداری ئەم حاڵە بنو رووبکەنە دینو گەورەکەیان ئامۆژگارییان بکاتو عەشرەتەکەی گوێی بۆ راگرن ، یا ئەبێ خودای گەورە

زووبەزوو سزایان بۆ بنێرێو تۆڵەیان لێ بسێنێ .

براکانم بەسایەی پیرۆزیی پایەی حەزرەتی (محمد المصطفی)وە (د . خ)خودای گەورە (مسخ) واتە شێوە گۆڕان ، (خسف) واتە : عەرز رۆچوونو (صاعقە) واتە هەورەتریشقەی ، کە هۆی ئازاردانی ئوممەتە پێشووەکان بوون لەسەر ئەم ئوممەتە لابردوەو ، هەر عەزابێ کە موستەحەق بن دوای خستوە بۆیان بۆ رۆژی قیامەت ، بەڵام گەلێ سزای تری داوە بەسەریاندا وەکو هەڵگرتنی بەرەکەت لەسەر عەرزو کورت کردنی عومریانو ، بە ستەمی زۆرداران سزایان دەدات . هەروەها فیتنەو ئاشووبو کوشتنی بێ سەبەب لەناو خەڵکدا پەیدا بوەو ، بێجگە لە شارەکان خەڵکی دێهات لەدەست پیاوخراپ پەریشان بوون . وەکو زانیومانە لە وەرزی بەهارەوە هەتا پایز لە ناحیەی سووورداش پەنجاکەس لە موسوڵمانان کوژراون بە بێ ئەوەی کە هۆیەکی شەرعی هەبێ بۆ ئەو کوشتنانە ، ئەم رووداوانە هەمووی لەبەر ناپاکیی مەخلووقەو ، لەبەرئەوەیە پشتیان لە ئایین کردوەو فەرمانی خودای گەورەیان خستوەتە پشت گوێ . جا من لەبەرئەوە داوێنگیری ئێوە ئەبمو ، تا ئیستا حەفتاو هەشت نامەم بۆ نووسیون کە لای کەمی هەموو شەوێکی جومعە ئەمر بکەن یەکێک لەو نامانە بخوێنرێتەوەو گوێی لێ رابگرن ، بەڵکو ئەو کەسە کە ئادابی ئایین نازانێ فێری ببێو ، ئەو کەسەیش ئەیزانێ بیربکاتەوە ، هەمووتان بە یارمەتیی یەك کارێ بکەن کە مەخلووق لە کاری ناشەرعی لابدەنو لە خودا بترسنو چاودێریی ئەحکامی خودا بکەن .

لە حەدیثی پیرۆزدایە موسوڵمان وەکو ئەندامەکانی لەشن ، ئینسان ئەگەر ئەندامێکی لەشی ئێش بکات ئەندامەکانیتری لەشی دەس دەکەن

بە ئێش ، موسوڵمانیش بۆ برای موسوڵمانی دەبێ وابێ ، واتە هەرکام لەوان بە دەردێ گیرۆدە بوو ئەوانی‌تر پێویستە دڵگران بن بۆی‌و ئەو گیرۆدەبوونە بە گیرۆدەبوونی خۆیان حسێب‌کەن • بەخوداقەسەم من هەمیشە لە بیری ئەوەدام بۆچی ئەم موسوڵمانانە ئەوەندە لە خودا غافڵن‌و کاروباری ئایین تەماشا ناکەن ، بۆچی بیرناکەنەوە لەوە کە غەیبەت‌کردنی یەکتری‌و غەش‌کردن لە مامەڵەداو گوێ‌نەدان بە حەرام‌و حەڵاڵ‌و حەسوودی بە یەکتر بردن‌و ، گوێ بە کاروباری یەکتری نەدان گوناهی گەورەن‌و سزایان لەدوایە ، بێ‌گومان خودای گەورە هەرچەند مۆڵەتی ئینسان بدا تا ماوەیەك ، بەڵام هیچ‌شتێ لە ئاگاداری‌و زانستی ئەو دەرناچێ‌و ، هەرکاتێ ئینسانی گرت توند ئەیگرێ‌و حەقی بەڕو دوای لێ ئەسێنێ •

لە فەرموودەی پیرۆزی پێغەمەرە (د • خ) هەرکەس رۆژی لێ بوویەوەو گوێی بە کاروباری موسوڵمانان نەدا ئەوە لە موسوڵمانان حسێب ناکرێ ، بۆنموونە : گوێی‌نەدەدا بە دراوسێی لێ‌قەوماوی ، بە داماوی بێ‌دەس‌و بێ‌کەس ، بە ماڵ‌رووخاو ، یا ماڵ‌سووتاوو قەرزارو هەتیوبارو نەخۆش‌و مردوو ، بەقەدەر حاڵ‌و بەقەدەر دەستەڵات بەماڵ ، بە دەست ، بە زوبان ، بە حورمەت‌و پایەی ناو کۆمەڵ بەدەمیانەوە نەبوو ، ئەوکەسە وەك ئەوەیە کە موسوڵمان نەبێ • بەپێی شەریعەتی ئیسلام گوێ‌نەدان بە مناڵ‌و بە نەزان گوناهی گەورەیەو ، واجبە بە هەر وسیلەیەك بوە ئادابی ئایینیان تێ‌بگەیەنن •

براکان ! ئەم‌جیهانە جێگەی کشت‌وکاڵی خێرە بۆ پاشەرۆژی قیامەت‌و ، هەموو زانایەك دەزانێ مانەوەی لە دنیادا ماوەیەکەو لەپاشا دەمرێ‌و رووەدەکاتە بازاڕی حسابی جیهانی قیامەت ، هەموو کەس

ئەزانێ کە لە دنیادا تا ئەندازەیەك تێکۆشان پێویستە بۆ ژیوارێکی بەرزو بەنرخ ، بەڵام واجبە ئەوەش بزانێ کە سەعادەتو پیرۆزی وا لە بەختیاریی پایەدارو نەبڕاوەدا ، ژیانی ئەم جیهانە لەبەرئەوەی دەبڕێتەوە هەر بەقەدەر پێویستیی خۆی تێکۆشانی دەوێ ، دنیایەك کە هەر دنیای رووت بێو لەگەڵ غافڵبوون بێ لەخودا بەقەدەر تۆزقاڵێ نرخی نیە ، لە حەدیثی پێغەمبەردا هەیە ئەگەر ئەمدنیا بەقەدەر باڵی مێشوولەیەك لای خودا قەدری ببوایە یەك قوم ئاوی لێ نەئەدا بەوکافرانە چونکە دوژمنی خودان •

براکانم ! لەم فەرموودەوە دەردەکەوێ ئەوەی لای‌خودا حورمەتی هەبێ هەر ئاینەو پێویستە ئاگاداری ئاینی خۆتان بن • تکاکارم بە من نەفەرموون تۆ بڕۆ خەریکی ئیشی خۆتبەو ئامۆژگاریی خۆت بکە ، چ عەلاقەیەکت بە ئێمەوە هەیە ؟ چونکە بە فەرموودەی حەزرەت (د • خ)ئەم قسە لای خوا زۆر ناشیرینە ، ئەوەتا دەفەرموێ « ابغض الكلام الى الله ان يقول الرجل للرجل اتق الله ، فيقول عليك بنفسك»واتە ناشیرینترین قسە لای خودای گەورە ئەوەیە کە لەکاتێکدا موسوڵمانێ بە موسوڵمانێکی وت لە خودا بترسە ، لە وەڵامدا پێی‌بڵێت تۆ بڕۆ خەریکی نەفسی خۆت بەو حەقت بەسەر ئێمەوە نەبێ •

ئێمەمانان ، کە داوێنگیریی ئێوە ئەبین ، ئەگەر واز لە ئامۆژگاریکردن بینین بە فەرموودەی قورئان گوناهبار ئەبینو ، دەبینە یارمەتیدەرتان لەسەر گوناە ، چۆن ئەبێ موسوڵمان موسوڵمانێ ببینێ کە چاوی نەبینێو نزیك بێ بکەوێتە بیرێکەوە یا بکەوێتە ئاگرێکەوە خەبەرداری نەکاو رزگاری نەکا لە زیانی ئەوبیرو ئاگرە ؟ ئێوەش کە لە دین غافڵ بنو لە فەوتانو هیلاکەت نزیك بن لەسەر ئێمە واجبە ئاگادارتان بکەینو رێگەی

رزگاریتان نیشان بدەین‌و ، کارێ نەکەین کە لەسەر ئەو غەفڵەتە دەوام بکەن • خودای گەورە فەرموویەتی « ولا تعاونوا على الاثم والعدوان واتقوا الله ان الله شديد العقاب » •

جا لەبەرئەمانە ئێمە ناچارین ئەبێ بەقەدەر دەسەڵات هەوڵ بدەین بۆئەوەی ئەحکامی ئایینتان پێ بگەیێنین‌و ئادابی ئایینتان لێ نەشارینەوە ؛ خودای گەورە هەڕەشەی کردوە لەوکەسانەی کە زانان‌و ئادابی ئایین ئەزانن بەڵام لە خەڵکی دەشارنەوەو پێیان ناگەیەنن ، فەرموویەتی : ئەوانە خوا لەعنەت‌و نەفرینیان لێ ئەکات ، هەروەها پێغەمبەران‌و پیاوچاکانی ئوممەتیش لەعنەتیان لێ ئەکەن •

لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە ئەوکەسەی ئامۆژگاری موسوڵمانان ئەکات‌و ئەمرو نەهیی خودایان پێدەگەیەنێ ، ئەو کەسە بەدەوام لەسەر زەوی‌دا خەلیفەی خودایەو خەلیفەی پێغەمبەری خوداو خەلیفەی قورئانە • لە فەرموودەی پێغەمبەردا هەیە کە دوو خەصڵەت هەن لەوانە گەورەتر نیە ، یەکەم باوەڕهێنان بە خودا ، دووەم قازانج گەیاندن بە بەندەگانی خودا • براکانم ! قازانجێ کە بە راستی بە قازانج بناسرێ ئایین‌فێرکردن‌و گەیاندنی ئەحکامی خودایە • جا لەبەرئەمەیە کە بەم‌نامانە خزمەتی ئێوە ئەکەم ، خودا ئەم خزمەتەم بە میهرەبانیی خۆی لەکیس نەداو لێمی قبووڵ بکات •

براکان ! من هەژارم ، موحتاجی ئێوەم ، نابینن هەرساڵی تا سێ‌هەزار قران شتومەك لە ئێوە بە قەرز وەرئەگرم ، لە حەدیثا دەفەرموێ « جزاء الغني من الفقير النصيحة »واتە پاداشی دەوڵەمەند لەلایەن هەژارەوە دڵسۆزی‌و خێرخواهی‌یە ، من ناچارم ئەبێ پاداشی ئێوە بدەمەوە بە ئامۆژگاری‌کردنتان‌و ، پێویستە ئێوەش نەصیحەتەکانی من وەربگرن‌و

نامەکانم بخوێننەوەو ، ئادابی ئایینیان لێ وەربگرن ، جا کە بەتەواوی گوێیان پێبدەن لە دینی خوتان خەبەردار ئەبنو ، ئەزانن چۆن یارمەتیی ئایینو ئەهلی ئایین بدەن ، دیارە لەسەر وەعدەی قورئانو حەدیث هەرکەسێ یارمەتیی ئایین بدات خودای گەورە یارمەتی ئەدات ، وەکو فەرموویەتی « ولینصرن الله من ینصره »واتە : بەڕاستی خودا یارمەتیی ئەو کەسانە ئەدات کە یارمەتیی ئایینی خودا ئەدەن ، جا باسی ئەو کەسانەی کردوە بەم ئایەتە « الذین ان مکناهم اقاموا الصلاة وامروا بالمعروف ونهوا عن المنکر »واتە ئەو کەسانە کە یارمەتیی خودا ئەدەن ئەوانەن ئەگەر دەستمان پێدانو لەعەرزا دامانمەزراندن نوێژەکانیان بە ساغیو رەسایی ئەکەنو ، فەرمان‌دەدەن بە رەفتارو گوفتاری باشو مەنعی خەڵک ئەکەن لە رەفتارو گوفتاری خراپ • چەند خۆشە ئینسان یارمەتیی ئایینی ئیسلام بداو ، خودایش بە میهرەبانیی خۆی یارمەتیی ئەو بدات لەسەر ناحەزانی ناحەقکار ، ئەمە زۆر جێگەی سوپاسی خودایە • براکانم ! من ناچارم کە داوێن‌گیرتان بم ؛ خودا فەرموویەتی پێویستە هەمیشە کۆمەڵێ لەم موسوڵمانانە ئامادە بنو موسوڵمانان بۆ خێر بانگ‌بکەن ؛ ئەمریان پێبکەن بە چاکەو نەهیان لێ بکەن لە خراپە • دەلیل زۆرە لەسەر ئەوەی ئەم ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە واجبە لەسەر ئێمەو لقێکە لە دین ؛ چونکە لە حەدیثدا هەیە کە ئیمان لقی زۆرە لاژووروەکەیان کەلیمەی تەوحیدە« لا اله الا الله »و ، ئاخرەکەیان ئەوەیە شتێ کە ببێ بە هۆی ئازاری خەڵک لەسەر رێگا لایدەی ، لە بەینی ئەم دوو لقەدا لقیتر زورەو ، یەکێ لەو لقە گەورانە ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپەیە •

لە حەدیثی شەریفدا هەیە حەزرەتی مووسا (د • خ) عەرزی خودای گەورەی کرد : خودایا کام بەندەت لا خۆشەویسترە ؟ فەرمووی ئەوەیان

کاتێ بێگوێیی من بکرێ لەبەر خاتری دینی من لە تاوانباران تووڕە بێ •

براکانم ! من دۆستی ئێوەم ، دۆستی ڕاست ئەوەیە کە مەنعی دۆستی خۆی بکا لە خراپە ؛ چونکە فەرموودەی پێغەمبەرە « من احبك نهاك ومن ابغضك اغراك » واتە ئەوەی تۆی خۆش بوێ مەنعت ئەکات لە خراپەوە ، هەرکەس ڕقی لە تۆ بێ هانت ئەدا بۆ خراپە • براکانم ! من لەبەر خودا ئەمەوێ کە هەمووتان لەمن بێزار بن ، کەچی هەموو کەس ئەیەوێ هەموو کەسی دۆستی بێ • وەك تاقی کراوەتەوە هەرکەس ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە بکات دۆستی بۆنامێنێتەوە ، جا من قازانجی ئێوەم ئەوێ ئیتر قەیناکا با زیان بە من بگات •

براکانم ! ئەگەر ئێوە لە ئادابی ئایینی خۆتاندا ئاگادار نەبن زیان بە ئێمە ئەگات چونکە هەر ئینسانێ بەتەواوی لە ئایینی خۆی حاڵی نەبێ هیچ کردەوەیەکی وای لێ ناوەشێتەوە کە سوودی هەبێ ، بەڵام ئەگەر بەتەواوی لە ئادابی ئایینی خۆی گەیشتوە لە سوودی خواپەرستیو زیانی گوناه حاڵی بوو ئیتر ئەو ئاگاداری یە ڕای ئەکێشێ بۆ خوداپەرستیو دووری دەخاتەوە لە گوناهوە ، هەر پاداشی چاکەیەك بەوکەسە بگات ئەوەی ڕێ بەدێیی کردوەو پێشانی داوە لەو پاداشەیدا هاوبەش دەبێت ، دیارە ئەگەر ئێمە بەتەواوی ئێوە شارەزا نەکەین بۆ خەیرو شەڕ بۆ طاعەتو مەعصیەت خۆمان زیانبار ئەبین ، چونکە کە ئێوە نەخەینە خێرەوە نە بۆ ئێوەوە نە بۆ ئێمە خێر پەیدا نابێ • بێگومان ئەوکەسەی بە باشی لە پاداشی خوداپەرستی بگات هەوڵ ئەدا بۆ خوداپەرستی ، ئەوەی لە پاداشی گوناهو سزای ڕۆژی قیامەت ئاگادار بێ گوناه ناکات ، خۆ ئەگەر بە هەوای نەفسی بەدخوا تووشی گوناه بوو ئەوا گورج لەو گوناهە پەشیمان دەبێتەوە ؛ کەوابێ ئاگاداری ی لە دین خێری زۆرە •

براکانم ! گوناهـ‌کردن سەرەنجامی ناشیرینە ، لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە « جزاء المعصية ثلاث الوهن في الطاعة والضنك في المعيشة والتعس في اللذة ، قالوا وما التعس في اللذة ؟ قال لاينال شهوة الا وياتيه ماينغصها ، او كما قال » واتە پاداش‌و تۆڵەی گوناهـ‌کردن سێ‌شتە ، یەکەم سستیی لەش لە خوداپەرستیدا ، واتە یەکێ گیرۆدەی گوناه بوو دڵی ڕەش ئەبێ‌و لە نوور دوور ئەکەوێتەوە ، جا کاتێ دڵ بێ‌نوور بوو ئەندامی لەش ئەو گورج‌و گۆڵی‌یەی نابێ کە بکەوێتە طاعەت کردنی خودای گەورە . دووەم‌تەنگی گوزەران‌و کەمیی ڕزق‌و ڕۆزی‌یە . سێهەم‌هەرکاتێ گەیشت بە ئارەزووی خۆی‌و شتێکی دڵخوازی دەسکەوت بە خۆشیی لێی ناڕەوات‌و شتێکی ناباری لی پەیدا ئەبێ خۆشی‌یەکەی لێ تێک‌ئەدات‌و لەززەتەکە دەکاتە قوزەڵقورت . سەبارەت بە ئەنجامی گوناهـ‌کردن حەزرەتی عائیشە (ر . خ) ڕیوایەتی کردوە کە ڕۆژێ حەزرەت (د . خ) لەسەر مینبەر ئامۆژگاریی خەڵکی ئەکرد ، بەپێچەوانەی عادەتی لەوەپێشی کە لە گەڵێ بابەتەوە قسەی دەفەرموو ، ئەمجارە هەر ئەیفەرموو : ئەی ئادەمزاد پێویستە ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە بکەن ئەگەرنا خودای گەورە زاڵمەکان بەرئەداتە گیانتان‌و زوڵمتان لێ‌ئەکەن‌و ، پیاوە چاکەکانتان دوعا ئەکەن‌و خوای گەورە دوعاکەیان قبووڵ ناکات ، لە ڕیوایەتێکی‌تردا ئەفەرموێ : ئەگەرنا بە نەگبەتیی ئەمر نەکردن بەچاکەو نەهی نەکردن لە خراپە هەر دوعایە کە ئێوە ئەیکەن خودا قبووڵی ناکاو ، داوای عەفو ئەکەن خودا عەفوتان ناکات ، داوای سەرکەوتن بەسەر دوژمنتانا ئەکەن خودا سەرتان‌ناخات . ئەنجا حەزرەتی عائیشە ، خودای لێ ڕازی بێ ، ئەفەرموێ ئەوەندە ئەم کەلیمانەی لا گرنگ بوو هەتا لە مینبەرەکە هاتە خوارەوە هەر دەیوتنەوەو دووبارەی دەکردنەوە .

براکانم ! ئەم بەڵایانە کە حەزرەت (د . خ) باسی کردوون هەموویان

لە تەرکی ئامۆژگاری‌یەوە پەیدابوون ، یا لە گوێ‌نەدان بە ئامۆژگاری‌یەوە ، جائیتر بەڵا لەمانە گەورەتر بۆ موسوڵمان مەگەر ئەوە بێ کە بە تەواوی لە دین دەرچێ ؛ لەبەر ئەمە تکاتان لێ ئەکەم هەموو کاتێ رێگەمان پێ‌بدەن تا ئامۆژگاریتان بکەین بۆئەوەی کە هەردوولامان گوناهبار نەبین‌و ، لە رۆژی قیامەتا گیرۆدەی سزا نەبین ، چونکە بەپێی ئایەتی قورئانی پیرۆز ئەو کەسانەی بێ‌دەنگ دائەنیشن‌و مەنعی ستەمکاران ناکەن لە زوڵم‌و بێدادی ئەوانیش هاوبەشی ستەمکارەکانن لە گوناهدا • خودای گەورە دەفەرموێ « واتقوا فتنة لا تصیبن الذین ظلموا منکم خاصة » پوختەی مەعناکەی ئەوەیە : ئەو کەسانەش کە گوناه ناکەن لەبەرئەوەی کە مەنعی گوناهبار ناکەن‌و لەگەڵیا هەڵئەستن‌و دائەنیشن‌و نان‌ئەخۆن‌و موجامەلەیان لەگەڵ ئەکەن ئەوانیش وەکو گوناهبارەکان سزایان ئەدرێ‌و لە رۆژی قیامەتدا سزا ئەدرێن ، هەروەها لە دنیایشدا تووشی ئازارو زیان ئەبن ، کەوابێ پێویستە لەسەرتان کە زۆرمان لێ‌بکەن هەتا ئێمە ئەم خزمەتە گەورە بەجێ‌بێنین‌و ، لە هەموو شەوو رۆژێکدا ، کە بیست‌وچوار سەعاتە ، سەعاتێک دابنێن بۆ ئەم سوودە گەورە کە ئامۆژگاری‌ی ئێمەیە • هەروەها لە هەر وڵاتێکداو لە هەر کاتێکدا کۆمەڵی موسوڵمانان کۆبنەوەو زانایەك لەو شوێنەدا هەبێ واجبە داوێن‌گیری ئەو زانایە بن کە ئامۆژگاری‌یان بکا ، جا ئەگەر زاناکان حازر نەبوون ئەتوانن شکاتیان لێ‌بکەن لای خاوەن‌دەستەڵات لە وڵاتەکەدا هەتا زاناکان ئامۆژگاریتان بکەن •

لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە ئەگەر ئێمە ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە نەکەین لە رۆژی قیامەتدا موسوڵمانە نەخوێنەوارەکان لای خودا شکاتمان لێ ئەکەن‌و ئەڵێن : خودایا ئێمە نەزان‌و نەفام بووین‌و زاناکانی ئێمە فلان کەس‌و فیسار کەس مەنعیان نەدەکردین لە گوناه هەتا بەهیلاکدا چووین •

لە حەدیثی پیرۆزدا هەیە « ان الرجل یتعلق بالرجل یوم القیامة وهو لایعرفه فیقول مالك علي وما بیني وبینك معرفة »واتە : لە ڕۆژی قیامەتدا هی وا هەیە دەنووسێ بە یەکێکەوەو لە کۆڵی نابێتەوە تا دەیباتە دۆزەخ ئەویش پێی ئەڵێ تو حەقت چی‌یە بەسەر منەوە، لەنێوان من‌و تۆدا هیچ ناسراوی‌یەك نیە ! ، ئەویش لە وەڵامدا ئەڵێت : وەختێ خۆی چاوت بە من کەوت لە گوناهدا بووم‌و مەنعت نەکردم ، بەم‌جۆرە لە ڕۆژی قیامەتدا هەردوکیان سزا دەدرێن یەکێکیان لەبەر تاوانباری ، ئەویشیان لەبەر ئەوە کە مانعی تاوانبارەکەی نەکردوە ، وەکو یەکێ بیەوێ ئیهانەی یەکێ بکات‌و بیخاتە حەوزەوە یەکەکەش خۆی بنووسێنێ بە بازووی ستەمکارەکەوەو لەگەڵ خۆیا بیبا بۆ ناو حەوزەکەو هەردوولایان تەڕ بن •

براکانم ! حەزرەتی عومەری کوڕی خەططاب ، خودای لێ ڕازی بێ ، فەرموویەتی هەرکاتێ برایەکی ئایینی خۆتان چاوپێکەوت کەوتە تاوانێکەوە ئێوە ڕاستی بکەنەوەو هێزی پێ بدەن . لە خودا بپاڕێنەوە کە عەفوی بکاو تەوبەی لێ قبووڵ بکات ، ئێوەش زیاتر دڵی سارد مەکەنەوەو مەبن بە یارمەتی دەری شەیتان لەسەر ئەو شەخصە لێ‌قەوماوە •

براکانم ! سوێندتان ئەدەم بەخودا لەسەر ئەوە لۆمەم مەکەن کە زۆر داوێنگیری ئێوە ئەبم‌و ، داواتان لێ‌ئەکەم کە لە هەموو شەوو ڕۆژێکدا نیو سەعات گوێ بدەن بە نامەکانی من ، بەخودا سوێندتان ئەدەم ئەگەر من خۆم ئامادە نەبووم بۆ ئامۆژگاری‌ی ئێوە وەرن زۆرم لێ‌بکەن‌و بەزۆر بمبەن بۆ لای خۆتان‌و ناچارم بکەن هەتا ئادابی نوێژو ڕۆژوو ئەحکامەکانی‌ترتان نیشان بدەم •

لە حەدیث‌دایە ئەوکەسانە کە دەستەڵاتیان هەیە ئەمر بە چاکەو نەهی

له خراپه بکه‌ن‌و ، به بێ‌عوزر ته‌رکی ئه‌که‌ن له ڕۆژی قیامه‌تدا که له قه‌بر دێنه ده‌ره‌وه خودا شێوه‌یان ده‌کات به شێوه‌ی به‌رازو مه‌یموون ، جا ئه‌گه‌ر ئاره‌زووتان هه‌یه له خه‌وی غافڵی ئاگادارتان بکه‌ینه‌وه ڕێگام بده‌ن با هه‌موو شه‌وێکی جومعه‌ی موباره‌ك زه‌حمه‌تتان بده‌م‌و بێم بۆ خزمه‌تتان هه‌تا ده‌رباره‌ی ئه‌حکامی ئایین ئامۆژگاریتان بکه‌م • من چاوه‌ڕوانی وه‌ڵامی ئێوه‌م به «به‌ڵێ» یا «نا» • شه‌وی پاییزو زستان درێژن‌و ، ئێوه له خانووی خۆتانا شوێنی چاکتان هه‌یه ، جێگه‌ی گه‌رم‌و ڕووناك‌و پۆشاك‌و ڕایه‌خ نه‌رم‌و چاك ، ئێوه وه‌ك ئه‌هلی لادێ نه‌ماون ، که له زستانا کراسه‌کانیان له‌به‌ر چڵك ڕه‌ش ئه‌بن‌و ، چۆخه‌ی زبر له‌به‌رئه‌که‌ن‌و ، خانووه‌کانیان پڕ ئه‌بن له دووکه‌ڵی داری ته‌ڕو سمێڵ‌و ڕیشیان به دووکه‌ڵ زه‌رد ئه‌بێ‌و ، چاویان به هۆی دووکه‌ڵه‌وه ئاو ئه‌کات وك ئینسانی ڕۆڵه‌مردوو ، ئه‌گه‌ر له‌شیان پیس ببێ له‌به‌ر سارده‌یی ئاوه‌که ناتوانن له‌ش‌پیسی خۆیان ده‌رکه‌ن ، سا یا نوێژه‌که‌یان ئه‌فه‌وتێ یا ئه‌گه‌ر خۆیان بشۆن نیوه‌مه‌رگ ئه‌بن • ئێوه هه‌زار سوپاس‌و شوکری خوداتان له‌سه‌ره ، خانووی گه‌رم‌و خۆش ، فه‌رش‌و به‌رگ‌و پۆشاکی گه‌رم‌و نه‌رم ، ئاوی خۆشۆردن‌و دستنوێژ گرتن مولائیم‌و گه‌رمه‌و له‌به‌ر ده‌ستتانا حازره ، ته‌نانه‌ت ئه‌توانم بڵێم پینه‌چیی ناوشار له ده‌وڵه‌مه‌ندی لادێ گوزه‌رانی خۆشتره ، له‌گه‌ڵ ئه‌مانه‌شدا هه‌موو گوێ‌ناده‌نه خوداپه‌رستی‌و مافه‌کانی خوداتان فه‌رامۆش ئه‌که‌ن‌و ، واجبات به‌دی‌ناهێنن‌و، خۆیشتان به ئه‌هلی شوکرو سوپاسی خودا ده‌زانن • خودا ئه‌فه‌رموێ « لان شکرتم لازیدنکم ولان کفرتم ان عذابي لشدید » په‌نابه‌خوا له سزای خودای گه‌وره ، که که‌س ناتوانێ خۆی له‌به‌ر بگرێ •

براکان تۆزێ ته‌ماشای ده‌ورو پشتتان بکه‌ن ، گرانی‌و قاتی‌و لاتیی ولاتی ئێرانتان نه‌بیستوه ، که ئه‌مساڵ له (ئارده‌ڵان) باب له ئه‌ولادو

ئەولاد لە بابی خۆی نەپرسیوە ، ئەی لە ئەڕزاعی وڵاتی (ئەنەدوڵ) ئاگادار نین کە چۆن بوەو موسوڵمانان لەو وڵاتەدا چۆن گیرۆدەی قاتیو گرانی بوون . ئێمە تا ئیستا لە میهرەبانیی خوداوە لەم مەینەتانە پارێزراو بووینو ئەگەر تەماشای واجباتی سەرشانمان بکەینو بە جێیان بهێنین هەر پارێزراو دەبین .

براکانم ! واجبە لەسەرتان کە لە خودا غافڵ نەبنو هەموو سبەینێیەک دەجار بڵێن خودایا پەنائەگرین بەتۆ لە شەیتانو لە شەڕی نەفسی خۆمانو ، لە قاتەساڵیو تاعوون ، جا ئەگەر هەموو ئەهلی شار لەسەر ئەمە دەوامبکەن هیوام وایە کە بە دەردو بەڵای نابار گیرۆدە نەبن .

براکانم ! ئەهلی بازار موحتاجن بە نەزەری مەرحەمەتی حەزرەتی فەخری عالەم (د . خ) . هەرکاتێ رۆیشتنە ناو بازاڕەوە دە جار بڵێن (بسم الله) خودایا لە تۆ داوائەکەم خێری ئەم بازاڕەو ئەهلی بازاڕ ، پەنائەگرم بەتۆ لە شەڕی ئەم بازاڕەو ئەهلی بازاڕ ، پەنائەگرم بەتۆ لە سوێندی درۆو لە مامەڵەی زیانبەخش چ لە کڕینداو چ لە فرۆشتندا ، هەرکاتێکیش لە بازاڕ چوونە دەرەوە هەمیسان ئەم دوعایە بکەن ان شاء الله زیان ناکەنو تووشی خێرو بەرەکەت ئەبن .

فاتح عبدالکریم

دایڕشتووەتەوەو سەرپەرشتیی لەچاپدانی کردووە

ڕاستکردنەوەی هەڵەی چاپ

لاپەڕە	دێڕ	چەوت	ڕاست
٧	١	موسوڵمانی	موسوڵمان
٧	٢	تەناردوە	نەناردوە
١١	٨	لەبەئەوە	لەبەرئەوە
١١	١٨	ێدایە	تێدایە
١٦	٥	بەرامبەر ماڵ	دوعا بەرامبەر بە ماڵ
١٩	١٥	بیستەو	بیستو
٢١	١٦	وەگرتنو	وەرگرتنو
٣٦	٥	ئاسانەو .	ئاسانەو ،
٤٨	١	رزگاریی	رزگاری
٥٦	٢	وولآمی	وەلآمی
٦١	٢٣	ژووربەوەو	زووریەوەو
٦٢	١٧	اذا	اذ
٦٦	١٣	تاقمێکی	تاقمێکن
٧٦	٣	فەموویەتی	فەرموویەتی
٧٩	٢١	عیبارەتانەاد	عیبارەتانەدا
٨٣	١٧	بێکەیت	بیکەیت
٨٦	٢١	وك	وەك
٩١	٢	٤ ـ سەعاتی .. تاد	٣ ـ لە ڕۆژی جومعەدا ﷴ دوایی کردووە .
٩٣	١٣	عەمرەیەکتان	عومرەیەکتان
٩٦	٢٢	بێتەدەردەوە	بێتەدەرەوە
١٢٤	٧	بێکە	بیکە
١٣٨	١٩	سەرەمەگدا	سەرەمەرگدا
١٤٢	١٥	بیا	نبیا
١٤٣	٦	ولان	لان
١٥٤	٣	(د . خ)	(د . خ)و
١٥٥	٢٠	ئەممەتێك	ئوممەتێك
١٦٧	١٣	نبە	نیە
١٦٩	٢٣	ناپێو	نابێو
١٨٦	٨	هەکەس	هەرکەس
١٩٠	١	خەرێکی	خەریکی
١٩٠	١١	ئەوەی	ئەدەی
١٩٠	١٨	ڕابواردن	ڕابووردن

لاپەڕە	دێڕ	چەوت	ڕاست
١٩٢	٣ـ٤	ـــــ	الحمد لله ، والصلاة والسلام على رسول الله ، وعلى آله واصحابه المجاهدين لدين الله
١٩٦	١٦	عادەت	عادەتو
٢٠٣	٧	دابنێشێ	دابنیشێ
٢٢٣	١١	سەرتای	سەرەتای
٢٤٣	١٢	ماڵێ	ماڵی
٢٤٥	٦	بکرێو	بکرێ
٢٤٩	١٧	دڵێ	دڵی
٢٥٩	١٦	ـێغەمبەری	پێغەمبەری
٢٦٢	٤	کەلێ	گەلێ
٢٦٤	٧	ئەوەبە	ئەوەیە
٢٦٧	١٨	ـەتانەت	تەنانەت
٢٦٨	٣	ئیمن	ئیمان
٢٧٦	٨	ـمرێ	بمرێ
٢٨٨	٣	هەژارو	هەژارێكو
٢٩٦	٣	ۆتان	بۆتان

پێڕستی بەرگی یەکەم

لاپەڕە	بابەت
٣	ســـەرەتا
٧	نامەی یەکەم ، ئەمر بە چاکە کردنو نەهیکردن لە خراپە
٤٨	نامەی دووەم ، نامەی گەورەی بیروباوەڕ (عقائد)ە
٨٥	نامەی سێهەم ، باسی واجباتە
٩٨	نامەی چوارەم ، نامەی بچووکی بیروباوەڕە
١١٠	نامەی پێنجەم ، نامەی دەسنوێژو خۆشوردنو مەرجو ڕوکنی نوێژ

١٣٧	نامەی شەشەم ، باسی وەسوەسەیە
١٤٨	نامەی حەوتەم ، باسی خێرو چاکەی نوێژە
١٩٩	نامەی هەشتەم ، باسی نوێژنەکردنە
٢٢٣	نامەی نۆهەم ، باسی ئەوشتانەیە کە نوێژ بەتاڵدەکەنەوە
٣١٧	نامەی دەهەم ، باسی سوننەتەکانی نوێژ دەکات

پێرستی بەرگی دووەم

لاپەڕە	بابەت
٣	نامەی یازدەهەم ، باسی ویردەکانە
٣٨	نامەی دوازدەهەم ، باسی نەکردنی نوێژی جومعەو جەماعەتە
٥٧	نامەی سیازدەهەم ، نامەی عیبادەتە
١٠٣	نامەی چواردەهەم ، باسی نوێژی داماویو موحتاجییە
١١٧	نامەی پانزەهەم ، دوانامەی باسی نوێژە
١٢٩	نامەی شانزەهەم ، وەڵامی نامەی بینباشیی بەغدا
١٤٧	نامەی حەڤدەهەم ، باسی ئایین فێرکردنی مناڵە
١٧٣	نامەی هەژدەهەم ، بۆ عەشرەتی جاف
١٩٢	نامەی نۆزدەهەم ، باسی ئەحکامی مزگەوتە
٢١٣	نامەی بیستەم ، باسی ڕۆژووە
٢٤١	نامەی بیستویەکەم ، باسی سەرفیترەیڕەمەزانە
٢٥١	نامەی بیستو دووەم ، باسی زەکاتە
٢٦٦	نامەی بیستو سێهەم ، باسی واجباتە
٢٧٦	نامەی بیستو چوارەم ، باسی حەجە
٢٩٥	نامەی بیستو پێنجەم ، نامەی مرقە

مەکتوباتی
کاک ئەحمەدی شێخ

ڕەحمەتی خوای لێ بێ

بەرگی دووەم

مەلا عبدالکریمی مدرس

لە فارسی‌یەوە وەریگێڕاوەتە سەر کوردی

دانەی بە دوو دینارە

لە کتێبخانەی نیشتمانیی بەغدادا
ژمارە (٧٣٨) ی ساڵی ١٩٨٤ ی دراوەتێ

چاپخانەی (الحوادث) لە بەغدا
١٤٠٤ ـ ١٩٨٤